

#mládež

Správa o mládeži 2024

Situačná analýza kvality života
mladých ľudí

#mládež

Správa o mládeži 2024

Situačná analýza kvality života
mladých ľudí

Obsah

01	Mladí ľudia v centre záujmu spoločnosti a politik.	2
02	Participácia	21
03	Práca s mládežou a voľný čas	34
04	Dobrovoľníctvo	50
05	Inklúzia, rovnosť a nediskriminácia	62
06	Kľúčové kompetencie	76
07	Mládež a zamestnanosť	88
08	Digitálna transformácia	104
09	Mládež, udržateľnosť a zelená budúcnosť	122
10	Zdravý životný štýl a zdravie mládeže	132

Úvod k Správe

Správa o mládeži 2024 – Situačná analýza kvality života mladých ľudí (ďalej len „Správa“) predstavuje už štvrtý komplexný dokument, ktorý sa venuje aktuálnemu životu mladých ľudí na Slovensku a sleduje vývoj ich podmienok. Správa sleduje **obdobie rokov 2018 – 2023**. Tento dokument nadväzuje na predchádzajúce správy, predovšetkým na Správu o mládeži 2018, čím umožňuje zachytiť zmeny a trendy v rôznych oblastiach života mládeže, ktoré odrážajú potreby a výzvy dnešnej generácie mladých. Cieľom správy je poskytnúť komplexný pohľad na stav a vývoj kľúčových aspektov života mladých ľudí na Slovensku, a tým podporiť zodpovedné a dlhodobé plánovanie štátnej politiky pre oblasť detí a mládeže.

Proces prípravy tejto správy vychádza zo strategického dokumentu **Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028** (ďalej aj „Stratégia pre mládež“), ktorý nastavuje základné smerovanie a ciele v oblasti štátnej politiky pre mládež.

Na tvorbe správy participovali odborníci zo štátnej správy, akademickej sféry, mimovládnych organizácií, samospráv a ďalších kľúčových inštitúcií, a to poskytnutím informácií a podkladov k jej zostaveniu. Obsah správy je založený na rozsiahlych výskumoch a prieskumoch a existujúcich analýzach, ktoré odhaľujú dôležité zistenia o vývoji podmienok a kvality života mladých ľudí počas sledovaného obdobia. Tento dokument tak poskytuje ucelený obraz o trendoch a výzvach za sledované obdobie v rokoch 2018 – 2023, ktorým mladí ľudia na Slovensku čelia, a zároveň slúži ako východisko pre ďalšie kroky v podpore ich rozvoja. Finálne zostavenie správy zabezpečil Národný inštitút vzdelávania a mládeže. Jednotlivé texty správy nemusia preto odrážať názory a postoje všetkých zapojených účastníkov do jej tvorby a pripomienkovania.

Správa o mládeži 2024 je cenným podkladom pre tvorbu opatrení a stratégií, ktoré môžu zlepšiť podmienky pre mladých ľudí na Slovensku. V širšom kontexte európskych iniciatív prináša nový pohľad na možnosti a výzvy mládežníckej politiky, podporujúc spoluprácu a výmenu skúseností medzi jednotlivými krajinami.

01

**Mladí ľudia
v centre záujmu
spoločnosti
a politik**

1.1. Úvod

K úspešnej tvorbe a realizácii mládežníckych politík je potrebné zohľadňovať potreby a záujmy mladých ľudí, čo vyžaduje ich pravidelné monitorovanie a vyhodnocovanie. Táto téma je zahrnutá aj v jednej z desiatich prioritných oblastí Stratégie pre mládež¹ (MŠVaM SR, 2021). V nasledujúcom texte sa sústreďíme na opis a analýzu situácie mapovania potrieb a záujmov mladých ľudí a ich začlenenia do tvorby strategických a záväzných dokumentov na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni.

Mládežou sú podľa zákona o podpore práce s mládežou mladí ľudia vo veku 0 – 30 rokov, a táto Správa sa zaoberá touto vekovou skupinou. Niektoré údaje v tejto kapitole sa však týkajú mládeže vo veku 13 – 30 rokov. Vzhľadom na to, že v kontexte Európskej únie (ďalej aj „EÚ“) sa za mládež považujú osoby vo veku 15 – 29 rokov, poskytujeme aj štatistické údaje pre túto vekovú skupinu. Situačnú analýzu rámcuje oblasť práce s mládežou a neformálneho vzdelávania.

V analýze sa snažíme zachytiť vývoj trendov v období rokov 2018 – 2023. Okrem opisu východiskovej situácie mladých ľudí analyzujeme stav napĺňania cieľov Stratégie pre mládež v oblasti výskumu mládeže, tvorby politík na regionálnej a lokálnej úrovni, programov finančnej podpory, ako aj situáciu v oblasti vytvárania regionálnych partnerstiev. Súčasťou analýzy je aj stav medzisektorovej spolupráce pri realizácii Stratégie pre mládež a napĺňaní jej cieľov.

1 Bližšie informácie o Stratégii nájdete na: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf

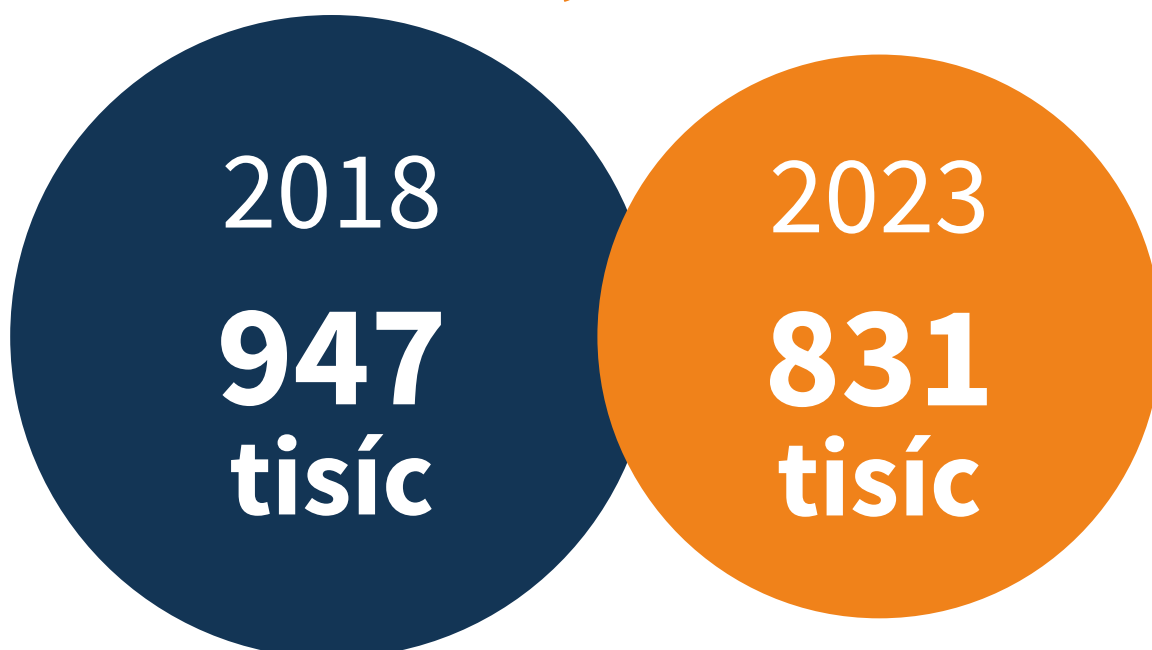
1.2. Východisková situácia

Mládež predstavuje vnútorne veľmi rozmanitú sociálnu kategóriu, pre ktorú je navyše príznačná vysoká dynamika. So životnou etapou **mladosti** sa viažu mnohé spoločenské očakávania a zároveň je zaťažená subjektivitou vlastného prežívania. Je chápaná ako prechodný jav, pre ktorý je príznačná symbolická „nehotovosť“ či **nedostatočná pripravenosť a kompetencie** realizovať rozhodnutia dospelých. Toto chápanie vedie k podceňovaniu mladých ľudí zo strany „majoritnej“ dospeléj spoločnosti a premieta sa do pretrvávajúceho medzigeneračného konfliktu.

Býva tiež zásadnou prekážkou zaradenia problémov mladých ľudí do verejného diskurzu či ich premietnutia do tvorby politik (Čavojská, K., Besedová, M., 2020). Výskum pre IUVENTU – Slovenský inštitút mládeže² z roku 2021 tieto tvrdenia potvrdzuje. Až 80 % mladých ľudí si myslí, že podľa dospelých sú nezrelí na rozhodovanie, a preto prehliadajú pri rozhodovaní ich názor (Gallo Kriglerová, Holka Chudžíková, 2021).

Mladí ľudia 15 – 29 rokov

-12,3 %

² V súčasnosti Národný inštitút vzdelávania a mládeže, príspevková organizácia Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. Bližšie informácie o vzniku NIVAM-u na: <https://nivam.sk/narodny-institut-vzdelavania-a-mladeze-spajame-sa-pre-efektivnejšiu-podporu-moderneho-vzdelavania/>

1.2.1 Demografický vývoj mládeže na Slovensku v rokoch 2018 – 2023

Podiel mladých ľudí v celkovej populácii

Mladí ľudia vo veku 0 – 30 rokov predstavovali v roku 2018 až 34,6% celkovej populácie Slovenska (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2023). V nasledujúcich rokoch tento podiel postupne klesal a v roku 2023 dosiahol úroveň 32,6 %, čo predstavuje zníženie o 2 percentuálne body v priebehu sledovaného obdobia.

Podobný pokles zaznamenala veková skupina 15 – 29 rokov, a to z 947-tisíc v roku 2018 na 831-tisíc v roku 2023, čo predstavuje približne 12,3 % (Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2023).

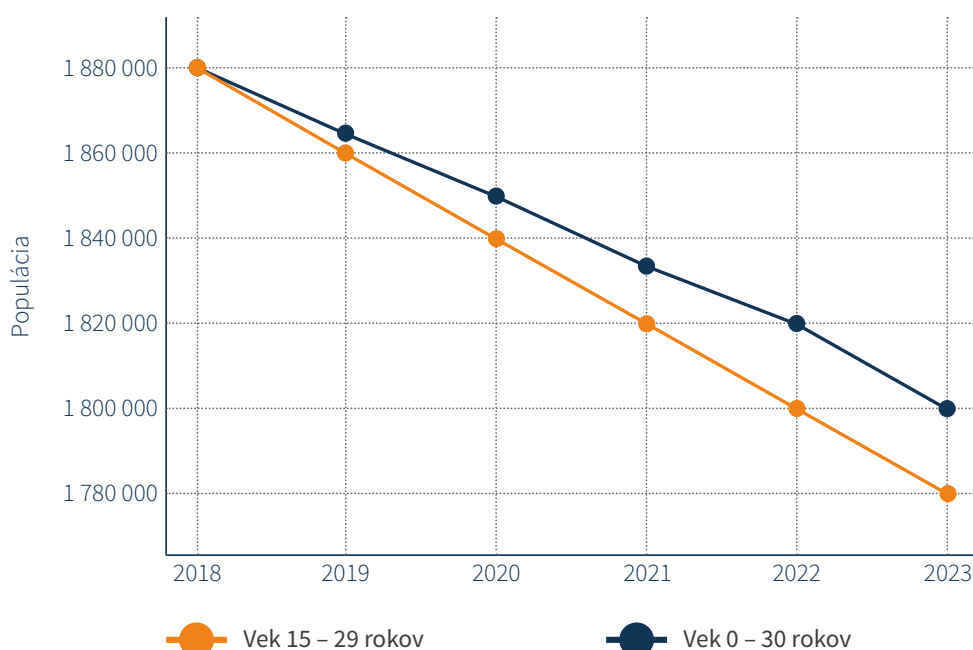
Tento demografický vývoj ovplyvňuje viacero faktorov vrátane nízkej pôrodnosti, starnutia populácie a migrácie mladých ľudí, čo má za následok významné zmeny v štruktúre obyvateľstva Slovenska.

Podiel mladých ľudí vo vekovej kategórii 0 – 30 a 15 – 29 v celkovej populácii na Slovensku za roky 2018 – 2023

Rok	Celková populácia	Populácia mladých ľudí vo veku 0 – 30 rokov	Populácia mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov
2018	5 450 421	1 886 383	947 399
2019	5 457 873	1 864 982	922 830
2020	5 459 781	1 845 716	898 953
2021	5 434 712	1 816 040	866 426
2022	5 428 792	1 793 302	846 746
2023	5 424 687	1 770 425	831 142

Tabuľka č. 1: Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Populácia mladých ľudí 0 – 30 rokov a 15 – 29 rokov v rokoch 2018 – 2023 na Slovensku

Graf č. 1: Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Mládež podľa miesta bydliska: mesto a vidiek

Štatistické údaje naznačujú, že na Slovensku žije väčší podiel mládeže vo vekových kategóriách 0 – 30 rokov a 15 – 29 rokov na vidieku v porovnaní s mestami, pričom tento rozdiel sa v období 2018 – 2023 ešte zvýšil. Zatiaľ, čo na vidieku došlo k miernemu poklesu počtu mladých ľudí (o 2,2 % vo vekovej skupine 0 – 30 rokov a 8,8 % vo vekovej skupine 15 – 29 rokov), v mestských oblastiach bol tento pokles oveľa výraznejší (o 10,1 % v kategórii 0 – 30 rokov a 15,8 % v kategórii 15 – 29 rokov).

Relatívny vyšší podiel mladých na vidieku môže z časti súvisieť s presunom mladých rodín do vidieckeho bývania v okolí mestských sídiel. Relatívne najvyšší podiel mladých ľudí je stabilne v Prešovskom a Košickom kraji, kde je zároveň vysoký podiel populácie Rómov vo vylúčených komunitách. Vzhľadom na nižšiu mobilitu tejto časti populácie je možné predpokladať aj zotrvávanie relatívne stabilného podielu mladých ľudí na vidieku.

Mladí ľudia na Slovensku v kontexte Európskej únie

Rast populácie EÚ sa výrazne spomalil, pričom projekcie naznačujú možný pokles začínajúci okolo roku 2029. Krajiny ako Bulharsko, Grécko a Taliansko pravdepodobne zažijú pokles populácie skôr, čo bude mať negatívny vplyv na demografiu mladých ľudí. Podiel mladých ľudí v Európskej únii (ďalej aj „EÚ“) sa znižuje. Vo vekovej kategórii 15 – 29 rokov sa podiel znížil z 18,1 % v roku 2011 na 16,6 % v roku 2019 a na 16,3 % v roku 2021.

Očakáva sa, že tento klesajúci trend podielu mladých ľudí bude pokračovať a ešte výraznejšie sa prejaví vo vidieckych oblastiach. Keďže populácia starne a pôrodnosť klesá, je nevyhnutné prispôbiť politiky, ktoré podporujú vzdelávanie, zamestnanosť a sociálnu integráciu mladých ľudí, aby sa podporila udržateľná budúcnosť. (Európska komisia, 2023).

Nepriaznivý demografický trend starnutia populácie hrá v tomto prípade opäť v neprospech záujmu spoločnosti o potreby mladých. Polovica z nich žije na vidieku, najvyššie zastúpenie mladých v populácii majú stabilne Prešovský a Košický kraj. Vážnou správou však je, že vysoký podiel (opäť takmer polovica) mladých žije v regiónoch s nižšou životnou úrovňou a kumuláciou sociálnych problémov (Čavojská K., Besedová M., 2020).

Rok	Mesto (0 – 30 rokov)	Vidiek (0 – 30 rokov)
2018	939 912	946 471
2019	923 413	941 569
2020	908 372	937 344
2021	881 043	934 997
2022	861 931	931 371
2023	844 654	925 771

Tabuľka č. 2: Porovnanie počtu mladých ľudí vo vekovej kategórii 0 – 30 rokov v mestách a na vidieku na Slovensku za roky 2018 – 2023.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Rok	Mesto (15 – 29 rokov)	Vidiek (15 – 29 rokov)
2018	468 038	479 361
2019	451 765	471 065
2020	436 411	462 542
2021	416 308	450 118
2022	403 900	442 846
2023	394 215	436 927

Tabuľka č. 3: Porovnanie počtu mladých ľudí vo vekovej kategórii 15 – 29 rokov v mestách a na vidieku na Slovensku za roky 2018 – 2023.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Podiel mladých ľudí v EÚ

Podiel mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov v EÚ sa od roku 2011 znižuje, vo vekovej kategórii 15 – 29 rokov sa podiel znížil z 18,1 % v roku 2011 na 16,6 % v roku 2019 a na 16,3 % v roku 2021. Zdroj: Európska komisia (2023).

1.2.2 Vplyv rôznych faktorov na situáciu mladých ľudí

Situácia mladých ľudí je často ovplyvnená rôznymi faktormi, ktoré negatívne menia ich postavenie v spoločnosti. Vzhľadom na svoj vek čelia často stereotypom o nedostatočnej sociálnej a osobnostnej vyspelosti. Okrem toho existujú aj ďalšie okolnosti, ktoré obmedzujú ich príležitosti, či už na individuálnej úrovni (napríklad etnicita, zdravotný stav, jazykové bariéry) alebo na štrukturálnej úrovni (nízka ekonomická úroveň regiónu, nedostatočná dopravná infraštruktúra, obmedzené možnosti vzdelávania, a to formálneho aj neformálneho).

Kľúčové problémy podľa konzultácií v rámci Európskeho dialógu s mládežou

Konzultácie v rámci VI. cyklu Štruktúrovaného dialógu (v súčasnosti známeho ako Európsky dialóg s mládežou) ukazujú, že mladí ľudia sú si veľmi dobre vedomí problémov, ktorým čelia, a vedia ich jasne pomenovať. Medzi najnaliehavejšie problémy patrí tzv. „únik mozgov“ alebo odliv mladých ľudí z regiónov do atraktívnejších oblastí v rámci Slovenska alebo do zahraničia (Čavojská, 2022).

Ďalšou migračnou osou s negatívnym vplyvom na okrajové regióny je migrácia z vidieka do miest.

Tento trend sa často začína „prirodzene“, keď mladí odchádzajú za vzdelaním na stredné alebo vysoké školy, a upevňuje sa pre

nízkou atraktivnosť života na vidieku. Na druhej strane migrácia vedie aj k pasivite a nezáujmu o zlepšovanie miestneho prostredia u tých, ktorí zostávajú. Mladí ľudia z vidieckeho prostredia počas konzultácií najčastejšie uvádzali ako dôvody svojho odchodu nedostatočnú miestnu infraštruktúru, nedostatok pracovných príležitostí a celkové ignorovanie potrieb mládeže.

Nerovnomerné zastúpenie organizácií pre mládež a obmedzené voľnočasové aktivity

V oblasti neformálneho vzdelávania a práce s mládežou je problémom nerovnomerné zastúpenie organizácií a inštitúcií venujúcich sa deťom a mládeži, ktoré sú koncentrované v centrálnych sídlach (okresné a krajské mestá). Navyše, väčšina organizovaných voľnočasových aktivít je určená deťom do 15 rokov, pričom možnosti pre stredoškôľakov sú výrazne obmedzené. Hlavnými poskytovateľmi aktivít pre túto vekovú skupinu sa stávajú školy, mládežnícke organizácie alebo iné občianske iniciatívy (Čavojská, 2022).

Kritická je aj situácia, pokiaľ ide o voľný čas v neorganizovanom prostredí. Podľa výskumu RmS (Čavojská, Marinová, 2022) len 14 % respondentov vo veku 15 – 29 rokov má vo svojom okolí dostupné priestory pre mládež (napríklad kluby, centrá pre mladých alebo vonkajšie športoviská). Tento problém najčastejšie uvádzajú mladší respondenti (do 19 rokov) a je zvlášť akútny v Košickom a Banskobystrickom kraji. Mladí ľudia žijúci na vidieku a mladí maďarskej národnosti tento problém pociťujú ešte intenzívnejšie.

Index progresu mládeže a medzinárodné porovnanie

Na Slovensku je značný podiel mladých ľudí, ktorí nemajú priaznivé podmienky pre rozvoj svojho potenciálu. Európske fórum mládeže vytvorilo index progresu mládeže, ktorý umožňuje medzinárodné porovnanie. Tento index hodnotí tri oblasti: základné ľudské potreby, kvalitu života a príležitosti. Aktuálne rebríček zahŕňa 153 krajín a Slovensko kleslo z 25. miesta v roku 2017 na 29. miesto v roku 2023 (Maraffa et al., 2023).

Hoci Slovensko dosahuje dobré výsledky v oblasti základných ľudských práv a objektívnych ukazovateľov kvality života, má vážne nedostatky v oblasti príležitostí. V porovnaní s ostatnými krajinami EÚ výrazne zaostáva v dostupnosti vzdelávania pre všetkých mladých. To zahŕňa nielen formálne vzdelanie, ale aj prístup k neformálnemu vzdelávaniu, účasť na aktivitách mládežníckych organizácií a aktívnu občiansku účasť. Tento problém sa týka hlavne mladých ľudí z rómskej menšiny, ktorí žijú v podmienkach sociálneho a ekonomického vylúčenia, sprevádzaného xenofóbiou, rasizmom a segregáčnymi praktikami (Čavojská, 2022). Jazyková bariéra je ďalšou prekážkou, ktorá prehľbuje ich vylúčenie.

Vplyv pandémie COVID-19 a ďalšie globálne okolnosti

Roky 2018 – 2023 boli poznačené viacerými významnými okolnosťami s globálnym dosahom. Pandémia COVID-19 priniesla bezprecedentné obmedzenia sociálnych kontaktov, ktoré závažne zasiahli deti a mladých ľudí. Empirické dáta ukazujú zhoršenie situácie najmä v oblasti duševného zdravia (Madaraszová Gecková et al., 2023).

Pandémia negatívne ovplyvnila aj postavenie mladých vo verejnom diskurze. Boli často prezentovaní ako sociálna kategória predstavujúca zdravotné riziko, čo viedlo k ich izolácii. Diskusie o potrebách mladých sa odsúvali na okraj, pričom hlavnou témou bola iba otázka zatvárania a otvárania škôl. Mladí ľudia boli v týchto diskusiách objektivizovaní a nemali možnosť sa vyjadriť alebo participovať na rozhodnutiach o formálnom a neformálnom vzdelávaní. V neskorších fázach pandémie do verejného priestoru významnejšie vstúpila Aliancia stredoškôľakov, najmä v témach týkajúcich sa maturitných skúšok. Činnosť mládežníckych organizácií však bola počas tohto obdobia neustále odsúvaná do úzadia.

Rada mládeže Slovenska (ďalej aj „RmS“) v roku 2020 zrealizovala výskum pod názvom „*Mladí a korona*“. Cieľom bolo získať ucelený prehľad o tom, ako pandémia COVID-19 ovplyvnila rôzne aspekty života mladých ľudí na Slovensku. Zber dát prebiehal prostredníctvom online dotazníka. Otázky boli orientované na oblasť psychického stavu, vzdelávania, sociálnych kontaktov a ekonomickú situáciu mladých počas pandémie. Výskum sa uskutočnil na reprezentatívnej vzorke 1 019 respondentov vo veku 15 – 29 rokov (RmS, 2020).

Len 14 % respondentov
vo veku 15 – 29 rokov má
vo svojom okolí priestory
pre mládež

Hlavné výstupy z výskumu možno rozdeliť do niekoľkých oblastí.

- 1. Duševné zdravie:** Pandémia mala negatívny vplyv na duševné zdravie mladých. Až 38 % respondentov uviedlo zhoršenie svojho psychického stavu, pričom hlavnými zdrojmi stresu boli neistota ohľadom budúcnosti a obavy o zdravie blízkych.
- 2. Vplyv na vzdelávanie:** Viac ako 50 % mladých respondentov pocítilo negatívny vplyv pandémie na svoje vzdelávanie. Učenie na diaľku bolo pre mnohých neefektívne a spôsobovalo problémy, a to najmä pre technické prekážky a nedostatok motivácie.
- 3. Sociálne kontakty:** 64 % respondentov vnímalo obmedzenia sociálnych kontaktov ako negatívne. Mladí ľudia pociťovali odlúčenie a izoláciu, keďže osobné stretnutia s priateľmi a rodinou boli značne obmedzené.
- 4. Ekonomická neistota:** Pandémia priniesla neistotu aj v ekonomickej oblasti. Približne 19 % respondentov prišlo o prácu alebo iný zdroj príjmu, čo viedlo k zvýšenému stresu a obavám o budúcnosť.
- 5. Pozitívne stránky:** Napriek negatívam niektorí mladí ľudia (33 % respondentov) vnímali pozitívne aspekty situácie, napríklad viac času na seba, svoje záľuby a osobný rozvoj.

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (ďalej aj „MŠVVaM SR“) po konzultácii so zástupcami mládežníckeho sektora určilo v roku 2023 za jednu z priorit v tematickej oblasti *aktuálne priority v práci s mládežou* tému *Komplexná a zmysluplná postcovidová reintegrácia mládeže*. V rámci uvedenej témy bolo podporených 6 subjektov a celková alokovaná výška finančných prostriedkov bola 99 065 eur.

Oprávnené aktivity a úlohy:

- aktivity, ktoré mladým ľuďom pomôžu pri zmierňovaní dôsledkov pandémie, napríklad začlenenie sa do práce s mládežou, voľnočasových aktivít, neformálneho vzdelávania;
- aktivity zamerané na zvyšovanie duševného zdravia mladých ľudí a ich odolnosti (reziliencie) proti stresu a záťažovým situáciám;
- aktivity zamerané na sociálnu reintegráciu mládeže v rámci vyrovnávania sa so sociálnou izoláciou ako následkom protipandemických opatrení;
- aktivity zamerané na znížovanie zdravotných rizík mladých ľudí zapríčinených pandemickou situáciou a ako následok protipandemických opatrení, zvlášť v oblasti zdravého stravovania, zdravého pohybu a fyzickej aktivity.

Prehlbovanie odcudzenia a politická neangažovanosť mládeže

Výskum Rady mládeže Slovenska (Čavojská a Marinová, 2022) potvrdil prehlbovanie pocitu odcudzenia mladých od politického rozhodovania. V roku 2022 až 84 % respondentov súhlasilo s výrokom „Politici sa o mňa nezaujímajú“, čo je nárast oproti 73 % v roku 2020. Prieskum agentúry Focus (2023) pre kampaň „Chcem tu zostať“ ukázal, že v roku 2023 má 68 % mladých ľudí vo veku 18 – 25 rokov záujem zúčastniť sa volieb. Tento záujem však výrazne závisí od veku a vzdelania. Iba 28 % mladých s ukončeným základným vzdelaním prejavilo vysoký záujem o voľby, zatiaľ čo u vysokoškolákov to bolo až 55 %.

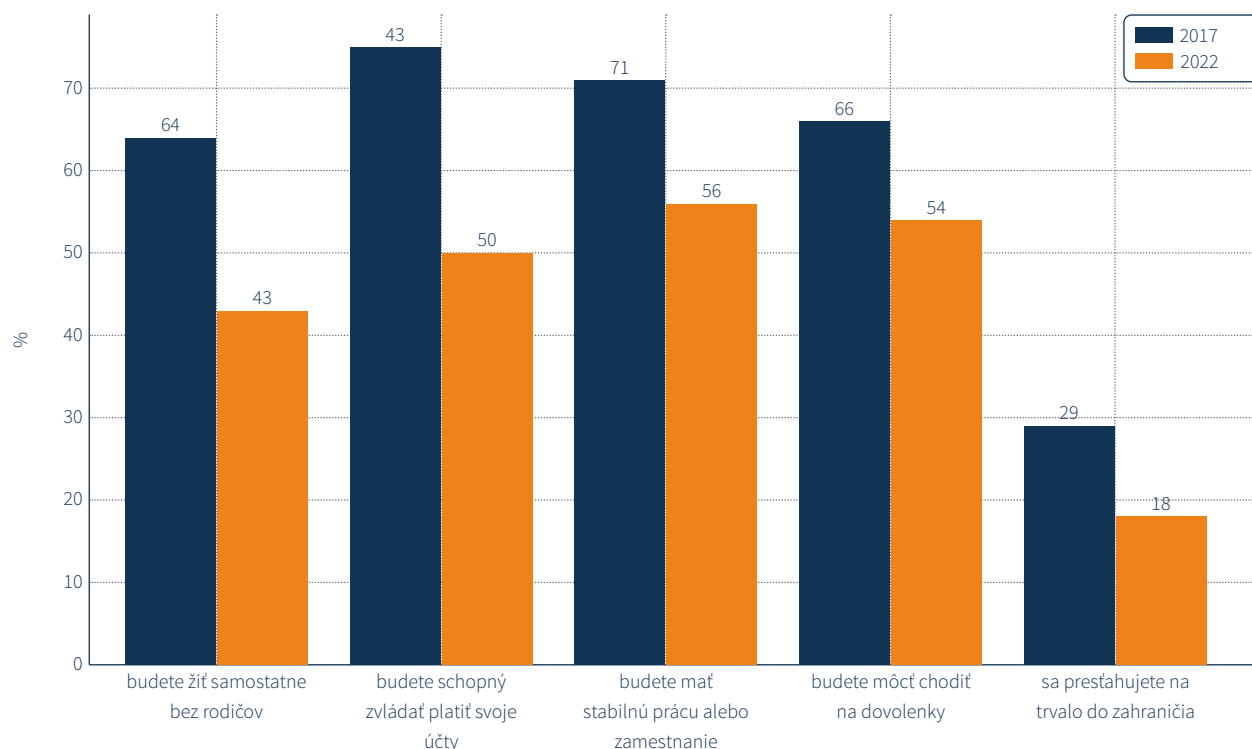
Mladí ľudia považujú rovnosť za najdôležitejšiu spoločenskú hodnotu, no napriek tomu až 68 % z nich vníma slovenskú spoločnosť ako nespravodlivú. Tento nesúlad medzi očakávaniami a realitou vyvoláva frustráciu, neistotu a strach z budúcnosti.

Z hľadiska zapojenia mladých do politik je dôležitá ešte aj reflexia situácie týkajúcej sa občianskej a politickej participácie. Podľa údajov RmS z roku 2022 (Čavojská a Marinová, 2022) podiel mladých, ktorí sa v čase realizácie prieskumu zapojili do nejakej formy **občianskej a politickej participácie**, bol 45 %. Vývoj od roku 2017 naznačuje **klesajúci trend**, to znamená, že klesá podiel mladých ľudí, ktorí sú občiansky a politicky aktívni. Vidíme aj vyššiu mieru participácie medzi mladými, ktorí majú vyššie vzdelanie a priaznivejšie socioekonomické podmienky, čo spája aktivity občianskej a politickej participácie viac so svetom mladých z „privilegovaného“ prostredia. Na margo priameho zapojenia mladých do politických procesov: **skúsenosť s ovplyvňovaním nejakého politického procesu** deklarovali len 3 % oslovených.

Dosahy konfliktu na Ukrajine

Vo februári 2022 došlo ku konfliktu na Ukrajine, čo vyvolalo výraznú migračnú vlnu odídencom na Slovensko vrátane detí a mladých ľudí. Táto situácia spustila silnú vlnu solidarity a mobilizácie občianskej spoločnosti. Dôležitú úlohu zohrali mládežnícke organizácie, ktoré okrem prvej pomoci na hraniciach ponúkali aj aktivity pre ukrajinské deti a mladých, ktorí zostali na Slovensku.

Od začiatku konfliktu na Ukrajine vo februári 2022 prišlo na Slovensko viac ako 270 000 osôb, pričom medzi nimi bolo 104 413 detí a 129 367 žien (MV SR, 2022a). Do marca 2023 Ministerstvo vnútra SR (ďalej aj ako „MV SR“) evidovalo celkový počet udelených dočasných útočísk vo výške 104 959 (MV SR, 2023). V období od februára 2022 do januára 2023 sa na Slovensko presunulo približne 120 000 nových ľudí, z ktorých 37 000 boli deti (RTVS Správy, 2024). Tieto deti sa spolu s ostatnými mladými odídencami stali súčasťou slovenského vzdelávacieho systému, pričom mnohé z nich študujú na slovenských školách a zároveň pokračujú v dištančnom vzdelávaní na Ukrajine (SAV, 2023).

Graf č. 2: Percepcia životných vyhliadok mladých (porovnanie 2017 – 2022).
Zdroj: Čavojská, K., Marinová, P.: *Participácia a priestory pre mladých*. Rada mládeže Slovenska (2022)

Celkovo teda môžeme povedať, že medzi ľuďmi prichádzajúcimi z Ukrajiny na Slovensko v rokoch 2022 – 2023 bolo významné množstvo mladých vrátane detí a adolescentov, ktorí čelili výzvam integrácie do nového prostredia.

Konflikt spôsobil aj ekonomickú krízu sprevádzanú vysokou infláciou a rastom cien energií, potravín a iného spotrebného tovaru. Výrazne sa tým zhoršila životná situácia veľkej časti spoločnosti vrátane mladých ľudí. Výskum RmS z roku 2022 ukazuje, že mladí ľudia cítia zhoršenie svojich životných perspektív. Boja sa nielen o svoje zamestnanie, ale ešte viac sa obávajú zvládania životných nákladov spojených so samostatným životom. Porovnanie s rokom 2017 ukazuje zhoršenie vo všetkých sledovaných ukazovateľoch, pričom najväčší pokles optimizmu nastal v súvislosti so schopnosťou platiť účty a viesť nezávislý život bez podpory rodičov.

MŠWam SR po konzultácii so zástupcami mládežníckeho sektora určilo v roku 2022 za jednu z priorít v tematickej oblasti *aktuálne priority v práci s mládežou* tému I. *Aktivity zamerané na zmierňovanie dosahov vojnového konfliktu na Ukrajine*. V rámci uvedenej témy boli podporené 4 subjekty a celková alokovaná výška finančných prostriedkov bola 54 561 eur.

Oprávnené aktivity a úlohy boli:

- dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí pri prijímaní odídencom na hraniciach a ďalších podporných aktivitách v súvislosti s poskytnutím bezpečného útočiska na Slovensku a v iných krajinách, napríklad sprevádzanie, informovanie, organizovanie pomoci,
- dobrovoľnícke aktivity mladých ľudí pri zabezpečovaní materiálnej a finančnej pomoci, napríklad finančné zbierky, zbierky potravín, oblečenia a podobne.
- začleňovanie mladých ľudí na úteku (z Ukrajiny, ale aj iných krajín) do práce s mládežou a neformálneho vzdelávania vo voľnom čase, ako aj v čase letných prázdnin (výlety, denné a pobytové tábory),
- aktivity mierového vzdelávania, prevencie a znižovania konfliktov s mladými ľuďmi.

Vznik Národného inštitútu vzdelávania a mládeže

V júli 2022 došlo k významnému kroku v oblasti vzdelávania na Slovensku – **zlúčeniu piatich organizácií vrátane IUVENTY – Slovenského inštitútu vzdelávania a mládeže do jednej novej inštitúcie, a to Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (NIVAM)**. Tento krok bol iniciovaný s cieľom zvýšiť efektivitu a koordináciu pri implementácii vzdelávacích politík a podpory práce s mládežou. Zlúčenie bolo motivované niekoľkými kľúčovými faktormi.

Efektivita a koordinácia: Spojenie organizácií má zlepšiť efektivitu a koordináciu medzi rôznymi zložkami vzdelávacieho systému; očakáva sa, že centralizácia prinesie synergické efekty, ktoré umožnia lepšiu alokáciu zdrojov a efektívnejšiu komunikáciu.

- 1. Zníženie výdavkov:** Dlhodobým cieľom MŠVVaM SR bolo zníženie výdavkov a odstránenie duplicitných činností, čo by malo viesť k úsporám a efektívnejšiemu využitiu finančných zdrojov.
- 2. Podpora inovácií:** NIVAM má ambíciu stať sa lídrom v inováciách a podpore vzdelávania, čím by sa mala zlepšiť kvalita vzdelávacích programov a podpora učiteľov.

Vysoká premenlivosť generačnej skupiny, vnútorná rozmanitosť, migrácia (hlavne, no nielen v dôsledku konfliktu na Ukrajine), vplyv pandémie, ako aj nepriaznivý ekonomický vývoj v krajine vytvárajú dopyt po dátach, ktoré by komplexne opisovali potreby a záujmy mladej generácie. Spoľahlivé a kvalitné dáta sa v tejto súvislosti ukazujú ako nevyhnutný predpoklad tvorby kvalitných politík, ale aj využívania širokého spektra nástrojov na zapájanie mladých do tvorby politík, ktoré sa ich týkajú.

1.3. Existujúce opatrenia

Stratégia pre mládež v oblasti Mladí ľudia v centre záujmu spoločnosti a politik sleduje dva hlavné ciele: zohľadniť potreby a záujmy mladých ľudí pri tvorbe politik na všetkých úrovniach a zlepšiť medzirezortnú a medzisektorovú spoluprácu pri implementácii mládežníckej politiky na všetkých úrovniach. V nasledujúcom texte sa preto zameriame na situáciu v rovine realizácie opatrení, ktoré boli na účely dosahovania týchto cieľov stanovené v Stratégii pre mládež.

1.3.1. Výskum mládeže na Slovensku

Na Slovensku prebieha mnoho výskumných aktivít, či už na strane verejných inštitúcií, akademických pracovísk, alebo na strane mládežníckych organizácií, ktoré sa zameriavajú na cieľovú skupinu mládeže. V princípe vieme rozlíšiť:

1. výskumné aktivity, ktoré sa snažia zachytávať názory a postoje mladých ľudí, ako aj mapovať ich potreby naprieč SR,
2. výskumné aktivity, ktoré sa venujú špecifickej časti mladých ľudí, či už z hľadiska veku, typických socio-demografických ukazovateľov alebo rôznych špecifických (často aj rizikových) prejavov správania.

Oba tieto prístupy pozorujeme tak na strane verejných inštitúcií, akademických pracovísk, ako aj na strane mládežníckych organizácií aktívnych v práci s mládežou či rôznych neformálnych aktivitách.

Z **výstupov na úrovni rezortu školstva** je možné upozorniť na celkovo dva realizované reprezentatívne prieskumy (Čo si myslia mladí z roku 2021³, Mladí ľudia a trh práce⁴ z roku 2022), ktoré v sledovanom období realizoval NIVAM. Obsahovo sa prieskumy

venujú vysokorelevantným témam participácie mladých ľudí, ako aj prežívaniu pandémie.⁵ Zo strany Národnej agentúry Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) boli tiež pravidelne publikované výskumné a analytické dokumenty venované výsledkom a dosahom programu Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu).⁶ Spomenúť treba aj rozsiahle výskumné aktivity CVTI – oddelenia prevencie a výskumov v oblasti mládeže.⁷

Okrem toho je realizovaný výskum s rôznym tematickým zameraním aj v rámci iných ústredných orgánov štátnej správy. Ako príklad dobrej praxe v zmysle využívania dát o mladých pri tvorbe politik môžeme spomenúť *výskum MNO a občianskej spoločnosti* v gescii Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti⁸.

Hlbšie mapovanie rozšírenosti výskumu mládeže ukazuje jeho zastúpenie v rámci mnohých **akademických** pracovísk s rôznym tematickým zameraním, ako aj v rámci rôznych vedeckých disciplín. Mladí ľudia sú predmetom záujmu psychológov, sociológov, pedagógov, ako aj širokého spektra pomáhajúcich profesií. Podobná je situácia v prostredí **mládežníckych organizácií**, kde pozorujeme postupné rozširovanie aktivít aj o výskum zameraný na potreby a záujmy mladých ľudí. Systematickému výskumu zameranému na participáciu mladých ľudí a ich vzťah k politikám sa venuje RmS⁹. Kvalitatívnemu mapovaniu trendov medzi mladými na Slovensku sa dlhodobo a systematicky venuje organizácia YouthWatch¹⁰.

V snahe o komplexné vyhodnotenie situácie sme sa pri spracovaní tejto kapitoly pozreli detailnejšie na spôsob **práce s dátami na úrovni VÚC** či na úrovni miestnej **samosprávy**. Pozitívnu správou je, že mapovanie potrieb mladých ľudí v sledovanom období bolo často aj súčasťou prípravy rôznych strategických

3 Bližšie informácie na: https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2021/07/Co-si-myslia-mladi_analyza-gjinxe.pdf

4 Bližšie informácie na: https://www.vyskummladeze.sk/wp-content/uploads/2023/03/EY2022_sprava_z_vyskumu_final.pdf

5 Ďalej napríklad aj publikácia MŠVaM SR, ktorú vypracoval Inštitút vzdelávacej politiky, dostupné tu: <https://www.minedu.sk/data/att/442/30933.43f267.pdf>

6 Bližšie informácie na https://www.vyskummladeze.sk/wp-content/uploads/2021/07/ray-cor_policy-brief_part1.pdf

7 Bližšie informácie na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/vyskumy-a-prevencia/vyskumy-prieskumy-a-analyzy.html?page_id=41196

8 Prieskum bol súčasťou národného projektu „Kvalitnejšie verejné politiky prostredníctvom lepšieho poznania občianskej spoločnosti“. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020. *Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti* [online]. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/vyskum_neziskoveho_sektora_a_obcianskej_spolocnosti/2020/ANALYZA_NP%20VYSKUM_17.12.2020_FINAL.pdf
Výskum slúžil ako dátový podklad pre potreby prípravy Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2030, bližšie informácie na webe MV SR: https://www.minv.sk/?ros_kros_2030

9 Bližšie informácie na: <https://mladez.sk/vyskumy/>

10 Bližšie informácie na: <https://youthwatch.sk/trendy/>

dokumentov zameraných na mládež. Ako relatívne dôsledný je v tomto smere možné hodnotiť hlavne postup na úrovni VÚC. Na úrovni obcí a miest sa mení situácia prakticky z mesta na mesto, z obce na obec. Záujem o potreby mladých a snaha zisťovať ich názory sa odvíjajú v prvom rade od pochopenia dôležitosti záujmu o mladých, ako aj od efektívnosti prijímania politických rozhodnutí zameraných na riešenie potrieb mladých ľudí. Samozrejmosťou nie je ani otvorené zverejňovanie či vzájomné informovanie sa o výsledkoch takýchto mapovaní, často majú podobu interných materiálov inštitúcií či organizácií, ktoré príslušné zisťovanie realizovali.

Impulz na zisťovanie potrieb a záujmov mladých ľudí, ale aj ďalších súvisiacich dát môže prísť aj **z vonkajšieho prostredia**. Vďaka tomu môžu vznikať projekty s významným vplyvom na mladých ľudí v oblasti ich rozvoja a podpory, ako aj využitia potenciálu práce s mládežou a neformálneho vzdelávania. Súčasťou takýchto aktivít je zvyčajne aj dodržiavanie princípu otvorenosti pri zverejňovaní výsledkov zisťovaní. Nasledujúce 3 príklady je možné považovať aj za ilustráciu, ako takéto mapovania môžu prebiehať.

1. Ako inšpiratívny príklad spôsobu práce s dátami môžeme spomenúť mesto Trnava, ktoré získalo ako prvé mesto na Slovensku titul učiaceho sa mesta od organizácie UNESCO¹¹. Iniciatíva *Učiaci sa Trnava* stojí tiež za výskumom¹², ktorý mapoval vzdelávacie organizácie v meste. V tomto prípade pozorujeme aj pozitívny vplyv synergie zapojenia miestnych aktérov do procesu vrátane akademického pracoviska (Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity).
2. Ďalším príkladom je mapovanie potrieb mládeže, ktoré sprevádzalo pilotný projekt Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK¹³. Výsledky mapovania sú súčasťou každej príslušnej stratégie Centra pre mládež SPACE pre lokalitu, v ktorej bolo zriadené.
3. Do tretice spomeňme mesto Nitra, ktoré takýto stimul dostalo v rámci pilotného projektu *Europe Goes Local*¹⁴ – podpora práce s mládežou na úrovni samospráv. V roku 2018 prebehla v tomto meste analýza potrieb pod názvom Analýza potrieb mladých ľudí v meste Nitra¹⁵.

Pre sektor práce s mládežou a neformálneho vzdelávania sú z hľadiska dát kľúčové komplexné dáta prinášajúce informácie týkajúce sa rôznych oblastí života. Významne teda presahujú sektor vzdelávania. Želaný stav je preto mať k dispozícii dáta z rôznych sektorov. Čo je však možné považovať v danej situácii za problém, to je práve nedostatočná dostupnosť týchto dát, respektíve (ne)možnosť ich poskytovania, ale aj prepájania rôznych aktérov aktívnych v oblasti výskumu naprieč rôznymi sektormi. Toto aktuálne prebieha skôr neriadene a nekoordinovane na báze existujúcich vzťahov alebo spolupráce rôznych aktérov¹⁶. Dôsledkom je výskumná atomizácia, ktorá často vedie k dátovej roztrieštenosti. V dôsledku nedostatočného koordinovania či vzájomného informovania (hoci aj na neformálnej úrovni) aktérov aktívnych vo výskume mládeže dochádza k nedostatočnému identifikovaniu problémových miest či tém, ktoré je potrebné ďalej výskumne mapovať, či už na národnej úrovni, alebo na úrovni regiónov, prípadne v rôznych špecifických prostrediach, komunitách a podobne.

Dôležitým zdrojom dát sa v tomto prípade stáva online platforma **Youth Wiki**¹⁷, prezentujúca informácie o mládežníckej politike európskych krajín. Celkovým účelom je pomôcť Európskej komisii a členským štátom pri rozhodovaní, a to poskytovaním informácií o reformách a iniciatívach. Národným korešpondentom pre platformu Youth Wiki je na Slovensku NIVAM, ktorý zabezpečuje priebežnú aktualizáciu údajov o mládežníckej politike na Slovensku.

Aktuálne **na národnej úrovni** rámcujú situáciu práce s mládežou a stav neformálneho vzdelávania okrem Stratégie pre mládež aj Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v neposlednom rade Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu¹⁸. Popri tom vznikajú v rôznych rezortoch strategické dokumenty, ktoré medzi cieľové skupiny zahŕňajú aj mládež¹⁹.

11 Bližšie informácie na: <https://www.uciacasatrnava.sk/>

12 Bližšie informácie na: <https://www.uciacasatrnava.sk/co-o-trnave-prezradil-vyskum-vzdelavacich-organizacii/>

13 Bližšie informácie na: <https://www.tvojspace.sk/dokumenty/>

14 Bližšie informácie na: <https://europegoeslocal.eu/>

15 Bližšie informácie o projekte Europe Goes Local na: <https://www.minedu.sk/22872-sk/europe-goes-local-podpora-prace-s-mladezou-na-urovni-samosprav/>. Samotný prieskum sa následne uskutočnil pod záštitou Re:colo, Nitrianskeho mládežníckeho parlamentu, pracovníka za mesto Nitra, regionálneho pracovníka pre podporu práce s mládežou a osoby za nízkoprah Cirkus. Správa z tohto mapovania je dostupná tu: https://recolo.sk/sk_SK/projekt-c-9-analyza-potrieb-mladych-ludi-v-meste-nitra/

16 Príkladom môže byť snaha o oživenie iniciatívy interdisciplinárne prepájať výskumníkov aktívnych v oblasti výskumu mládeže pod záštitou Slovenskej sociologickej spoločnosti – sekcia sociológie mládeže a sociológie výchovy.

17 Platforma Youth Wiki je dostupná na odkaze: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki>

18 Plné znenie Koncepcie nájdete na: https://www.minedu.sk/data/files/7972_koncepcia_vav_dam_k_dobrovolnictvu.pdf

19 Ako príklad možno uviesť spomenutú Koncepciu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2030 alebo Stratégiu rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 pod gesciou Úradu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, bližšie informácie na: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/1113/strategia_2030.pdf?csr=14658445505000598662

Samosprávny kraj	Názov dokumentu
Bratislavský	Koncepcia rozvoja športu a mládeže v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja 2022 – 2026
Trnavský	-
Trenčiansky	Koncepcia rozvoja práce s mládežou v Trenčianskom samosprávnom kraji do roku 2028
Nitriansky	-
Žilinský	„Na1vlné“ (Koncepcia rozvoja práce s mládežou v Žilinskom samosprávnom kraji do roku 2028 (2030))
Banskobystrický	Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025
Prešovský	Stratégia PSK pre mládež na roky 2023 – 2028 s výhľadom do roku 2033
Košický	Koncepcia rozvoja práce s mládežou na území Košického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025 (2030)

Tabuľka č. 4: Strategické a koncepcné dokumenty na úrovni VÚC, ktoré sa venujú mládeži.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024).

Pri mapovaní politickej saturácie potrieb a záujmov mladých ľudí na Slovensku sme sa ďalej zamerali na situáciu v samosprávnych krajoch, ako aj na úrovni lokálnych samospráv. Ako je zrejmé z tabuľky č. 1, prevažná väčšina **samosprávnych krajov** má v súčasnosti prijaté a naplňa koncepcné alebo strategické dokumenty zamerané na rozvoj práce s mládežou alebo všeobecnejšie na mládež. Rozvoj práce s mládežou má oporu v strategických dokumentoch v Žilinskom, Košickom, Banskobystrickom, Trenčianskom a v Prešovskom samosprávnom kraji. Bratislavský samosprávny kraj má koncepcný dokument, v ktorom sú spojené oblasti mládeže a športu. V Nitrianskom samosprávnom kraji je agenda práce s mládežou a neformálneho vzdelávania súčasťou plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja.

Spoločnou črtou situácie vo väčšine samosprávnych krajov je záujem lídrov o mladých ľudí, uznanie významu práce s mládežou a neformálneho vzdelávania pre mládež. Na tieto účely boli v niektorých prípadoch vytvorené aj formálne oddelenia spolu s personálnou kapacitou, ktorých zodpovednosťou je napĺňanie cieľov strategických dokumentov. Často pozorujeme aj dobré prepojenie s ďalšími aktérmi aktívnymi v regiónoch, či už sú to regionálni koordinátori a koordinátorky NIVAM-u, zástupcovia iných verejných inštitúcií (vrátane vzdelávacích), alebo zástupcovia mimovládnych a neziskových organizácií aktívnych v týchto oblastiach. Nie je nezvyčajné zapájať do týchto partnerstiev aj zamestnávateľov.

Potešujúcim zistením je aj informácia, že tento typ dokumentov vzniká na základe zisťovania potrieb mladých v regiónoch a využitím participatívnych procesov, v ktorých sú zapojení samotní mladí ľudia, ako aj aktéri pôsobiaci v oblasti práce s mládežou (organizácie a iniciatívy občianskej spoločnosti).

V rámci mapovania situácie na úrovni samosprávnych krajov pozorujeme rôzne procesy a postupy v rámci tvorby politík zameraných na mládež. Na účely tejto analýzy prezentujeme 3 rôzne modely tvorby politík zameraných na mládež, ktoré zároveň odzrkadľujú špecifickú situáciu v regióne:

1. Iniciatíva zhora: Ide o dominantný model, ktorý nachádzame vo väčšine VÚC. Spočíva v počiatočnej iniciatíve na strane vedenia župy, prostredníctvom rôznych vnútorných organizačných štruktúr, prípadne zapojením relevantného regionálneho partnera následne prebehne proces tvorby strategického materiálu. Spoločnou črtou je rozsiahly zber dát o mladých prostredníctvom kvantitatívnych (dotazníkových) meraní, ale aj kvalitatívnych zisťovaní (hlavne diskusie, fokusové skupiny), ako aj viacokolový participatívny proces. Súčasťou procesov tvorby strategických dokumentov sú v týchto prípadoch nielen mnohé organizácie, ktoré v príslušných krajoch pracujú s mládežou, ale aj samotní mladí ľudia. V prípade takéhoto modelu procesov tvorby regionálnych politík pritom sledujeme snahu zohľadniť nielen problémy a potreby mladých ľudí v príslušnom regióne, ale aj potreby subjektov pôsobiacich v oblasti mládežníckej politiky. Sú tiež vyjadrením snahy o systematický prístup k práci s mládežou na regionálnej úrovni. Všetky regionálne stratégie sa obsahovo sčasti prelínajú s národnou Stratégiou pre mládež, zároveň však reflektujú regionálne špecifiká.

- V Žilinskom samosprávnom kraji išli cestou vytvorenia sekcie pre mládež ŽSK, ktorá bola vyjadrením záujmu župy o mladých ľudí, ich potreby a záujmy. Jej úlohou je rozvoj spolupráce s mládežníckymi organizáciami v aktivitách a projektoch zameraných na komplexný rozvoj mladých ľudí v kraji. Podporuje aj neformálne vzdelávanie a záujem o dobrovoľníctvo vo formálnom vzdelávaní. V jej gescii prebehol participatívny proces prípravy Koncepcie rozvoja práce s mládežou v ŽSK do roku 2028 (2030). V snahe o zabezpečenie medzisektorovej spolupráce vznikla Komisia pre mládež ŽSK, ktorá predstavuje poradný a neformálny orgán županky ŽSK pre rozvoj práce s mládežou v rámci VÚC. Okrem toho spolupracuje so sekciou pre mládež na napĺňaní tejto koncepcie, predovšetkým v podobe tvorby návrhu aktivít pre mládež a tvorby akčného plánu.

- Podobný postup vrátane rozsiahleho mapovania a viackoľového participatívneho procesu sa uplatnil aj pri tvorbe strategických dokumentov v Košickom a Prešovskom samosprávnom kraji. V prešovskej župe sme okrem toho mali možnosť sledovať proces, v rámci ktorého odbor školstva Úradu PSK zveril prípravu strategického dokumentu Rade mládeže Prešovského kraja, zastrešujúcej organizácii pre prácu s mládežou v kraji. Aj táto cesta sa ukázala ako prínosná.
 - V Bratislavskom samosprávnom kraji (ďalej aj „BSK“) bola v rámci projektu SMART BSK, financovaného z programu Efektívna verejná správa, vytvorená Koncepcia rozvoja športu a mládeže v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja 2022 – 2026. Súčasťou procesu bolo mapovanie aktivít a organizácií pracujúcich s mládežou a zohľadnenie národnej Stratégie pre mládež. Pri naplňaní akčného plánu tohto strategického dokumentu postupuje BSK v spolupráci s partnermi verejnej správy, zapája a prepája aj mládežnícke organizácie a aktérov z občianskeho sektora.
- 2. Iniciatíva zdola: V Trnavskom** samosprávnom kraji nateraz nie je k dispozícii strategický dokument zameraný osobitne na mládež a podporu neformálneho vzdelávania a práce s mládežou. Posledný takýto dokument je z roku 2009²⁰. Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja 2023 – 2030 sa téme neformálneho vzdelávania a práce s mládežou nevenuje. V tomto VÚC však oblasť neformálneho vzdelávania podporuje už vyššie spomenutá iniciatíva *Učiaci sa Trnava*, ktorá pomáha v sieťovaní organizácií v regióne a významne prispieva k vytvoreniu priaznivého podhubia pre činnosť rôznych subjektov v oblasti neformálneho vzdelávania či všeobecnejšie celoživotného vzdelávania²¹. Agenda má formálneho nositeľa, nie však na strane verejnej správy, ale na strane občianskej spoločnosti (Lifestarter, o. z.)²².
- 3. Komplexný medzisektorový prístup: V Banskobystrickom** samosprávnom kraji disponujú širokým spektrom strategických dokumentov²³, ktoré nie sú izolované, ale sú vyjadrením snahy o komplexné riešenie potrieb mladých ľudí. Osobitný dôraz sa teda kladie na prípravu na život v dospelosti, možnosť rozvoja vlastného potenciálu vďaka kvalitnému vzdelávaniu, dostupným voľnočasovým aktivi-

tám, ako aj príprave na úspešný nástup do zamestnania. Okrem toho kraj na účely rozvoja a udržania talentov podporuje školy aj implementuje viaceré projekty zamerané na podporu a rozvoj mladých ľudí v kraji. Dôležitým aktérom v rámci kraja sa stalo Regionálne inovačné centrum (ďalej aj „RABBSK“)²⁴, ktoré okrem iného prepája aktívnych aktérov v kraji vrátane škôl a zamestnávateľov a snaží sa tak prispievať k funkčnosti ekosystému v kraji.

Dlhodobu úspešne realizuje politiky mládeže aj **Trenčiansky** samosprávny kraj, v rámci ktorého máme možnosť sledovať dobré a stabilné inštitucionálne zázemie v podobe Regionálneho centra mládeže Trenčianskeho kraja, koordinátora pre prácu s mládežou pre TSK, ale aj koordinátorov na viacerých miestach v regióne. Trenčiansky kraj má tiež dobre zavedené princípy participácie, v mnohých smeroch ukazuje cestu, ako možno pracovať s mladými pri tvorbe politik. Súčasťou strategických dokumentov sú v tomto prípade aj overené príklady dobrej praxe. Silným stimulom, ktorý pomáha zlepšiť postavenie mladých ľudí v regióne, je nepochybne získanie titulu Európske hlavné mesto kultúry 2026 pre Trenčín. Vytvára sa tým významný priestor pre mladých aj vo verejnom sektore.

Celkovo je možné považovať situáciu na úrovni VÚC za relatívne priaznivú. Vo väčšine prípadov evidujeme existenciu strategických dokumentov zameraných priamo na podporu práce s mládežou a neformálneho vzdelávania. Diskutabilné ostáva vyčlenenie adekvátnych finančných prostriedkov na neformálne vzdelávanie a prácu s mládežou, ktorému sa venujeme nižšie. Rizikovým aspektom vytvárania inštitucionálneho zázemia na prácu s mládežou je nedostatočné prepojenie s existujúcimi aktérmi, a to hlavne z občianskej spoločnosti. Prehliadanie existujúceho „sociálneho podhubia“ týkajúceho sa práce s mládežou a neformálneho vzdelávania môže viesť k formalizmu, prípadne k vytvoreniu dvojkoľajového systému, ktorý sa stáva neprehľadným nielen pre všetkých aktérov, ale nie je priaznivý ani zrozumiteľný ani pre samotných mladých ľudí. Samozrejmosťou by teda mal byť nielen participatívny proces tvorby takýchto dokumentov so zapojením všetkých aktérov vrátane mladých ľudí, ale aj aktívne zapojenie oboch týchto cieľových skupín do realizácie príslušných lokálnych politik. Inak sa takéto iniciatívy premieňajú na tzv. youthwashing²⁵ bez reálneho

20 Koncepcia a program rozvoja telesnej kultúry a práce s mládežou na území Trnavského samosprávneho kraja. Bližšie informácie na: <https://trnava-vuc.sk/wp-content/uploads/2022/03/11049-1.pdf>

21 Napriek chýbajúcemu formálnemu strategickému dokumentu v regióne došlo k nárastu počtu organizácií a iniciatív, ktoré pracujú s mládežou z 3 na 200. Okrem toho vznikli nové iniciatívy na prepájanie (Učiaci sa Trnava), programy v neformálnom vzdelávaní (DASATO Academy; Akadémia veľkých diel), centrá pomoci pre mladých ľudí (IPčko), iniciatívy, ktoré rozvíjajú dobrovoľníctvo (Trnavská klubovňa) či dávajú mladým možnosť rozvíjať sa aj medzinárodne (EduEra, Youth for Equality).

22 Bližšie informácie na: <https://lifestarter.sk/>

23 Bližšie informácie na: <https://www.bbsk.sk/strategie-dokumenty-skolstvo>

24 Bližšie informácie na: <https://rabbsk.dobrykraj.sk/> Na účely zvyšovania uplatniteľnosti absolventov bolo vytvorených napríklad 13 regionálnych centier kariéry zameraných na zvyšovanie uplatniteľnosti absolventov stredných škôl. Popri tom sa v kraji realizuje pilotný projekt mládežníckych centier SPACE, ktorých bolo naprieč krajom vytvorených 7 a predstavujú dostupný priestor, kde môžu mladí ľudia nájsť bezpečie a oporu, ale aj komplexné rozvojové a poradenské služby. Bližšie informácie na: <https://www.bbsk.sk/aktuality/centra-space-funguju-uz-vyse-roka-pomohli-stovkam-mladych>

25 Youthwashing označuje akt pozývania mladých ľudí na stretnutia s významnými jednotlivcami s cieľom vyzeráť, že počúvajú hlas mladšej generácie a vytvárajú pozitívny pokrok. Vo väčšine prípadov to tak nie je, keďže politici a starší ľudia využívajú tieto stretnutia ako PR triky tým, že sa s mladými spoločne fotografujú na podujatiach a uverejňujú zábery v médiách. Napriek tomu, že mladí ľudia majú možnosť podeliť sa o svoje názory, len zriedka potom dochádza k primeraným zlepšeniam. V konečnom dôsledku sú mladí ľudia zneužívaní, aby jednotlivci a firmy vyzerali dobre.

pozitívneho vplyvu na životy mladých ľudí v regióne. Aktuálna analýza nedokáže vyhodnotiť výsledky a dosahy procesov tvorby a naplňania týchto strategických dokumentov. Takýto výstup by sa však mal stať súčasťou budúcich hodnotiacich materiálov spolu s odporúčaním dobrej praxe pre inštitúcie verejnej správy.

Na úrovni **samospráv** sledujeme o niečo menej pozitívnu situáciu. Podiel samospráv, ktoré idú cestou priameho strategického zamerania práce s mládežou a neformálneho vzdelávania, predstavuje stále výraznú menšinu. V prevažujúcom modeli sú mládež a jej rôzne definované potreby na úrovni samosprávy súčasťou tzv. plánov hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Sporadicky sa v týchto plánoch objavuje aj záujem o podporu mimovládnych a neziskových organizácií, ktoré sa venujú deťom a mládeži. Ukazuje sa, že tam, kde je téma uznaná miestnymi (politickými) lídrami, premieta sa aj do riešenia v podobe strategických dokumentov a konkrétnych lokálnych politík vrátane finančných programov. Naopak, ak toto uznanie chýba, agenda podpory práce s mládežou a neformálneho vzdelávania ide do úzadia a podporované sú iné aktivity, väčšinou v oblasti športu, prípadne ide o súčasť podpory vzdelávania.

V súvislosti s prípravou a realizáciou strategických dokumentov zameraných na mládež je na tomto mieste určite vhodné spomenúť nedávny projekt Rady mládeže Žilinského kraja, v rámci ktorého bolo vytvorených **19 koncepcií práce s mládežou v obciach Žilinského kraja**²⁶. Skúsenosti s realizáciou projektu ukazujú dôležitosť zapojenia všetkých komunít v danej obci do prípravy takéhoto strategického dokumentu, nielen samotných mladých ľudí. Dôsledná analýza potrieb všetkých týchto komunít je predpokladom úspešnej identifikácie príčin, ktoré spôsobujú problémy, a následnej adekvátnej formulácie opatrení. Aj tento projekt ukázal dôležitosť nositeľa takéhoto strategického dokumentu, nemusí však byť inštitucionálne ukotvený v samospráve. Efektívne v realizácii týchto lokálnych politík sa ukázali obce, kde si agendu osvojili miestni aktéri, často z občianskej spoločnosti. Ukázalo sa tiež, že predpokladom úspechu pri naplňaní cieľov a realizácii opatrení je zapojenie aktérov, ktorí boli pri vzniku strategického dokumentu.

1.3.2. Uznanie dôležitosti práce s mládežou a neformálneho vzdelávania

Nedostatočné uznanie dôležitosti práce s mládežou a neformálneho vzdelávania je systémový problém, ktorý spôsobuje významné finančné a personálne nedostatky v tomto sektore. Situáciu by pravdepodobne zlepšilo metodické odporúčanie, ktoré by zvýšilo schopnosť rozpoznať a podporovať dôležitosť tejto oblasti zo strany samospráv. Kľúčové je aj dôsledné naplňovanie Stratégie pre mládež v praxi, pričom je dôležité jej zavedenie od národnej až po lokálnu úroveň. Na úrovni VÚC už

zaznamenávame pozitívne výsledky, ale stále zostáva výzvou preniesť pochopenie tejto agendy aj na úroveň miest a obcí.

O uznávaní práce s mládežou a neformálneho vzdelávania je k dispozícii viac informácií v kapitole č. 3 *Práca s mládežou*.

1.3.3. Programy podpory rozvoja mládeže v regiónoch

Financovanie práce s mládežou a aktivít neziskových organizácií v oblasti neformálneho vzdelávania má stále svoje značné rezervy. Problémom sú pretrvávajúce obmedzené zdroje. Relatívne nízka miera celospoločenského uznania prínosu práce s mládežou a neformálneho vzdelávania zároveň nevytvára spoločenský dopyt po vyššej finančnej podpore zo strany štátu, verejných inštitúcií alebo súkromného sektora. Aktuálny dotačný program MŠVWaM SR v oblasti práce s mládežou je finančne poddimenzovaný, napriek tomu, že MŠVWaM SR od roku 2021 navyšovalo finančné prostriedky²⁷. O tomto viac informácií poskytujeme v kapitole č. 3 *Práca s mládežou*.

Organizácie a iniciatívy sa môžu uchádzať o podporu aj v rámci regiónov, viaceré kraje na tieto účely vytvorili **programy finančnej podpory**. Podobné programy vznikajú aj na úrovni krajov a samospráv, ich vytvorenie je však podobne ako pri tvorbe strategických dokumentov zvyčajne viazané na pochopenie významu týchto aktivít pre mladých ľudí. Významným nástrojom podpory rôznych programov v oblasti neformálneho vzdelávania sú centrá voľného času (ďalej aj „CVČ“). Vystupujú aj ako významný nástroj podpory školských parlamentov. Treba uviesť, že pri tvorbe strategických dokumentov zameraných na mládež a podporu práce s mládežou či neformálneho vzdelávania nie je samozrejmosťou adekvátne naviazanie finančných prostriedkov, z ktorých by tieto aktivity mali byť podporované. Situácii nepomohlo ani zhoršenie ekonomickej situácie na úrovni VÚC a samospráv v dôsledku vysokej inflácie, ako aj viacerých politických rozhodnutí, ktoré mali negatívny vplyv na finančnú stabilitu samospráv. Finančné prostriedky na podporu mládeže sú tak v praxi často škrtnuté medzi prvými.

S podporou Úradu splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (ďalej aj „ÚSV ROS“)²⁸, ale aj viacerých iných iniciatív sa v uplynulom období začali významnejšie využívať participatívne nástroje financovania, či už na úrovni samospráv, alebo dokonca na úrovni škôl. Participatívne rozpočty sú tak príležitosťou nielen získať finančnú podporu pre vlastný projekt alebo aktivity mladých ľudí, ale aj pre organizácie alebo iniciatívy, ktoré pracujú s mladými ľuďmi. Vedľajším (no zároveň veľmi podstatným) dosahom týchto nástrojov je aktívne zapojenie širšej komunity do rozhodovania o podpore zmysluplných aktivít a aj príležitosť na zvyšovanie občianskej participácie mladých ľudí.

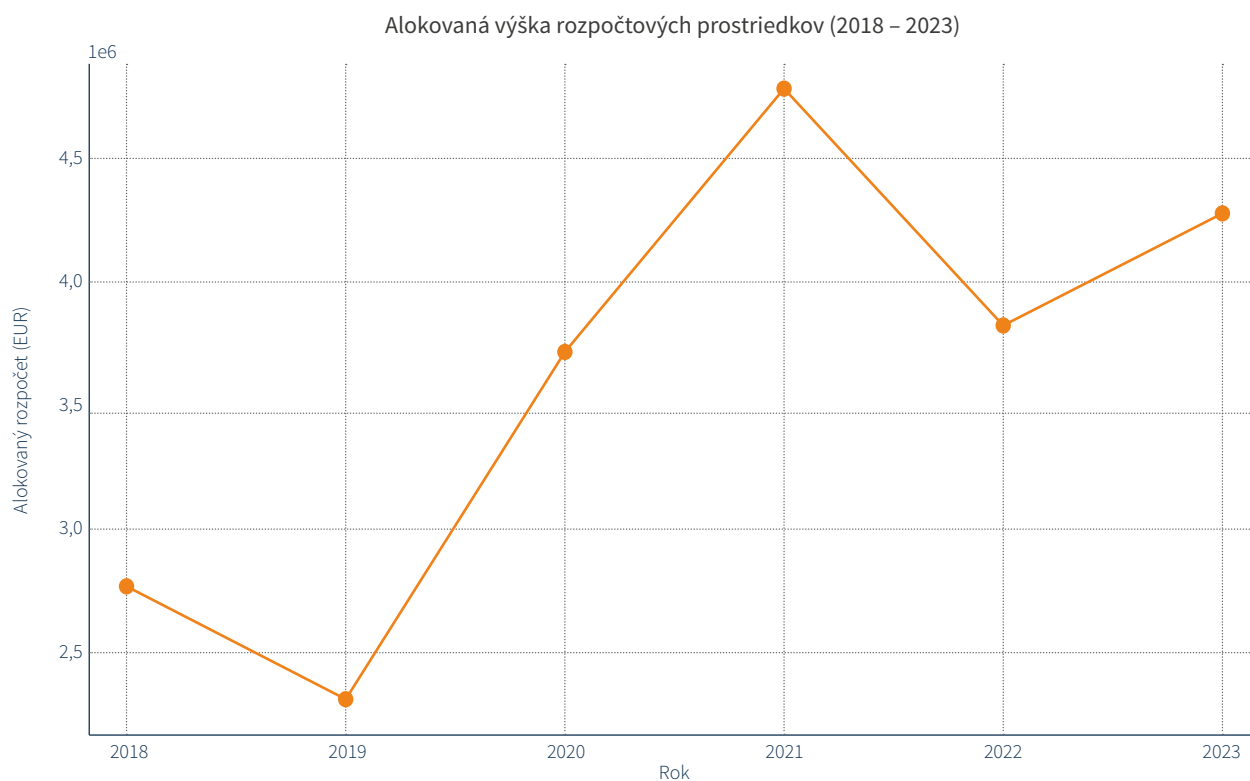
26 Bližšie informácie na: <https://www.rmzk.sk/projekty/koncepcie/>

27 Detailné informácie k vyčleneným rozpočtovým prostriedkom na podporu práce s mládežou sú uvedené v kapitole *Práca s mládežou*.

28 Bližšie informácie na: https://www.minv.sk/?ros_participacia_otvorene_temy_participativne_rozpocety_samospravy

Riešením pre mnohé organizácie a iniciatívy je potom hľadanie finančnej podpory zo strany súkromného sektora, individuálne darcovstvo, prípadne ďalšie formy podpory. Relatívne dostupnou možnosťou ostáva naďalej inštitút asignácie dane (2 % a 3 %). Aby organizácia či iniciatíva dokázala úspešne diverzifikovať svoje financie a zabezpečiť dostatok finančných

prostriedkov nielen na svoju prevádzku, ale aj ďalší rozvoj, je potrebná už aj značná miera profesionalizácie v oblasti marketingu a fundraisingu. V tomto smere pozorujeme viacero organizácií a iniciatív, ktoré dokázali ísť aj touto cestou, ide však skôr o ojedinelé prípady.

Graf č. 3: Vývoj alokovanej výšky rozpočtových prostriedkov MŠWam SR určených na poskytovanie dotácií: Program 078 – Národný program výchovy, vzdelávania a mládeže, Podprogram 078 18 – Podpora detí a mládeže na roky 2018 – 2023.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

1.3.4. Medzisektorová a medzirezortná spolupráca

Potreby mladých ľudí smerujú prakticky do všetkých rezortov štátnej a verejnej správy. V záujme efektivity realizácie politík zameraných na mládež je preto nevyhnutné, aby existovala istá miera koordinácie naprieč rezortmi. Pre efektívne zabezpečovanie cieľov Stratégie pre mládež bola na základe príkazu ministra č. 39/2023²⁹, ktorým sa zriaďuje Medzirezortná pracovná skupina pre štátnu politiku v oblasti mládeže, v znení príkazu ministra č. 3/2024 ustanovená medzirezortná pracovná skupina pre štátnu politiku v oblasti mládeže³⁰. Okrem toho, že táto pracovná skupina dohliada na stav plnenia jednotlivých míľnikov Stratégie pre mládež, jej úlohou je podpora pri vzniku projektov pre mládež, ktoré si vyžadujú úzku spoluprácu viacerých sektorov. Pozitívnym príkladom lepšej koordinácie rôznych aktérov je tiež zriadenie Expertnej skupiny pre podporu práce s mládežou, Expertnej skupiny pre podporu nadaných a talentovaných detí a mládeže a Žiackeho poradného výboru. Tieto entity sú poradnými orgánmi Národného inštitútu vzdelávania a mládeže ako príspevkovej organizácie ministerstva školstva v otázkach podpory práce s mládežou a neformálneho vzdelávania.

Čo sa týka situácie na nižších úrovniach, teda na úrovni regiónov, prípadne miestnej samosprávy, situácia je opäť rôzna. V tomto smere sledujeme paralelu medzi existenciou strategických dokumentov, inštitucionálnou infraštruktúrou na ich realizáciu (oddelenia/sektie pre mládež, koordinátori pre prácu s mládežou a podobne), ako aj finančnú podporu a následný záujem o vytváranie regionálnych partnerstiev. Postupne utvárané regionálne partnerstvá tak máme možnosť pozorovať vo väčšine samosprávnych krajov. Ich úloha je zvyčajne úzko spätá s naplňaním strategických dokumentov.

29 Príkaz ministra č. 39/2023 je dostupný na: https://www.minedu.sk/data/files/12071_prikaz-ministra-c-39_2023-ktorym-sa-zriaduje-medzirezortna-pracovna-skupina-pre-statnu-politiku-v-oblasti-mladeze.pdf

30 Bližšie informácie na: <https://www.minedu.sk/24166-sk/medzirezortna-pracovna-skupina-pre-statnu-politiku-v-oblasti-mladeze/>

1.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

Mládež je neoddeliteľnou súčasťou našej spoločnosti a budúcnosťou našej krajiny. Aby mládežnícky sektor mohol primerane reagovať na jej potreby a podporiť jej rozvoj, je dôležité venovať sa systematickému a koordinovanému výskumu všetkých aspektov života mladých ľudí. Na základe analýzy aktuálnych informácií, faktov a štatistík sú tu nasledujúce odporúčania, ktoré môžu prispieť k zlepšeniu efektívnosti a inkluzívnosti verejných politík a programov zameraných na mládež:

- **Koordinovaný výskum:** Je potrebné zabezpečiť, aby verejné inštitúcie vykonávali systematický a koordinovaný výskum zameraný na všetky oblasti života mladých ľudí, nielen na formálne vzdelávanie. Takto získané poznatky pomôžu lepšie porozumieť ich potrebám a záujmom.
- **Dostupnosť výsledkov:** Výsledky výskumov a zisťovaní potrieb mládeže by mali byť ľahko dostupné verejnosti. Využívanie existujúcich platforiem, ako je vyskummladeze.sk³¹, môže prispieť k zvýšeniu dostupnosti a transparentnosti týchto informácií.
- **Inklúzia ukrajinskej mládeže:** Ukrajinská mládež by mala byť aktívne zahrnutá do výskumov a mapovania potrieb, čím sa podporí ich integrácia do spoločnosti a zohľadnia sa ich špecifické potreby.
- **Dopadové štúdie:** Realizácia dopadových štúdií hodnotiacich vplyv regionálnych stratégií na podporu mládeže vrátane práce s mládežou a neformálneho vzdelávania umožní identifikovať úspešné prístupy a oblasti, ktoré je potrebné ďalej zlepšovať.
- **Metodické usmernenia:** Na základe relevantných dát je potrebné vytvárať metodiky a metodické usmernenia pre tvorbu strategických materiálov na úrovni regiónov a samospráv, čo zabezpečí jednotný a efektívny prístup k práci s mládežou.
- **Uznanie dôležitosti práce s mládežou:** Je dôležité podporovať aktivity, ktoré posilňujú uznanie dôležitosti práce s mládežou a neformálneho vzdelávania na všetkých úrovniach, čím sa zvýši ich prestíž a význam.
- **Finančné nástroje:** Podpora tvorby finančných nástrojov na realizáciu strategických dokumentov zameraných na mládež na regionálnej a lokálnej úrovni. To umožní lepšie plánovanie aktivít a programov.
- **Regionálne partnerstvá:** Podpora vzniku regionálnych partnerstiev a poskytovanie metodických odporúčaní na ich fungovanie. Tieto partnerstvá môžu priniesť synergetické efekty a zlepšiť koordináciu aktivít na podporu mládeže.
- **Medzirezortná pracovná skupina:** Zachovanie fungovania a podpora Medzirezortnej pracovnej skupiny pre štátnu politiku v oblasti mládeže³² zabezpečí lepšiu koordináciu medzi rôznymi inštitúciami a efektívnejšiu realizáciu opatrení na podporu mládeže.

31 Bližšie informácie na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/mladez-a-sport/obcianske-zdruzenia.html?page_id=10273

32 Zoznam členov Medzirezortnej pracovnej skupiny je dostupný na: https://www.minedu.sk/data/files/12071_prikaz-ministra-c-39_2023-ktorym-sa-zriaduje-medzirezortna-pracovna-skupina-pre-statnu-politiku-v-oblasti-mladeze.pdf

Zoznam použitých zdrojov

Centrum vedecko-technických informácií SR (2018). *Vyhodnotenie uplatnenia Deklarácie o uznávaní neformálneho vzdelávania v práci s mládežou*. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/prevenicia/texty/Zamestnavatel2018NV_kv.pdf

ČAVOJSKÁ, K., BESEDOVÁ M. (2020). *Participácia: cesta mladých ľudí k politikám*. Bratislava: MV SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. ISBN 978-80-89051-37-3. Dostupné z: https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_publicacie_cesta_mladych_ludi_k_politikam.

ČAVOJSKÁ, K. (2022). *Voľnočasová infraštruktúra v Banskobystrickom kraji*: Analytická správa z kvalitatívneho výskumu v rámci projektu YOUNG SERVICE DESIGNERS. [online]. Rada mládeže Slovenska. Dostupné z: <https://mladez.sk/2022/06/03/volnocasova-infrastruktura-v-banskobystrickom-kraji/>

ČAVOJSKÁ, K., MARINOVÁ, P. (2022). *Participácia a priestory pre mladých*: Správa z reprezentatívneho výskumu. Rada mládeže Slovenska. Dostupné z: <https://mladez.sk/2022/08/31/participacia-a-priestory-pre-mladych/>

Európska komisia (2023). *The impact of demographic change in a changing environment: Demography report 2022*. [PDF dokument]. Dostupné na: https://commission.europa.eu/system/files/2023-01/Demography_report_2022_0.pdf

GALLO KRIGLEROVÁ, E., HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, A. (2021). *Čo si myslia mladí*. Analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólakmi [online]. Bratislava: IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže. ISBN 978-80-8072-194-7. Dostupné z: https://www.iuventa.sk/wp-content/uploadsS/woocommerce_uploads/2021/07/Co-si-myslia-mladi_analyza-gijnxe.pdf

LISNEY, J. (2021). *Youth Progress Report 2021* [online]. European Youth Forum. Brussels. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/files/YPI20202120Full20Report.pdf>

MADARASOVÁ GECKOVÁ, A. et al. (2023). *Sociálne determinanty zdravia školákov HBSC-Slovensko-2021/2022*. Dostupné z: https://hbcslovakia.com/wp-content/uploads/2023/09/hbcs_prezentacia_final.pdf

MARAFFA, F. (2023). *Youth Progress Index 2023*. European Youth Forum. Brussels. Dostupné z: <https://www.youthforum.org/files/Youth-Progress-Index-2023.pdf>

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2021). *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2023). *Dočasné útočisko*. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?docasne-utocisko>

Ministerstvo vnútra SR (2022a). *Od začiatku vojenského konfliktu prišlo z Ukrajiny na Slovensko takmer 270 tisíc osôb*. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy&sprava=od-za-ciatku-vojenskeho-konfliktu-prislo-z-ukrajiny-na-slovensko-takmer-270-tisic-osob>

Ministerstvo vnútra SR (2023). *Situácia na slovensko-ukrajinskej hranici je stabilizovaná*. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?tlacove-spravy-6&sprava=situacia-na-slovensko-ukrajinskej-hranici-je-stabilizovana>

Rada mládeže Slovenska (2020). *Mladí v čase korony. Prežívanie a zapájanie sa mladých počas pandémie*. Dostupné z: https://mladez.sk/wp-content/uploads/2022/05/2muse-rep_Rada-mladeze-Slovenska-Mladi-a-korona_20052020_FINAL.pdf

RTVS Správy (2024). *Odídenci z Ukrajiny sa stali súčasťou slovenskej ekonomiky*. Dostupné z: <https://spravy.rtvs.sk/2024/03/odidenci-z-ukrajiny-sa-stali-sucastou-slovenskej-ekonomiky-rtvs-zistovala-ci-im-nasa-krajina-pomaha-dostatočne/>

SAV (2023). *Výskumné správy SAV*. Dostupné z: https://www.sav.sk/?doc=services-news&lang=sk&news_no=11765

UNHCR (2023). *Multi-sektorové hodnotenie potrieb – Slovensko, 2023*. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105616>

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2023. *Vekové zloženie obyvateľstva podľa pohlavia a veku*. Databáza. Aktualizácia údajov: 10. 10. 2023. Dostupné z: https://datacube.statistics.sk/#/view/sk/VBD_SLOVSTAT/om2024rs/v_om2024rs_00_00_00_sk

02 Participácia

2.1. Úvod

Participácia mladých ľudí na aktívnom občianskom a politickom živote je dlhodobo diskutovanou témou, ktorá sa odráža nielen v legislatívnych opatreniach, ale aj strategických dokumentoch štátneho sektora. *Stratégia pre mládež* schválená vládou Slovenskej republiky má za cieľ spolu s príslušnými štátnymi orgánmi, samosprávami a súkromným sektorom zvýšiť participáciu a zastupiteľskú demokraciu mladých ľudí v spoločnosti.

Stratégia pre mládež nie je izolovaným dokumentom, ale nadväzuje na Stratégiu Európskej únie pre mládež na roky 2019 – 2027¹ (Úradný vestník Európskej únie, 2018), ktorá sa stotožňuje s významným postavením mladých ľudí v spoločnosti ako aktérov majúcich záujem prevziať kontrolu nad svojím životom a aktívnym prístupom ovplyvňovať spoločenské aj politické dianie vo svojom okolí. Slovenská republika ustanovením a prijatím strategických dokumentov na seba prevzala záväzok vytvárať pre mladých ľudí také podmienky, ktoré im umožnia naplno rozvíjať svoju osobnosť a potenciál.

1

Bližšie informácie nájdete na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2018:456:FULL>

2.2. Východisková situácia

V priebehu posledných rokov od poslednej Správy o mládeži rezonovalo spoločnosťou viacero významných spoločenských a politických udalostí. Zároveň sa v ostatnom období prehlbila neistota mladých ľudí týkajúca sa ich budúcnosti, zapríčinená aj viacerými spoločenskými a politickými krízami – pandémie COVID-19, konflikt Ukrajine a iné.

Kapitola Participácia sa preto venuje 2 oblastiam participácie – oblasti politickej participácie a oblasti občianskej participácie mladých ľudí. Pod politickou participáciou možno rozumieť právne kroky občanov, ktoré sú priamo alebo nepriamo zamerané na ovplyvnenie voľby predstaviteľov štátnych inštitúcií, ako aj rozhodnutí, ktoré volení zástupcovia prijímú. Ide zároveň o také aktivity občanov, ktoré robia dobrovoľne s cieľom ovplyvniť verejné dianie (Ekman, Amnå 2012). Občianska participácia, naopak, zahŕňa také aktivity mladých ľudí v spoločenských oblastiach, ktoré priamo nesúvisia s politickými otázkami, a to predovšetkým v sociálnej oblasti, ekonomickej oblasti, kultúrnej oblasti či iných oblastiach verejného života. Diferenciácia uvedených pojmov v praxi naráža na tenkú deliacu čiaru, pretože aktivity mladých občanov v konečnom dôsledku môžu smerovať k ovplyvneniu politických procesov (Bútorová, Gyárfášová, 2010). Oba druhy participácie nie je možné posudzovať izolovane, ale vo vzájomných súvislostiach. Predovšetkým v ostatnom období nadobúdajú väčší význam aktivity zamerané na posilnenie odolnosti mladých ľudí proti dezinformáciám v politickom prostredí, ale aj bežnom občianskom živote.

2.2.1 Politická participácia mládeže

Aj uplynulé roky od vydania poslednej Správy o mládeži boli zamerané na aktivity spojené s politickou participáciou mládeže. V parlamentných voľbách na Slovensku v roku 2016 bola zaznamenaná významná účasť mladých voličov, avšak výraznejší bol pomer tých, ktorí podporovali extrémistické strany, v porovnaní s celkovou populáciou. Napriek tomu bola ochota mladých ľudí aktívne sa zapojiť do politického života nízka, pričom najpriateľnejšou formou politickej aktivity bolo podpísanie online petície.

Prieskum FES Youth 2021², ktorý uskutočnili Baboš a Világi (2022), ukázal, že mladí ľudia sa viac prikláňajú k progresívnym

politickým silám a tým, ktoré deklarujú potrebu výmeny vládnej garnitúry. V porovnaní s rokom 2016 došlo k poklesu pomeru mladých ľudí voliacich extrémistické strany.

V parlamentných voľbách na Slovensku v roku 2023 dosiahla volebná účasť vo vekovej skupine 18 – 25 rokov 69 %, čo predstavuje významný nárast oproti 65 % účasti v roku 2020. Podľa prieskumu³ agentúry Focus pre občiansku kampaň Chcem tu zostať 68 % mladých ľudí vo veku 18 – 25 rokov vyjadrilo záujem zúčastniť sa volieb. Tento nárast účasti mladých voličov je do veľkej miery pripisovaný efektívnym mobilizačným kampaniam zameraným na túto vekovú skupinu. **Zvýšená účasť v roku 2023 odráža trvalú angažovanosť mladých voličov v politickom procese, ovplyvnenú prebiehajúcimi snahami politických strán a občianskej spoločnosti riešiť ich obavy a povzbudzovať ich k účasti.**

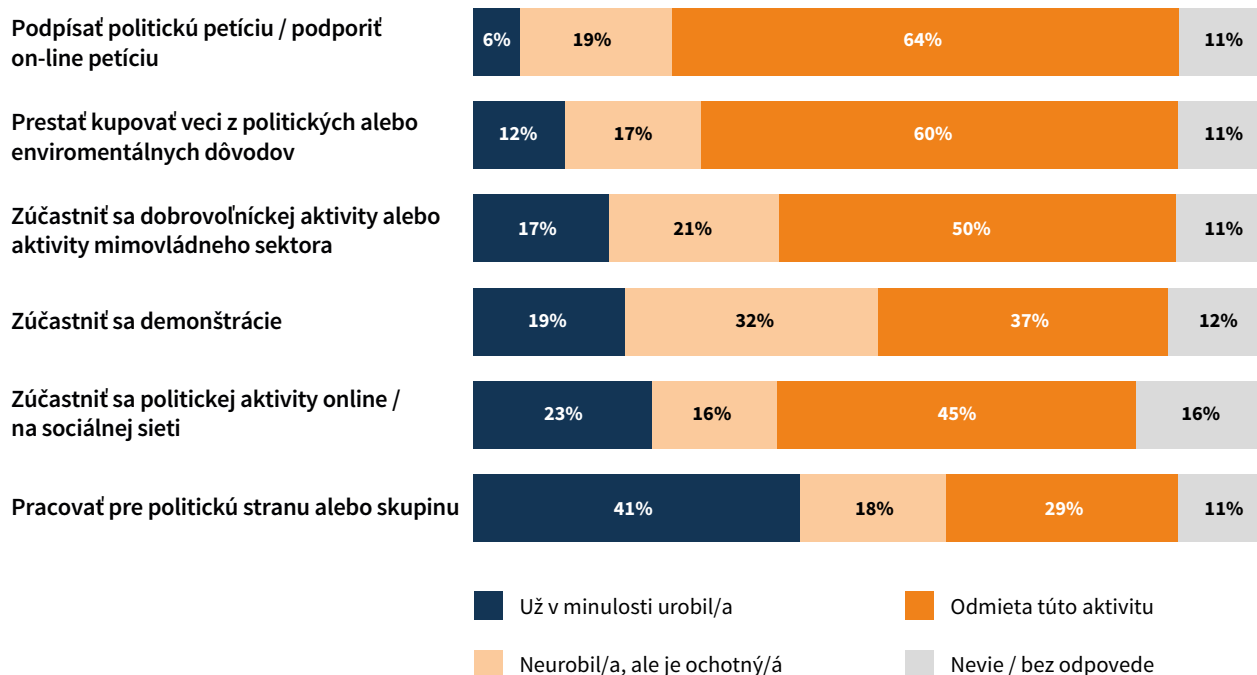
Záujem o voľby medzi mladými ľuďmi výrazne závisí od veku a dosiahnutého vzdelania. Iba 28 % mladých ľudí s ukončeným základným vzdelaním prejavilo vysoký záujem o voľby, zatiaľ čo medzi vysokoškólakmi to bolo až 55 %. Pre mladých je najdôležitejšou spoločenskou hodnotou rovnosť, no napriek tomu až 68 % z nich vníma slovenskú spoločnosť ako nespravodlivú. Tento rozpor medzi očakávaniami a realitou spôsobuje medzi mladými pocit frustrácie, neistoty a strachu z budúcnosti.

Napriek rastúcej účasti vo voľbách pretrvávajú nízka miera hlbšej politickej angažovanosti medzi mladými ľuďmi. Len 13 % mladých ľudí by bez problémov prijalo politickú funkciu, zatiaľ čo až tretina respondentov z tejto vekovej skupiny by ju razantne odmietla. Záujem mladých ľudí o spoločenské dianie ďalej ilustruje nízky podiel tých, ktorí často alebo pravidelne diskutujú so svojimi známymi či priateľmi o politike, čo predstavuje iba 19 % mladých ľudí.

Tieto údaje poukazujú na zložitú politickú angažovanosť mladých ľudí na Slovensku. Napriek rastúcej účasti vo voľbách pretrvávajú nízka miera hlbšej politickej angažovanosti, čo naznačuje, že aj keď sú mladí ľudia ochotní zúčastniť sa na voľbách, ich celková aktívna účasť na politickom živote zostáva obmedzená.

2 Prieskum je dostupný na tomto odkaze: https://slowakei.fes.de/fileadmin/user_upload/FES-Slowakei-Web-SLO-2022-02-24.pdf

3 Viac informácií k prieskumu je dostupných na tomto odkaze: <https://spravy.rtvs.sk/2023/09/mladi-ludia-sa-coraz-viac-zaujimaju-o-volby-v-porovnaní-s-celkovou-populaciou-su-liberalnejši-ukazal-prieskum-agentury-focus/>

Zdroj: Baboš, P., Világi, A.: Výskumná správa o mladých na Slovensku. Friedrich Ebert Stiftung, 2022

Len 13 % mladých ľudí by bez problémov prijalo politickú funkciu, zatiaľ čo až tretina respondentov z tejto vekovej skupiny by ju razantne odmietla.

Politická participácia mládeže na národnej úrovni

V období rokov 2018 až 2023 zaznamenala politická participácia mládeže na Slovensku rôzne trendy, ktoré odrážajú zmeny v politickom a sociálnom prostredí. Mladí ľudia čelili v tomto období viacerým výzvam, ktoré ovplyvnili ich účasť v politických procesoch:

- Účasť na voľbách: Mladí ľudia vo veku 18 – 29 rokov sa vo voľbách zúčastňovali menej často než staršie vekové skupiny. V roku 2023 dosiahol podiel mladých voličov približne 55 % (Čavojská, Marinová, 2022; MV SR, 2023).
- Občianska angažovanosť: V posledných 12 mesiacoch pred prieskumom sa do občianskej alebo politickej participácie zapojilo 55 % mladých ľudí. Z toho 45 % respondentov sa nezapojilo do žiadnej formy participácie (Čavojská, Marinová, 2022). Záujem o politické dianie bol nízky, keďže iba 6,7 % mladých sledovalo politiku denne; väčšina respondentov uvádzala sledovanie politických udalostí raz za týždeň (MV SR, 2023).
- Zmeny v angažovanosti: V období rokov 2018 až 2023 výrazne vzrástol podiel mladých, ktorí sa zúčastnili na demonštráciách, z 12,7 % na 21,2 % (MV SR, 2023). Súčasne mladí čoraz viac vyjadrovali nespokojnosť so svojou schopnosťou ovplyvniť verejnú politiku, pričom väčšina respondentov nemala pocit, že by mohli ovplyvniť rozhodovanie (Čavojská, Marinová, 2022).
- Vnímanie členstva Slovenska v medzinárodných štruktúrach: Podľa prieskumu Čavojskej a Marinovej (2022) podporuje 82 % mladých ľudí na Slovensku členstvo krajiny v Európskej únii a 73 % členstvo v NATO.

Politická participácia mládeže na Slovensku v období rokov 2018 až 2023 vykresľuje zložitý obraz. Hoci sa mladí ľudia čoraz viac angažujú v niektorých formách občianskej aktivity, ich celková účasť na politických procesoch zostáva nízka. Kritické vnímanie ich schopnosti ovplyvniť politiku naznačuje potrebu zlepšiť podmienky pre ich zapojenie do demokratických procesov.

Pokiaľ ide o uplatnenie pasívneho volebného práva, a teda o kandidatúru mladých ľudí na volené pozície, situácia na Slovensku zostáva výzvou, ktorá si zasluhuje zvýšenú pozornosť. Do Národnej rady SR bolo v parlamentných voľbách v roku 2020 zvolených len 8 poslancov vo veku do 30 rokov (Štatistický úrad, SR, 2020). V roku 2023 sa situácia zhoršila – do Národnej rady SR sa dostali len 4 poslanci mladší ako 30 rokov (Štatistický úrad SR, 2023). V ostatnom období sa často diskutuje o príčinách uvedeného stavu. Súčasný legislatívny stav upravuje vekový limit 21 rokov na uplatnenie pasívneho volebného práva pre parlamentné voľby podľa Zákona 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov⁴. Rovnako tak mladí

kandidáti v tzv. jednoobvodovom volebnom systéme, kde sa mandáty v parlamente delia podľa pomerného počtu získaných hlasov, majú sťaženú úlohu, pretože na kandidátnych listinách jednotlivých politických strán nezastávajú popredné pozície. Uvedená skutočnosť vyplýva z postavenia mladých ľudí v rámci štruktúr politických strán, kde popredné miesta obsadzujú starší členovia predsedníctva strán.

Politická participácia mládeže na európskej úrovni

V roku 2019, keď sa konali **voľby do Európskeho parlamentu**, sa účasť mládeže vo veku 18 až 24 rokov zvýšila na 11 %, čo predstavuje nárast oproti 6 % z volieb v roku 2014. V prípade mierne staršej vekovej kategórie (25 – 34 rokov) účasť stúpila na 25 %. Účasť mladých Slovákov na voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 zaznamenala výrazný nárast, čo odráža rastúci záujem a angažovanosť tejto vekovej skupiny. Podľa prieskumu Eurobarometer sa počet mladých voličov do 25 rokov, ktorí sa zúčastnili volieb, zvýšil o 14 % v rámci celej EÚ a o 4 % na Slovensku v porovnaní s voľbami v roku 2014. Pre vekovú skupinu 25 – 39 rokov vzrástla účasť o 12 % v EÚ a o 10 % na Slovensku (Európsky parlament, 2019).

Dôležitými faktormi, ktoré motivovali mladých ľudí k voľbám, boli predovšetkým obavy z budúcnosti EÚ a pocit občianskej zodpovednosti. Až 38 % slovenských voličov uviedlo, že ich najväčšou prioritou je budúce fungovanie EÚ, zatiaľ čo 37 % sa zameralo na sociálnu ochranu (Európsky parlament, 2019; Konrad-Adenauer-Stiftung [KAS], 2019).

V celkovom kontexte dosiahla volebná účasť v EÚ 50,6 %, čo je najvyššie číslo od roku 1994. Na Slovensku sa účasť zvýšila, čím sa krajina posunula z pozície jedného z najnižších účastníkov vo voľbách v minulosti (Európsky parlament, 2019).

Celkovo však možno konštatovať, že účasť mládeže na voľbách do Európskeho parlamentu na Slovensku v období rokov 2018 až 2023 prešla postupným zlepšením, najmä počas volieb v roku 2019. Napriek tomu pretrvávajú výzvy spojené s politickou angažovanosťou a vnímaním EÚ. To naznačuje potrebu ďalších krokov a iniciatív, ktoré by podporili aktívne a informované občianstvo medzi mladými voličmi v budúcich voľbách.

Kampaň Európskej komisie „Tentokrát idem voliť“ bola spustená s cieľom zvýšiť povedomie o voľbách do Európskeho parlamentu, najmä medzi mladými voličmi. Kampaň prebehla v roku 2019, pričom jej hlavnou úlohou bolo priblížiť európske otázky mládeži, informovať ich o význame volieb a motivovať ich k účasti na demokratických procesoch. Napriek tomu, že kampaň zaznamenala úspechy v oblasti zvýšenia povedomia, ukázala tiež niekoľko výziev v premene tohto povedomia na skutočnú volebnú účasť (Marquart, Goldberg, & de Vreese, 2020). Jedným z hlavných poznatkov z kampane bolo, že zvýšenie

4 Bližšie informácie nájdete na: <https://novy.slov-lex.sk/ezbierky/pravne-predpisy/SK/ZZ/2014/180/>

povedomia o dôležitosti volieb nie vždy vedie k realnej akcii. „Tentokrát idem voliť“ sa podarilo upútať pozornosť mladých ľudí a dostať európske otázky do popredia ich záujmu. Avšak samotné povedomie nestačilo na to, aby mladí voliči skutočne išli k volebným urnám. Tento fakt zdôrazňuje, že informovanie mládeže je iba prvým krokom; rovnako dôležité je ich motivovať a inšpirovať k tomu, aby sa aktívne zapojili do volieb. Kampaň „Tentokrát idem voliť“ sa vo veľkej miere spoliehala na online aktivity vrátane sociálnych médií a digitálnych platforiem, ktoré sú pre mladšiu generáciu prirodzeným komunikačným kanálom. Napriek tomu sa ukázalo, že online prítomnosť a zvýšenie digitálneho povedomia samy osebe nestačia na mobilizáciu volebnej účasti. Z tohto vyplýva, že digitálne kampane musia byť doplnené aj aktivitami v reálnom svete, ako sú osobné stretnutia, komunitné podujatia a miestna mobilizácia, aby sa dosiahol reálny dopad na volebné správanie.

Politická participácia mládeže na úrovni samosprávnych krajov, obcí a miest

Na miestnej a regionálnej úrovni je v súčasnosti z dôvodu veľkého nezájmu v niektorých obciach či mestách zvýšená šanca mladých ľudí obsadzovať posty poslancov zastupiteľstiev, prípadne starostov obcí. Limitujúcim faktorom pre mladých kandidátov na starostov je veková hranica 25 rokov stanovená zákonom č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva v znení neskorších predpisov. Aktívny záujem mladých ľudí o verejné dianie v ich najbližšom okolí tak vytvára reálnejšie predpoklady na získanie politického kapitálu, ktorý by dokázali využiť vo volených funkciách na miestnej, prípadne regionálnej úrovni. V októbri 2022 sa prvýkrát uskutočnili spojené voľby do orgánov samosprávy obcí a miest a voľby do orgánov samosprávnych krajov. Nezaujímajú aj mladých ľudí o výkon volenej funkcie na miestnej úrovni ešte zvýraznil fakt, že opakované voľby do samosprávnych orgánov bolo potrebné vykonať celkovo až v prípade 47 obcí. Aj v ostatných voľbách sa podarilo presadiť mladým kandidátom vo veku do 30 rokov na postoch starostov.

Mládežnícke parlamenty

Na miestnej a regionálnej úrovni je nevyhnutné zapojiť mladých ľudí do verejného života obce, mesta či kraja počas celého volebného obdobia, nielen počas volieb. Kľúčovým prvkom na dosiahnutie tohto cieľa sú **mládežnícke parlamenty**. Najvýznamnejším legislatívnym opatrením týkajúcim sa mládežníckych parlamentov bola novela Zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou v znení neskorších predpisov, ktorá nadobudla účinnosť 1. januára 2022. Táto novela preniesla zodpovednosť za vytváranie mládežníckych parlamentov na fyzické osoby, právnické osoby, kraje alebo zastupiteľstvá vyšších územných celkov, pričom obce už nemajú právo zakladať mládežnícke parlamenty

uvedenou formou⁵. Obce však stále majú právomoc vytvárať mládežnícke parlamenty v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti, ako je uvedené v § 11 ods. 4 písm. n) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. To umožňuje miestnym samosprávam definovať úlohy a funkcie týchto parlamentov. Na základe § 15 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení môžu existujúce mládežnícke parlamenty byť klasifikované ako poradné a iniciatívne orgány miestnych rád. Tento zákon stanovuje, že takéto orgány môžu fungovať ako platformy pre zapojenie mládeže do rozhodovacích procesov na miestnej úrovni.

Základným predmetom činnosti mládežníckych parlamentov je spracovanie stanovísk a iniciatív, ktoré sa týkajú zlepšenia práce s mládežou, na účely ktorého spolupracujú s mládežníckymi organizáciami, ako aj so školskými parlamentmi a samozrejme aj s orgánmi územnej samosprávy. Svoje postavenie majú upravené v štatútoch, prípadne iných listinách (napr. Mládežnícky parlament Bratislavského samosprávneho kraja)⁶. Účasť v mládežníckom parlamente môže byť cennou skúsenosťou pre mladých ľudí v potenciálnej politickej kariére. Mládežnícke parlamenty spolupracujú so samosprávnymi krajinami pri vypracovávaní koncepcií práce s mládežou.

Podporu pri zakladaní a koordinácii mládežníckych parlamentov na Slovensku zabezpečuje Národný inštitút vzdelávania a mládeže.

V období 2018 – 2023 realizoval informačné, sieťovacie a vzdelávacie aktivity pre členov a koordinátorov mládežníckych parlamentov⁷. V roku 2018 bola NIVAM-om vydaná publikácia *Čítanka pre samosprávy: Mládežnícka politika na miestnej úrovni* obsahujúca, okrem iného, rady pri podpore fungovania mládežníckych parlamentov. Prvá takáto čítanka vznikla v roku 2005, nová čítanka reflektuje zmeny v mládežníckej politike za ostatné obdobie.

NIVAM (toho času IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže) v roku 2021 uskutočnil **prieskum zameraný na mládežnícke parlamenty** pôsobiace v slovenských mestách a obciach. Výsledky prieskumu poukázali na nedostatok formálnej participácie mládeže v miestnych samosprávach. Hoci Slovensko má takmer 3000 obcí a miest, aktívna spolupráca s mládežníckymi parlamentmi existuje len približne v 30 z nich (NIVAM, 2021). Do prieskumu sa zapojilo viac ako 600 miest a obcí, pričom 38 z nich zvažuje založenie mládežníckeho parlamentu. Viac ako 200 respondentov uviedlo, že potrebujú ďalšie informácie, aby sa rozhodli, ako najlepšie zapojiť mladých ľudí do verejného života svojej samosprávy. Prieskum identifikoval hlavné prekážky zapojenia mládeže do verejného života, medzi ktoré patria najmä nedostatok finančných a personálnych zdrojov, ako aj nízky záujem zo strany samotnej mládeže.

5 Problematika sa týka § 6a zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

6 Štatút MP BSK: <https://bratislavskyskraj.sk/wp-content/uploads/2022/06/statut-mp-bsk.pdf>

7 Napríklad: <https://www.minedu.sk/stretnutie-mladeznickych-parlamentov-zalez-nam-na-nasich-mestach-a-mame-odvahu-meni-veci-k-lepsiemu/>

Slovensko má takmer

3000

obcí
a miest

aktívna spolupráca
s mládežníckymi parlamentmi
existuje len približne v

30

z nich

V mnohých samosprávach sa podpora mládeže obmedzuje na organizovanie kultúrnych, športových alebo dobrovoľníckych aktivít a podporu existujúcich mládežníckych občianskych združení. Takáto podpora je často vnímaná ako dostatočná, a preto nie je záujem o vytvorenie formálnych mládežníckych zastupiteľských orgánov, ako sú mládežnícke parlamenty. Podpora mládeže však nie je synonymom aktívnej participácie v rozhodovacích procesoch. Mladí ľudia potrebujú byť skutočne zapojení do rozhodovania, čo však podľa prieskumov často chýba (NIVAM, 2021).

Ďalšie výskumy poukazujú na to, že mladí ľudia majú pocit, že ich hlasy nie sú vypočuté a nemajú možnosť ovplyvňovať rozhodnutia na miestnej úrovni. Napríklad analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólakmi ukazuje, že 80 % z nich má dojem, že dospelí ich nepovažujú za zrelých na rozhodovanie. Navyše, iba polovica opýtaných vie o rozhodnutiach na úrovni svojej lokálnej komunity, pričom ich názory nie sú zohľadňované (RmS, 2017). Naopak, až 90 % stredoškólakov sa považuje za dostatočne zreľých na účasť v rozhodovacom procese a verí, že spoločnosť by mala viac načúvať mladým ľuďom.

Mládežnícke parlamenty ponúkajú efektívnu platformu, prostredníctvom ktorej sa mladí ľudia môžu zapojiť do rozhodovania o otázkach, ktoré sa ich priamo týkajú. Aktívna participácia nielen posilňuje vzťah mládeže k miestu, kde žijú, ale aj vytvára dôveru medzi mladými obyvateľmi a samosprávou. Zároveň

umožňuje mladým ľuďom rozvíjať občianske kompetencie, nadobúdať nové zručnosti a sociálne kontakty, ktoré môžu využiť vo svojom ďalšom živote.

Zástupcovia mládežníckych parlamentov zdôrazňujú, že ak ich dospelí aktívne počúvajú, vnímajú to ako prejav rešpektu, čo pozitívne ovplyvňuje ich osobnostný rozvoj. Pre mestá a obce to prináša výhody v podobe lepšieho pochopenia potrieb mládeže, zlepšenia služieb a získania cennej podpory pri ďalších aktivitách v rámci samosprávy.

Participácia mladých ľudí v školách

Školské parlamenty

Participácia mladých ľudí v základných školách a stredných školách sa okrem iného prejavuje zapojením mládeže do tzv. **školských parlamentov**. Ide o orgány školskej samosprávy, ktoré vznikli transformáciou žiackych školských rád novelizáciou zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve s účinnosťou od 1. 1. 2022^a. Ich cieľom je reprezentácia a zastupovanie záujmov žiakov základnej školy alebo strednej školy. Výber členov školského parlamentu, ktorými sú výlučne žiaci, prebieha na základe volieb. Školský parlament má oprávnenie vyjadrovať sa k návrhom, opatreniam a podstatným otázkam v oblasti výchovy a vzdelávania realizovaným školou.

80 %

stredoškolákov má **dojem**,
že dospelí ich nepovažujú
za zrelých na rozhodovanie

90 %

stredoškolákov **sa považuje**
za dostatočne zrelých
na účasť v rozhodovacom
procesе a verí, že **spoločnosť**
by mala viac načúvať
mladým ľuďom.

Jednotlivé samosprávy na úrovni obcí a samosprávnych krajov prostredníctvom koordinátorov školských parlamentov spolupracujú s mladými zástupcami na školách. Dôležitým partnerom v spolupráci mládeže a samosprávnych krajov či obcí je aj Národný inštitút vzdelávania a mládeže, ktorý sa v sledovanom období podieľal na organizácii spoločných stretnutí zástupcov školských parlamentov a predstaviteľov samosprávy.⁹

NIVAM v sledovanom období realizoval akreditovaný vzdelávací program REFRESH – školenie koordinátorov ŽŠR. V období od 2019 – 2022 zrealizoval 5 vzdelávacích cyklov, ktoré úspešne absolvovalo 68 účastníkov. NIVAM v roku 2021 v rámci aktivity KICK-UP pre koordinátorov školských parlamentov vydal sadu metodických príručiek¹⁰. Príručky sú určené tým, ktorí sa školským parlamentom venujú profesionálne alebo vo svojom voľnom čase.

Participatívne rozpočty

V ostatnom období významnú úlohu v oblasti zapojenia mladých ľudí na školách zohrávali projekty tzv. participatívnych rozpočtov. Hlavným benefitom uvedených projektov je prehľbovanie občianskej angažovanosti mladých ľudí a demokratické riadenie škôl pri spoluúčasti žiakov. Príprava projektov participatívneho rozpočtu na škole je dlhodobou činnosťou,

rozdelenu do viacerých fáz. Samotní žiaci na základe nastavených pravidiel pripravujú a následne navrhujú na schválenie jednotlivé projekty, ktoré v prípade ich realizovateľnosti (finančnej, technickej a organizačnej) budú zaradené do hlasovania. Projekt, resp. projekty, ktoré získajú najviac hlasov, následne realizujú samotní žiaci.

Práve možnosť realizácie víťazného projektu dodáva participatívnym rozpočtom na školách vážnosť aj medzi mladými ľuďmi, ktorí musia už v štádiu návrhov projektu počítať so skutočnosťou, že nejde len o hru, ale predovšetkým o možnosť podieľať sa reálnymi aktivitami na zlepšovaní chodu školy. Dlhodobým cieľom participatívnych rozpočtov je výchova mladých ľudí k zodpovednému a uvedomelému občianskemu životu. Uvedené projekty sa realizovali vo viacerých krajoch. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti v školskom roku 2019/2020 pomáhal s organizáciou projektov na školách v Trenčianskom kraji (29 škôl), Trnavskom kraji (46 škôl) a Bratislavskom kraji (20 škôl) (Úrad splnomocnenca vlády, 2020).

V ďalšom období preto budú sledované iniciatívy podporujúce vznik školských parlamentov a prehľbujúce ich spoluprácu s miestnou či regionálnou samosprávou.

9 Napr. stretnutie pod názvom Kick up organizované NIVAM-om a Bratislavským samosprávnym krajom

10 Dostupné na tomto odkaze: <https://www.iuventa.sk/produkt/prirucky-pre-ziacke-skolske-rady/>

2.3 Existujúce opatrenia

2.3.1 Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028

V oblasti participácie mládeže boli v sledovanom období opätovne prijaté strategické dokumenty na národnej úrovni, regionálnej, ako aj na miestnej úrovni. Stratégia pre mládež zdôrazňuje predovšetkým opatrenia spočívajúce v posilnení informovania mladých ľudí o možnostiach participácie a aktivitách vedúcich k participácii na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Stratégia pre mládež upriamuje pozornosť aj na rozvoj vzdelávacích programov zameraných na mladých ľudí v otázkach občianskej a politickej participácie. Zároveň sa zaväzuje posilniť význam mládežníckych parlamentov a orgánov zastrešujúcich práva mladých ľudí. Uvedené opatrenia bude možné vyhodnotiť až na konci plánovaného cyklu v roku 2028, no už teraz je zjavné, že je potrebné posilniť predovšetkým podporu a postavenie orgánov podporujúcich záujmy mladých ľudí.

2.3.2 Európsky dialóg s mládežou

Európsky dialóg s mládežou¹¹ (ďalej aj „EUDM“) v Slovenskej republike je spoločným projektom RmS a Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. Spoločne pracujú na tom, aby mladým ľuďom poskytli príležitosť diskutovať s tvorcami politík a ovplyvňovať rozhodnutia týkajúce sa mládeže na európskej úrovni. Rada mládeže Slovenska koordinuje aktivity, organizuje stretnutia a konzultácie s mladými ľuďmi a pripravuje ich na účasť na európskych konferenciách. Ministerstvo podporuje tento proces tým, že poskytuje priestor na priame prepojenie mladých ľudí s tvorcami politík a zabezpečuje, aby ich hlasy boli vypočuté.

Výber mládežníckych delegátov

Delegátov, ktorí zastupujú Slovensko v rámci Európskeho dialógu s mládežou, vyberá komisia, ktorá zahŕňa aj zástupcov MŠVVaM SR a ďalších odborníkov. Táto komisia posudzuje kandidátov na základe ich skúseností, motivácie a schopnosti zastupovať záujmy mladých ľudí. Cieľom je vybrať delegátov, ktorí budú efektívne komunikovať potreby mládeže na európskej úrovni a prispievať k tvorbe politík.

Úlohy a pôsobenie mládežníckych delegátov

Vybraní delegáti majú na európskej úrovni viacero kľúčových úloh:

- Reprezentácia mládeže: Delegáti prinášajú na európske konferencie názory a potreby slovenských mladých ľudí a zapájajú sa do diskusií s tvorcami politík.
- Formulácia odporúčaní: Spolu s ďalšími účastníkmi diskutujú o aktuálnych témach, identifikujú výzvy a prispievajú k tvorbe odporúčaní, ktoré ovplyvnia mládežnícke politiky na európskej úrovni.
- Šírenie informácií: Po návrate z konferencií delegáti informujú mladých ľudí na Slovensku o výsledkoch a ďalších krokoch, organizujú workshopy a diskusie, aby motivovali čo najviac ľudí k účasti na dialógu.

K Európskemu dialógu s mládežou je vytvorená Národná pracovná skupina, ktorej súčasťou je aj zástupca Národného inštitútu vzdelávania a mládeže. Národná pracovná skupina (ďalej aj „NPS“) je zhromaždenie odborníkov v sektore a pracovníkov s mládežou. Prepájajú mladých, angažovaných ľudí, pracovníkov s mládežou, ale aj verejnosť za účelom zviditeľnenia potrieb mladých. NPS taktiež zodpovedá za šírenie zistení a výsledkov konzultácií s mladými.

2.3.3 Mládežnícky delegát Slovenskej republiky pri OSN

Program mládežnícky delegát/mládežnícka delegátka pri OSN¹² vznikol z iniciatívy odboru hospodárstva a sociálnych vecí OSN a cieľom programu, vytýčením OSN, je zapájanie mládeže do rozhodovania na globálnej úrovni. Program mládežnícky delegát/mládežnícka delegátka OSN na Slovensku spoločne realizujú Národný inštitút vzdelávania a mládeže (NIVAM), Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR a Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky.

11 Viac informácií o EUDM je dostupných tu: <https://eudialogsmladezou.sk/>

12 Viac informácií o programe: <https://social.desa.un.org/issues/youth/un-youth-delegate-programme>

Mládežnícky delegát/mládežnícka delegátka SR pri OSN má za úlohu:

- šírenie povedomia o fungovaní OSN medzi mladými ľuďmi na Slovensku,
- informovať slovenskú mládež o 17 cieľoch udržateľného rozvoja Agendy 2030,
- informovať o možnostiach mladých ľudí zapájať sa do fungovania OSN,
- zastupovať záujmy slovenskej mládeže a informovať o potrebách slovenskej mládeže na pôde OSN.

Počas jedného roka zohráva mládežnícky delegát/mládežnícka delegátka aktívnu úlohu na medzivládnych rokovaníach, kde zastupuje hlas mladých ľudí a zúčastňuje sa na národných aktivitách. Po uplynutí funkčného obdobia poskytuje podporu pre novo vybraného delegáta/vybranú delegátku a je začlenený/á do alumni siete mládežníckych delegátov/delegátok SR pri OSN.

2.3.4 Žiacky poradný výbor

Dôležitým je aj Žiacky poradný výbor¹³ – ktorý vznikol ako poradný orgán Národného inštitútu vzdelávania a mládeže k zmenám štátneho vzdelávacieho programu. Orgán poskytuje priestor pre vzájomný dialóg a vyjadrovanie názorov jeho členov, a to k rôznym oblastiam výchovy a vzdelávania. Členovia a členky vypracovávajú a predkladajú návrhy na zlepšenie a skvalitnenie podmienok žiakov a žiačok v školách aj v spoločnosti.

2.3.5 Škola participácie

Dôležitým aktérom v podpore participácie mládeže je **Národný inštitút vzdelávania a mládeže**. NIVAM má krajské pracoviská, ktoré zabezpečujú podporu v regiónoch. Tieto pracoviská poskytujú priestor pre spoluprácu a podporu mládežníckych aktivít na miestnej úrovni, čím sa zabezpečuje lepšia dostupnosť a adresnosť podpory. Významnou aktivitou Národného inštitútu vzdelávania a mládeže zameranou na podporu participácie mládeže je **Škola participácie**. Bola iniciovaná v roku 2022 ako súčasť projektu Európsky rok mládeže, je vzdelávací program zameraný na rozvoj zručností mládeže v oblasti participácie, komunikácie a projektového manažmentu. Cieľom do ďalšieho obdobia je rozšíriť aktivitu o tému podnikavosti mládeže. Realizácia:

- Júl 2022: Program sa sústredil na základné princípy participácie, komunikáciu a tímovú prácu. Účastníci získali nástroje na aktívne prispievanie k rozvoju komunit.¹⁴

- November 2022: Rozšírenie letného programu, ktoré prehĺbilo nadobudnuté vedomosti a poskytlo ďalšie techniky na efektívnu realizáciu projektov.¹⁵

Dotačná schéma MŠVVaM SR v oblasti práce s mládežou

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR podporuje participáciu mládeže¹⁶ prostredníctvom tematickej oblasti *Zastupiteľské štruktúry pre participáciu mládeže*¹⁷. Výzva je zameraná na podporu organizácií, ktoré sú zapísané do zoznamu oprávnených žiadateľov na základe úspešnej registrácie a ktoré zastupujú záujmy mládeže na úrovni samosprávnych krajov a na celoštátnej úrovni s cieľom:

- a) zohľadniť potreby a záujmy mladých ľudí v rôznych regionálnych a národných politikách;
- b) zvýšiť úroveň participácie mladých ľudí a povedomia o aktívnom občianstve;
- c) posilniť reprezentáciu mládeže v rôznych štruktúrach na úrovni samosprávnych krajov a na celoštátnej úrovni;
- d) posilniť dostupnosť činnosti zastupiteľských štruktúr mládeže pre všetkých mladých ľudí;
- e) zabezpečiť pravidelný zber podnetov a potrieb mládeže pre tvorbu regionálnej, národnej a Európskej mládežníckej politiky;
- f) vytvárať partnerstvá medzi kľúčovými hráčmi mládežníckej politiky, štruktúrami zastupujúcimi mládežnícke organizácie a mladých ľudí;
- g) posilniť postavenie mládežníckych organizácií, žiackych školských rád, parlamentov mládeže a i. v politike samosprávnych krajov a ich štruktúrach a v mládežníckej politike na národnej úrovni;
- h) identifikovať a vzdelávať mladých vedúcich a iných aktivistov na úrovni samosprávnych krajov a na celoštátnej úrovni;
- i) zvyšovať kvalitu svojej činnosti v oblasti rozvoja zastupiteľskej demokracie a reprezentácie mládeže na regionálnej alebo celoštátnej úrovni;
- j) zabezpečiť tvorbu, implementáciu a vyhodnocovanie strategických dokumentov v oblasti mládežníckej politiky, práce

13 Viac informácií o programe: <https://nivam.sk/mladez/projekty-pre-mladez/>

14 Viac informácií: <https://nivam.sk/narodny-institut-vzdelavania-a-mladeze-uspesne-zrealizoval-letnu-skolu-participacie/>

15 Viac informácií: <https://nivam.sk/jesenna-skola-participacie/#:~:text=Podujatie%20sa%20konalo%20v%20term%C3%ADne,%C3%BA%C4%8Dasti%20na%20budovan%C3%AD%20lep%C5%A1ej%20bud%C3%BAcnosti>

16 Je dôležité poznamenať, že podpora participácie mládeže sa realizuje aj v rámci iných tematických oblastí, prostredníctvom ktorých ministerstvo podporuje prácu s mládežou.

17 Viď napr. https://www.minedu.sk/data/files/11154_b-vyzva-dotacie-zastupitelske-struktury.pdf

s mládežou na úrovni samosprávnych krajov, na celoštátnej i medzinárodnej úrovni.

V minulosti podporovalo MŠVaM SR participáciu mládeže najmä prostredníctvom programu *HLAS mladých* (do roku 2021).

V sledovanom období v oboch programoch podporilo MŠVaM SR 9 subjektov v celkovej výške 1 434 359,24 eur.

V kontexte odporúčaní zo Správy o mládeži 2018 je možné konštatovať, že niektoré odporúčania boli čiastočne zrealizované alebo sú v procese, avšak s výsledkami zatiaľ možno identifikovať iba obmedzený pokrok:

1. **Posilnenie občianskeho a hodnotového vzdelávania:** Stratégia pre mládež obsahuje záväzky na posilnenie vzdelávacích programov v oblasti občianskej a politickej participácie mladých ľudí. Výsledky týchto opatrení však bude možné hodnotiť až v roku 2028.
2. **Podpora participácie mladých ľudí:** Bola zavedená novela Zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov o podpore práce s mládežou, ktorá umožnila vznik mládežníckych parlamentov. Tieto parlamenty sa v niektorých mestách stali platformou na zapojenie mladých do rozhodovacích procesov na miestnej úrovni. Avšak stále existuje nízka účasť mládeže a nedostatok formálnej participácie, pričom aktívna spolupráca s mládežníckymi parlamentmi existuje len v približne 30 obciach z celkového počtu takmer 3000.
3. **Príprava pracovníkov verejnej správy:** Realizujú sa programy a iniciatívy, ktoré vzdelávajú pracovníkov verejnej správy o participatívnej tvorbe politík. Napríklad, NIVAM v rokoch 2020 – 2022 realizoval akreditovaný vzdelávací program „SAMO – strategické plánovanie v oblasti práce s mládežou pre samosprávy“.
4. **Práca s verejnou mienkou:** Podľa prieskumu NIVAM z roku 2021 medzi mladými ľuďmi a dospelou populáciou existuje stále nedostatočné vnímanie významu participácie mládeže. To naznačuje, že snahy v tejto oblasti musia byť ešte posilnené, aby verejnosť lepšie pochopila význam zapojenia mladých do spoločnosti.

2.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

Od vydania ostatnej Správy o mládeži v roku 2018 bolo realizovaných viacero aktivít, vychádzajúcich z odporúčaní a výziev formulovaných v závere Správy. Napriek skutočnosti, že v oblasti práce s mládežou dochádza k posunom, v dôsledku pandémie COVID-19 došlo v období od začiatku roka 2020 k utlmeniu viacerých plánovaných aktivít a programov, a teda sa nepodarilo naplniť všetky stanovené ciele. Do budúcnosti je preto nevyhnutné naďalej spolupracovať s kľúčovými partnermi verejného a súkromného sektora na podpore participácie mládeže.

- Kľúčovou výzvou je prijímanie legislatívnych a nelegislatívnych opatrení na podporu participácie mládeže predovšetkým na národnej, ako aj regionálnej a miestnej úrovni tak, aby mladí ľudia boli nielen formálne, ale aj reálne subjektmi podieľajúcimi sa na prijímaní rozhodnutí na politickej úrovni, ako aj v občianskom živote (sociálna oblasť, kultúrna oblasť a iné).
- Kontinuálne vzdelávanie pracovníkov s mládežou, a to nielen v občianskom sektore, ale aj na úrovni zamestnancov verejnej správy a štátnej správy s cieľom posilniť ich povedomie o potrebe širšieho zapojenia mládeže do spoločenského a politického diania.
- Na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy je nevyhnutné posilňovať postavenie školských parlamentov a spoluprácu so zástupcami mladých ľudí na školách pri rozhodovaní samosprávy o otázkach priamo sa dotýkajúcich života mladých ľudí v obci, meste a kraji.
- Naďalej je nevyhnutné rozširovať povedomie širokej verejnosti o otázkach politickej a občianskej participácie mladých ľudí, a to tak cieľenými kampaňami na sociálnych sieťach, ako aj propagáciou príkladov dobrej praxe (príbehy mladých ľudí, ktorí aktívnym prístupom ovplyvňujú dianie vo svojom širšom okolí).
- Nevyhnutnosť posilňovať opatrenia, ktoré znižujú neželateľné javy participácie – Je nevyhnutné posilňovať opatrenia na zníženie nežiaducich javov participácie, ako sú radikalizácia mládeže a šírenie dezinformácií, najmä v online prostredí. Mladí ľudia sú zraniteľnou skupinou, na ktorú sa zameriavajú tretie osoby s cieľom oslabiť občiansku spoločnosť prostredníctvom šírenia dezinformácií, ktoré spochybňujú základné demokratické zriadenie a princípy právneho štátu.

Zoznam použitých zdrojov

- Baboš, P., & Világi, A., 2022. *Prieskum FES Youth Study*. In *Výskumná správa o mladých na Slovensku. Nespokojní a predsa zostávajú* [online]. Viedeň: Friedrich Ebert Stiftung. ISBN: 978-3-98628-078-9. Dostupné z: https://slowakei.fes.de/fileadmin/user_upload/Studia_Vyskumna_sprava_o_mladych_na_Slovensku_2021.pdf
- Čavojská, K., & Marinová, P., 2022. *Participácia mládeže na Slovensku*. Rada mládeže Slovenska. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rada_vlady_pre_mno/rokovania/2022/2022_12_06_32_rokovanie_rv_mno/Rada%20vlady%20MNO_2022-12-07_bod%207%20Participacia%20mladeze_prieskum.pdf
- GLOBSEC. (2019). *European Parliament Elections: Young People in Slovakia Not Very Interested*. Retrieved from <https://www.globsec.org/what-we-do/publications/ep-elections-young-people-slovakia-not-too-interested>
- National EU Policies. (2019). *Youth Participation in Representative Democracy*. Retrieved from <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/slovakia/52-youth-participation-in-representative-democracy>
- European Parliament. (2023). *Report on the European Parliament Elections*. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI\(2023\)754634_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754634/EPRS_BRI(2023)754634_EN.pdf)
- National Democratic Institute. (2023). *Youth, Politics, Democracy – Public Opinion Research*. Retrieved from <https://www.ndi.org/sites/default/files/Youth.%20Politics.%20Democracy%20-%20Public%20Opinion%20Research%20in%20Hungary%20Poland%20and%20Slovakia.pdf>
- Marquart, F., Goldberg, A. C., & de Vreese, C. H. (2020). *This time I'm (not) voting: A comprehensive overview of campaign factors influencing turnout at European Parliament elections*. *European Union Politics*, 21(4), 680-705. <https://doi.org/10.1177/1465116520943670>
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2023. *Čo si myslí verejnosť*. Dostupné na: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2023/publikacie/CO%20SI%20MYSLI%20VEREJNOST.pdf
- Štatistický úrad SR, 2020. *Počty mandátov pridelené politickým subjektom a veková štruktúra zvolených poslancov*. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2020/sk/data03.html>
- Štatistický úrad SR, 2023. *Mandáty pridelené politickým subjektom a veková štruktúra zvolených poslancov*. Dostupné z: https://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2023/sk/mandaty_strany.html
- Bratislavský samosprávny kraj, 2022. *Aj tento rok sme naštartovali spoluprácu s koordinátormi školských parlamentov BSK* [online]. Aktualizované 2025-10-22. Dostupné z: <https://bratislavskykraj.sk/aj-tento-rok-sme-nastartovali-spolupracu-s-koordinatormi-skolskych-parlamentov/>
- Bútorová, Z., & Gyárfášová, O., 2010. *Občianska participácia, trendy, problémy, súvislosti*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava. In *Sociológia*, 42(5).
- Čavojská, K., & Besedová, M., 2020. *Participácia. Cesta mladých ľudí k politikám* [online]. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. ISBN 978-80-89051-37-3. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/PP2_publicacia.pdf
- Ekman, J., & Amnå, E., 2012. *Political Participation and Civic Engagement: Towards a New Typology*. In *Human Affairs*, 22(3), 286.
- Európska komisia, 2018. *Aktivity zamerané na participáciu mládeže. Program ERASMUS+* [online]. Dostupné z: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/sk/programme-guide/part-b/key-action-1/youth-participation>
- Mesto Topoľčany, 2021. *Koncepcia práce s mládežou na roky 2022 – 2029* [online]. Dostupné z: https://www.topolcany.sk/download_file_f.php?id=1621331
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2021. *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf
- Prešovský samosprávny kraj, 2015. *Stratégia PSK pre mládež na roky 2015 – 2020 s výhľadom do roku 2025* [online]. Dostupné z: <https://www.rmpk.sk/dokumenty-mladeznickej-politiky/strategia-psk-pre-mladez-na-roky-2015-2020-s-vyhľadom-do-roku-2025.pdf>
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. (1990). Dostupné online na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/1990/369/19950101.html>
- Zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. (2008). Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/282/>
- Národný inštitút vzdelávania a mládeže. (2021). *Čo si myslia mladí? Analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólami*. [online] Dostupné z: https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2021/07/Co-si-myslia-mladi_analyza-giinx.pdf
- Národný inštitút vzdelávania a mládeže. (2021). *Prieskum medzi mládežníckymi parlamentami na Slovensku*
- Rada mládeže Slovenska. (2017). *Táto krajina nie je pre mladých*. [online] Dostupné z: <https://mladez.sk/2017/09/27/prieskum-rady-mladeze-slovenska-tato-krajina-nie-je-pre-mladych/>
- Úradný vestník Európskej únie. (2018). *Oznámenia a informácie*. Úradný vestník Európskej únie, C 456. Dostupné na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ:C:2018:456:FULL>

03

Práce s mládeží a volný čas

3.1. Úvod

Zmienky o práci s mládežou na území dnešného Slovenska je možné nájsť už od polovice 19. storočia (Brozmanová Gregorová et al., 2018, s. 47 – 68). V súčasnosti je vnímaná verejnosťou cez činnosti, ktoré majú svoje zameranie a cieľ. Podstatou modernej práce s mládežou (ďalej len „PsM“) je reflektovanie potrieb a požiadaviek mladých ľudí, ale aj zameranie na podporu neformálneho vzdelávania a výchovy. Úlohou PsM je pomáhať mladým ľuďom zvládať výzvy, ktorým čelia v dnešnej spoločnosti.

Dôležitou podmienkou je vytvorenie bezpečných, prístupných, otvorených a autonómnych priestorov na stretávanie sa, ako aj priaznivého, podnetného a empirického vzdelávacieho a výchovného prostredia. Rozvoj a fungovanie PsM ovplyvňujú viaceré rezorty a sektory. Hlavným garantom štátnej starostlivosti o mládež, kde PsM prirodzene patrí, je MŠVVaM SR, ktoré na základe vládou schválených dokumentov v oblasti starostlivosti o mládež pripravuje usmernenia, legislatívu, konzultuje opatrenia.

Vykonávateľmi PsM sú organizácie a inštitúcie štátneho sektora, organizácie zriadené samosprávou, mimovládne neziskové organizácie¹. K vykonávateľom PsM možno prirátajú aj neformálne skupiny, ktoré vznikajú z dôvodov krátkodobých alebo dlhodobých projektov. Reprezentantom záujmov mládežníckych a občianskych združení vo vzťahu k štátu alebo samospráve je Rada mládeže Slovenska (ďalej len „RmS“)². Ostatné témy mládežníckej politiky vrátane PsM pre ostatné cieľové skupiny rozvíja zo štátnych inštitúcií Národný inštitút vzdelávania a mládeže³ (ďalej aj „NIVAM“), ale aj rôzne profesijné organizácie a združenia, napríklad Asociácia CVČ SR⁴ (ďalej len „ACVČ SR“), Združenie informačných a poradenských centier mladých⁵ (ďalej aj „ZIPCeM“) a iné.

- 1 Zákon č. 346/2018 o registri mimovládnych neziskových organizácií a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Ministerstvo vnútra SR – splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Dostupné z: https://www.minv.sk/?ros_legislativa_register
- 2 Bližšie informácie na: <https://mladez.sk/o-nas/#o-nas>
- 3 Bližšie informácie na: <https://nivam.sk/mladez/praca-s-mladezou/>
- 4 Bližšie informácie na: <https://www.acvc.sk/>
- 5 Bližšie informácie na: <http://icm.sk/zipcem>

3.2. Východisková situácia

V rokoch 2018 – 2023 sa sektor práce s mládežou rozvíjal len okrajovo. Bol novelizovaný zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov⁶ (2020), ktorý reagoval na potrebu upraviť niektoré opatrenia a definície, ktoré už nezodpovedali aktuálnemu stavu sektora (rozšírenie definície práce s mládežou, povinnosť vytvárať koncepcie rozvoja práce s mládežou na úrovni väčších miest, boli pridané aj ďalšie pozície, napríklad koordinátor práce s mládežou a lektor v oblasti práce s mládežou. V dôsledku riešenia pandémie COVID-19 boli pozastavené činnosti súvisiace s prácou na štandardoch kvality a vytváraní značky „Moderného centra mládeže“. Finančné na podporu práce s mládežou od roku 2021 MŠVVaM SR postupne navyšovalo, ale podporené subjekty stále vnímajú nedostatky vo financovaní programov a aktivít pre mládež. Počet podporených organizácií v rámci dotačnej schémy v oblasti práce s mládežou sa navyšuje a inflácia rastie. Znižujú sa finančné zdroje samospráv, čím sa obmedzuje ich schopnosť financovať centrá voľného času (ďalej aj „CVČ“)⁷, dokonca aj v tých samosprávach, kde predtým problém s financovaním CVČ nebol. Pre narastajúcu potrebu sanovania iných výdavkov samospráv dochádza k zníženiu počtu CVČ, respektíve výraznému zredukovaniu ich činností a počtu pracovníkov. Vznikol nový Štátny výchovný program pre CVČ⁸, ktorý zásadne mení pohľad na činnosti týchto školských zariadení a posúva sa od rozvoja záujmov a nadania detí k celostnému rozvoju kompetencií a osobnosti mladých ľudí. Výzvy, s ktorými sa sektor práce s mládežou a neformálneho vzdelávania dlhodobo vyrovnáva (ako sú uznanie významu a prínosu pre spoločnosť, nastavenie partnerského prístupu zo strany štátnej podpory a prepájanie vykonávateľov vzdelávania a výchovy, jasná koordinácia a presadzovanie tejto línie výchovy v štátnej politike a iné), zostávajú stále nevyriešené a bez výraznejšej kvalitatívnej zmeny.

Obdobie rokov 2018 – 2023 prinieslo niekoľko zmien, ktoré výrazne ovplyvnili situáciu v oblasti PsM. Medzi najvýraznejšie zmeny

patrí zlúčenie IUVENTY – Slovenského inštitútu mládeže s inými príspevkovými organizáciami MŠVVaM SR, ktoré mali významné postavenie pri rozvoji práce s mládežou. Spojením viacerých inštitúcií do **Národného inštitútu vzdelávania a mládeže**⁹ sa zrušila značka budovaná niekoľko desaťročí, ktorá rezonovala vo verejnosti ako aktér práce s mládežou. Pokračovateľom agendy bývalej IUVENTY v NIVAM-e je **odbor podpory neformálneho vzdelávania**. V rámci odboru plní úlohy zamerané na podporu práce s mládežou oddelenie podpory práce s mládežou na národnej a regionálnej úrovni, a to prostredníctvom regionálnych koordinátorov podpory práce s mládežou.

Zmeny v **oblasti vecného riadenia agendy PsM nastali aj v rámci MŠVVaM SR**, a to zánikom odboru mládeže (2020) vytvorením Útvaru neformálneho vzdelávania mládeže a prenesením jeho úloh pod sekciu stredných škôl MŠVVaM SR, následne jeho novozriadením ako odboru mládeže, zdravia a pohybových aktivít.

3.2.1. Údaje o vybraných vykonávateľoch práce s mládežou

V súčasnosti neexistuje jeden komplexný centrálny zdroj štatistických údajov súvisiacich s PsM. Do PsM sú v rôznej intenzite zapojení verejní, súkromní aj občianski aktéri (vykonávatelia). Všetky tri zložky fungujú vo veľkej miere oddelene a synergický efekt ich aktivít nie je dostatočný (Čavojská, K. et al., 2019, s. 7). Príčinou nedostatočnej spolupráce je aj obava zo straty výnimočnosti a z odlivu členov alebo návštevníkov a následne strata finančných zdrojov získaných na základe súťaže, ktorá sa stále v sektore uplatňuje pri prerozdeľovaní finančných prostriedkov (pozri časť Existujúce opatrenia). Na základe štatistických prehľadov Centra vedecko-technických informácií SR¹⁰ (ďalej aj „CVTI SR“), ktoré dlhodobo zbiera informácie z oblasti PsM, sú k dispozícii dáta o existujúcich občianskych združeniach, CVČ, informačných centrách mla-

6 Presné znenie zákona o podpore práce s mládežou nájdete na: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-282>

7 V dôsledku novelizácie zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení od 1. januára 2013 dostávajú všetky obce finančné prostriedky na záujmové vzdelávanie detí s trvalým pobytom na území obce v centrách voľného času, a to aj tie, ktoré na svojom území centrum voľného času zriadené nemajú.

8 Bližšie informácie na: <https://www.minedu.sk/vysledky-vyhľadavania/?search=%C5%A0t%C3%A1tny+v%C3%BDchov%C3%BD+program+pre+CV%C4%8C>

9 Dokumenty (Zriaďovacia listina) Národného inštitútu vzdelávania a mládeže sú dostupné na: <https://nivam.sk/dokumenty-institucie/>.

10 Bližšie informácie na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zariadenia-na-volny-cas.html?page_id=9591.

Obdobie rokov 2018 – 2023 prinieslo niekoľko zmien, ktoré výrazne ovplyvnili situáciu v oblasti PsM. Medzi najvýraznejšie zmeny patrí zlúčenie IUVENTY – Slovenského inštitútu mládeže s inými príspevkovými organizáciami MŠVVaM SR, ktoré mali významné postavenie pri rozvoji práce s mládežou. Spojením viacerých inštitúcií do **Národného inštitútu vzdelávania a mládeže** sa zrušila značka budovaná niekoľko desaťročí, ktorá rezonovala vo verejnosti ako aktér práce s mládežou. Pokračovateľom agendy bývalej IUVENTY v NIVAM-e je **odbor podpory neformálneho vzdelávania**. V rámci odboru plní úlohy zamerané na podporu práce s mládežou oddelenie podpory práce s mládežou na národnej a regionálnej úrovni, a to prostredníctvom regionálnych koordinátorov podpory práce s mládežou.

dých, doplnené o demografické údaje, údaje o nezamestnanosti a kriminalite mládeže. V prípade občianskych združení sú v štatistických prehľadoch zahrnuté najmä údaje o dlhodobejšie fungujúcich združeniach, ktoré majú regionálnu alebo nadregionálnu pôsobnosť, a neposkytujú komplexný obraz o všetkých združeniach, napríklad o tých, ktoré fungujú na lokálnej úrovni¹¹.

Centrá voľného času predstavujú významného zástupcu verejného poskytovateľa PsM na území samosprávy (lokálna,

respektíve vyšší územný celok). CVČ vytvárajú podmienky, organizujú a zabezpečujú výchovno-vzdelávaciu, záujmovú, rekreačnú a športovú činnosť pre deti a mládež v priebehu celého kalendárneho roka vrátane školských prázdnin, a to na základe zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov¹². Na Slovensku pôsobilo v sledovanom období 438 – 447 CVČ (zriadených samosprávou, súkromným alebo cirkevným zriaďovateľom). Členskú základňu tvorilo 143 712 – 176 727 členov zapísaných na záujmovú činnosť¹³ (pozri tabuľky č. 1 a 2).

CVČ podľa zriaďovateľov a jednotlivých rokov	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Zriadené mestom/obcou	68	68	67	65	61	59
Zriadené VÚC	3	3	3	3	3	3
Súkromné	79	78	75	74	75	77
Cirkevné	52	52	53	54	56	56
Zriadené ako súčasť ZŠ, SŠ	245	241	244	242	239	231
Spolu	447	442	442	438	434	426

Tabuľka č. 1: Počty CVČ podľa typu zriaďovateľa v rokoch 2018 – 2023. Zdroj: CVTI, Analýza činnosti centier voľného času (2018 – 2023)

11 Výkazy typu MLAD. CVTI SR dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/zber-udajov/vykazy-typu-mlad.html?page_id=9988

12 Zákon č. 245/2008 v plnom znení dostupný na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/>

13 Štatistická ročenka – zariadenia na voľný čas – CVTI SR. Online. 2022-11-02. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zariadenia-na-volny-cas.html?page_id=9591

Zriaďovateľ/rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Zriadené mestom/obcou, vyšším územným celkom, súčasť ZŠ, SŠ	124 671	121 491	112 735	101 093	107 097	109 589
Súkromné	35 894	36 287	34 932	29 231	33 671	31 960
Cirkevné	16 162	16 619	14 846	13 398	14 995	15 828
Spolu	176 727	174 397	162 513	143 712	155 763	157 377

Tabuľka č. 2: Členská základňa CVČ podľa typu zriaďovateľov v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: CVTI, Analýza činnosti centier voľného času (2018 – 2023)

Občianske združenia detí a mládeže (ďalej len „OZ DaM“) predstavujú popri školách a školských zariadeniach dôležitý prvok pri formovaní osobnosti mladého človeka a pri vytváraní ponúk na aktívne využívanie voľného času. Sú aj občianskym poskytovateľom PsM. V oblasti PsM poskytujú na základe potrieb a cieľov jednotlivých združení výchovu a vzdelávanie k demokracii, aktívnemu občianstvu, prirodzeným spôsobom rozvíjajú schopnosti, talent a popritom mládež pripravujú na

budúci život. Svojou činnosťou aj zásadným spôsobom participujú na vytváraní občianskej spoločnosti v Slovenskej republike (CVTI SR, 2024). Na Slovensku v roku 2023 pôsobilo 32 OZ DaM s členskou základňou s počtom členov 86 641 (pozri tabuľky č. 3 a 4). Zastrešujúcou organizáciou a platformou mládežníckeho sektora pre 25 členských detských a mládežníckych organizácií (a tiež 5 pozorovateľských organizácií) s členskou základňou 65 000 mladých ľudí je Rada mládeže Slovenska (ďalej aj „RmS“).

OZ DaM podľa typológie prieskumu CVTI	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Detské	2	2	2	1	1	1
Mládežnícke	4	6	6	7	7	7
Kombinované	16	15	16	14	13	12
Združujúce	6	6	4	4	5	4
Spolky	1	1	2	1	1	6
Agentúry	5	4	4	5	6	0
Iné	0	0	2	2	2	2
Spolu	34	34	36	34	35	32

Tabuľka č. 3: Počty OZ DaM podľa typológie združenia¹⁴ v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: CVTI, Ročenka o deťoch a mládeži – Deti a mládež v číslach (2024)

Členovia podľa veku/rok	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Do 15 rokov	28 805	27 362	32 916	34 077	35 928	36 964
15 – 18 rokov	25 728	23 533	25 879	26 673	26 469	25 255
18 – 30 rokov	18 582	15 774	17 828	17 818	15 856	16 371
Nad 30 rokov	7 468	6 292	8 219	8 153	9 769	8 051
Spolu	80 583	72 961	84 842	86 721	88 022	86 641

Tabuľka č. 4: Členská základňa OZ DaM podľa veku v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: CVTI, Ročenka o deťoch a mládeži – Deti a mládež v číslach (2024)

¹⁴ Typ združenia: 1. detské, 2. mládežnícke, 3. kombinované, t. j. detské a mládežnícke (DaM), 4. združujúce detské a mládežnícke organizácie v SR, 5. agentúry, asociácie a nadácie pracujúce s deťmi a mládežou, 6. spolky, spoločnosti a iné združenia pracujúce s deťmi a mládežou, 9. iné subjekty, ktoré nemožno zaradiť do predchádzajúcich typov združení.

Informačné centrá mladých (ďalej aj „ICM“) sú špecializované neziskové organizácie, ktorých cieľom je poskytovanie informácií a poradenstva pre mladých ľudí z rôznych oblastí ich života¹⁵. CVTI (2022) od roku 2008 eviduje výrazný pokles počtu informačných centier mladých (z 22 v roku 2008 na 7 v roku 2022). V roku 2023 mierne narástol počet ICM, a to na 11. **V roku 2023 sa zároveň počet klientov ICM zdvojnásobil** oproti predchádzajúcim rokom (pozri tabuľku č. 5)¹⁶. Najviac klientov ICM bolo v roku 2023 v Trenčianskom kraji (CVTI, 2023). Podľa údajov CVTI (2023) v roku 2023 nevykázali žiadnu činnosť ICM v Košickom a Prešovskom kraji. Zastrešujúcou organizáciou je ZIPCeM. Finančne činnosť jednotlivých ICM podporuje v rámci dotačnej schémy MŠVvM SR. Zoznam poskytovateľov poradenstva a informácií pre mladých, ktorí sú podporení z dotačnej schémy MŠVvM SR na podporu práce s mládežou zahŕňa občas aj iné organizácie, ktoré nepatria

pod ZIPCeM, ale v histórii rozvoja PsM majú ICM špecifické postavenie.

Neformálne skupiny je nutné spomenúť ako špecifickú formu práce s mládežou. Ide o skupinu minimálne 3 mladých ľudí (v zmysle Zákona 282/2008 o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov¹⁷ ide o „mládežníkov“, pričom aspoň 1 musí mať 18 rokov), ktorá vznikla z dôvodu prípravy a realizácie spravidla krátkodobej aktivity na základe potrieb a očakávaní samotných mladých ľudí. Možnosť podpory takejto formy práce priniesli programy EÚ pre mládež (dnešný Erasmus+ pre oblasť mládež a šport¹⁸ a jeho predchodcovia Mládež pre Európu, Mládež a Mládež v akcii), ktoré zachytili túto potrebu priestoru na vlastnú iniciatívu neorganizovanej mládeže.

Počet informačných centier mladých	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Počet informačných centier mladých	7	8	9	8	7	11
Počet klientov	14 643	11 453	14 368	26 073	16 148	33 694

Tabuľka č. 5: Počty informačných centier mladých a počty klientov v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: CVTI, Ročenka o deťoch a mládeži – Deti a mládež v číslach (2024)

Kraj	Počet ICM	Počet klientov
Bratislavský	1	665
Trenčiansky	1	1 651
Trnavský	3	16 688
Nitriansky	1	2 813
Žilinský	3	9 175
Banskobystrický	2	2 702
Prešovský	0	0
Košický	0	0
Spolu	11	33 694

Tabuľka č. 6: Počty ICM a klientov podľa krajov za rok 2023 (CVTI, 2023).
Zdroj: CVTI, Ročenka o deťoch a mládeži – Deti a mládež v číslach (2024)

15 ZDRUŽENIE INFORMAČNÝCH A PORADENSKÝCH CENTIER MLADÝCH V SLOVENSKEJ REPUBLIKE. Čo je ICM ZIPCeM.sk. Online. ZIPCeM v SR. 2010. Dostupné na: <http://www.zipcem.sk/index2.php?str=vsetko-o-icm>. [navštívené 2023-10-10].

16 Bližšie informácie nájdete na: https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/mladez-a-sport/informacne-centra-mladych.html?page_id=10271.

17 Presné znenie zákona na: https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/282/vyhlasene_znenie.html

18 Bližšie informácie na: <https://eurodesk.sk/program-erasmus/>

3.2.2. Vplyv pandémie na prácu s mládežou

Celosvetová pandémia COVID-19 priniesla nové podnety a potreby pracovať aj podporovať mladých ľudí v diametrálne odlišných podmienkach ako doposiaľ. Na istý čas sa zastavili všetky aktivity, ktoré vyžadovali osobné stretávanie, aby sa znížilo riziko prenosu ochorenia. Keďže sektor je postavený na externom financovaní prostredníctvom grantov a dotácií, bolo potrebné v tejto súvislosti riešiť najmä úpravu a dodržanie podmienok spojených so zmluvami s donormi alebo partnermi. Administrátori kľúčových zdrojov financovania Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) a Programov pre mládež (neskôr Dotačná schéma v oblasti práce s mládežou) prejavili ústretovosť a umožnili podporeným organizáciám zmeny aktivít, prípadne partnerov, ako aj posun termínov vykonávania aktivít (keď to bolo relevantné). Podobne ako formálne vzdelávanie, aj sektor práce s mládežou a neformálneho vzdelávania musel nájsť riešenia na pokračovanie svojej činnosti. Reakcie mladých ľudí a ich dlhodobá izolácia posilnili úsilie sektora podporiť inovatívne prístupy a metódy na pokračovanie činnosti. Rada Európy (2023) identifikovala niekoľko kľúčových výziev pre mládežnícky sektor v súvislosti s pandemiou COVID-19:

- **Prevádzkové výzvy:** Mnohé mládežnícke organizácie sa naďalej zotavujú z dôsledkov pandémie, ktorá narušila ich činnosť a spôsobila redukciiu služieb pre mladých ľudí. Prechod na digitálne formy komunikácie a podpory sa stal nevyhnutnosťou, no vyžaduje si ďalšie zdroje a zručnosti.
- **Financovanie a zdroje:** Napriek zahrnutiu mechanizmov finančnej podpory v plánoch obnovy pretrvávajú nerovnomerný prístup k financiam. Hospodárske dosahy pandémie naďalej ovplyvňujú financovanie neziskových organizácií pracujúcich s mládežou.
- **Inovatívne praktiky:** Organizácie implementujú inovácie v digitálnom zapojení mládeže, ktoré sa vyvíjajú do hybridných modelov poskytovania služieb, čím sa prispôbujú súčasným potrebám.
- **Vplyv na politiku:** Úloha mládežníckych organizácií v politických debatách o obnove sa posilňuje. Ich odborné vstupy sú kľúčové pre tvorbu stratégií, ktoré zohľadňujú špecifické potreby mládeže.

Správa Rady Európy a Európskej komisie (Potočník & Ivanian, 2022) analyzuje vplyv pandémie COVID-19 na služby pre mládež naprieč Európou. Správa sa zaoberá prístupom k službám pre mladých ľudí, výzvami, ktorým čelili mládežnícke organizácie, otázkami financovania, ako aj prechodom na digitálne platformy počas pandémie. Tieto štatistiky a poznatky sú kľúčové pre pochopenie toho, ako pandémia ovplyvnila mladých ľudí a ich možnosti prístupu k dôležitým službám.

Kľúčové štatistiky a zistenia z dokumentu

- **Prístup k službám:** V štúdiu sa uvádza, že iba 30 % respondentov uviedlo, že pandémia podnietila vznik nových programov

alebo projektov v oblasti služieb pre mládež. Celkovo sa preukázalo, že prístup k službám pre mládež sa znížil v porovnaní s obdobím pred pandemiou. Tento pokles bol zvlášť výrazný v oblastiach, ako sú neformálne vzdelávanie, duševné zdravie, fyzické zdravie, digitálne zručnosti, zamestnanosť a ľudské práva.

- **Vplyv na rôzne sektory pre mládež:** Štúdia odhaľuje, že počas pandémie bola úroveň poskytovania služieb mladým ľuďom stredná alebo nízka. Viac ako 65 % respondentov uviedlo, že služby v oblasti podpory duševného zdravia boli pandemiou vážne ovplyvnené. Tento pokles prístupu k službám ešte viac zhoršil situáciu zraniteľných skupín mladých ľudí.
- **Online služby a digitálna priepasť:** Mnoho poskytovateľov služieb pre mládež sa prispôbilo digitálnym formátom, ale marginalizované skupiny čelili problémom s prístupom k týmto službám pre nedostatok osobných zariadení, nedostatok súkromia alebo stabilného internetového pripojenia. Krajiny, ktoré mali existujúce digitálne služby pre mládež, mali v tomto smere komparatívnu výhodu, a tak sa stali bežnými online čítové služby a virtuálne workshopy. Napriek tomu bol prístup pre niektoré skupiny obmedzený.
- **Zmeny v poskytovaní služieb:** Prechod na online služby bol sprevádzaný rôznymi inováciami, ako sú online kvízy, videorozhovory, podcasty a využívanie sociálnych médií na zapojenie mladých ľudí. Viac ako 43 % respondentov uviedlo, že pandémia ovplyvnila financovanie sektora pre mládež a poskytovanie služieb, čo viedlo buď k rozšíreniu, alebo k zúženiu programov.
- **Ovplyvnené demografické skupiny:** Zraniteľné skupiny zažili počas pandémie intenzívnejšie ťažkosti. Mladí ľudia z vidieckych oblastí a tí, ktorí nie sú v procese vzdelávania, zamestnania alebo odbornej prípravy (tzv. NEET), čelili zvýšenému sociálnemu a digitálnemu vylúčeniu. V prípade týchto skupín sa prístup k službám zhoršil pre nedostatok digitálnych zariadení a prístupu k internetu.
- **Reakcia vlády a politiky:** Štátne služby si udržali pravidelnejšie financovanie v porovnaní so službami, ktoré poskytujú organizácie občianskej spoločnosti. To viedlo k nerovnomernej podpore a kapacitám naprieč rôznymi službami pre mládež. Kým štátom prevádzkované služby si udržali finančnú stabilitu, neziskové organizácie museli čeliť obmedzenému financovaniu, čo ohrozilo ich schopnosť poskytovať potrebné služby mladým ľuďom.
- **Dlhodobé dôsledky:** Pandémia urýchlila rozdiely v prístupe k službám pre mládež a zintenzívnila existujúce prekážky. Situácia tak zdôrazňuje potrebu cielených politických opatrení a zvýšených investícií do služieb pre mládež, ktoré by boli zamerané najmä na podporu najzraniteľnejších skupín mladých ľudí.

Tieto štatistiky naznačujú, že pandémia COVID-19 mala výrazne negatívny vplyv na prístup mladých ľudí k rôznym službám, pričom ešte viac posilnila existujúce nerovnosti. Súčasne sa odhalila potreba cieleného prístupu a riešenia týchto problémov prostredníctvom zvýšenej podpory a investícií do služieb pre mládež.

3.2.3. Konflikt na Ukrajine a reakcia mládežníckeho sektora

V porovnaní s pandémiou zasiahol konflikt na Ukrajine do práce s mládežou v menšom meradle, čo sa týka vážnych organizačných alebo krízových finančných situácií, ktoré by ovplyvnili fungovanie sektora (respektíve nie sú ešte dostupné relevantné zdroje na vyhodnotenie tejto oblasti). Ako väčšina sektora, aj organizácie aktívne v poskytovaní PsM sa zapojili do podpory odídencom, najmä detí a mládeže dočasne žijúcich na území Slovenska (Gindlová, Miklian a Gono, 2023, s. 4 – 5).

Ako príklad uvedieme organizáciu Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu (DofE), ktorá od vypuknutia konfliktu na Ukrajine realizovala projekt Stand By Me¹⁹. Projekt vznikol v roku 2022 ako jedinečná medzinárodná spolupráca medzi Národnými kancelármi DofE na Slovensku, v Česku a Rumunsku, programom DofE a UNICEF-om. Jeho cieľom bolo poskytnúť mladým ľuďom, ktorí boli nútení opustiť svoj domov pre konflikt na Ukrajine, príležitosť nájsť si nových priateľov, zažiť prijatie a zmysluplne tráviť svoj voľný čas, aby využili svoj potenciál naplno. Počas trojmesačného projektu vytvorili mladí Ukrajinci „buddy dvojice“ alebo skupiny so slovenskými rovesníkmi zapojenými do DofE a pracovali na miniprojektoch podľa svojich záujmov. Tým si naplňali oblasť dobrovoľníctva, ktorá sa im mohla započítať do bronzovej, striebornej alebo zlatej úrovne DofE. Počas celého procesu ich viedol vyškolený mentor zo školy alebo mládežníckej organizácie.

Kľúčové úspechy projektu Stand By Me:

- **Počet ľudí, ktorým projekt ovplyvnil život:** 533
- **Dobrovoľnícke hodiny:** 4 500
- **Zapojení „buddici“:** 170
- **Počet mentorov:** 117
- **Organizované podujatia:** 60
- **Dosah na sociálnych sieťach:** 300 000
- **Priama komunikácia:** 5 200 ľudí sa priamo dozvedelo o projekte Stand By Me.

Ďalším príkladom je organizácia Slovenský skauting, ktorá pre mladých ľudí z Ukrajiny od začiatku konfliktu zabezpečuje skautské tábory²⁰. V roku 2022 sa ich zúčastnilo 242 detí. DOMKA – Združenie saleziánskej mládeže v spolupráci s občianskym združením SAVIO a Saleziánmi dona Bosca z pôvodnej jednoroz-

zových aktivít na začiatku konfliktu prešli k trvalej a systematickej podpore. Zriadili rodinné centrum pre 12 ukrajinských chlapcov, poskytujú humanitárnu pomoc prostredníctvom cielených výziev a organizujú integračné a voľnočasové programy v Bratislave a Gabčíkove²¹. Združenie mariánskej mládeže²² a IPčko pomáhali mladým ľuďom pri hraničných prechodoch s Ukrajinou. IPčko a Linka detskej istoty²³ zároveň zriadili nonstop linku pomoci pre odídencom z Ukrajiny. Psychológovia z IPčka poskytli 22 920 krízových a podporných intervencií ľuďom zasiahnutým konfliktom za 1. polrok 2023²⁴. Na základe Memoranda o spolupráci s Ministerstvom vnútra SR má občianske združenie IPčko na starosti koordináciu a poskytovanie psychologickej podpory ľuďom prichádzajúcim z Ukrajiny.

Komunitárnu pomoc odídencom z Ukrajiny poskytli aj CVČ²⁵ – priestormi na ubytovanie napr. CVČ Košice, vytvorením možnosti začleniť deti a mládeže do záujmovej činnosti, vytvorením priestoru pre komunitné stretávanie sa detí a mládeže podporené vyučovaním slovenského jazyka, priestoru pre dobrovoľnícku a charitatívnu činnosť. V spolupráci s Úradmi práce na lokálnej úrovni vytvorili priestor pre deti a mládež na klubovú činnosť.

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR v roku 2022 v rámci dotačnej schémy v oblasti práce s mládežou v tematickej oblasti *aktuálne priority v práci s mládežou* v téme *Aktivity zamerané na zmiernenie dopadov vojnového konfliktu na Ukrajinu* podporilo 2 projekty v celkovej výške 28 902 eur.

19 Bližšie informácie o výsledkoch projektu na: <https://www.dofe.sk/dva-roky-od-vojny-ktora-vypukla-naplno-mladi-ukrajinci-potrebuju-bezpecie-a-prijatie>

20 Bližšie informácie na: <https://www.skauting.sk/skautska-sluzba/11131/242-deti-z-ukrajiny-si-uzilo-skautsky-tabor-na-slovensku/>

21 Bližšie informácie na: <https://www.domka.sk/rok-pomoci-ukrajine-u-salezianov-praca-s-mladymi-i-adresna-humanitarna-pomoc/>

22 Bližšie informácie na: <https://zmm.sk/blog/mladi-pomahaju-ludom-utekajucim-z-ukrajiny/>

23 Bližšie informácie na: <https://ldi.sk/t/d0%b5%d0%bb%d0%b5%d1%84%d0%be%d0%bd-%d0%b4%d0%be%d0%b2%d1%96%d1%80%d0%b8/>

24 Bližšie informácie na: <https://ipcko.sk/181-dni-pomoci-statistika-kontaktov-1-polrok-2023/>

25 Bližšie informácie nájdete na: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/OddMladezASport/Mladez/cvc/2022_cvc_analyza.pdf

3.3. Existujúce opatrenia

3.3.1. Zákon o podpore práce s mládežou a jeho úpravy

Od 1. 1. 2020 bol novelizovaný zákon č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Novela spresnila a upravila niektoré jeho časti, ktoré sa ukázali ako nedostatočné v aktuálnej situácii v sektore:

- upravila definíciu pracovníka s mládežou (doplnila sa o činnosť, ktorou je podpora mládeže v osobnom rozvoji a rozvoji vedomostí, zručností a kompetencií);
- pribudli noví aktéri ako koordinátor práce s mládežou na úrovni obce a vyššieho územného celku, lektor v oblasti práce s mládežou;
- obec, ktorá bola vyhlásená za mesto, vypracúva, uskutočňuje, aktualizuje koncepciu rozvoja práce s mládežou a vyhodnocuje jej plnenie;
- zaviedla sa možnosť obce zriadiť mládežnícky parlament na účely podpory rozvoja participácie a angažovanosti mladých ľudí pri správe vecí verejných na miestnej úrovni;
- zaviedla sa značka kvality „Moderné centrum mládeže“, ktorú má udeľovať minister školstva, výskumu, vývoja a mládeže žiadateľovi na obdobie 5 rokov, ak žiadateľ uskutočňuje prácu s mládežou, splní podmienky a kritériá vymedzené vo výzve vyhlásenej ministerstvom a získa odporúčanie akreditačnej komisie na základe hodnotenia.

3.3.2. Ďalšie dôležité legislatívne dokumenty a iniciatívy súvisiace s prácou s mládežou v sledovanom období

V sektore existuje dlhodobá požiadavka na zvýšenie flexibility systému práce s mládežou tak, aby lepšie reflektoval aktuálne potreby mládeže a ďalej sa rozvíjal v tomto smere (Reš, 2018,

s. 86). Na podporu tohto cieľa bol prijatý strategický dokument Koncepcia rozvoja práce s mládežou na roky 2016 – 2020 (ďalej aj „Koncepcia PsM“), ktorý špecifikoval prioritné ciele štátu v tejto oblasti. Vyhodnotenia akčných plánov na roky 2017 – 2018 a 2019 – 2020 nie sú verejne dostupné. Personálne zmeny na rôznych pozíciách na MŠVVaM SR a v NIVAM-e v rokoch 2020 – 2021, ako aj pandémie COVID-19 viedli k spomaleniu procesov implementácie Koncepcie PsM, prípadne k ich úplnému zastaveniu. Postoj nového vedenia MŠVVaM SR od jesenne 2023 naznačuje potenciálny posun v prioritách a opatreniach v tejto oblasti.

Cenné výstupy na podporu ďalšieho rozvoja práce s mládežou priniesol projekt financovaný zo zdrojov operačného programu Efektívna verejná správa pod názvom **Participatívna realizácia koncepcie rozvoja práce s mládežou**²⁶ (Čavojská & Besedová, 2020), ktorého nositeľom bola RmS. Okrem viacerých analýz, ktorými sa rozšírilo portfólio aktualizovaných dát pre sektor, boli vypracované aj niektoré konkrétne návrhy na riešenie kľúčových otázok, napríklad financovania.

Stratégia pre mládež²⁷ (MŠVVaM SR, 2021) bola schválená 14. decembra 2021 uznesením vlády č. 754/2021. Zahŕňa prácu s mládežou a voľný čas ako jednu z kľúčových tematických oblastí a stanovila prioritné ciele aj merateľné ukazovatele a nositeľov jednotlivých priorít. Zároveň sa v rámci financovania práce s mládežou k tematickej oblasti práca s mládežou²⁸ pridali aj nízkoprahové činnosti a terénna psychologická intervencia, takzvané linky pomoci.

Podpora neformálneho vzdelávania PsM je zabezpečovaná zo strany MŠVVaM SR prostredníctvom **akreditovaných vzdelávacích programov**. MŠVVaM SR vydáva potvrdenia o akreditácii v oblasti PsM. V rokoch 2018 – 2023 bolo schválených 84 akreditovaných vzdelávacích programov v oblasti práce s mládežou (ďalej aj „AVP“). Najvýraznejšie zastúpenie medzi AVP má oblasť strategického plánovania a vzdelávania mládežníckych lídrov, ďalej sú to oblasti kritického myslenia, mediálna gramotnosť, štruktúrovaný dialóg a dobrovoľníctvo²⁹.

26 Bližšie informácie na: https://www.minv.sk/?ros_np_participacia_vystupy_PP2

27 Bližšie informácie na: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf

28 Stratégiu SR pre mládež na roky 2021-2028 v plnom znení nájdete na: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf

29 MŠVVaM SR. Online. Domov | Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/files/9939_zoznam_avp_26082020.xlsx. [navštívené 2023-10-10].

Rok	Počet podaných a hodnotených žiadostí	Celkový počet akreditovaných vzdelávacích programov
2018	37	26
2019	13	11
2020	11	6
2021	20	13
2022	12	9
2023	22	19
Spolu	115	84

Tabuľka č. 7: Prehľad podaných žiadostí a programov akreditovaných Akreditačnou komisiou MŠVVaM SR v oblasti práce s mládežou v oblasti práce s mládežou v rokoch 2018 – 2023. Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

Značka kvality „Moderné centrum mládeže“ uvedená v zákone úzko súvisí so zadefinovaním **štandardov kvality práce s mládežou**. Na tento účel bola vytvorená pracovná skupina. Činnosť pracovnej skupiny sa ukončila po 2 rokoch práce, pričom podklad sa nakoniec využil na vytvorenie hodnotiacich kritérií na registráciu do dotačných programov a nie na udeľovanie značky kvality „moderné centrum mládeže“. Pod ťarchou dosahov pandémie COVID-19 a existenčných vplyvov pandemických opatrení ustúpila diskusia o kvalite PsM a zavádzaní značky Moderné centrum mládeže do úzadia. V zmysle opatrenia 3. 2. 4 v rámci Stratégie pre mládež, a to *Zabezpečiť funkčný systém Moderného centra mládeže a udeľovať značku kvality Moderné centrum mládeže*, MŠVVaM SR v sledovanom období začalo pracovať na sfunkčnení mechanizmu.

YouthWiki³⁰ je medzinárodná encyklopédia informácií o jednotlivých oblastiach mládežníckej politiky v krajinách EÚ. Jednou z oblastí je aj PsM, kde sú uvedené a pravidelne aktualizované informácie týkajúce sa systému, fungovania, opatrení, financovania a iných oblastí PsM. Ide o jeden z mála dostupných komplexných a pravidelne aktualizovaných zdrojov informácií. Národným korešpondentom do siete YouthWiki bola ACVČ SR (2015 – 2019) a následne NIVAM (od 2020).

Ďalším opatrením na podporu PsM bolo vytvorenie **ocenenia Pracovník s mládežou roka**³¹ Národným inštitútom vzdelávania a mládeže. Historicky sa toto ocenenie prvýkrát udeľovalo počas odbornej konferencie o práci s mládežou organizovanej NIVAM-om v novembri 2021. Priamo sa jej zúčastnilo 80 účastníkov, nepriamo zasiahla 5 000 záujemcov o tému práce s mládežou, keďže sa vysielala aj v online priestore. Počas slávnostného večera až 15 pracovníkov s mládežou³² dostalo ocenenie ako poďakovanie za svoju prácu v prospech mladej generácie na

Slovensku. Kategórie, v ktorých sa ocenenie udeľovalo, boli:

- Rozvoj práce s mládežou na miestnej a regionálnej úrovni;
- Rozvoj práce s mládežou v oblasti národnostných menšín;
- Rozvoj práce s talentovanou mládežou.

V roku 2022 bol spôsob nominácie a kategórie upravený³³. Udeľuje sa 10 ocenení, z toho 9 podľa regionálneho pôsobenia a 1 podľa hlasov publika. Ocenenie sa udeľuje v týchto kategóriách:

- 8 pre pracovníkov s mládežou s krajským pôsobením – 1 ocenenie za každý kraj Slovenskej republiky (Bratislavský, Trnavský, Trenčiansky, Nitriansky, Žilinský, Banskobystrický, Prešovský, Košický);
- 1 pre pracovníka s mládežou s celoštátnym pôsobením;
- 1 pre víťaza verejnej ankety – Cena publika.

Ocenenia za rok 2022 boli udelené v rámci konferencie Zručnosti mládeže vo februári 2022.³⁴ Konferencia bola záverečným podujatím v rámci projektu Európsky rok mládeže. V roku 2023 prebehlo udeľovanie ocenení³⁵ podľa rovnakých kritérií, a to 4. apríla 2024.

Prijatie **Štátneho výchovného programu pre centrum voľného času**³⁶ (ďalej aj „ŠVP CVČ“) na konci roka 2022 možno považovať za významný medzník v rozvoji PsM v tejto časti sektora. Prostredníctvom nového štátneho výchovného programu CVČ jasne zadefinovali svoju prioritu – odklon od tradičných tematických oblastí výchovy a aktivít postavených na záujmoch mladých ľudí (a ich rodičov) a príklon ku komplexnému programu na rozvoj všetkých zložiek kompetencií, najmä postojovej a zručnostnej, a to vo svetle rýchlo sa meniaceho sveta a výziev, ktoré prináša.

30 Bližšie informácie na: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/slovakia/10-youth-work>.

31 ŠTATÚT OCENENIA PRACOVNÍK S MLÁDEŽOU ROKA NA SLOVENSKU je dostupný na: <https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/2022/12/Štatút-ocenenia-Pracovník-s-mládežou.pdf>

32 Zoznam ocenených je dostupný na: https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/2021/11/Ocenení_prirucka.pdf

33 Štatút ocenenia Pracovník s mládežou roka je k dispozícii na: <https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/2022/12/S%CC%8Ctatu%CC%81t-ocenenia-Pracovník%CC%81k-s-mla%CC%81dez%CC%8C8Cou.pdf>

34 Bližšie informácie na: <https://nivam.sk/predstavujeme-pracovnikov-s-mladezou-roka-2022/>

35 <https://nivam.sk/odmenili-sme-10-osobnosti-prace-s-mladezou-za-rok-2023/>

36 Bližšie informácie na: <https://www.minedu.sk/data/att/ba6/25059.6b2bad.pdf>

Využitou príležitosťou, ktorú priniesla pandémia COVID-19, bolo posilnenie a rozšírenie palety rôznych nástrojov, ktoré začali byť vo veľkej miere využívané v sektore, ako napríklad online stretnutia, aktivity, podcasty. NIVAM zabezpečoval niekoľko vzdelávaní na podporu práce s mládežou v online prostredí (respektíve v rámci dištančnej práce s mládežou).

V sledovanom období sa mierne zlepšila kvalita koordinovania a vykonávania práce s mládežou na úrovni miest a krajov. Čiastočne to možno pripísať úprave zákona č. 282/2008 Z. z o podpore práce s mládežou, ktorá zaviedla nové povinnosti a nové pozície. Postavenie PsM bolo v mnohých samosprávach podporené vytvorením strategických dokumentov, vytvorením pracovného miesta pre PsM či poverením inštitúcií a konkrétnych osôb výkonom práce s mládežou. Synergický efekt možno vidieť aj v súvislosti s dlhodobou iniciatívou siete **národných agentúr Erasmus+** (Pre oblasť mládeže a športu) pod názvom **Europe goes Local**³⁷, ktorá bola zameraná na zvýšenie kvality práce s mládežou na úrovni samosprávy poskytovaním expertnej podpory, výmenou skúseností, sieťovaním a využívaním medzinárodného know-how.

3.3.3. Financovanie sektora práce s mládežou a neformálneho vzdelávania

Jednotliví vykonávatelia práce s mládežou (verejný, súkromný a občiansky sektor) využívajú rôzne zdroje financovania.

Pre verejný sektor je ťažké identifikovať objem finančných prostriedkov alokovaných špecificky pre prácu s mládežou na úrovni obcí. Podľa prieskumu MŠVVaM SR ešte z roku 2015 bolo na aktivity neformálneho vzdelávania detí a mládeže využitých cca 5 % zdrojov, kým na športové účely bolo poskytnutých okolo 67 % a na kultúrne aktivity pre mládež 27 % (MŠVVaM SR, 2015, s. 35). Starostlivosť o školské zariadenia v pôsobnosti obce, medzi ktoré patria CVČ, spadá pod originálne kompetencie. Obec využíva finančné prostriedky z vlastného rozpočtu (najmä z podielových daní). Dlhodobou sa v sektore volá po vyjasnení a metodike výpočtu finančných prostriedkov pre tieto školské zariadenia. CVČ v nadväznosti na prijatie nového ŠVP CVČ očakávajú aj úpravu metodiky pre samosprávy reflektujúcu túto zmenu a zastavenie tlaku na počet detí v záujmových krúžkoch ako základný prejav výkonu tohto školského zariadenia.

Občiansky a súkromný sektor (ale aj verejný sektor) aktérov aktívnych v práci s mládežou využíva na Slovensku predovšetkým dva finančné zdroje:

- dotačnú schému³⁸, ktorej garantom je MŠVVaM SR, ktorá je zadefinovaná v rámci zákona o podpore práce s mládežou (pozri tabuľku č. 7);
- programy EÚ³⁹ – aktuálne Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity (pozri tabuľky č. 8, 9, 10).

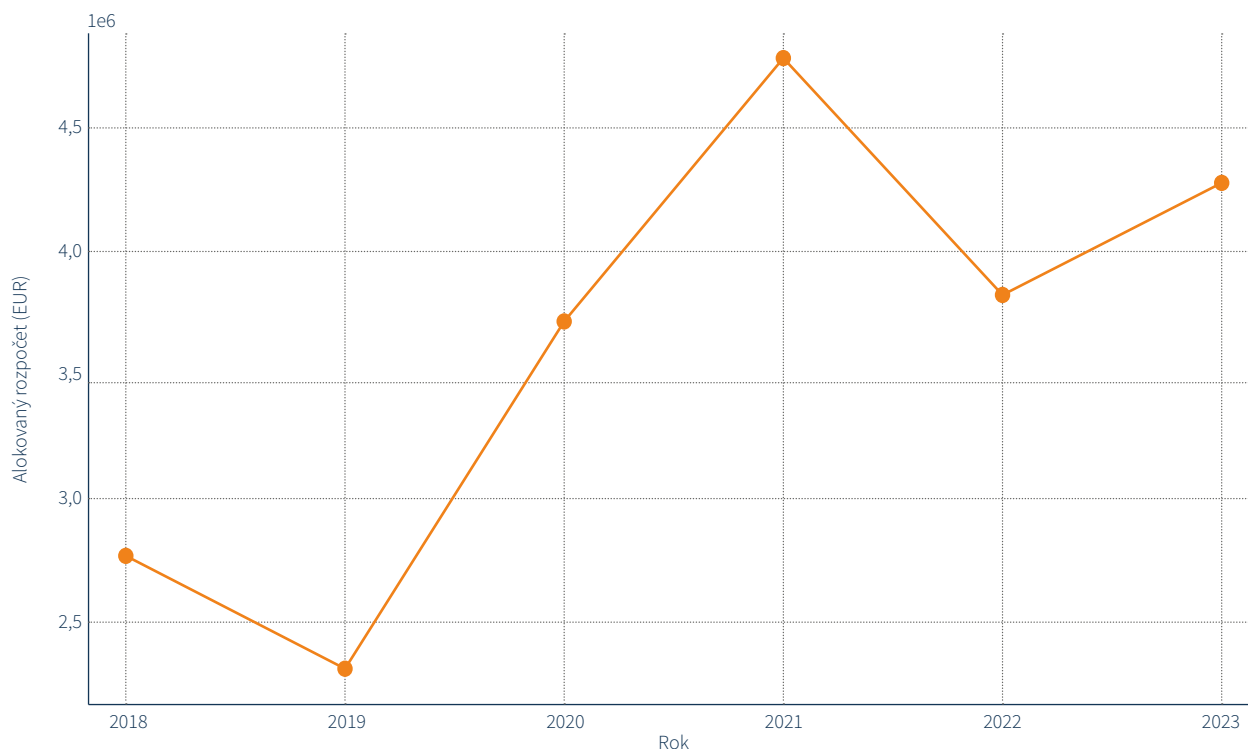
Rok	Alokovaná výška rozpočtových prostriedkov (v EUR)
2008	3 009 973,00
2009	2 684 883,00
2010	2 679 600,00
2011	2 542 434,00
2012	2 500 000,00
2013	2 500 000,00
2014	2 329 565,00
2015	2 329 565,00
2016	2 329 565,00
2017	2 335 535,40
2018	2 770 653,10
2019	2 331 336,91
2020	3 215 575,06
2021	4 191 431,82
2022	3 788 801,14
2023	4 278 075,03

Tabuľka č. 8: Prehľad financovania práce s mládežou zo zdrojov ministerstva školstva v rokoch 2008 – 2023.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

37 Bližšie informácie o Europe goes Local na: <https://www.minedu.sk/22872-sk/europe-goes-local-podpora-prace-s-mladezou-na-urovni-samosprav/>

38 Bližšie informácie k dotačnej schéme na: <https://www.minedu.sk/financovanie-prace-s-detmi-a-mladezou/>

39 Programy EÚ pre mládež sa vykonávajú na Slovensku pod rôznymi názvami od roku 1998.

Graf č. 1 Vývoj financovania práce s mládežou zo zdrojov ministerstva školstva v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

V sledovanom období existovali dve dotačné schémy MŠVam SR na podporu práce s mládežou. V období 2014 – 2020 to boli *Programy pre mládež na roky 2014 – 2020*⁴⁰. Rozdelenie programov:

- Program PODPORA mládežníckych organizácií;
- Program PRIORITY mládežníckej politiky;
- Program HLAS mladých;
- Program SLUŽBY pre mladých,
- Program KOMUNITA mladým,
- Program DŮKAZY o mladých.

V roku 2021 bolo smernicou č. 48/2021 o dotáciách v oblasti práce s mládežou vymedzené financovanie v oblasti práce s mládežou v týchto tematických oblastiach:

- celoročná pravidelná a systematická práca s mládežou nadregionálneho charakteru;
- zastupiteľské štruktúry pre participáciu mládeže;
- dobrovoľnícke príležitosti pre mládež;
- informačné služby a poradenské služby pre mládež;
- linky pomoci;
- nízkoprahové programy pre mládež;
- aktuálne priority v práci s mládežou.

V oboch dotačných schémach bolo v období 2018 – 2023 na podporu práce s mládežou vyčlenených spolu 20 575 873,06 eura zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky⁴¹.

Najviac finančných prostriedkov z oboch dotačných schém MŠVam SR je tradične určených na inštitucionálnu podporu nadregionálnych mládežníckych organizácií a zastrešujúcich organizácií (napríklad rady mládeže na úrovni kraja) a organizácií poskytujúcich PsM pre svojich členov na systematickej celoročnej báze. V Programoch pre mládež 2014 – 2020 to bol program *PODPORA mládežníckych organizácií*, v rámci nového programového obdobia je to tematická oblasť *Celoročná pravidelná a systematická práca s mládežou nadregionálneho charakteru a Zastupiteľské štruktúry pre participáciu mládeže*. Práve tieto programy predstavovali pomerne stálu a systematicky využívanú skupinu, vďaka ktorej sú finančné prostriedky alokované pomerne malému spektru mládežníckych organizácií. Ostatné programy sa zameriavajú na financovanie aktuálnych tém spojených s prácou s mládežou. Z tohto dôvodu je tento systém dotácií menej prehľadný (Čavojská et al., 2019, s. 23 – 24).

Od roku 2021 bola nová dotačná schéma Dotácie pre oblasť práce s mládežou rozšírená o poskytovanie financií na ďalšie účely (napríklad linky pomoci, nízkoprahové programy pre mládež)⁴², a to z dôvodu potreby podpory ďalších aktivít v prá-

40 Dostupné na: <https://www.minedu.sk/programy-pre-mladez-na-roky-2014-2021/>

41 Zoznam podporených subjektov vrátane výšky dotácie je dostupný na webovej stránke NIVAM-u: <https://nivam.sk/zaverecne-protokoly/>

42 Bližšie informácie na: https://www.minedu.sk/data/files/11576_smernica_48_2021_dotacie_mladez.pdf

ci s mládežou. V súlade s týmto vývojom boli v roku 2023 Linky pomoci dofinancované ešte o 220 000 eur, keďže MŠVVaM SR vnímalo prioritu podpory duševného zdravia mládeže. V roku 2023 bol v Národnej rade Slovenskej republiky schválený rozpočet na rok 2024, v ktorom bolo pre štátnu politiku v oblasti mládeže vyčlenených 5 miliónov eur, čo predstavuje navýšenie v porovnaní s rokom 2023 o 721 925 eur.

V rokoch 2018 – 2023 mal veľký vplyv na rozvoj PsM grantový program EÚ Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) (ďalej aj „E+“) a Európsky zbor solidarity. Programy intenzívne podpo-

rujú nielen PsM, ale aj samotných pracovníkov s mládežou, ako aj neformálne skupiny mladých ľudí a vytvárajú priestor na výmenu skúseností, dobrých príkladov z praxe prostredníctvom strategických partnerstiev.

Určité finančné prostriedky, ktorými disponujú rôzne rezorty cez vlastné dotačné schémy a podporné mechanizmy, tiež zahŕňajú cieľovú skupinu deti a mládež. Pre nejednoznačnosť posúdenia, nakoľko možno podporované aktivity skutočne považovať za súčasť práce s mládežou, nebudeme na tomto mieste uvádzať údaje za iné rezorty ako rezort školstva.

Rok	KA1 mobilita	KA2 strategické partnerstva	KA3 štruktúrovaný dialóg	Celková finančná podpora
2018	2 980 390,00	981 268,00	135 814,00	4 097 472,00
2019	1 834 313,00	1 539 926,00	148 647,00	3 522 886,00
2020	1 903 798,94	2 434 059,06	241 075,00	4 578 933,00
2021	2 102 568,00	3 009 939,00	534 530,00	5 647 037,00
2022	3 026 484,00	2 155 093,00	468 675,00	6 530 919,00
2023	4 179 789,00	2 447 065,00	524 380,00	7 151 234,00

Tabuľka č. 9: Granty (€) poskytnuté grantovým programom EÚ ERASMUS + pre oblasť mládeže a športu.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

Rok	Dobrovoľníctvo	Spolupráca Quality Label	Solidárne projekty	Celková finančná podpora
2018	595 871,00	314 230,00	134 491,00	1 044 592,00
2019	0	0	0	0
2020	0	0	0	0
2021	1 301 067,00	378 971,00	200 487,00	1 880 525,00
2022	1 453 236,00	405 350,00	244 797,00	2 103 383,00
2023	1,423,326,00	431,723,00	226,158,00	2,081,207,00

Tabuľka č. 10: Granty (€) poskytnuté grantovým programom EÚ Európsky zbor solidarity.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

Program Erasmus+ (pre oblasť mládeže a športu) je dlhodobý významný nástroj fungovania, udržateľnosti a rozvoja sektora neformálneho vzdelávania a práce s mládežou. **74 % respondentov hodnotiaceho dotazníka považuje existenciu E+ za významný až veľmi významný faktor svojho profesionálneho rozvoja** a v mnohých prípadoch aj vlastnej udržateľnosti a existencie.

3.3.4. Uznávanie práce s mládežou a neformálneho vzdelávania

V júni 2013 bola podpísaná Deklarácia o uznaní významu neformálneho vzdelávania v práci s mládežou (ďalej len „Deklarácia“). Rezortné inštitúcie vrátane MŠVaM SR spolu s vysokými školami, komorami, firmami a združeniami týmto vyjadrili svoju podporu neformálnemu vzdelávaniu a zdôraznili jeho dôležitosť pre mladých ľudí. K roku 2018 Deklaráciu podpísalo 107 signatárov. V roku 2019 sa uskutočnila konferencia NIVAM-u „Empower – no uznaj“, počas ktorej podpísalo Deklaráciu ďalších 25 nových signatárov. V roku 2020 boli plánované regionálne konferencie Empower – no uznaj, no z dôvodu pandemických opatrení proti ochoreniu COVID-19 sa neuskutočnili. Ďalšiu takúto konferenciu zorganizoval NIVAM v spolupráci s Košickým samosprávnym krajom a Regionálnym centrom mládeže v Košiciach v roku 2023. Na zoznam signatárov sa pridalo ďalších 7 subjektov⁴³. K 2023 Deklaráciu podpísalo 139 signatárov.

Práca s mládežou a neformálne vzdelávanie sú však stále nedostatočne uznané. Zo správy CVTI SR o uplatnení Deklarácie o uznaní významu neformálneho vzdelávania v práci s mládežou (2018) vyplýva, že je pre zamestnávateľov najväčšou prekážkou

pri uznávaní prínosu neformálneho vzdelávania nedostatočná znalosť, nedostatok informácií a slabá propagácia tejto formy vzdelávania (38,8 %). Zamestnávatelia uvádzajú, že táto oblasť nie je dostatočne promovaná, a preto často nie sú oboznámení s touto formou vzdelávania, jeho obsahom a výsledkami. Približne pätina respondentov uviedla ako bariéru nedôveru ku kvalite tohto typu vzdelávania a jeho výsledkom. Niektorí zamestnávatelia zastávajú názor, že prínos neformálneho vzdelávania nie je možné posúdiť počas prijímacieho pohovoru; jeho skutočný vplyv sa prejaví až v praxi. Preto závisí uznávanie prínosu neformálneho vzdelávania aj od sektora a zamerania firmy. V malej časti firiem a inštitúcií je za bariéru v rámci uznávania prínosu neformálneho vzdelávania považovaná aj nemožnosť zamestnávať ľudí s takýmto vzdelaním, keďže sa musia pri zamestnávaní riadiť zákonom stanovenými podmienkami. Rovnako častým problémom je aj to, že mladí ľudia si do životopisu neuádzajú skúsenosti s neformálnym vzdelávaním alebo sa na ne zamestnávatelia pri pohovoroch nepýtajú.

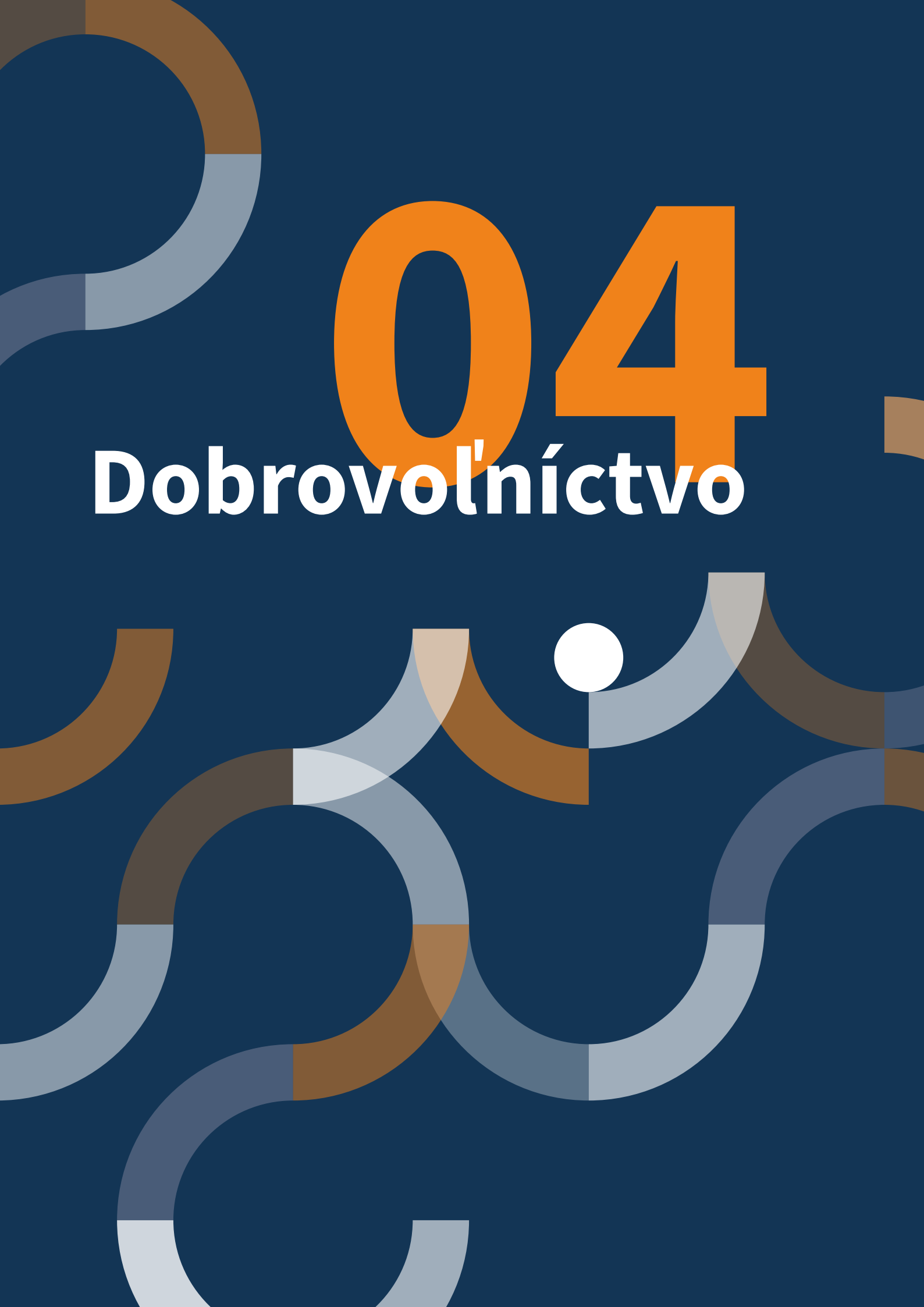
43 Aktuálny zoznam signatárov k roku 2023 je dostupný na tomto odkaze: <https://nivam.sk/mladez/praca-s-mladezou/>

3.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

1. Výzvou je ciele **vybudovanie novej značky na rozvoj a podporu práce s mládežou v rámci novej inštitúcie NIVAM**.
 - Posilniť postavenie témy práce s mládežou v agende NIVAM-u, nadviazať a pokračovať v témach a aktivitách, ktoré začala realizovať IUVENTA, s cieľom nestratiť expertízu, know-how, dosiahnuté výsledky.
 - Využiť blízkosť a spoločnú štruktúru novej organizácie na dlhodobu úspešnejšie prepájanie a uznanie neformálneho vzdelávania a práce s mládežou v partnerstve s formálnym vzdelávaním.
2. Systematické **prepojenie a šírenie rôznych výstupov na skvalitnenie práce** s mládežou vzniknutých v rámci projektov E+, akreditovaných programov organizácií práce s mládežou, dotačných schém MŠVaM SR a podobne.
 - Vytvoriť platformu na širšie využívanie výstupov rôznych projektov E+ alebo projektov podporených v rámci dotačnej schémy, respektíve v akreditácii programov a podobne.
 - Zaviesť nástroje na zdôraznenie výnimočnosti neformálneho vzdelávania, napríklad cez recenzné posudky expertov v oblasti neformálneho vzdelávania.
 - Zabezpečiť viac benefitov z akreditovaných vzdelávacích programov, napríklad umožniť získanie kreditov pre vybrané profesie (učiteľ, vychovávateľ, špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg...), podpora propagácie a aktivity na zvýšenie uznania certifikátu zo strany škôl a zamestnávateľov pri prijímacích pohovoroch, možnosť financovania akreditovaných vzdelávacích programov bez potreby zaregistrovať medzi oprávnených žiadateľov dotácií.
3. **Systematické a udržateľné financovanie pre organizácie** vytvárajúce ponuky pre deti a mládež prostredníctvom práce s mládežou, neformálneho vzdelávania, dobrovoľníckych ponúk a ponúk zmysluplného využitia voľného času.
 - Navýšiť financie určené na dotácie pre subjekty vykonávajúce prácu s mládežou, na vytvorenie väčšieho priestoru na rozvoj, stabilitu, kvalitu, spoluprácu a partnerstvá.
 - Zvýšiť synergický efekt opatrení financovaných v oblasti práce s mládežou podporou intenzívnej spolupráce subjektov vykonávajúcich prácu s mládežou, a to najmä z verejného a občianskeho sektora (podobne ako program E+ Strategické partnerstvá).
4. Vytváranie **dostupnej infraštruktúry** pre všetkých mladých na zmysluplné trávenie voľného času (dostupné bezpečné priestory a aktivity pre všetkých a všade).
 - Podporiť identifikáciu existujúcich možností na lokálnej úrovni (existujúce komunitné centrá, cirkevné priestory, priestory kultúrnych domov v mestách a obciach, knižnice, ale aj napríklad centrá voľného času so samostatnými budovami, priestory škôl, školských klubov po skončení vyučovania, priestory občianskych združení a iné).
 - Rozšíriť metodiky činností pre takýto typ infraštruktúry, podporiť vzdelávanie mládežníckych vedúcich a pracovníkov s mládežou pre tento typ sprevádzania mladých ľudí.
5. **Uznávanie prínosu neformálneho vzdelávania a práce s mládežou** a partnerský prístup štátu k verejnému aj občianskemu sektoru.
 - Vytvoriť fórum, na ktorom by sa viedla dlhodobá systematická partnerská diskusia o tom, ako vhodne riešiť problémy mladých a mládežníckeho sektora v SR.
 - Zjednodušiť dotačné schémy v oblasti podpory práce s mládežou. V porovnaní s programom E+ sú národné schémy a systémy komplikované. Systém podpory je potrebné nastaviť dlhodobu tak, aby bol transparentný pri využívaní verejných financií a zároveň efektívny a flexibilný z pohľadu žiadateľov.

Zoznam použitých zdrojov

- Brozmanová Gregorová, A., Lenčo, P., & Miháliková, J. (2018). Youth work and social work in the Slovak Republic: Connections and disconnections. In H. Williamson, T. Basarab, & F. Cousée (Eds.), *The history of youth work* (Vol. 6, pp. 47–68). Council of Europe. <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47262571/Slovak-Republic-6.pdf/d832097f-6a65-b9b4-bb54-d9ad2b1bc3a9?t=1538757384000>
- Centrum vedecko-technických informácií SR Podpora Vedy, Výskumu, Vývoja, Inovácií a Vzdelávania. (2021). Občianske združenia – CVTI SR. CVTI SR. https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/mladez-a-sport/obcianske-zdruzenia.html?page_id=10273
- Centrum vedecko-technických informácií SR (2022). *Vyhodnotenie činnosti informačných centier mladých za rok 2022*. CVTI SR. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/OddMladezASport/Mladez/ICM/2022/2022_icm_vyhodnotenie_cinnosti.pdf
- Čavojská, K., Besedová, M., Považan, M., & Marušinec, J. (2019). *Analýza zapojenia verejných, súkromných a občianskych aktérov do práce s mládežou*. Rada mládeže Slovenska. ITMS 314011M298. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/2020/januar_marec/3_P0178_PP2_Analyza%20zapojenia%20verejnych,%20sukromnych%20a%20obcianskych%20akterov%20do%20prace%20s%20mladezou.pdf
- Gindlová, B., et al. (2023). *Ako zmerať ľudskosť: Ako mimovládne neziskové organizácie pomáhali počas vojny na Ukrajine*. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2023/publikacie/Ako%20zmerať%20ludskost.pdf
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2024. *Informácia o účasti Slovenskej republiky na programe Erasmus+ v roku 2023*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/2ee/30715.f4b455.pdf>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2015. *Prieskum Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR „Samospráva a mládež“*. Online. Dostupné z: https://www.vyskummladeze.sk/wp-content/uploads/2021/07/prieskum_samospravy_mladez_final.pdf. [navštívené 2023-08-10].
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2021. *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021–2028*. https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf
- Organizácia spojených národov. *DEFINITION OF YOUTH*. Online. In: *YOUTH*. 3 s. OSN, [n.d.]. Dostupné z: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>. [navštívené 2023-08-10].
- Pešek, T., Škrabský, T., Novosádová, M. a Dočkalová, J. (2020) *Šlabikár neformálneho vzdelávania v práci s mládežou*. Online. Bratislava: YOUTH WATCH, ANEV, 2020. ISBN 978-80-973031-9-8. s. 11. Dostupné z: https://www.slabikarnfv.eu/slabikar_digital_sk.pdf
- Potočník, D., & Ivanian, R. (2022). *Access to youth services during COVID-19: A patchy net in need of investment*. Európska únia – Rada Európy, partnerstvo v oblasti mládeže. Dostupné na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/72351197/Access+to+youth+services+during+Covid-19.pdf/f8c8274e-475f-c50d-fe01-e51d07ba6fa5>
- O'Donovan, J., Petkovic, S., Pasic, L., & Basarab, T. (Eds.). (2023). *Briefing February 2023: COVID-19 recovery policy measures: The role of governments, youth organisations, and young people in Europe*. European Union–Council of Europe Youth Partnership. Dostupné na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/72351197/Briefing+feb+2023.pdf/752d094f-e168-a060-4b8a-a2faf1ffab72?t=1676279109365>
- Rada mládeže Slovenska. *Čo potrebujete vedieť? O nás — Rada mládeže Slovenska (RmS)*. Online. Rada mládeže Slovenska (RmS). [n.d.]. Dostupné na: <https://mladez.sk/o-nas/#o-nas>. [navštívené 2023-10-10].
- Reš, D. (Ed.) (2018). *Správa o mládeži 2018: Situačná analýza kvality života mladých ľudí*. https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf
- Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a sekcia verejnej správy Ministerstva vnútra SR. *Zákon o registri MNO*, Dostupné z: https://www.minv.sk/?ros_legislativa_register. [navštívené 2023-10-18].
- Centrum vedecko-technických informácií SR. (2021). Centrum vedecko-technických informácií, 2024. Ročenka o deťoch a mládeži. *Deti a mládež v číslach*. Dostupné na: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/OddMladezASport/Mladez/Rocenka/2023_deti-a-mladez-v-cislach.pdf

04

Dobrovoľníctvo

4.1. Úvod

Dobrovoľníctvo mládeže je nielen formou trávenia voľného času mladých ľudí, ale je prejavom aktívneho občianstva a solidarity a spôsobom rozvoja mladého človeka. Napriek tomu, že dobrovoľníctvo je súčasťou viacerých strategických dokumentov a na Slovensku má aj základný legislatívny rámec, výskumy poukazujú na to, že väčšina mládeže sa do dobrovoľníckych aktivít nezapája. Negatívny vplyv na túto oblasť aktivizácie mladých ľudí mala aj pandémia COVID-19. Aj keď na Slovensku existujú viaceré zdroje financovania dobrovoľníctva mládeže, podpora v tejto oblasti je nedostatočná najmä v segmente podpory dobrovoľníckych centier ako kľúčového prvku infraštruktúry a dlhodobých dobrovoľníckych programov.

Ako bariéry sa aj na strane organizácií javia najmä nedostatočné finančné kapacity. Kvalita v oblasti dobrovoľníctva sa zvyšuje najmä prostredníctvom vzdelávania a značky kvality. V roku 2023 bola schválená aj akreditácia organizácií v oblasti dobrovoľníckych činností. Osobitná pozornosť je venovaná dobrovoľníctvu v školskom prostredí, a to prostredníctvom rozvoja stratégie service learning.

Existuje viacero dlhoročných celoslovenských projektov na podporu dobrovoľníctva, ktoré realizujú spoločne dobrovoľnícke centrá a Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, ale tiež viacero online portálov. V posledných rokoch sa začína rozvíjať online dobrovoľníctvo. Dobrovoľníctvu mladých ľudí so znevýhodnením sa nevenuje systematická pozornosť a pred rozvojom dobrovoľníctva mládeže na Slovensku stojí niekoľko výziev.

4.2. Východiská a aktuálny stav

Napriek tomu, že väčšina mladých ľudí vníma dôležitosť a pozitívne prínosy dobrovoľníctva, výsledky výskumov ukazujú, že väčšina sa do dobrovoľníckych aktivít nezapája a na Slovensku dobrovoľníctvo stále nie je vnímané ako súčasť životného štýlu mladých ľudí či života komunit.

Do oblasti dobrovoľníctva mládeže v sledovanom období zasiahli dve krízy – kríza spôsobená pandémiou COVID-19 a vojnou na Ukrajine. Obe poukázali na to, že krízové obdobie mobilizuje ľudí na pomoc na začiatku krízy, následne však vlna pomoci klesá, až sa dostáva na úroveň pred krízy.

V prípade krízy COVID-19 je možné vidieť dokonca trend poklesu dobrovoľníckej angažovanosti mládeže v porovnaní s obdobím pred krízou.

Mieru zapojenia mladých ľudí do dobrovoľníctva v sledovanom období je možné dokladovať na základe niekoľkých reprezentatívnych výskumov uplatňujúcich odlišnú metodiku, čo znižuje mieru porovnateľnosti údajov. Podľa reprezentatívneho výskumu realizovaného v roku 2019 (MV SR, 2020) polovica (52 %) respondentov a respondentiek z radov mladých ľudí vo veku 15 – 30 rokov deklarovala, že sa do dobrovoľníctva nezapája vôbec,

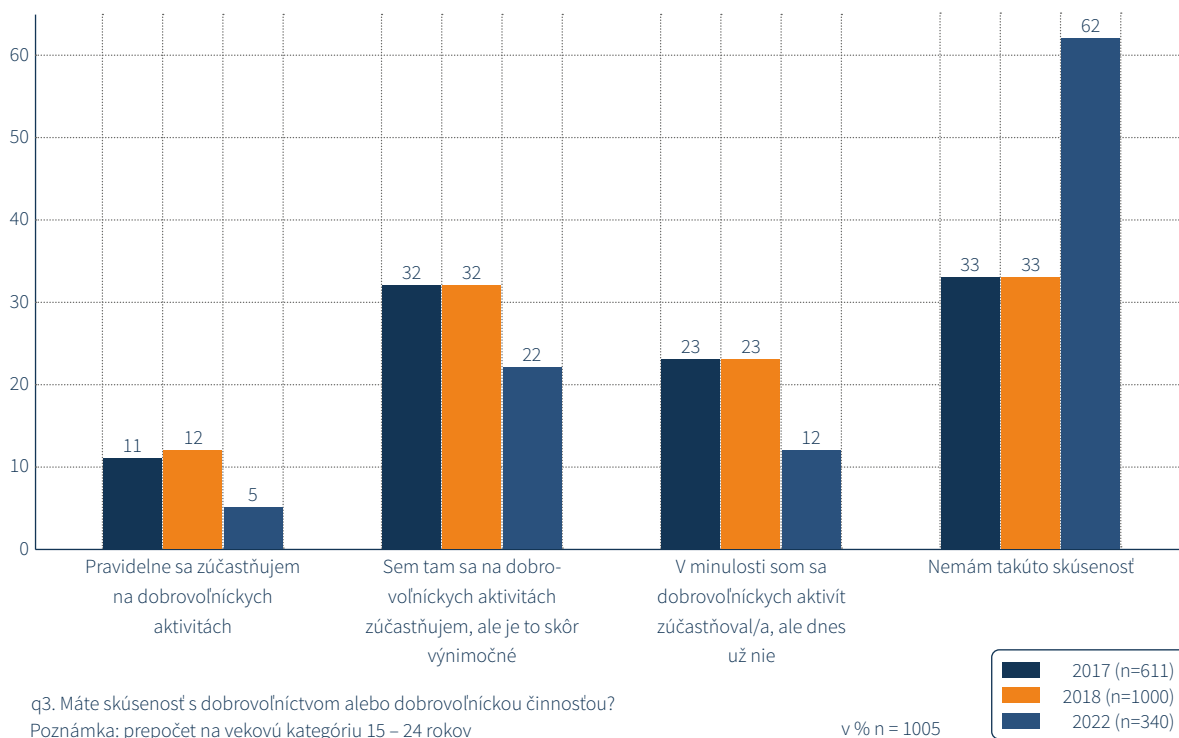
38 % mladých ľudí sa mu venuje do nejakej miery a 15 % uviedlo, že sa dobrovoľníctvu venuje pravidelne minimálne raz mesačne. Zároveň 25 % mladých ľudí, ktorí v čase realizácie výskumu chodili na strednú školu, prípadne mali ukončené minimálne stredoškolské vzdelanie, deklarovalo, že sa počas strednej školy zapojili do nejakej dobrovoľníckej aktivity na zlepšenie života v škole, v okolí školy alebo v obci/meste. V porovnaní s ostatnou populáciou vo výskume v roku 2019 (MV SR, 2020) neboli zistiteľné odlišnosti v zapojení sa do dobrovoľníctva z hľadiska veku, pričom v posledných 12 mesiacoch sa do formálneho dobrovoľníctva zapojilo 36 % dospeléj populácie a do neformálneho dobrovoľníctva 55 % dospeléj populácie. Uvedený výskum poukazuje aj na to, že na Slovensku sa stretávame už skôr s trendom nepravidelného ako pravidelného dobrovoľníctva.

Výskumy Rady mládeže Slovenska (ďalej aj „RmS“), ktoré sa pýtajú na tzv. uvedoméle dobrovoľníctvo, to znamená, že mladý človek si je vedomý, že sa zapája do dobrovoľníckych aktivít, poukazujú na vplyv pandémie COVID-19 na oblasť dobrovoľníckej angažovanosti mládeže. Kým v roku 2018 deklarovalo pravidelné zapájanie sa do dobrovoľníctva 12 % mladých ľudí, v roku 2022 to bolo už len 5 %. V roku 2018 sa výnimočne do dobrovoľníctva zapojilo 32 %, v roku 2022 to bolo už len 22 %. Kým v roku 2018 uviedlo 33 %, že s dobrovoľníctvom nemá skúsenosť, v roku 2022 to bolo až 62 % respondentov a respondentiek (Čavojská & Marinová, 2022).

Podľa reprezentatívneho výskumu realizovaného v roku 2019 (MV SR, 2020) polovica (**52 %**) respondentov a respondentiek z radov mladých ľudí vo veku 15 – 30 rokov deklarovala, že **sa do dobrovoľníctva nezapája vôbec**, **38 %** mladých ľudí sa mu **venuje do nejakej miery** a **15 %** uviedlo, že **sa dobrovoľníctvu venuje pravidelne** minimálne raz mesačne.

Skúsenosť s dobrovoľníctvom

2017 – 2022

Graf č. 1 Skúsenosť mládeže s dobrovoľníctvom.

Zdroj: Čavojská, K., Marinová, P.: *Participácia a priestory pre mladých. Rada mládeže Slovenska (2022)*

Dobrovoľníci a dobrovoľníčky z radov mladých ľudí zohrali významnú úlohu aj pri riešení akútnej krízy súvisiacej s príchodom odídencov z Ukrajiny z dôvodu vojnového konfliktu. Do pomoci sa zapojili na hraniciach, v asistenčných centrách pomoci, infobodoch či mnohých iných aktivitách a projektoch. Pri koordinácii dobrovoľníkov na hraniciach zohrali významnú úlohu viaceré detské a mládežnícke organizácie.

V oblasti zahraničného dobrovoľníctva je na Slovensku aktívnych niekoľko programov venujúcich sa vysielaniu a prijímaniu dobrovoľníkov a dobrovoľníčok, napríklad program Slovak AID. V rámci neho bolo v rokoch 2018 až 2022 vyslaných do zahraničia 77 ľudí, presné štatistiky, koľko z nich bolo z kategórie mládeže, nie sú v k dispozícii. Pre oblasť mládeže je programom zahraničného dobrovoľníctva Európsky zbor solidarity. Pod tento program prešiel v roku 2018 program Európska dobrovoľnícka služba. V rokoch 2018 až 2022 organizácie na Slovensku hostovali 453 dobrovoľníkov a dobrovoľníčok zo zahraničia a Slovenska.

4.3 Existujúce opatrenia

4.3.1. Stratégie a legislatíva

Okrem Stratégie pre mládež je za strategický dokument v oblasti dobrovoľníctva mládeže možné považovať aktuálne platnú koncepciu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2030 (MV SR, 2022), ktorá nadväzuje na koncepciu platnú do roku 2020. Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na roky 2022 – 2030 medzi opatreniami týkajúcimi sa dobrovoľníctva mládeže uvádza niekoľko konkrétnych opatrení ladiacich aj so Stratégiou SR pre mládež, ktorých cieľom je zvyšovať participáciu ľudí v dobrovoľníctve. Primárne ide o tieto dve opatrenia:

- **1.1.7.** Podporiť výchovu a vzdelávanie k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach a organizáciách venujúcich sa neformálnemu vzdelávaniu a práci s mládežou podľa Koncepcie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu (MV SR, 2022, st. 10).
- **1.1.8.** Podporiť vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva, poskytovanie konzultácií a poradenstva v tejto oblasti a značku kvality v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami s cieľom zvýšenia kvality práce s dobrovoľníkmi (MV SR, 2022, st. 10).

Dobrovoľníctvo mladých ľudí nachádzame už nie výnimočne aj v niektorých strategických dokumentoch regionálnych a miestnych samospráv. Napríklad Stratégia Prešovského samosprávneho kraja pre mládež na roky 2023 – 2028 (s výhľadom do roku 2033) uvádza dobrovoľníctvo ako jednu z piatich kľúčových oblastí práce s mládežou, ktorá bola identifikovaná na základe prieskumu potrieb mladých¹. V Košickom kraji bola v roku 2021 prijatá koncepcia rozvoja práce s mládežou², kde je dobrovoľníctvo prierezovou témou. Rovnaký dokument prijatý pre Žilinský samosprávny kraj na obdobie do roku 2028 rozpracúva dobrovoľníctvo mladých ako jednu zo 6 kľúčových oblastí rozvoja kraja³. Aj Koncepcia rozvoja práce s mládežou v Trenčianskom samosprávnom kraji do roku 2028⁴ uvádza aj oblasť dobrovoľníctva.

Všeobecná právna úprava dobrovoľníctva je zakotvená v zákone č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov⁵ (ďalej aj „zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve“). Zákon definuje dobrovoľníka, dobrovoľnícku činnosť, práva a povinnosti vysielajúcej organizácie a prijímateľa, náležitosti zmluvy o dobrovoľníctve a niektoré ďalšie úpravy týkajúce sa dobrovoľníctva. Zákon v roku 2023 prešiel významnou novelizáciou zavádzajúcou niektoré zmeny spomínané nižšie v texte, najmä akreditáciu v oblasti dobrovoľníckych činností. Fenomén mládežníckeho dobrovoľníctva je zachytený aj v zákone č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

4.3.2 Finančná podpora a budovanie kapacít v oblasti dobrovoľníctva mládeže

Kľúčovým zdrojom finančnej podpory pre služby a programy v oblasti dobrovoľníctva mládeže je MŠVWam SR, ktoré v sledovanom období financovalo túto oblasť cez Programy pre mládež 2014 – 2020, neskôr cez Dotácie pre oblasť práce s mládežou. Primárnym programom v tejto oblasti bol do roku 2021 program SLUŽBY/2 mladým a od roku 2022 program Dobrovoľnícke príležitosti pre mládež a Zastupiteľské štruktúry pre participáciu mládeže. Podľa záverečných protokolov o posúdení žiadostí o dotácie v týchto programoch za roky 2018 – 2023 bola na rozvoj dobrovoľníctva mládeže na regionálnej a národnej úrovni pridelená dotácia vo výške 1 627 283,51 eura, a to na podporu 40 projektov pre 10 rôznych organizácií. Pričom každý rok sa počet organizácií, ktorým bola finančná podpora pridelená, a aj výška pridelennej finančnej podpory menili. V roku 2018 bola finančná podpora pridelená 8 organizáciám vo výške 189 920 eur, v roku 2019 bolo finančná podpora pridelená tiež 8 organizáciám vo výške 189 919,87 eur, v roku 2020 bola finančná podpora pridelená 10 organizáciám vo výške 306 256 eur, v roku 2021 bolo finančne podporených opäť 8

1 Bližšie informácie nájdete na: <https://rmpk.sk/dokumenty-mladeznickej-politiky/strategia-psk-pre-mladez-na-roky%202023%E2%80%932028-plna-verzia.pdf>

2 Bližšie informácie nájdete na: <https://web.vucke.sk/files/sk/kompetencie/skolstvo/koncepcne-materialy/koncepcia-rozvoja-prace-mladezou-21-25.pdf>

3 Bližšie informácie nájdete na: https://www.zilinskazupa.sk/files/0_2022/4_april/4.4/10-koncepcia-psm_zsk_final.pdf

4 Bližšie informácie nájdete na: <https://trencin.sk/wp-content/uploads/2021/11/bod-12-Koncepcia-rozvoja-pra%CC%81ce-s-mla%CC%81dez%CC%8Cou-Tren%C4%8D%C3%ADn.pdf>

5 Konkrétne znenie zákona na: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2011/406/>

organizácií vo výške 386 677 eur, v roku 2022 bola finančná podpora pridelená 5 organizáciám vo výške 261 940,91 eura a v roku 2023 bolo podporených 5 organizácií vo výške 292 569,73 eura.

Podpore dobrovoľníctva a výchovy k dobrovoľníctvu sa venujú aj projekty v rámci programu Priority, ale túto sumu nie je možné spoľahlivo vyčíslieť. Na podporu dobrovoľníctva a výchovy k dobrovoľníctvu je zameraná tiež časť financií v programe Celoročná pravidelná a systematická práca s mládežou nadregionálneho charakteru (v rámci mládežníckych organizácií je dobrovoľníctvo prirodzenou súčasťou práce s mládežou), ale túto sumu rovnako nie je možné spoľahlivo vyčíslieť.

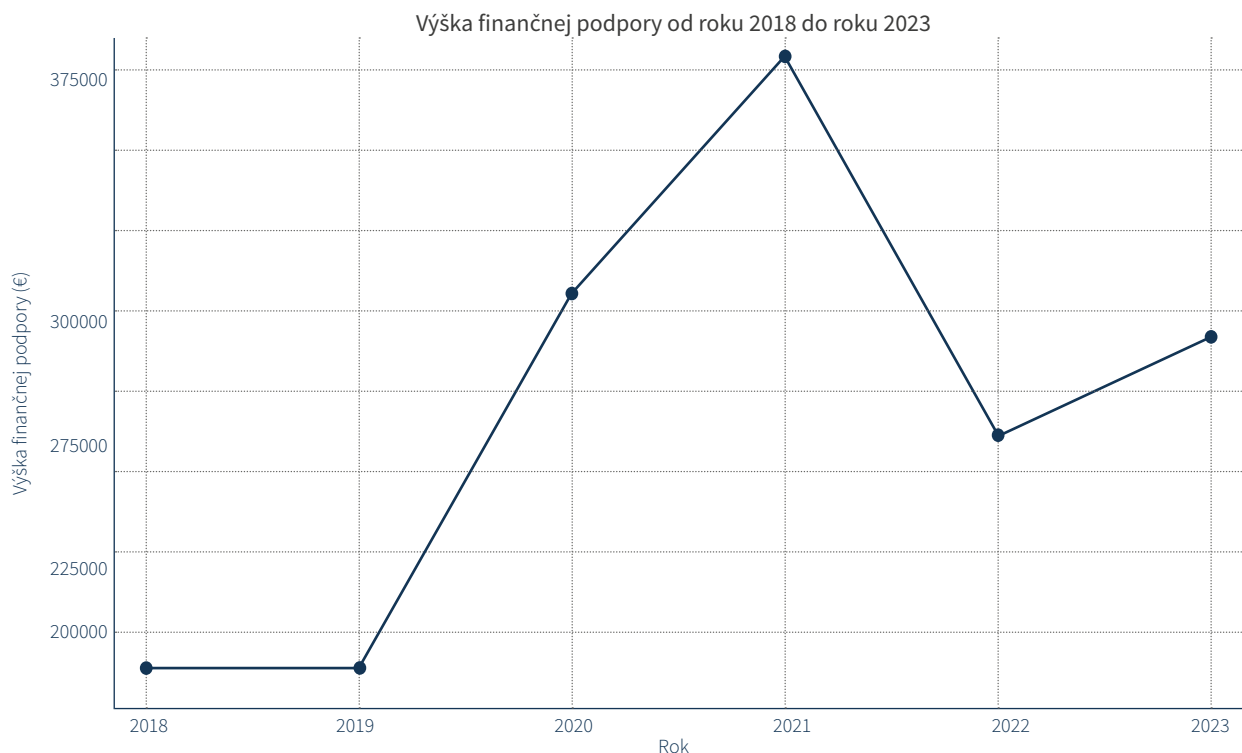
Dôležitým zdrojom podpory je aj program **Európsky zbor solidarity**. V rámci tohto programu sa však ukazuje finančná podpora pridelená pre koordinujúce, hostujúce a vysielajúce organizácie ako nedostatočná a organizácie musia projekty dofinancovať z iných zdrojov, čo nie je pri nedostatočnej podpore organizácií venujúcich sa dobrovoľníctvu mládeže z verejných zdrojov reálne.

Ďalšiu finančnú podporu na rozvoj dobrovoľníctva mládeže v sledovanom období poskytovali napríklad Nadácia pre deti Slovenska, Nadácia Orange, Nadácia Slovenskej sporiteľne, Nadačný fond Slovenských elektrární v Nadácii Pontis – Ukážte sa v dobrom svetle, Trenčianska nadácia, Nadácia Poštovej banky, Komunitná nadácia Zdravé mesto, Nadácia ZSE, Nitrianska komunitná nadácia, Karpatská nadácia, Nadácia Ekopolis, Cen-

trum pre filantropiu – Grantový program Baunit pre aktívnych ľudí, nadácia Via Pribina a iné.

Finančná podpora dobrovoľníctva mládeže zo strany regionálnych a lokálnych samospráv nie je systematická. Výnimku tvoril Košický samosprávny kraj a mesto Bratislava a Nitra, ktoré poskytujú financie aj priamo dobrovoľníckym centrárom. Rozdiely v možnostiach a prístupoch k dobrovoľníctvu ako jednej zo súčastí práce s mládežou možno badať aj v objeme finančných prostriedkov, ktoré na prácu s mládežou vyčleňujú jednotlivé samosprávne kraje vo svojich dotačných schémach. Napríklad v Prešovskom kraji dodnes chýba dotačná schéma vyčlenená priamo na podporu práce s mládežou. Finančné prostriedky sú určené pre oblasť kultúry a športu.

Pri hľadaní finančných prostriedkov na dobrovoľnícke programy je stále nutné darcov presvedčať o potrebe kvalitného manažmentu a o tom, že dobrovoľníctvo, hoci je vykonávané bez nároku na odmenu, má svoje náklady a je hodné určitej investície. Investovanie do dobrovoľníkov a dobrovoľníčok a nutnosť existencie plateného koordinátora/koordinátorky dobrovoľníkov a dobrovoľníčok či manažéra/manažérky programu sú stále prehliadané potreby organizácií. Podľa výsledkov výskumu Ministerstva vnútra (MV SR, 2020) za najproblémovejšiu oblasť práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníčkami v neziskových organizáciách je možné považovať nedostatok financií na dobrovoľnícky program a adekvátnu podporu dobrovoľníkov. Túto skutočnosť hodnotí ako veľmi problémovú viac ako 50 % organizácií a spolu 83,6 % v nej pociťuje problém.

Graf č. 2 Finančná podpora poskytnutá organizáciám zaoberajúcim sa dobrovoľníctvom mládeže.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

V rámci podpory rozvoja infraštruktúry dobrovoľníctva a budovania kapacít v oblasti dobrovoľníctva mládeže dôležitú úlohu v sledovanom období zohrala Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií⁶ (ďalej aj „PDCO“). PDCO združuje dobrovoľnícke centrá a organizácie pracujúce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi na Slovensku. Jej hlavným poslaním je podporovať vytváranie priaznivého prostredia pre rozvoj dobrovoľníctva vo všetkých jeho podobách a oblastiach. V správe uvádzame niekoľko projektov a ich výstupov, ktoré realizovala PDCO v sledovanom období.

Ďalším významným prvkom infraštruktúry dobrovoľníctva na Slovensku sú **dobrovoľnícke centrá**. Dobrovoľnícke centrá sú servisnými organizáciami. Centrá prepájajú dobrovoľníkov/dobrovoľníčky a organizácie, propagujú dobrovoľníctvo, poskytujú školenia, konzultácie a supervízie v oblasti manažmentu dobrovoľníkov, sieťujú dobrovoľnícke organizácie, rozvíjajú firemné dobrovoľníctvo, zviditeľňujú spoločenskú hodnotu dobrovoľníctva, budujú medzisektorové partnerstvá medzi dobrovoľníckymi organizáciami, samosprávou a firmami a realizujú výskumy v oblasti dobrovoľníctva – sledujú vývoj a trendy v tejto oblasti. V sledovanom období dobrovoľnícke centrá fungovali v rôznej podobe v každom kraji. Mládež patrí v prípade všetkých dobrovoľníckych centier medzi primárnu cieľovú skupinu. V Žiline a Trnave sa dobrovoľníctvu mládeže začali cieľene venovať aj regionálne samosprávy cez rozvojové agentúry, ktoré aktívne spolupracujú aj s dobrovoľníckymi centrami. V iných samosprávach, napr. v Banskobystrickom kraji, cez národný projekt **Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK**⁷ založila samospráva 7 tematických centier mládeže s názvom SPACE, z ktorých pracovníci prešli tréningom *service learning* a dobrovoľníctvo mladých vnímajú ako jeden z dôležitých nástrojov na rozvoj zručností a možnosti sa ďalej zamestnať.

Medzi organizácie cielene podporujúce dobrovoľníctvo patrí aj Medzinárodná cena vojvodu z Edinburghu⁸ (DofE). Ide o komplexný rozvojový program, ktorý dáva mladým ľuďom vo veku 14 až 24 rokov šancu rozvinúť svoje schopnosti a charakterové vlastnosti pre reálny život, naplniť svoj potenciál a pomáha im uspieť v živote. V rámci programu je jednou z troch kľúčových oblastí, v ktorých si mladí ľudia zadávajú svoje ciele, aj dobrovoľníctvo.

4.3.3 Kvalita v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi

V sledovanom období PDCO v spolupráci s dobrovoľníckymi centrami pokračovala v implementácii štandardov kvality v práci s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi v rámci značky *S dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi to vieme*, ktoré boli vytvorené v roku 2014. K 30. 9. 2023 malo značku kvality udelenú 130 organizácií.

Štandardy sa stali základom podmienok akreditácie v oblasti dobrovoľníckych činností, ktoré boli vymedzené novelou zákona o dobrovoľníctve platnou od 1. 4. 2023. Akreditáciou v oblasti dobrovoľníckych činností v zmysle zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov je štátne overenie spôsobilosti vyisielajúcej organizácie alebo prijímateľa dobrovoľníckej činnosti – právnickej osoby – zabezpečovať výkon dobrovoľníckej činnosti. Akreditácia nie je podmienkou vykonávania činnosti vyisielajúcej organizácie alebo prijímateľa dobrovoľníckej činnosti v oblasti dobrovoľníckych činností, ale je podmienkou na získanie dotácie na podporu rozvoja dlhodobých dobrovoľníckych programov v rámci dotačnej schémy Ministerstva vnútra SR. Dotačná schéma však k septembru 2023 nemala finančné krytie a ani zatiaľ nebola otvorená výzva na akreditáciu organizácií.

Kvalitu v dobrovoľníctve pomáha zvyšovať aj vzdelávanie v oblasti manažmentu dobrovoľníctva. V rámci akreditácie Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR pre špecializované činnosti v oblasti práce s mládežou malo v rokoch 2018 – 2023 platnú akreditáciu 5 vzdelávacích programov, ktoré priamo súviseli s rozvojom kompetencií v oblasti práce s dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi. Išlo o tieto programy: Service learning vo výchove a vzdelávaní detí a mládeže k dobrovoľníctvu (Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií), Manažment mladých zahraničných dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (Bratislavské dobrovoľnícke centrum), Manažment dobrovoľníkov v multikultúrnom prostredí (INEX SLOVAKIA), Manažment krátkodobých dobrovoľníckych aktivít (Centrum dobrovoľníctva, n.o.), Dobrovoľnícka univerzita eRka – odbor Päť zručností dobrovoľníka (eRko – Hnutie kresťanských spoločenstiev detí). V sledovanom období uvedené programy absolvovalo 395 ľudí.

V rámci systému ďalšieho vzdelávania má Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií akreditovaný kurz súvisiaci s manažmentom dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. V rámci kurzu v sledovanom období vyškolovala PDCO viac ako 200 koordinátorov a koordinátoriek dobrovoľníkov a dobrovoľníčok (PDCO, 2024).

4.3.4 Propagácia dobrovoľníctva

V oblasti propagácie dobrovoľníctva sa na Slovensku realizovalo v minulom období viacero projektov na národnej, regionálnej a lokálnej úrovni. Za najvýznamnejšie celoslovenské kampane je možné považovať kampaň Naše mesto⁹, ktorú realizuje

6 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.dobrovolnickacentra.sk/sk>

7 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.tvojspace.sk/o-projekte/>

8 Bližšie informácie nájdete na: <http://www.dofe.sk/>

9 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.nasemesto.sk/>

Za najvýznamnejšie celoslovenské kampane je možné považovať kampaň **Naše mesto**, ktorú realizuje **Nadácia Pontis** a orientuje sa primárne na firemné dobrovoľníctvo, a **kampaň Týždeň dobrovoľníctva**, ktorú koordinuje PDCO v spolupráci s dobrovoľníckymi centrami. Významnou aktivitou je tiež ocenenie Srdce na dlani pre výnimočných dobrovoľníkov, jednotlivcov aj skupiny, za ich nezištné aktivity v prospech ostatných v rozličných oblastiach spoločenského života. Toto ocenenie je určené aj pre výnimočné projekty, ktoré svojím poslaním prispievajú k pozitívnym zmenám.

Nadácia Pontis a orientuje sa primárne na firemné dobrovoľníctvo, a kampaň Týždeň dobrovoľníctva¹⁰, ktorú koordinuje PDCO v spolupráci s dobrovoľníckymi centrami. Významnou aktivitou je tiež ocenenie Srdce na dlani pre výnimočných dobrovoľníkov, jednotlivcov aj skupiny, za ich nezištné aktivity v prospech ostatných v rozličných oblastiach spoločenského života. Toto ocenenie je určené aj pre výnimočné projekty, ktoré svojím poslaním prispievajú k pozitívnym zmenám. Obe kampane nie sú zamerané len na mladých ľudí, ale aj tí sú ich cieľovou skupinou. Počas týchto kampaní sa mali mladí ľudia možnosť zapojiť do dobrovoľníckych aktivít v organizáciách, zrealizovať vlastné projekty, ale tiež zúčastniť sa workshopov, diskusií či dní otvorených dverí. Do Týždňa dobrovoľníctva sa v sledovanom období zapojilo 6 129 účastníkov a účastníčok v roku 2018, 6 846 účastníkov a účastníčok v roku 2019, 2 778 účastníkov a účastníčok v roku 2020, 2 280 účastníkov a účastníčok v roku 2021, 3 476 účastníkov a účastníčok v roku 2022 a v roku 2023 sa zapojilo 6 469 ľudí (Týždeň dobrovoľníctva, 2024).

Propagácia dobrovoľníctva bola významne podporená aj počas pandémie COVID-19 v rámci viacerých kampaní, napríklad Kto pomôže Slovensku¹¹, a aj v rámci krízy spojené s vojnou na Ukrajine, napríklad v rámci výzvy Kto pomôže Ukrajine¹².

Mladí ľudia majú možnosť získať informácie o dobrovoľníckych príležitostiach nielen v dobrovoľníckych centrách a konkrétnych organizáciách, ale na Slovensku funguje aj viacero online platforiem dobrovoľníckych príležitostí: www.centrumdobrovolnictva.sk (pre Banskobystrický kraj), www.dobrovolnictvoba.sk (pre Bratislavský kraj), www.dckk.sk (pre Košický kraj),

www.ncdnitra.sk (pre Nitriansky kraj), www.dobrovolnictvopo.sk (pre Prešovský kraj), www.dctn.sk (pre Trenčiansky kraj), www.dobrovolnictvott.sk (pre Trnavský kraj), www.dobrovolnictvoza.sk (pre Žilinský kraj), <https://dobrovolnici.ludialudom.sk/> (celoslovenské). V rámci pomoci dobrovoľníkov počas krízy na Ukrajine (máj 2022) bola aktualizovaná stránka www.dobrovolnictvo.sk, na ktorej je aj celoslovenský portál s dobrovoľníckymi príležitosťami. Portál www.kdepomahat.sk má slúžiť na prepojenie firiem a organizácií v oblasti dobrovoľníctva.

4.3.5 Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu

V roku 2018 bola MŠWam SR (vtedy ešte pod názvom Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, MŠW a Š SR) schválená Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu¹³ schválená Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu¹⁴. Zámerom koncepcie je vytvoriť predpoklady na realizáciu výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu vo všetkých stupňoch vzdelávania v školách a školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach. Koncepcia vymedzuje ciele a princípy výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu a stanovuje opatrenia na ich realizáciu. Koncepcia a jej zavedenie do praxe majú prispieť k tomu, aby dobrovoľníctvo bolo prirodzenou súčasťou životného štýlu ľudí a života komunit na Slovensku, čím sa škola prepojí s reálnym životom.

Podľa prieskumu, ktorý realizovalo Centrum vedecko-technických informácií SR (Janková, 2021) a vzťahuje sa na školský

10 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.tyzdendobrovolnictva.sk/>

11 Bližšie informácie nájdete na: <https://ktopomozeslovensku.sk/>

12 Bližšie informácie nájdete na: <https://ktopomozeuukrajine.sk/>

13 Presné znenie Koncepcie na: https://www.minedu.sk/data/files/7972_koncepcia_vav_dam_k_dobrovolnictvu.pdf

14 Presné znenie Koncepcie nájdete na: https://www.minedu.sk/data/files/7972_koncepcia_vav_dam_k_dobrovolnictvu.pdf

Uznávanie dobrovoľníctva bolo podporené aj v rámci novely zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, kde sa pre organizácie zaviedla povinnosť vystaviť okrem potvrdenia o dobrovoľníctve aj potvrdenie o zručnostiach, schopnostiach a skúsenostiach, ktoré dobrovoľník nadobudol počas vykonávania dobrovoľníckej činnosti.

rok 2018/2019, väčšina základných a stredných škôl zapájala žiakov a žiačky do dobrovoľníckych aktivít, ale len približne jedna pätina z nich to robí na pravidelnom základe, prevažuje pritom účasť na verejných zbierkach a pomoc pri úprave verejných priestorov, zväčša v okolí školy. Medzi najväčšie bariéry pri realizácii výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu v školách patrí podľa prieskumu preplnenosť učebných osnov inými témami, nedostatok času učiteľov, preťaženosť a chýbajúce ocenenie učiteľov a škôl, ktoré sa téme dobrovoľníctva venujú. Približne polovica oslovených škôl vníma ako prekážku aj nedostatok metodických príručiek pre učiteľov.

Ako súčasť zavádzania Koncepcie bola vypracovaná metodika výchovy a vzdelávania detí k dobrovoľníctvu¹⁵. V súlade s Koncepciou realizujú PDCO a nadácia Green Foundation vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v oblasti zavádzania výchovy a vzdelávania k dobrovoľníctvu, pričom pracujú so stratégiou *service learning*.

Súčasťou implementácie Koncepcie výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu je aj oceňovanie s názvom Angažovaná škola¹⁶. Angažovaná škola oceňuje materské, základné a stredné školy, ktoré zapracovali do klasického vyučovania stratégiu *service learning*. Realizuje ho PDCO v spolupráci s MŠVWaM SR (vtedy ešte MŠVVaŠ SR) od roku 2020. Držitelmi značky Angažovaná škola je od roku 2020 31 škôl (Angažovaná škola, 2024). Národné oceňovanie je súčasťou medzinárodnej ceny Regional Award for Successful Service-Learning Practice in Central and Eastern Europe.

Podpore zavádzania *service learningu* v rámci práce s mládežou s cieľom prepojiť lepšie dobrovoľníctvo s rozvojom kompetencií sa venoval medzinárodný projekt EDUVOL¹⁷, v rámci ktorého

vzniklo viacero príručiek zameraných na rozvoj *service learningu* mimo prostredia školy.

V Bratislavskom kraji sa realizuje špecifický projekt zapájania mladých do dobrovoľníctva na úrovni gymnázií. Študenti sa celoročne zapájajú do vopred pripravených aktivít, s ktorých realizáciou pomáha aj dobrovoľnícke centrum. Výsledkom aktivity je ochrana životného prostredia – čistiace aktivity, príprava workshopu pre seniorov v domovoch alebo aj kreatívne aktivity, napríklad výroba budov z kartónov, s ktorými sa neskôr vedú zahrať aj predškôlaci.

Akreditované vzdelávacie programy v dobrovoľníctve mládeže

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže v sledovanom období akreditovalo 5 vzdelávacích programov zameraných na dobrovoľníctvo mládeže, ktoré úspešne absolvovalo 395 absolventov.

4.3.6 Uznávanie dobrovoľníctva

Z predchádzajúceho obdobia pokračovalo viacero čiastkových aktivít zameraných na verejné uznanie dobrovoľníctva a ocenenie práce dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Krajské dobrovoľnícke centrá organizujú každoročné oceňovanie dobrovoľníkov a dobrovoľníčok Srdce na dlani¹⁸ a od roku 2020 prebieha toto oceňovanie aj na národnej úrovni.

Uznávanie dobrovoľníctva bolo podporené aj v rámci novely zákona č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve, kde sa pre organizácie zaviedla povinnosť vystaviť okrem potvrdenia o dobrovoľníctve

15 Metodika v pdf formáte na: https://www.dobrovolnickecentra.sk/images/stories/files/Cesty_k_dobrovolnictvu_online.pdf

16 Bližšie informácie nájdete na: <http://www.angazovanaskola.sk/>

17 Bližšie informácie o projekte nájdete na: <http://www.eduvol.eu/>

18 Bližšie informácie na: <http://www.srdcenadlani.sk/>

aj potvrdenie o zručnostiach, schopnostiach a skúsenostiach, ktoré dobrovoľník nadobudol počas vykonávania dobrovoľníckej činnosti. Potvrdenie sa vystavuje na žiadosť dobrovoľníka.

Uznávanie dobrovoľníctva je už dlhodobo posilnené aj možnosťou uvádzať dobrovoľnícku skúsenosť do štandardizovaného životopisu EUROPASS. Jednou z foriem uznávania dobrovoľníctva je aj získaný certifikát D-zručností, ktorý sa považuje za jediný validačný nástroj na uznanie dobrovoľníctva na Slovensku. Aktuálne je možné získať potvrdenie v rámci online nástroja¹⁹.

4.3.6 Dobrovoľníctvo mládeže zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia

Rozvoju dobrovoľníctva mládeže zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia sa nevenuje cieľená a systematická pozornosť, ide skôr o ojedinelé projekty. Napríklad rozvoju dobrovoľníctva mládeže zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia sa venuje vo veľkej miere Gréckokatolícka rímska misia, ktorá pôsobí v Prešovskom kraji.

Zbieraniu dobrých príkladov sa venuje Žilinské dobrovoľnícke centrum, ktoré niekoľkokrát do roka organizuje stretnutia organizácií pracujúcich so znevýhodnenými dobrovoľníkmi a dobrovoľníkmi s cieľom výmeny skúseností.

4.3.7 Online dobrovoľníctvo

Význam online dobrovoľníctva výrazne stúpol v súvislosti s pandémiou COVID-19, keďže obmedzenia a izolácia zvýšili potrebu pomoci a podpory pre mnohých ľudí a organizácie. Mnohé neziskové organizácie vytvorili alebo prispôbili mnohé svoje dobrovoľnícke programy v online prostredí a poskytli ľuďom možnosť zapojiť sa do pomoci z pohodlia svojich domovov a prispieť k rôznym neziskovým projektom a aktivitám. Online dobrovoľníctvo alebo „virtuálne dobrovoľníctvo“ sa stalo dôležitým nástrojom na podporu neziskového sektora a rôznych dobročinných iniciatív v súvislosti s pandémiou COVID-19, ale neskôr aj po vypuknutí konfliktu na Ukrajine, keď po ukrajinsky a po anglicky hovoriaci dobrovoľníci vypomáhali v call centrách mimovládnych organizácií, ktoré sa zapojili do pomoci odídencom z Ukrajiny. Dobrovoľnícke centrá reagovali aj na potreby znevýhodnených žiakov počas dištančného vzdelávania počas pandémie COVID-19. Vytvorili dobrovoľnícke programy, ktoré sa stali dlhodobými a majú prehľad aj v obdobiach po pandémii, presunuli sa do offline priestoru.

Bratislavské dobrovoľnícke centrum prepájalo a naďalej prepája dobrovoľníkov v online priestore v programe Som tu pre teba²⁰. Centrum dobrovoľníctva v Banskej Bystrici pružne reagovalo a svoj program doučovania Spojivko²¹ pre deti zo znevýhodneného prostredia prenieslo do online priestoru. Tento program sa vďaka spolupráci dobrovoľníckych centier podarilo z Banskobystrického kraja zaviesť a etablovať aj v Prešovskom kraji, kde sa do programu zapojilo 9 dobrovoľníkov, ktorí doučovali pridelené deti s nedostatkom príležitostí v komunitnom centre Tobiaš. V nadväznosti na pilotný projekt centrum v Prešove pokračovalo s programom Spojivko prezenčnou formou v školskom roku 2021/2022 v centre (útulku pre rodiny s deťmi) Dorka Prešov²².

Pri podpore a rozvoji tejto formy dobrovoľníctva zohrávajú významnú úlohu firmy, a to najmä v podobe online kurzov a školení pre neziskový sektor a dobrovoľníkov. Tieto kurzy môžu pokrývať rôzne oblasti, od digitálnej gramotnosti a marketingu až po zručnosti v oblasti komunikácie alebo fundraisingu. Svojou expertízou prispievajú k rozvoju kapacít neziskových organizácií a dobrovoľníkov, čo umožňuje lepšie plnenie ich misií a cieľov. Niektoré firmy umožňujú svojim zamestnancom zapojiť sa do online dobrovoľníctva a poskytujú im pracovný čas na vykonávanie tohto typu dobrovoľníckych aktivít. Podporujú tak zamestnancov, aby sa angažovali v komunite a prispievali k dobročinným projektom, čím sa buduje pozitívna firemná kultúra a zvyšuje sa spoločenská zodpovednosť firiem. Platformy Growni²³ alebo Nexteria²⁴ prepájajú expertných dobrovoľníkov, ktorí odovzdávajú svoje know-how online bez nároku na odmenu. Ďalšie online dobrovoľnícke príležitosti ponúkajú Digitálni anjeli²⁵, Digitálne občianstvo²⁶, ale aj portál mladiinfo.sk. Ako príklad možno uviesť firmu Accenture, ktorá vytvorila iniciatívu Digital skills²⁷. Vďaka dobrovoľníkom zo spoločnosti Accenture bola v rámci tohto programu v roku 2018 sprístupnená slovenská jazyková mutácia stránky neziskovej organizácie www.CODE.org s kurzmi programovania, využiteľnými v rámci výučby informatiky. Firemní dobrovoľníci pomáhali platforme www.ucimsadoma.sk. Počas prvej vlny pandémie COVID-19 v roku 2020 skupina dobrovoľníkov z firmy vytvárala zaujímavý obsah využiteľný pre deti, ktoré zostali doma, ale aj pre učiteľov či seniorov (Business Leaders Forum 2021).

19 Bližšie informácie o online nástroji na: <https://www.dobrovolnickecentra.sk/sk/aktivita/potvrdenie>

20 Bližšie informácie nájdete na: <https://dobrovolnictvoba.sk/som-tu-pre-teba/>

21 Bližšie informácie nájdete na: <https://mladez.centrumdobrovolnictva.sk/novinky/527-doucovací-program-spojivko>

22 <https://www.centrumdorka.sk/dorka-presov/>

23 www.growni.sk

24 www.nexteria.sk

25 <https://digitalnjanjeli.sk/>

26 <https://digiq.sk/dobrovolnictvo/>

27 Bližšie informácie o kurze nájdete na: <https://digital-skills-jobs.europa.eu/en/opportunities/training/digital-skills-artificial-intelligence>

4.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

K dosiahnutiu hlavného cieľa Stratégie pre mládež v oblasti dobrovoľníctva mládeže, t. j. zvýšiť zapojenie mladých ľudí do dobrovoľníckych aktivít doma a v zahraničí, uvádzame na základe údajov uvedených vyššie zhrnutých v správe a na základe stretnutí a konzultácií o príprave priorít pre rozvoj dobrovoľníctva na Slovensku, ktoré realizovala v roku 2023 Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, niekoľko dôležitých odporúčaní.

- Opatrenia formulované v Stratégii pre mládež v oblasti dobrovoľníctva sa postupne naplňujú, ale je im potrebné venovať špecifickú pozornosť a ukazujú sa ako stále aktuálne. Keďže dobrovoľnícke centrá zohrávajú v podpore dobrovoľníctva mládeže, ale aj organizácií, ktoré mladých ľudí zapájajú do dobrovoľníctva, strategickú úlohu a ukazuje sa, že nastavené finančné mechanizmy nevytvárajú stabilnú podporu, odporúčame posilniť mechanizmy podpory tohto kľúčového prvku infraštruktúry dobrovoľníctva aj na národnej aj regionálnej úrovni.
- Osobitnú pozornosť odporúčame venovať finančnej podpore dlhodobých dobrovoľníckych programov na podporu dobrovoľníctva mládeže v rôznych typoch a oblastiach pôsobenia organizácií. Nedostatočná finančná podpora je najväčšou bariérou zapájania mladých ľudí do dobrovoľníctva z pohľadu organizácií, a to pri slovenských, ale aj zahraničných dobrovoľníkoch a osobitne pri dobrovoľníkoch a dobrovoľníčkach so znevýhodnením. Ak organizácie nemajú kapacity na manažovanie bežných dobrovoľníkov, je ťažké od nich očakávať, že budú manažovať dobrovoľníkov, ktorí si vyžadujú osobitnú pozornosť a kapacity.
- Mladých ľudí je potrebné k dobrovoľníctvu neustále cielene motivovať a poukazovať na prínosy dobrovoľníctva pre nich samotných, a to prostredníctvom kampaní, oceňovania a rôznych foriem uznávania tak, aby vnímali pridanosť hodnotu dobrovoľníctva. Významnou sa v tejto oblasti javí podpora výchovy a vzdelávania detí a mládeže k dobrovoľníctvu v prepojení na formálne vzdelávanie, podpora pozície koordinátora dobrovoľníckych aktivít na školách a spolupráca škôl a dobrovoľníckych centier.
- Téma firemného dobrovoľníctva nie je v Stratégii pre mládež zahrnutá, ale je zrejmé, že aj toto môže byť cesta podpory dobrovoľníctva mládeže, tej, ktorá je už na pracovnom trhu. V tejto oblasti je možné formulovať tiež viacero odporúčaní, napríklad: podporovať dobrovoľníctvo zamestnancov verejnej správy, propagovať zapájanie zamestnancov do dobrovoľníctva poukazovaním na benefity pre zamestnávateľa, zamestnanca aj spoločnosť a podobne.
- Krízy z minulého obdobia poukázali na to, že aj zapájaniu dobrovoľníkov v čase krízy je potrebné venovať ciele opatrenia. Ako vhodné sa javí vytvoriť a udržiavať platformu na zapojenie a riadenie dobrovoľníkov v čase krízy a pripravovať organizácie aj ľudí na zvládanie krízových situácií.
- Dôležitou oblasťou zostáva výskum dobrovoľníctva na Slovensku, v ktorom by sa špecifická pozornosť venovala aj mládeži. Aj v rámci prípravy Správy o mládeži sme zistili, že na Slovensku neexistujú relevantné a porovnateľné údaje o miere zapájania sa mladých ľudí do dobrovoľníctva v časovom slede. Odporúčame preto pravidelne zbierať údaje o stave dobrovoľníctva na Slovensku a každoročne na základe získaných údajov stanoviť ekonomickú hodnotu vykonanej dobrovoľníckej práce.

Zoznam bibliografických odkazov

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2021. *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021-2028*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf.

ČAVOJSKÁ, K., MARINOVÁ, P., 2022. *Participácia a priestory pre mladých*: Správa z reprezentatívneho výskumu [online]. Rada mládeže Slovenska. Dostupné z: <https://mladez.sk/2022/08/31/participacia-a-priestory-pre-mladych/>

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2022. *Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2022 – 2030*. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/2022/kros_2022_2030/KROS%202022-2030.pdf

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2020. *Analýza socio-ekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti* [online]. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/vyskum_neziskoveho_sektora_a_obcianskej_spolocnosti/2020/ANALYZA_NP%20VYSKUM_17.12.2020_FINAL.pdf

Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií. (2024). *Manažment dobrovoľníkov*. Dostupné z: <https://www.dobrovolnickecentra.sk/sk/treningy/manazment-dobrovolnikov>

Týždeň dobrovoľníctva. (2024). *Minulé ročníky*. Dostupné z: <https://www.tyzdendobrovolnictva.sk/minule-rocniky/>

Janková, M. (2021). *Výchova a vzdelávanie k dobrovoľníctvu v základných a stredných školách*. Centrum vedecko-technických informácií SR. Dostupné z: https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/prevenicia/Vychova_a_vzdelavanie_k_dobrovolnictvu_v_ZS_a_SS.pdf

Angažovaná škola. (2024). *Ocenené školy*. Dostupné z: <https://angazovanaskola.sk/ocenovanie/ocenene-skoly>

BUSINESS LEADERS FORUM. (2021). *Odporúčania pre zodpovedné podnikanie*. Téma: Virtuálne dobrovoľníctvo. Nadácia Pontis. Dostupné z: https://nadaciapontis.sk/wp-content/uploads/2021/02/BLF-Odporucania-Virtualne-dobrovolnictvo_2021.pdf

05

Inklúzia, rovnosť a nediskriminácia

5.1. Úvod

Inklúzia mládeže na Slovensku predstavuje kľúčový princíp verejnej politiky, ktorý sa zameriava na zabezpečenie rovnakých príležitostí pre všetkých mladých ľudí bez ohľadu na pohlavie, pôvod, etnickú, kultúrnu, náboženskú a jazykovú príslušnosť, socioekonomický status ich rodín, spôsob života, zdravotný a emocionálny stav, úroveň nadania či príslušnosť k majoritnej alebo akejkoľvek minoritnej spoločenskej skupine.

Cieľom inklúzie je zabezpečiť, aby každý človek mal rovnakú príležitosť aktívne sa zapájať do všetkých oblastí spoločnosti, vzdelávania a pracovného trhu. Inkluzívne vzdelávanie vytvára flexibilný a prispôsobivý systém, ktorý rešpektuje rôznorodosť jednotlivcov a umožňuje im rozvíjať ich plný potenciál v prostredí, kde sa každý cíti hodnotený a podporovaný.

V období 2018 – 2023 boli prijaté rôzne stratégie a akčné plány, ktoré sa zameriavajú na potreby zraniteľných skupín. Tieto opatrenia sú zamerané na odstránenie bariér v oblasti inklúzie. Úspešná realizácia týchto cieľov si vyžaduje úzku spoluprácu medzi štátnymi inštitúciami, samosprávami, neziskovými organizáciami a súkromným sektorom.

Financovanie projektov zameraných na inklúziu zabezpečujú zdroje zo štátneho rozpočtu, Plánu obnovy a odolnosti SR a európske fondy. Tieto zdroje významne podporujú realizáciu inkluzívnych opatrení. Dôležitou súčasťou tohto procesu je pravidelné monitorovanie a hodnotenie úspešnosti prijatých opatrení, ako aj ich dlhodobý vplyv na život mladých ľudí. Táto správa poskytuje podrobný prehľad opatrení, výziev, úspechov a výsledkov v oblasti inklúzie mládeže na Slovensku počas uvedeného obdobia vrátane hodnotenia vykonaných výskumov a štatistík.

5.2. Východisková situácia

Pred rokom 2018 čelila inklúzia mládeže na Slovensku viacerým výzvam. Správa o mládeži 2018 poskytla komplexný prehľad o vtedajšej situácii, pričom poukázala na pretrvávajúce problémy vo vzdelávacom systéme, ktoré sa týkali najmä detí so zdravotným znevýhodnením a detí z marginalizovaných rómskych komunít. Správa identifikovala kľúčové nedostatky v prístupe k vzdelávaniu a zdôraznila potrebu systematických zmien, a to najmä v oblasti rovnakých príležitostí pre deti so špeciálnymi potrebami a marginalizované skupiny (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, [MŠVvM SR] 2018). Medzi rokmi 2018 a 2023 sa legislatívne prostredie postupne začalo meniť. Vláda prijala sériu opatrení na zlepšenie inklúzie v školskom systéme, ktoré reagovali na problémy identifikované v správe a na ďalšie výzvy, ktoré sa objavili počas tohto obdobia.

5.2.1. Prístup ku kvalitnému vzdelaniu a inkluzívne vzdelávanie

Správa o mládeži 2018 ukázala, že Slovensko malo určité nedostatky v systémovom prístupe k inklúzii detí zo znevýhodnených skupín. Hoci legislatívny rámec umožňoval inkluzívne vzdelávanie, jeho implementácia v praxi bola slabá a neexistoval dostatočne koordinovaný prístup na rôznych úrovniach vzdelávacieho systému. Napriek prijatým strategickým dokumentom

však chýbala jednotná podpora pre školy, čo spôsobovalo výrazné regionálne rozdiely v poskytovaní zdrojov, čo následne viedlo k nerovnostiam v prístupe k inkluzívnemu vzdelávaniu (MŠVvM SR, 2018). V reakcii na tento problém bol novelizovaný zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „školský zákon“), v rámci ktorého bol zavedený pojem inkluzívne vzdelávanie. Následne bol prijatý Katalóg podporných opatrení, ktorý vstúpil do platnosti v roku 2023 a jeho hlavným cieľom je poskytnúť jednotné podporné nástroje pre všetky školy, aby podporili rovnosť príležitostí a rešpektovanie výchovno-vzdelávacích potrieb a individuálnych osobitostí detí a žiakov a podporili aj ich aktívne zapojenie do výchovno-vzdelávacích činností školy alebo školského zariadenia. (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, 2023).

Napriek prijatým opatreniam sa v praxi naďalej objavujú výzvy. Podľa prieskumu Agentúry Európskej únie pre základné práva (ďalej aj „FRA“) sa až 65 % rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov vzdeláva v triedach, kde väčšinu alebo všetkých spolužiakov tvoria Rómovia (Európska komisia, 2019). Táto segregácia¹ obmedzuje prístup k rovnakým vzdelávacím príležitostiam a môže znížiť šance týchto detí na úspešnú integráciu do širšej spoločnosti a na trhu práce. Správa Európskej agentúry pre rozvoj špeciálneho a inkluzívneho vzdelávania (2018) upozorňuje, že na Slovensku

¹ Termín segregácia v tejto Správe je definovaný v súlade so školským zákonom (Zákon č. 245/2008 Z. z. o o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov) ako „konanie alebo opomenutie konania, ktoré je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania a v dôsledku ktorého dochádza alebo by mohlo dôjsť k priestorovému, organizačnému, fyzickému alebo sociálnemu vylučovaniu alebo oddeľovaniu skupiny detí, žiakov, poslucháčov alebo účastníkov výchovy a vzdelávania bez dôvodu.“ Termín bol doplnený do legislatívy v roku 2024.

bolo až 5,88 % detí so špeciálnymi potrebami vzdelávaných v segregovaných prostrediach, čo je nad európskym priemerom. Tento prístup môže mať negatívne dôsledky na ich budúcu sociálnu inklúziu a zamestnanosť.

Podľa správy Inklúzia očami mladých (Pecháčová, 2024) sa mladí ľudia stále stretávajú s prekážkami v oblasti vzdelávania. Z konzultácií so 464 mladými ľuďmi vyplynulo, že nedostatok podpory pre študentov so špeciálnymi potrebami, nedostatočne inkluzívne vzdelávacie osnovy a pretrvávajúce stereotypy sú bežné problémy. Tieto zistenia ukazujú potrebu ďalšieho rozvoja inkluzívnych vzdelávacích prístupov, ktoré zohľadňujú potreby všetkých detí.

5.2.2. Deinštitucionalizácia sociálnych služieb v Slovenskej republike

Slovenská republika v posledných rokoch podnikla významné kroky smerujúce k transformácii systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti. Tento proces je vedený Národnou stratégiou deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti prijatou v marci 2021 (Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR [MPSVR SR], 2021). Stratégia nielen definuje princípy deinštitucionalizácie, ale aj stanovuje konkrétne ciele na vytvorenie systému, ktorý lepšie podporuje nezávislý život v komunitách pre všetky skupiny obyvateľstva (MPSVR SR, 2023).

Deinštitucionalizácia predstavuje celosvetovú iniciatívu zameranú na zmenu systémov podpory pre ľudí odkázaných na pomoc iných osôb. V kontexte Slovenskej republiky sa tento proces sústreďuje na transformáciu existujúcich sociálnych služieb, budovanie nových komunitných služieb a posilňovanie nezávislého života v rámci komunit. Analýza štatistických údajov za obdobie 2018 – 2023 odhaľuje niekoľko kľúčových trendov v oblasti náhradnej starostlivosti. Celkový počet detí v centrách pre deti a rodiny (ďalej aj „CDR“) mierne vzrástol o 0,6 % (z 4 410 v roku 2018 na 4 437 v roku 2023). Významným pozitívnym trendom je však zníženie počtu detí do 3 rokov umiestnených v CDR o 50 % (zo 400 na 200) (Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, 2023).

Napriek pozitívnym zmenám v systéme náhradnej starostlivosti existujú oblasti, ktoré si vyžadujú zvýšenú pozornosť. Znepokojujúci je napríklad nárast počtu detí umiestnených v CDR z dôvodu rizikových situácií, ako je týranie, zneužívanie alebo zanedbávanie, a to o 60 % (z 300 na 480). Tento trend poukazuje na potrebu posilnenia preventívnych opatrení a včasnej intervencie v rizikových rodinách. Okrem toho, aj keď sa miera zamestnanosti mladých ľudí opúšťajúcich CDR zvýšila z 30 % v roku 2018 na 50 % v roku 2023, stále pretrvávajú výzvy spojené s ich integráciou do spoločnosti vrátane prístupu k stabilnému bývaniu.

**Zamestnanosť
mladých ľudí,
ktorí opustili
centrá pre deti
a rodiny, sa
zvýšila z**

30 %

v roku 2018

na

50 %

v roku 2023

5.2.3. Právo na bývanie a podpora mladých ľudí opúšťajúcich centrá pre deti a rodiny

Prístup k stabilnému a cenovo dostupnému bývaniu je kľúčovým predpokladom úspešnej sociálnej inklúzie mladých ľudí opúšťajúcich centrá pre deti a rodiny. Štúdia Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie (Vicenová & Ujházyová, 2021) zdôrazňuje, že mladí ľudia po odchode z CDR čelia vysokému riziku straty bývania. Hlavné prekážky, ktorým čelia, zahŕňajú sociálne vylúčenie, diskrimináciu na trhu s nehnuteľnosťami a vysoké náklady na bývanie.

V reakcii na tieto výzvy zaviedlo Slovensko viaceré programy na podporu mladých ľudí pri prechode do samostatného života. Jedným z opatrení je program Osamostatnenie sa s podporou z roku 2022, ktorý poskytuje dlhodobé poradenstvo a mentorstvo. Až 70 % mladých ľudí opúšťajúcich centrá pre deti a rodiny tento program využilo, čo prispelo k ich úspešnejšej integrácii do spoločnosti (MPSVR SR, 2022). Okrem toho boli posilnené programy sociálneho bývania financované z európskych fondov, ktoré poskytli dotácie na bývanie pre viac ako 150 mladých ľudí.

Kombinovanie deinštitucionalizácie a práva na bývanie má svoje opodstatnenie, pretože stabilné bývanie je jedným z kľúčových predpokladov úspešnej integrácie osôb z náhradnej starostlivosti do bežného života. Transformácia sociálnych služieb zahŕňa nielen zmenu systému starostlivosti, ale aj zabezpečenie podmienok, ktoré umožňujú týmto osobám viesť nezávislý a dôstojný život. Právo na bývanie je preto nevyhnutné na dosiahnutie dlhodobých cieľov deinštitucionalizácie a na podporu inklúzie zraniteľných skupín.

5.2.4. Segregácia rómskych detí v slovenskom vzdelávacom systéme

Segregácia rómskych detí vo vzdelávacom systéme na Slovensku je stále prítomný a náročný problém, ktorý ovplyvňuje ich prístup k vzdelávaniu a budúcim životným príležitostiam. Mnohé správy a prieskumy naznačujú, že ide o komplexnú situáciu.

Najvýraznejšie prejavy tejto situácie sú v oblastiach s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva, najmä v Prešovskom a Košickom kraji. Podľa prieskumu FRA sa až 65 % rómskych detí na Slovensku vzdeláva v triedach, kde väčšinu žiakov tvoria Rómovia, čo poukazuje na vysokú úroveň segregácie (Európska komisia, 2023). Niektoré rómske deti sú umiestňované do špeciálnych škôl pre deti s mentálnym postihnutím, pričom dôvody na takéto zaradenie nie sú vždy jednoznačne preukázané. Podľa údajov z roku 2019 bolo viac ako 30 % rómskych detí zaradených do špeciálnych škôl, hoci na to neexistovali zdravotné či mentálne dôvody (UNDP, 2019).

Segregácia ovplyvňuje možnosti ďalšieho vzdelávania a pracovného uplatnenia rómskych detí. Európska komisia uvádza, že len 27 % mladých Rómov vo veku 20 – 24 rokov dokončí vyššie stredné vzdelanie, čo má negatívny vplyv na ich zamestnateľnosť a sociálnu integráciu (Európska komisia, 2023). Tento stav vedie k prehĺbovaniu sociálnej a ekonomickej nerovnosti.

mladých ľudí opúšťajúcich tieto centrá využilo program „Osamostatnenie sa s podporou“, ktorý im pomohol pri integrácii do spoločnosti.

5.2.5. Zapojenie mládeže do programov a aktivít mládežníckych organizácií

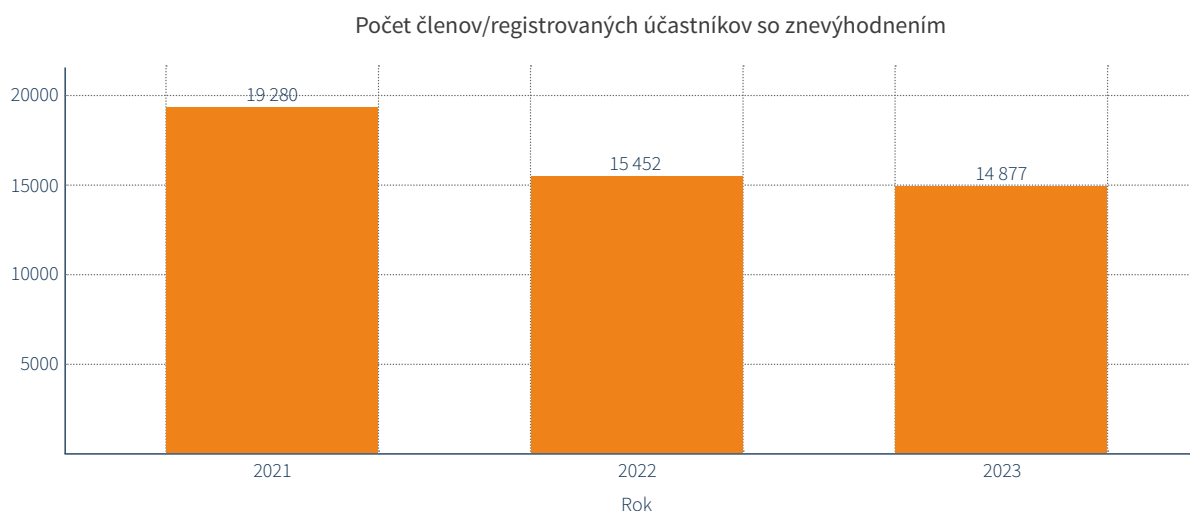
Inklúzia mládeže v mládežníckych organizáciách na Slovensku čelí mnohým výzvam, ktoré ovplyvňujú schopnosť týchto organizácií efektívne zapojiť mladých ľudí, najmä tých so zdravotným znevýhodnením alebo z marginalizovaných skupín. Tieto výzvy môžeme kategorizovať do štyroch hlavných oblastí: prístup a bariéry, zručnosti a kompetencie pracovníkov, postoje a stigmatizácia, a sociálno-ekonomické faktory.

- 1. Prístup a bariéry:** Jednou z najvýznamnejších prekážok inklúzie sú fyzické a psychologické bariéry. Mladí ľudia so zdravotným znevýhodnením často čelia fyzickým prekážkam, napríklad neprístupným priestorom, ktoré im sťažujú zapojenie sa do mládežníckych aktivít. Okrem toho sa stretávajú s psychologickými prekážkami, ako je nízka sebaúcta alebo nedostatok informácií o dostupných možnostiach. Tieto faktory môžu viesť k ich vylúčeniu z mládežníckych programov. Nedostatočná informovanosť je ďalším dôležitým faktorom, ktorý môže mladých ľudí držať mimo dosahu týchto programov (SALTO, 2019).
- 2. Zručnosti a kompetencie pracovníkov:** Nedostatočné školenia pracovníkov s mládežou predstavujú ďalšiu prekážku pre efektívnu inklúziu. Pracovníci často nemajú primerané školenie na prácu s rôznorodými skupinami mladých ľudí, čo vedie k nesprávnym predstavám o schopnostiach mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením. V dôsledku toho nie sú aktivity mládežníckych organizácií vždy prispôbené ich špecifickým potrebám. Navyše, organizácie sa môžu obávať dodatočných nákladov spojených s prispô-

sobením programov pre túto skupinu, čo ich môže odradiť od zapájania mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením (SALTO, 2019).

- 3. Postoje a stigmatizácia:** Stigmatizácia a diskriminácia sú ďalšími problémami, ktoré výrazne ovplyvňujú ochotu mladých ľudí so zdravotným znevýhodnením zapájať sa do aktivít. Negatívne postoje môžu predstavovať prekážku nielen pre jednotlivcov, ale aj pre samotné organizácie, ktoré sa snažia o inklúziu. Navyše pretrvávajú mylné predstavy o schopnostiach týchto mladých ľudí, čo môže viesť k ich vylúčeniu z rôznych programov (SALTO, 2019).
- 4. Sociálne a ekonomické faktory:** Sociálne vylúčenie mladých ľudí z marginalizovaných skupín je ďalším problémom, ktorý obmedzuje ich prístup k vzdelaniu a zamestnaniu. To následne znižuje ich možnosť zapojiť sa do mládežníckych organizácií (Ministerstvo školstva, výskumu, vedy a mládeže SR, 2021). Nedostatok finančných prostriedkov je tiež významnou prekážkou, ktorá môže mladým ľuďom brániť v účasti na aktivitách, ktoré by im inak poskytli cenné skúsenosti a zručnosti.

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže sleduje zapojenosť mladých ľudí s menej príležitosťami, resp. so znevýhodnením, v projektoch a aktivitách subjektov, ktoré získavajú podporu v rámci dotačnej schémy v oblasti práce s mládežou. V tabuľke nižšie možno vidieť počty zapojených členov/registrovaných účastníkov so znevýhodnením do aktivít mládežníckych organizácií, ktoré získali na svoju činnosť dotácie od MŠVVaM SR v rokoch 2021, 2022 a 2023.

Graf č. 1: Počet členov/registrovaných účastníkov so znevýhodnením zapojených do aktivít mládežníckych organizácií v rokoch 2021 – 2023 v rámci tematickej oblasti „Celoročná pravidelná a systematická práca s mládežou nadregionálneho charakteru“ dotačnej schémy MŠVVaM SR.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024).

5.2.6. Vplyv pandémie COVID-19 na inklúziu mládeže

Počas pandémie COVID-19 čelila mládež na Slovensku významným výzvam v oblasti inklúzie, najmä vo vzdelávaní, zamestnanosti a duševnom zdraví.

- 1. Inklúzia vo vzdelávaní:** Zatvorenie škôl a prechod na dištančné vzdelávanie najviac zasiahli zraniteľné skupiny, ako sú rómski žiaci, žiaci so zdravotným postihnutím a deti z nízkopríjmových rodín. Mnohí študenti nemali prístup k digitálnym technológiám, čo prehĺbilo vzdelávacie rozdiely a môže viesť k dlhodobým nevýhodám pri získavaní zručností pre pracovný trh (Eurofound, 2021). Digitálna nerovnosť sa prejavila v tom, že študenti z lepšie vybavených rodín mali lepšie možnosti prístupu k vzdelaniu, čím sa zvýšili rozdiely medzi privilegovanými a zraniteľnými skupinami (Eurofound, 2021).
- 2. Zamestnanosť a sociálna inklúzia:** Miera nezamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov sa v roku 2020 zvýšila o 1,4 percentuálneho bodu na 13,3 %, zatiaľ čo miera NEET (mladí ľudia, ktorí nepracujú, nevzdelávajú sa a ani neabsolvujú odbornú prípravu) vzrástla o 1,2 percentuálneho bodu na 13,6 % (Eurofound, 2021). Slovensko zaznamenalo jednu z najvyšších mier straty pracovných miest medzi mladými ľuďmi vo východnej Európe, pričom približne **11 % mladých Slovákov stratilo prácu počas pandémie**. Tento podiel bol vyšší ako v krajinách ako Poľsko a Chorvátsko, ktoré zaznamenali približne 9 %, zatiaľ čo kontinentálne a severské krajiny mali stratu pracovných miest pod 4 % (Eurofound, 2021). Adamus a Ballová Mikušková (2022) vo svojej kapitole v publikácii *Prežívanie a dôsledky pandémie COVID-19 na Slovensku: Pohľad sociálnych vied* identifikovali

skupiny obyvateľov Slovenska, ktoré boli najviac ohrozené finančnými ťažkosťami a úzkosťou v dôsledku pandémie. Výsledky ich výskumu ukazujú, že ženy, mladší ľudia a obyvatelia menších obcí častejšie prežívali pocity finančného ohrozenia, čo môže byť spôsobené nielen nižšími príjmami, ale aj menšími finančnými rezervami, ktoré by im mohli pomôcť v krízových situáciách.

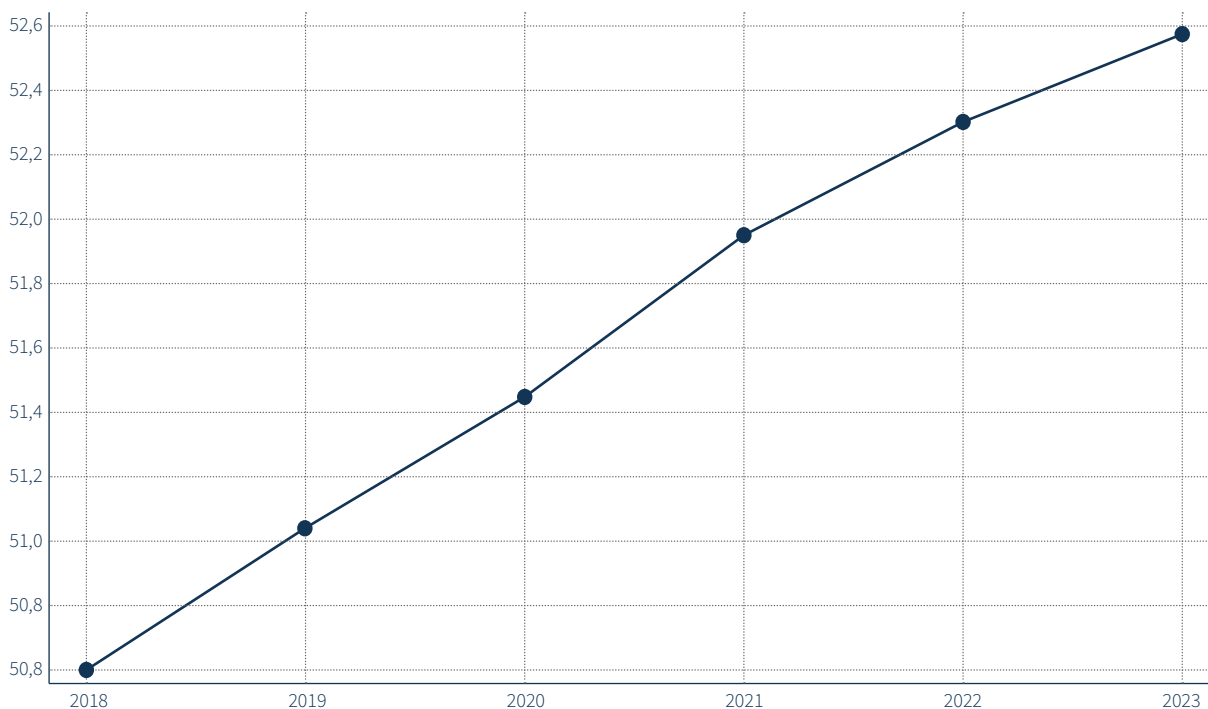
- 3. Duševné zdravie:** Pandémia mala výrazný negatívny dopad na duševné zdravie mládeže. Približne 55 % mladých ľudí bolo v prvej vlne pandémie ohrozených depresiou, čo bolo vyššie percento v porovnaní so staršími vekovými skupinami (Eurofound, 2021). Nedostatok sociálnych kontaktov a izolácia mali negatívny vplyv na duševnú pohodu mladých ľudí, čím sa znížila ich angažovanosť v spoločenskom a občianskom živote.

5.2.7. Mládež z vidieckej oblasti

Podľa údajov Štatistického úradu v rokoch 2018 – 2023 žilo na vidieku 50 % mládeže vo veku 15 – 29 rokov. Títo mladí ľudia čelia mnohým výzvam vrátane obmedzeného prístupu ku kvalitnému vzdelaniu a k odbornému vzdelávaniu, obmedzeného prístupu k pôde a finančným zdrojom i nedostatku zastúpenia v rozhodovacích procesoch. Príležitosti na prácu vo vidieckych oblastiach sú mladými ľuďmi vnímané ako nedostatočné, pričom len 18 % verí, že ich krajina poskytuje dobré pracovné príležitosti v týchto regiónoch. Vzdelanostná úroveň medzi vidieckou mládežou je tiež problémom; údaje z 24 rozvojových krajín ukazujú, že jeden z piatich mladých ľudí vo vidieckych oblastiach nikdy nenaštevoval školu a takmer polovica má ukončené len základné vzdelanie.

Rok	Celková populácia	Počet mladých ľudí (15 – 29)	Percento mladých ľudí z celkovej populácie	Počet mladých ľudí na vidieku	Percento mladých ľudí na vidieku z celkovej populácie mladých ľudí
2018	5,450,421	947,399	17,38	479,361	50,60
2019	5,457,873	922,83	16,91	471,065	51,05
2020	5,459,781	898,953	16,47	462,542	51,45
2021	5,434,712	866,426	15,94	450,118	51,95
2022	5,428,792	846,746	15,60	442,846	52,30
2023	5,424,687	831,142	15,32	436,927	52,57

Tabuľka č. 1: Percento mladých na vidieku z celkovej populácie mladých.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Graf č. 2: Percento mladých na vidieku z celkovej populácie mladých.
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zo Štatistického úradu Slovenskej republiky (2024)

Na riešenie výziev, ktorým čelí vidiecka mládež na Slovensku, bolo spustených niekoľko projektov a iniciatív. Projekty ako KomPrax a Praktik sa zameriavali na rozvoj kompetencií a praktických zručností mladých lídrov a pracovníkov s mládežou. Medzinárodné výmenné programy pre mládež, napríklad Rural Youth Business for Social Change, sa zameriavajú na riešenie nezamestnanosti mládeže vo vidieckych oblastiach podporou podnikateľských zručností a sociálnej inovácie. Projekt Spolu s Rómami dosiahneme viac pristupoval komplexne k začleneniu do vzdelávania, zameriavajúc sa na vidiecku a znevýhodnenú mládež vrátane Rómov. Slovenská národná sieť pre rozvoj vidieka podporuje a zvyšuje ciele rozvoja vidieka, čo prispieva k celkovému blahobytu vidieckej mládeže.

5.2.8. Európsky samit vidieckej mládeže

Európsky samit vidieckej mládeže (ďalej aj „ERYS“) je ďalšou významnou iniciatívou, ktorá sa zameriava na strategický rozvoj ekosystému vidieckej mládeže v Európe. Tento samit, ktorý sa konal v roku 2023 v Rumunsku, spojil viac ako 200 mladých ľudí, pracovníkov s mládežou a relevantných rozhodovateľov z 18 krajín. Cieľom bolo vytvoriť priestor pre mladých ľudí, kde môžu vyjadriť svoje názory, deliť sa o skúsenosti a perspektívy a vytvoriť odporúčania pre verejné politiky na zlepšenie situácie mladých ľudí vo vidieckych oblastiach.

5.3. Existujúce opatrenia

Sociálna inklúzia a prístup k základným sociálnym službám predstavujú kľúčový problém v oblasti verejnej politiky, najmä pokiaľ ide o marginalizované skupiny mládeže, ako sú deti z rómskych komunít a zdravotne znevýhodnení mladí ľudia. Podľa Správy o mládeži 2018 tieto skupiny často čelili diskriminácii a prekážkam pri prístupe k základným službám, ako sú zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, sociálna pomoc a bývanie. Medzi hlavné faktory prispievajúce k týmto problémom patrili segregácia, chudoba, nedostatočné zdroje a infraštruktúra v niektorých komunitách (MŠVVaM SR, 2018).

Medzi rokmi 2018 a 2023 sa realizovalo niekoľko opatrení na zlepšenie tejto situácie. Kľúčovým hráčom v oblasti ochrany práv a zlepšovania prístupu k službám bolo Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, ktoré rozšírilo svoje pôsobenie a zaviedlo iniciatívy na monitorovanie nerovností. Významným krokom bolo zlepšenie systému monitorovania porušovania práv v marginalizovaných komunitách, čo prispelo k adresnejším zásahom štátu (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2021).

Zákonom č. 182/2023 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej len „zákon č. 245/2008 Z. z.“), platným od 1. septembra 2023, sa do výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach zaviedol systém 21 podporných opatrení (§ 145a a § 145b zákona č. 215/2008 Z. z.).

Zámerom zavedenia podporných opatrení je plnohodnotné zapájanie detí alebo žiakov do výchovy a vzdelávania a rozvíjanie ich vedomostí, zručností a schopností.

Konkrétne podporné opatrenia vo výchove a vzdelávaní poskytované školou alebo školským zariadením, ako aj ďalšie sprievodné dokumenty na pomoc školám a školským zariadeniam bližšie špecifikuje [Katalóg podporných opatrení](#) dostupný na webe: www.podporneopatrenia.minedu.sk.

Financovanie podporných opatrení sa realizuje na základe zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších pred-

pisov. Pre potreby a bližšiu špecifikáciu mechanizmu financovania podporných opatrení boli vypracované nasledovné dokumenty:

[Smernica o postupe pri prideľovaní finančných prostriedkov na podporné opatrenia,](#)

[Metodika k prideľovaniu finančných prostriedkov na realizáciu podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní na školský rok 2023-2024,](#)

[Metodika prideľovania finančných prostriedkov na realizáciu podporných opatrení vo výchove a vzdelávaní na školský rok 2024/2025.](#)

MŠVVaM SR v spolupráci s Radou Európy od roku 2022 do roku 2025 realizuje pilotné overovanie „Inklúzia rómskych detí vo vzdelávaní“. Hoci Rada Európy sa rómskou problematikou zaoberá už celé desaťročia, inklúzia rómskych detí a dospelých vo vzdelávaní zostáva pre členské štáty ešte stále veľkou výzvou. Výbor ministrov vo svojich viacerých odporúčaniach jasne vyznačil politické zásady a sociálne hodnoty, ktorými by sa mala riadiť politika v tejto oblasti, ako aj výsledky, ktoré by malo priniesť jej uplatňovanie. Odporúčania sa však nevenujú tým aspektom politiky, ktoré formujú prax v triede.

V rokoch 2018 – 2019 sa túto medzeru rozhodla vyplniť skupina expertov Rady Európy, ktorá navrhla nové spôsoby riadenia inklúzie rómskych detí a dospelých vo vzdelávaní v školách a triedach. Návrhy skupiny, ktoré majú dôsledky aj pre inkluzívne vzdelávanie ďalších jazykových a kultúrnych menšín, vychádzajú z dvoch zásad, ktoré sú kľúčové pre činnosť Rady Európy v oblasti jazykového vzdelávania:

- učitelia sa jazyk sú aj používateľmi jazyka, spoločenskými aktérmi, ktorí majú svoj osobný program;
- v jazykovom vzdelávaní by sa malo prihliadať na všetky jazyky a kultúry zastúpené v konkrétnom vzdelávacom kontexte a pomáhať učiacim sa vybudovať si integrované viacjazyčné repertoáre a medzikultúrne povedomie.

Cieľom pilotného overovania je otestovať tieto zásady ich uplatňovaním v politike školy a v praxi v triede na primárnom stupni niekoľkých škôl v niekoľkých členských štátoch Rady

Európy. Slovensko má v projekt zapojené 3 základné školy: ZŠ Vyškovce nad Ipľom, ZŠ Šulekovo, ZŠ Ľ. Podjavorinskej Košice.

Výstupy z pilotného overovania:

- učebné činnosti a vyučovacie materiály založené na *Rámcovom vzdelávacom programe rómskeho jazyka* (Curriculum Framework for Romani – CFR) a na Európskych jazykových portfóliách;
- návrhy na revidovanie a/alebo rozšírenie Rámcového vzdelávacieho programu rómskeho jazyka, revidovanie/prispôsobenie Európskeho jazykového portfólia pre rómcinu, a revidovanie a/alebo rozšírenie vyučovacích materiálov projektu QualiRom;
- záverečná správa predložená vo forme príručky osvedčených postupov určenej na ďalšie šírenie.

V roku 2020 vláda Slovenskej republiky v rámci programového vyhlásenia prisľúbila zvýšenie investícií do zdravotnej starostlivosti a sociálnych služieb, pričom osobitný dôraz sa kládol na zlepšenie podmienok pre rómske komunity. V roku 2022 bolo vyčlenených 10 miliónov eur na podporu zdravotnej starostlivosti a sociálnej pomoci pre zraniteľné skupiny obyvateľstva vrátane detí a mladých ľudí zo znevýhodnených komunít (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2021). Tieto finančné prostriedky boli použité na rozvoj zdravotníckych zariadení v oblastiach s vysokou koncentráciou marginalizovaných komunít, ako aj na vzdelávanie a programy zamerané na zlepšenie zdravotnej gramotnosti a prístupu k preventívnej starostlivosti.

Napriek týmto pozitívnym krokom pretrvávajú problémy spojené s prístupom k službám pre marginalizované skupiny. Výskum organizácie Amnesty International Slovensko z roku 2023 poukázal na pretrvávajúce zlyhania v zabezpečovaní rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti pre rómske komunity vrátane segregácie v zdravotníckych zariadeniach a nedostatočného vzdelania zdravotníckeho personálu v oblasti kultúrnej citlivosti (Amnesty International Slovensko, 2023). Zdravotne znevýhodnení mladí ľudia navyše stále čelia výzvam pri hľadaní adekvátneho bývania a prístupu k zamestnaniu, čo ukazuje, že dlhodobé riešenia si vyžadujú komplexné systémové zmeny.

Úspešná sociálna inklúzia teda závisí od udržateľného a koordinovaného prístupu, ktorý zahŕňa nielen finančné prostriedky, ale aj legislatívne zmeny, vzdelávanie a kultúrnu transformáciu. Zlepšenie prístupu k službám pre marginalizované skupiny mládeže tak zostáva jednou z najdôležitejších výziev pre verejnú politiku v Slovenskej republike.

V oblasti financovania bol schválený Plán obnovy a odolnosti SR, ktorý vyčleňuje 210 miliónov eur na podporu inkluzívneho vzdelávania, 141 miliónov eur na zvýšenie kapacít predškolských zariadení a 187 miliónov eur na digitálnu infraštruktúru

v školách vrátane vybavenia pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia (Úrad vlády SR, 2022). Ministerstvo školstva v roku 2021 predstavilo Stratégiu inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní na rok 2021.

V danom období sa deťom a mládeži z rómskej komunity venovala špecifická pozornosť. Napriek prijatým opatreniam štatistiky ukazujú, že približne 65 % rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov navštevuje školy, kde väčšinu alebo všetkých spolužiakov tvoria tiež Rómovia (Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2022). V reakcii na túto situáciu podala Európska komisia v apríli 2023 žalobu na Slovensko na Súdnom dvore EÚ za nedostatočnú desegregáciu rómskych detí vo vzdelávaní (Európska komisia, 2023).

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR považuje problematiku predchádzania a odstraňovania segregácie vo výchove a vzdelávaní za jednu zo svojich strategických priorít na obdobie rokov 2023 – 2027 a ako nevyhnutný predpoklad k vytvoreniu spravodlivejšieho a inkluzívnejšieho vzdelávacieho systému na Slovensku. Cieľom je, aby boli všetky deti plne začlenené do vzdelávacieho systému, a aby každé dieťa dostalo vzdelávanie v súlade so svojimi individuálnymi vzdelávacími potrebami a bolo plnohodnotne začlenené do spoločnosti. MŠVvM SR realizuje viacero synergických aktivít, ktoré na seba nadväzujú a postupne prispievajú k odstráneniu vylučovania a neprípustného oddeleného vzdelávania a eliminácii ich negatívnych dopadov na deti a žiakov pochádzajúcich z odlišného etnického a sociálne znevýhodneného prostredia vo vzdelávacom systéme na Slovensku. Prvým krokom v tejto oblasti po prijatí Stratégie inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní a Plánu obnovy a odolnosti SR, bolo v máji 2023 zavedenie legislatívnej definície segregácie vo výchove a vzdelávaní do školského zákona. Následne v septembri 2023 vytvorenie systému podporných opatrení, ktoré je adresnou podporou vyrovnávania šancí pre všetky deti a žiakov, ktorá má potenciál pomôcť ku kultivácii interetnických a medziľudských vzťahov v rámci školy, ale aj v rámci celej komunity. A tiež schválenie nových Štandardov odborných činností v systéme poradenstva a prevencie, ktoré vytvoril Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave.

MŠVvM SR v roku 2023 vyhlásilo grantovú schému na podporu poskytovania ranej starostlivosti a ranej intervencie deťom vo veku 0 – 6 rokov, najmä z prostredia marginalizovaných rómskych komunít a z prostredia generačnej chudoby na základe plnenia Plánu obnovy a odolnosti SR, z ktorej hodnotiaca komisia navrhla podporiť 10 žiadostí, ktorých projekty sú priebežne realizované.

V decembri 2023 MŠVvM SR publikovalo Metodickú príručku desegregácie vo výchove a vzdelávaní, ktorá poskytuje širší právny výklad právnej definície segregácie vo výchove a vzdelávaní a stanovuje typológiu segregačných situácií vo vzdelávacom procese v SR. V roku 2022 bol z dôvodu urgentnosti

ešte predtým, než bola v zákone zakotvená právne záväzná definícia segregácie vo výchove a vzdelávaní vydaný metodický materiál Spolu v jednej lavici. Metodická príručka vydaná v roku 2023 naň nadviazala.

V oblasti deinštitucionalizácie Slovensko prijalo Stratégiu deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti. V rámci Plánu obnovy a odolnosti SR bolo vyčlenených 193 miliónov eur na posilnenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti (MPSVaR SR, 2023). Proces deinštitucionalizácie je značne decentralizovaný a je prevažne v rukách aktérov na regionálnej úrovni.

Osobitné opatrenia boli prijaté aj v súvislosti s deťmi utekajúcimi pred vojnou na Ukrajine. V júni 2023 Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR oznámilo prípravu legislatívnych úprav na zavedenie povinnej školskej dochádzky pre ukrajinské deti s dočasnou ochranou od školského roka 2024/2025 (MŠVVaM SR, 2023).

Napriek týmto opatreniam stále existujú výzvy v oblasti inklúzie a desegregácie, a to najmä vo vzťahu k rómskym deťom a mládeži. Proces deinštitucionalizácie vyžaduje ďalšie legislatívne kroky a investície. Celkovo možno konštatovať, že Slovensko v sledovanom období podniklo viaceré kroky smerom k inklúzii a deinštitucionalizácii, ale tieto procesy stále prebiehajú a vyžadujú si ďalšie opatrenia a investície. MŠVVaM SR v rámci Programu zmien s cieľom prispieť k zlepšeniu stavu školstva na Slovensku realizuje projekt Príležitosť pre všetky deti, ktorého zámerom je, aby všetky deti na Slovensku po ukončení vzdelávania mali možnosť nájsť si prácu, viesť dôstojný a plnohodnotný život v dospelosti. Hlavným cieľom je zvýšiť kvalitu vzdelávania detí z prostredia generlačnej chudoby, so zdravotným znevýhodnením, prípadne inak znevýhodnených žiakov a zabezpečiť uplatňovanie inkluzívnych opatrení tak, aby boli rešpektované aj potreby vzdelávania národnostných menšín.

5.3.1. Projekty Erasmus+ (pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity (EVS)

Projekty Erasmus+ (pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity zohrávajú dôležitú úlohu v podpore inklúzie mládeže na Slovensku. Projekt „Youth Inclusion Slovakia“ poskytol podporu mladým ľuďom z marginalizovaných rómskych komunít prostredníctvom vzdelávacích a odborných kurzov zameraných na rozvoj zručností a integráciu na trh práce. Ďalším dôležitým projektom bol „Inclusive Youth Work“, ktorý sa zameriaval na zlepšenie zručností pracovníkov s mládežou a umožnil im lepšie pracovať so znevýhodnenými skupinami mládeže, vrátane mladých ľudí so zdravotným postihnutím.

5.3.2. Dotačná schéma Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR v oblasti práce s mládežou

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR poskytuje finančné prostriedky na inklúziu mládeže v rámci dotačnej schémy v oblasti práce s mládežou. Inklúzia je v rámci tejto dotačnej schémy prierezovou témou, a preto nie je možné určiť presnú alokovanú čiastku za sledované obdobie. V roku 2022 však MŠVVaM SR rozšírilo podporu o novú tematickú oblasť Nízkoprahové programy, v rámci ktorej poskytuje podporu v oblasti práce s mládežou na realizáciu aktivít na základe princípu nízkoprahovosti služieb. V sledovanom období boli podporené nasledujúce subjekty v celkovej výške 350 855,74 eura.

Rok	Názov žiadateľa	Výška dotácie (€)
2022	KASPIAN	42 030,70
2022	Mládež ulice	35 607,30
2022	Občianske združenie ICHTYS	41 890,00
2022	SPOKOJNOSŤ – centrum sociálnych služieb, n. o.	42 878,42
2022	Ulita	17 849,79
2023	SPOKOJNOSŤ – centrum sociálnych služieb, n. o.	37 911,45
2023	Mládež ulice	29 365,63
2023	Ulita	29 239,11
2023	KASPIAN	37 166,69
2023	Konzultačné a informačné centrum EDUKOS	36 916,65

Tabuľka č. 2 Prehľad podporených subjektov v oblasti inklúzie mládeže za sledované obdobie. Dotačná schéma MŠWvM SR v oblasti práce s mládežou.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

5.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

Napriek významnému pokroku v oblasti inklúzie mládeže na Slovensku medzi rokmi 2018 a 2023 zostáva množstvo výziev, ktoré je potrebné riešiť. Tieto výzvy sú zvlášť akútne v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti a segregácie.

- **Zvýšiť dlhodobú podporu pre mladých ľudí odchádzajúcich z CDR:** Zavedenie trvalej sociálnej a finančnej pomoci mladým ľuďom po odchode z CDR a rodín. Je potrebné zvýšiť financovanie programov pre týchto mladých ľudí o 25 %, aby bolo možné efektívne rozšíriť mentorovanie a podporu pri prechode do samostatného života.
- **Ďalšie investície do digitálnej infraštruktúry:** Pandémia COVID-19 ukázala, že digitálna inklúzia je kľúčovým predpokladom pre rovnaký prístup k vzdelávaniu. Odporúča sa zvýšiť investície do digitálnych technológií a zabezpečenia prístupu k internetu pre všetky rodiny s nízkymi príjmami. Štúdie ukazujú, že investície do digitalizácie vzdelávacieho systému môžu zvýšiť šance na úspešné ukončenie školskej dochádzky až o 15 % v marginalizovaných komunitách.
- **Zabezpečiť udržateľnosť financovania inkluzívneho vzdelávania – najmä finančné prostriedky pre:** pedagogických asistentov, školských špeciálnych pedagógov, odborných zamestnancov a nepedagogických zamestnancov zabezpečujúcich sebaobslužné činnosti zostáva kľúčovou výzvou. Dlhodobé financovanie by malo byť zabezpečené aj pre podporu profesijného rozvoja učiteľov a pre rozširovanie mentorovacích programov.
- **Posilnenie medzinárodnej spolupráce:** Slovensko by malo čerpať inšpiráciu z najlepších praktík krajín, ktoré majú pokročilejšie inkluzívne vzdelávacie systémy, napríklad z Fínska alebo Holandska, kde je miera začlenenia detí so zdravotným postihnutím do bežných škôl až 90 %.

Zoznam použitých zdrojov

- European Union Agency for Fundamental Rights. (2022). Roma in 10 European countries – Main results: FRA Roma Survey 2021. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2811/930443>
- European Commission. (2023, April 19). The European Commission decides to refer Slovakia to the Court of Justice of the European Union for not sufficiently addressing discrimination against Roma children at school. Press release. Dostupné na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2249
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. (2021). *Národná stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti*. Dostupné z <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/narodna-strategia-deinstitucionalizacie-systemu-socialnych-sluzieb-nahradnej-starostlivosti-2021.pdf>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. (2023). *Posilnenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti*. Dostupné z <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/lepsia-dostupnost-viac-kapacit-socialnych-sluzbach-vdaka-uspesnej-vyzve-z-planu-obnovy-odolnosti-sr.html>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2018). *Správa o mládeži 2018*. Dostupné z https://www.minedu.sk/data/files/8035_som_2018.pdf
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2023). *Katalóg podporných opatrení*. Dostupné z <https://podporneopatreia.minedu.sk/katalog-podpornych-opatreni/>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2024).
- SPOLU V JEDNEJ LAVICI: Metodický materiál desegregácie škôl pre zriaďovateľov a riaditeľov. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/b33/23399.9bd23f.pdf>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2023).
- Metodická príručka desegregácie vo výchove a vzdelávaní. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/71e/30599.332e7e.pdf>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (2024).
- Grantová schéma na podporu ranej starostlivosti a intervencie. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/grantova-schema-na-podporu-ranej-starostlivosti-a-intervencie/>
- Pecháčová, P. (2024). *Inklúzia očami mladých*. Dostupné z https://eudialogsmladezou.sk/wp-content/uploads/Inkluzia-ocami-mladych_zaverca-sprava-X-cyklus-EDM-kvalitativnych-konzultacii.pdf
- SALTO Youth Inclusion Resource Centre. (2019). Dostupné z <https://www.salto-youth.net>
- Úrad vlády SR. (2022). *Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky*. Dostupné z <https://www.planobnovy.sk>
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny. (2023). *Štatistiky náhradnej starostlivosti 2018–2023*. Dostupné z https://www.upsvr.gov.sk/zariadenia-socialnopravnej-ochrany-deti-a-socialnej-kurately/detske-domovy/vybrane-statisticke-ukazovatele.html?page_id=130708
- Vicenová, A., & Ujházyová, M. (2021). *Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie*. Dostupné z <https://www.socialnaspolocnost.sk>
- Böhler, J., Karsten, A., & Pitschmann, A. (2020). Youth Work and the Corona Pandemic in Europe: RAY-COR Policy Brief. Generation and Educational Science Institute. Dostupné na: https://www.researchyouth.net/wp-content/uploads/2020/12/RAY-COR_European-Youth-Work-Convention_Key-Findings_20201208.pdf
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2018. Evidence of the Link Between Inclusive Education and Social Inclusion: Final Summary Report. (S. Symeonidou, ed.). Dostupné na: https://www.european-agency.org/sites/default/files/evidence-final-summary_en.pdf
- Máriássyová, A., & Ujházyová, M. (2021). Právo na vzdelanie: Vyhodnotenie podľa indikátorov ľudských práv za rok 2020. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2021). *Stratégia inkluzívneho prístupu vo výchove a vzdelávaní*. Bratislava: MŠVaM SR. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/30864-sk/strategia-inkluzivneho-pristupu-vo-vychove-a-vzdelavani/>
- Pecháčová, Z. (2024). *Inklúzia očami mladých: Záverečná správa z kvalitatívnych konzultácií X. cyklu Európskeho dialógu s mládežou*. Rada mládeže Slovenska.
- Úrad vlády SR. (2022). *Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky*. Dostupné na: <https://www.vlada.gov.sk/plan-obnovy/>
- Vicenová, R., & Ujházyová, M. (2021). *Mladí dospelí z centier pre deti a rodiny a uplatňovanie práva na bývanie*. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>
- Vicenová, R., Máriássyová, A., & Popík, J. (2023). *Nenávistný jazyk na politických Facebook profiloch: Správa z monitoringu nenávistných prejavov*. Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>
- Vicenová, R., & Juščáková, Z. (2022). *Podpora demokratických hodnôt medzi stredoškolskou mládežou. Výskum postojov žiakov a žiačok stredných škôl k vybraným aspektom extrémizmu*. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>
- Slovenské národné stredisko pre ľudské práva. Dostupné na: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>

06

Klíčové kompetence

6.1. Úvod

Jedným z prvoradých a dlhodobých cieľov EÚ je podpora vzdelávania jej obyvateľov, a to či už formálnymi, alebo neformálnymi metódami. Na splnenie tohto cieľa EÚ vyvíja rôzne iniciatívy a vytvára programy, ktoré vzdelávanie obyvateľstva podporujú (napríklad program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity v rámci medzinárodných a vnútroštátnych mobilných a vzdelávacích programov).

Kľúčové kompetencie v kontexte celoživotného vzdelávania sú súbory základných vedomostí, zručností a postojov, ktoré sú potrebné na osobnostné naplnenie a vývoj, zamestnateľnosť, sociálnu inklúziu a aktívne občianstvo.

Existuje viacero modelov kľúčových kompetencií, ktoré sa rôzne adaptujú a navzájom ovplyvňujú. Modely vychádzajú z rôznych výskumov a majú širokú škálu uplatnení, preto neexistuje unifikovaný prieskum, ktorý by identifikoval konkrétnu úroveň daných kompetencií u mladých ľudí. Existujú čiastkové výskumy, zaoberajúce sa rôznymi aspektmi alebo časťami kľúčových kompetencií.

Tento kompetenčný rámec bol revidovaný a upravený v roku 2018 (2018/C 189/01). V tomto dokumente sa Európska rada uzniesla a definovala v oblasti rozvoja kľúčových kompetencií ako:

„Každý má právo na kvalitné a inkluzívne vzdelávanie, odbornú prípravu a celoživotné vzdelávanie, aby si udržal a získal zručnosti, ktoré mu umožnia plne sa zapojiť do života spoločnosti a úspešne zvládať zmeny postavenia na trhu práce. Každý má právo na včasnú a cielenú pomoc na zlepšenie vyhliadok zamestnania alebo samostatnej zárobkovej činnosti. Patrí sem aj právo na pomoc pri hľadaní pracovného miesta, pri odbornej príprave a rekvalifikácii. V rýchlo sa meniacom a úzko prepojenom svete každý bude musieť disponovať širokou škálou zručností a kompetencií a nepretržite ich počas celého života rozvíjať. Účelom kľúčových kompetencií vymedzených v tomto referenčnom rámci je položiť základ pre vybudovanie spravodlivejších a demokratickejších spoločností. Reagujú na potrebu inkluzívneho a udržateľného rastu, sociálnej súdržnosti a ďalšieho rozvoja demokratickej kultúry.“ (Rada EÚ, 2018).

Základným kompetenčným modelom v EÚ je Kompetenčný rámec v rámci celoživotného vzdelávania¹. Európska rada na zasadnutí v Lisabone (marec 2000) dospela k záveru, že existuje potreba definovať základné zručnosti ďalej aj „kompetencie“, ktoré sa budú rozvíjať a zabezpečovať prostredníctvom celoživotného vzdelávania. Európska rada zdôraznila, že ľudia sú najdôležitejším kapitálom Európy. Tieto závery sa spomínali aj na ďalších zasadnutiach (marec 2003 a marec 2005) a aj v obnovej Lisabonskej stratégie (2005).

V roku 2006 bol Európskym parlamentom a Radou prijatý rámec kľúčových kompetencií pre celoživotné vzdelávanie (2006/962/ES). V úvode bola potreba tohto rámca definovaná takto:

„Keďže globalizácia prináša Európskej únii neustále nové výzvy, každý občan bude potrebovať širokú škálu kľúčových kompetencií, aby sa mohol pružne prispôbiť rýchlo sa meniacemu a úzko prepojenému svetu. Vzdelávanie vo svojej dvojitej úlohe – sociálnej i hospodárskej – zohráva hlavnú úlohu pri zabezpečovaní toho, aby európski občania získali potrebné kľúčové kompetencie, ktoré im umožnia pružne sa prispôbiť takýmto zmenám.“ (Európsky parlament a Rada Európskej Únie, 2006).

6.2. Východisková situácia

Kľúčové kompetencie v celoživotnom vzdelávaní sú reakciou na rýchlo sa meniaci svet, zamestnania budúcnosti, dynamický rozvoj technológií a zmeny v spoločnosti. Obyvatelia Európy by mali disponovať širokou škálou vedomostí, zručností a postojov, ktoré by sa mali rozvíjať počas celého života. Účelom kľúčových kompetencií je položiť základ spravodlivejších a demokratickejších spoločností. Reagujú na potrebu inkluzívneho a udržateľného rastu, sociálnej súdržnosti a ďalšieho rozvoja demokratickej kultúry.

Hlavným cieľom referenčného rámca EÚ je:

- identifikovať a vymedziť kľúčové kompetencie potrebné z hľadiska zamestnateľnosti, osobného naplnenia a zdravia, aktívneho a zodpovedného občianstva a sociálneho začlenenia,
- poskytnúť európsky referenčný nástroj pre tvorcov politík, poskytovateľov vzdelávania a odbornej prípravy, pedagogických pracovníkov, odborníkov na poradenstvo, zamestnávateľov, verejné služby zamestnanosti i samotných učiacich sa,
- podporovať úsilie o posilňovanie rozvoja kompetencií v kontexte celoživotného vzdelávania na európskej, vnútroštátnej, regionálnej a miestnej úrovni.

Referenčný rámec stanovuje 8 kľúčových kompetencií:

- gramotnosť,
- viacjazyčnosť,
- matematická kompetencia a kompetencia vo vede, v technológii a inžinierstve,
- digitálna kompetencia,
- osobná a sociálna kompetencia a schopnosť učiť sa,
- občianska kompetencia,
- podnikateľská kompetencia,
- kompetencia v oblasti kultúrneho povedomia a prejavu.

Kľúčové kompetencie sú úzko previazané so vzdelávaním a v záujme podpory vzdelávania boli identifikované 3 hlavné výzvy, a to používanie rôznych vzdelávacích prístupov a kontextov, podpora učiteľov a iných pedagogických pracovníkov a posudzovanie a uznávanie rozvoja kompetencií.

V rámci týchto výziev boli identifikované postupy a odporúčania (príklady dobrej praxe), ktoré slúžia ako rámec pre pedagogických pracovníkov, tvorcov kurikula, tvorcov politík a podobne.

Osobitnú kapitolu v rámci kľúčových kompetencií tvorí neformálne vzdelávanie a informálne učenie sa, ktoré je dlhodobou praxou v práci s mládežou. Neformálne vzdelávanie obsahuje osobnostný rozvoj, skupinové vzdelávanie, interaktívne a participatívne vzdelávanie aj experimentálne vzdelávanie. Hlavným cieľom neformálneho vzdelávania je zamerať sa na rozvoj osobnostných a interpersonálnych kompetencií, humanistických a demokratických hodnôt a malo by prekonať obyčajné získavanie znalostí. Toto vzdelávanie obsahuje priamu interakciu a mix kognitívneho, emočného a praktického vzdelávania (Fennes & Otten, 2008).

Z hľadiska podpory mládeže boli identifikované nasledujúce princípy neformálneho vzdelávania (SALTO-YOUTH, 2023):

- zameranie sa na mládež,
- spoločný súhlas so vzdelávacími cieľmi medzi mladým človekom a pracovníkom s mládežou,
- transparentnosť vzdelávania,
- právo na súkromie,
- dôraz na obsah a metodológiu,
- dobrovoľnosť,
- aktívna participácia,
- podpora a posilnenie pozície mladého človeka,
- demokratické hodnoty a praktiky.

V rámci vzdelávania mládeže v SR sa v projekte MILÉNIUM – Národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 – 20 rokov stanovil adaptovaný systém kľúčových kompetencií.

Za kľúčové kompetencie sa v tomto dokumente považujú:

- komunikačné schopnosti a spôsobilosti,
- personálne a interpersonálne schopnosti,
- schopnosti tvorivo a kriticky riešiť problémy,
- práca s modernými informačnými technológiami,
- realizácia numerických, symbolických aplikácií,
- formovanie občianskej spoločnosti (Suchožová, 2014).

Najaktuálnejší a najrelevantnejší dokument zaoberajúci sa kľúčovými kompetenciami mládeže je Stratégia pre mládež.

Tento dokument kladie špeciálny dôraz na rozvoj kľúčových kompetencií a explicitne ich spomína: „*Ciele Stratégie a k nim prislúchajúce opatrenia prispievajú a napomáhajú tomu, aby mladí ľudia konali udržateľne, morálne a zodpovedne, mali kľúčové kompetencie potrebné pre život, boli aktívnou súčasťou komunity a spoločnosti, mysleli kriticky a kreatívne, poznali svoje práva a dbali na svoje fyzické a psychické zdravie.*“

Kľúčové kompetencie identifikované v tomto dokumente boli rozdelené do niekoľkých podskupín (definované podľa Svetového ekonomického fóra):

„*Analytické myslenie, kreatívne myslenie, odolnosť, flexibilita a obratnosť, motivácia a sebauvedomenie, zvedavosť a celoživotné vzdelávanie, technologická gramotnosť, spoľahlivosť a zmysel pre detail, empatia a aktívne počúvanie, vodcovstvo a sociálny vplyv, kontrola kvality.*“ (Svetové ekonomické fórum, 2023).

6.2.1 Výsledky PISA

PISA (Programme for International Student Assessment)

je medzinárodná štúdia organizovaná Organizáciou pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD), ktorá hodnotí 15-ročných žiakov v oblasti čitateľskej, matematickej a prírodovednej gramotnosti. Cieľom PISA je poskytnúť údaje o tom, do akej miery sú žiaci schopní aplikovať svoje vedomosti a zručnosti v reálnych situáciách, a tým odhadnúť ich pripravenosť na život v modernej spoločnosti. Výsledky PISA sú cenným zdrojom informácií pre tvorbu vzdelávacích politík a stratégií, pretože sa zameriavajú nielen na tradičné vedomosti, ale aj na kľúčové kompetencie potrebné pre budúci úspech v osobnom i profesijnom živote (OECD, 2018; OECD, 2022).

V rokoch 2018 – 2023 sa uskutočnili 2 kľúčové hodnotenia PISA, konkrétne v rokoch 2018² a 2022³. Tieto hodnotenia poskytujú dôležité informácie o výkonnosti slovenských žiakov v oblastiach, ktoré tvoria základ kľúčových kompetencií, a zároveň poukazujú na oblasti, kde je potrebné zlepšenie.

PISA 2018

- **Priemerné skóre:** V roku 2018 dosiahli slovenskí žiaci priemerné skóre 486 bodov v čitateľskej gramotnosti, 486 bodov v matematickej gramotnosti a 490 bodov v prírodovednej gramotnosti. Tieto výsledky boli v súlade s priemerom krajín OECD a poukazovali na určitú úroveň základných akademických zručností, ktoré sú súčasťou kľúčových kompetencií (OECD, 2018). Hoci PISA sa nezameriava priamo na širšie kompetencie, ako je kritické myslenie či sociálne

zručnosti, úroveň gramotnosti v týchto oblastiach poskytuje základ na rozvoj ďalších kľúčových kompetencií.

- **Riziková skupina:** Štúdia odhalila aj podiel žiakov, ktorí nedosahovali základnú úroveň zručností v daných oblastiach. Tento podiel zostal porovnateľný s predchádzajúcimi cyklami, čo naznačovalo potrebu posilnenia základných kompetencií na úspešný rozvoj mladých ľudí.

PISA 2022

- **Pokles výkonu:** Výsledky PISA 2022 odhalili výrazný pokles v matematickej a čitateľskej gramotnosti. Priemerné skóre slovenských žiakov v matematike dosiahlo 464 bodov, čo je pokles o 22 bodov oproti roku 2018. V čitateľskej gramotnosti sa zaznamenal pokles o 11 bodov s priemerným skóre 447 bodov (OECD, 2022). Tento pokles naznačuje oslabovanie základných zručností, ktoré sú potrebné na ďalší rozvoj kľúčových kompetencií, ako sú kritické myslenie, riešenie problémov a digitálna gramotnosť.
- **Prírodovedná gramotnosť:** Výkon v prírodovednej gramotnosti zostal relatívne stabilný s priemerným skóre okolo 485 bodov, čo poukazuje na určitú kontinuitu v tejto oblasti základných kompetencií, aj keď bez významného zlepšenia.
- **Riziková skupina:** V roku 2022 sa percentuálny podiel žiakov v rizikovej skupine zvýšil vo všetkých troch oblastiach. V matematike vzrástol o 8,2 percentuálneho bodu, v čítaní o 4 percentuálne body a v prírodných vedách o 1,4 percentuálneho bodu. Tieto údaje naznačujú rastúci problém s dosahovaním základnej úrovne zručností, ktoré sú nevyhnutné pre ďalší rozvoj kľúčových kompetencií (Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2022).

Hodnotenia PISA z rokov 2018 a 2022 odhaľujú zhoršujúci sa výkon slovenských žiakov v matematickej a čitateľskej gramotnosti. Hoci sa PISA primárne zameriava na akademické zručnosti, výsledky jasne poukazujú na potrebu revízie vzdelávacích stratégií a programov, ktoré by mali posilniť základné zručnosti ako predpoklad rozvoja širších kľúčových kompetencií vrátane kritického myslenia, digitálnej gramotnosti a sociálnych zručností.

2 Bližšie informácie nájdete na: <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>

3 Bližšie informácie nájdete na: <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>

Priemerné skóre slovenských žiakov v testovaní PISA **kleslo z 486 bodov v roku 2018 na 464 bodov v matematike a z 486 na 447 bodov v čitateľskej gramotnosti** v roku 2022, pričom zároveň vzrástol podiel žiakov v rizikovej skupine (o 8,2 % v matematike, 4 % v čítaní a 1,4 % v prírodných vedách).

Matematika

486
bodov

v roku 2018

464
bodov

v roku 2022

Čitateľská gramotnosť

486
bodov

v roku 2018

447
bodov

v roku 2022

6.3. Existujúce opatrenia

6.3.1. Moderné kompetencie 21. storočia

Svetové ekonomické fórum v roku 2016 publikovalo štúdiu *Nová vízia pre vzdelávanie: Podpora sociálno-emocionálneho vzdelávania prostredníctvom technológie*, ktorá zdôraznila význam sociálno-emocionálneho vzdelávania (ďalej aj ako „SEL“) pre budúcnosť pracovných miest (Svetové ekonomické fórum, 2016). Výskum ukázal, že študenti, ktorí sú zapojení do SEL, vykazujú lepšie výsledky nielen akademicky, ale aj v rozvoji mäkkých zručností, ako sú riešenie problémov, tímová práca a emocionálna inteligencia. V správe bolo uvedené, že študenti so SEL dosiahli o 11 percentuálnych bodov vyššie skóre v testoch ako tí, ktorí sa učili tradičnými metódami. Tieto zručnosti sú obzvlášť dôležité, keďže dnešný pracovný trh vyžaduje nielen technické, ale aj pokročilé sociálne schopnosti, ktoré im pomôžu uspieť v digitálnej a rýchlo sa meniacej ekonomike.

Štúdia tiež zdôrazňuje, že SEL pripravuje študentov na efektívne fungovanie v multidisciplinárnych a kultúrne rôznorodých tímoch, čím posilňuje ich dlhodobú zamestnateľnosť a adaptabilitu v rôznych odvetviach. Správa naznačuje, že školy a vzdelávacie systémy by mali integrovať SEL, aby žiaci lepšie zvládali výzvy budúcnosti, keďže sa očakáva, že až 65 % dnešných škôlakov bude pracovať v povolaniach, ktoré dnes ešte neexistujú.

Tento výskum sa uskutočnil ešte v roku 2016. V rámci témy kľúčových kompetencií a systémov vzdelávania preskúmalo Svetové ekonomické fórum rôznych zamestnávateľov a zručnosti požadované na výkon zamestnania v roku 2016, pokúsilo sa sledovať trend v moderných kompetenciách a navrhlo zoznam zručností, ktoré budú potrebné v roku 2020.

Najaktuálnejšia správa o kompetenciách pre 21. storočie

V sledovanom období je výskum *Budúcnosť povolání 2023*, ktorý bol zameraný na analýzu zručností potrebných v súčasných a budúcich povolaniach. Hlavné body výskumu ukázali, že do roku 2027 **analytické myslenie, kreatívne myslenie a práca s AI a dátami** budú jedny z najpožadovanejších zručností (Svetové ekonomické fórum, 2023).

Schopnosť viesť, sociálny vplyv, zvedavosť a celoživotné vzdelávanie budú zručnosti, ktorých rast sa očakáva. Svetové ekonomické fórum predpokladá, že 6 z 10 súčasných pracovníkov budú potrebovať rekvifikáciu do roku 2027, avšak len polovica z nich má k takejto možnosti prístup.

V rámci spomínanej správy boli identifikované najdôležitejšie kompetencie, ktoré zamestnávatelia požadovali v roku 2023.

	2015	2020
1	Komplexné riešenie problémov	Komplexné riešenie problémov
2	Kooperácia a koordinácia s tímom	Kritické myslenie
3	Manažment ľudských zdrojov	Kreativita
4	Kritické myslenie	Manažment ľudských zdrojov
5	Vyjedávanie	Kooperácia a koordinácia s tímom
6	Kontrola kvality	Emočná inteligencia
7	Orientácia na službu	Schopnosť úsudku a rozhodovania
8	Schopnosť úsudku a rozhodovania	Orientácia na službu
9	Aktívne počúvanie	Vyjedávanie
10	Kreativita	Kognitívna flexibilita

Tabuľka č. 1: Zručnosti potrebné na výkon zamestnania v roku 2016 a 2020 podľa Svetového ekonomického fóra.
Zdroj: Svetové ekonomické fórum (2023)

1	Analytické myslenie
2	Kreatívne myslenie
3	Odolnosť, flexibilita a obratnosť
4	Motivovanosť a povedomie o sebe samom
5	Zvedavosť a celoživotné vzdelávanie
6	Technologická gramotnosť
7	Zodpovednosť a zameranie sa na detail
8	Empatia a aktívne počúvanie
9	Vedenie a sociálny vplyv
10	Kontrola kvality.

Tabuľka č. 2: Najdôležitejšie kompetencie, ktoré zamestnávateľi požadovali v roku 2023. Zdroj: Svetové ekonomické fórum (2023)

Dôležité je zamerať sa na spôsob, akým sa mládež môže naučiť tieto zručnosti potrebné v budúcnosti. Štúdia z roku 2016 (Svetové ekonomické fórum, 2016) navrhla niekoľko postupov na základe rôznych stratégií cieleného vzdelávania pre SEL:

- posilňovanie tzv. gamifikácie vo vzdelávaní,
- rozdelenie vzdelávania do menších koordinovaných častí,
- vytvorenie bezpečného prostredia na vzdelávanie,
- rozvoj „rastúceho“ myslenia,
- posilňovanie vzťahov,
- poskytnutie času na sústredenie,
- posilňovanie reflexie a analýzy,
- rozumná pochvala,
- vedenie dieťaťa k objavovaniu tém,
- rozvoj osobnosti a silných stránok dieťaťa,
- poskytnutie primeraných výziev,
- poskytnutie angažovanej pozornosti,
- poskytnutie adekvátnych vzdelávacích cieľov a zameranie sa na konkrétne zručnosti,
- individuálny prístup.

6.3.2. Kompetenčný rámec LifeComp

LifeComp je kompetenčný rámec EÚ pre osobné, sociálne a vzdelávacie kompetencie, ktorý má podporovať celoživotné vzdelávanie a osobnostný rozvoj jednotlivcov (Sala, Punie, Garkov, & Cabrera Giraldez, 2020). LifeComp sa zameriava na rozvoj tzv. „mäkkých“ zručností, ktoré sú dôležité pre úspešné fungovanie v osobnom, pracovnom a občianskom živote. Tento rámec, vyvinutý Spoločným výskumným centrom Európskej

komisie (JRC) a predstavený v roku 2020, definuje tri hlavné oblasti kompetencií:

- **Sebauvedomenie a rozvoj seba:** Zahrňuje schopnosť rozpoznať svoje silné stránky a slabiny, pracovať na osobnom raste, sebareflexiu, sebakontrolu a schopnosť zvládať stres.
- **Vzťahy a sociálne interakcie:** Zameriava sa na schopnosť vytvárať a udržiavať kvalitné vzťahy, komunikovať efektívne, spolupracovať s ostatnými a prejavovať empatiu a rešpekt.
- **Prístup k učeniu:** Tieto kompetencie podporujú flexibilný prístup k vzdelávaniu, ochotu a schopnosť učiť sa novým veciam, a to aj za neformálnych a neštandardných podmienok.

Rámec LifeComp sa snaží zlepšiť pripravenosť občanov na zvládanie životných výziev a na aktívne zapojenie do spoločnosti tým, že zdôrazňuje rozvoj kľúčových „mäkkých“ zručností, ktoré sú často mimo štandardných učebných osnov, no sú kľúčové pre úspešné fungovanie vo všetkých oblastiach života. Tento rámec nadväzuje na odporúčania z roku 2018, ktoré vyzdvihli význam „osobných, sociálnych a vzdelávacích kompetencií pre učenie sa“ ako kľúčových pre celoživotné vzdelávanie v Európe. LifeComp bol navrhnutý po rozsiahlych konzultáciách s odborníkmi a analýzach dostupných kompetenčných modelov, aby lepšie reagoval na súčasné potreby v rýchlo sa meniacom spoločenskom a pracovnom prostredí (Sala a kol., 2020).

6.3.3. Plán obnovy, reforma školstva a kľúčové kompetencie

Plán obnovy a odolnosti SR spolu s kurikulárnou reformou majú významný potenciál pozitívne ovplyvniť rozvoj kľúčových kompetencií a ich prostredníctvom aj zamestnanosť a podnikavosť mladých ľudí na Slovensku. Tieto iniciatívy prinášajú niekoľko kľúčových zmien.

Nový Štátny vzdelávací program, ktorý je súčasťou kurikulárnej reformy, sa zameriava na rozvoj zručností potrebných v 21. storočí. Medzi tieto zručnosti patria kritické myslenie, digitálne zručnosti a tzv. *mäkké zručnosti*, známe aj ako „*soft skills*“. Rozvoj týchto kompetencií má za cieľ lepšie pripraviť mladých ľudí na požiadavky moderného trhu práce a zvýšiť ich zamestnateľnosť (MŠVVaM SR, 2023).

Kurikulárna reforma kladie dôraz aj na podporu podnikavosti mladých ľudí. Regionálne centrá podpory učiteľov (ďalej aj „*RCPU*“) organizujú semináre zamerané na podporu podnikavosti mladých ľudí. Nové kurikulum zahŕňa projektovú výučbu, ktorá môže pomôcť rozvíjať podnikateľské zručnosti (NIVAM, 2023).

Reforma sa zavádza postupne. Od septembra 2023 začalo 40 pilotných základných škôl vzdelávať prvákov podľa nového kurikula. Všetky základné školy majú prejsť na nový systém najneskôr od septembra 2026 (Eurydice, 2023). Tento postupný prístup umožňuje priebežné vyhodnocovanie a úpravy, čo by malo viesť k efektívnejšiemu dosiahnutiu cieľov reformy.

Hoci je ešte príliš skoro na meranie konkrétnych výsledkov, očakáva sa, že tieto zmeny prinesú zlepšenie výsledkov slovenských žiakov v medzinárodných testovaniach, ako je OECD PISA. Lepšia pripravenosť absolventov na požiadavky trhu práce, zvýšenie miery zamestnanosti mladých ľudí a nárast počtu mladých podnikateľov a startupov sú ďalšie očakávané pozitívne dôsledky. Je dôležité poznamenať, že plný dosah týchto reforiem sa prejaví až v dlhodobom horizonte, keďže prvá generácia žiakov vzdelávaných podľa nového systému ešte len vstupuje do vzdelávacieho procesu.

6.3.4. Monitor vzdelávania a odbornej prípravy

Monitor vzdelávania a odbornej prípravy predstavuje výročnú analýzu Európskej komisie o tom, ako sa systémy vzdelávania a odbornej prípravy vyvíjajú v celej Európskej únii.

Nižšie uvádzame kľúčové zistenia v rámci monitorovania na Slovensku v oblasti kľúčových kompetencií za roky 2020 – 2023.

1. Digitálne kompetencie

- **2020:** Slovensko sa v oblasti digitálnych kompetencií zameralo na zvýšenie digitálnej gramotnosti študentov a učiteľov. Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 bola vytvorená na podporu zlepšenia prístupu k digitálnym zdrojom, modernizácii infraštruktúry a rozvoju kompetencií učiteľov (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2020). Napriek tomu bolo zdôraznené, že chýbali pravidelné mechanizmy hodnotenia pre efektívnosť týchto iniciatív.
- **2021:** Zlepšenie digitálnych kompetencií sa naďalej považovalo za prioritu. Vznikla nová stratégia, ktorá mala začleniť

digitálne zručnosti priamo do vzdelávacích osnov, pričom sa využil európsky rámec digitálnych kompetencií (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2021).

- **2023:** V správe za rok 2023 sa zdôraznila dôležitosť digitálnych zručností, avšak aktuálne údaje o pokroku v tejto oblasti neboli poskytnuté, čo naznačuje pretrvávajúce výzvy pri hodnotení dosahu týchto stratégií (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2023).

2. Rovnosť a inklúzia v kompetenciách

- **2022:** Zameranie na kľúčové kompetencie zahŕňalo riešenie dlhodobých problémov s nerovnosťou. Výrazné rozdiely medzi študentmi z nižších a vyšších sociálno-ekonomických vrstiev poukazovali na veľké rozdiely v základných zručnostiach, ako je čítanie, matematika a veda (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2022). Tento nedostatok kompetencií medzi znevýhodnenými skupinami bol identifikovaný ako kľúčová prekážka pri dosahovaní rovnakej úrovne vzdelania.
- **2023:** Situácia sa výrazne nezlepšila; pretrvávajúce rozdiely v prístupe k vzdelaniu a zručnostiam naďalej oslabovali celkovú úroveň kľúčových kompetencií na Slovensku (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy, 2023).

3. Rozvoj kritického myslenia a ďalších kľúčových kompetencií

- **2021:** Prehľad uvádza, že súčasťou kurikulárnych reforiem boli aj opatrenia na rozvoj kritického myslenia, riešenie konfliktov a zlepšenie občianskych a sociálnych kompetencií. Revidované osnovy zahŕňali nové prvky, ktoré mali podporiť holistický rozvoj študentov (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2021).

4. Celoživotné vzdelávanie a rozvoj kompetencií dospelých

- **2020 – 2023:** Úroveň účasti dospelých na vzdelávaní zostala na Slovensku nízka. Napriek tomu, že celoživotné vzdelávanie je kľúčové pre posilňovanie kompetencií na pracovisku a osobný rozvoj, krajina zaostávala za európskymi priemerami v tejto oblasti. Tento nedostatok oslaboval nielen individuálne schopnosti jednotlivcov, ale aj celkovú konkurencieschopnosť krajiny (Monitor vzdelávania a odbornej prípravy, 2023). Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže však pripravuje novelu zákona č. 568/2009 Z. z. o celoživotnom vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorá by mala byť účinná už v roku 2024.

6.3.5. Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028

V rámci Stratégie pre mládež sa stanovilo niekoľko nápravných opatrení na zlepšenie úrovne kľúčových kompetencií:

- vytvorenie a implementovanie programov pre rozvoj a posilňovanie kľúčových kompetencií mladých ľudí a pracovníkov

s mládežou, koordinátorov práce s mládežou a všetkých ďalších aktérov pracujúcich s mládežou,

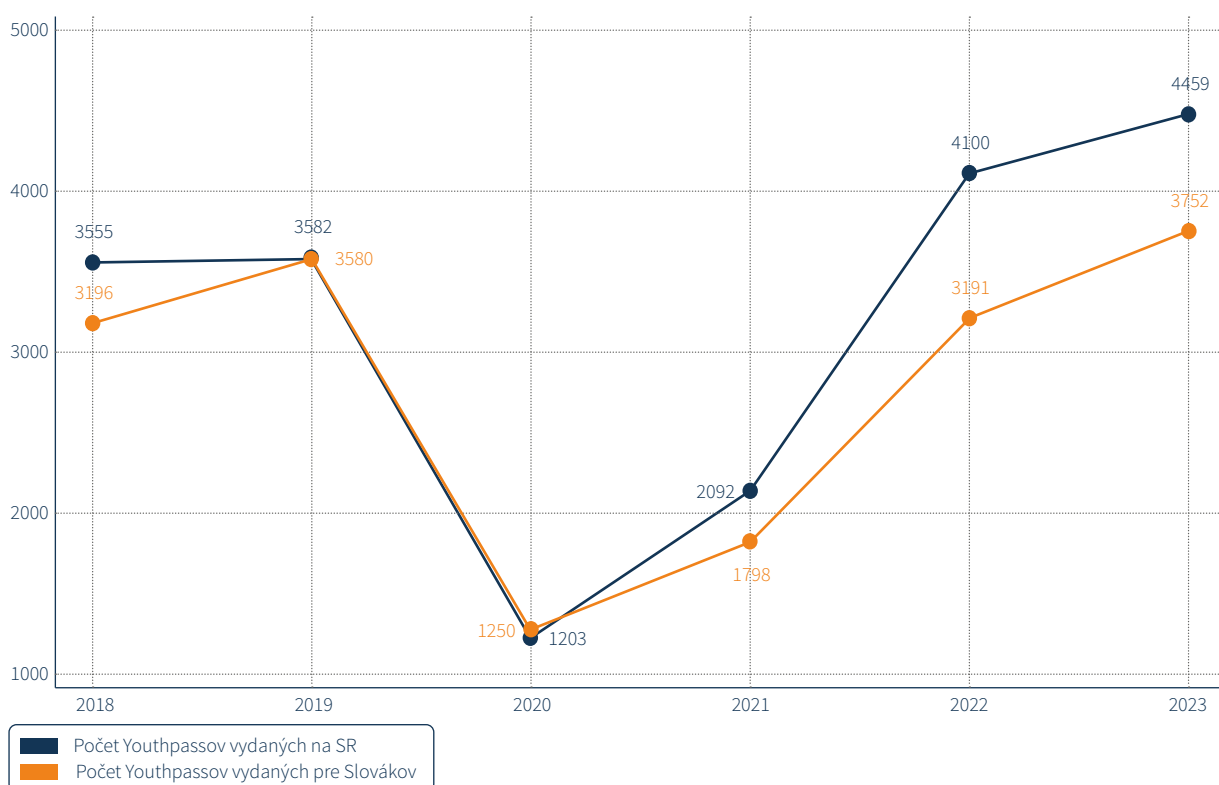
- prepojenie formálneho a neformálneho vzdelávania s presahom do sveta práce a občianskeho života,
- podporovanie projektov zameraných na rozvoj kľúčových kompetencií,
- podpora a rozvoj aktivít zameraných na vzdelávanie v oblasti rozvoja kľúčových kompetencií mládeže so zdravotným znevýhodnením, s nadaním, zo sociálne znevýhodneného prostredia a cudzincov,
- vytvorenie a implementovanie vzdelávacích a osvetových programov pre mládež zameraných na finančnú gramotnosť.

6.3.6. Youthpass

Jedným z najdôležitejších nástrojov na uznávanie a hodnotenie kľúčových kompetencií v EÚ je Youthpass⁴. Je to nástroj určený na uznávanie, identifikáciu a dokumentovanie vzde-

lávacích výstupov, ktoré sú získané najmä prostredníctvom programov EÚ zameraných na mládež Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity. Youthpass propaguje individuálnu reflexiu a povedomie o vzdelávaní, pomáha zviditeľňovať vzdelávacie výstupy a zdôrazniť ich pre účastníkov samotných, ale aj pre ostatných. Posilňuje aj reflexiu vzdelávania v práci s mládežou a pri solidárnych aktivitách, a tým posilňuje ich kvalitu a uznávanie.

V rámci Slovenska neexistuje komplexný a celonárodný certifikát, ktorý pracuje s kľúčovými kompetenciami. Youthpass preto poskytuje pohľad na to, ako sa s kľúčovými kompetenciami pracuje v SR na mládežníckych projektoch v rámci programov EÚ pre mládež. Youthpass sa vydáva slovenským a zahraničným účastníkom projektov a aktivít v rámci programov EÚ pre mládež. V drivej väčšine ide o mládež vo veku 13 – 30 rokov. Štatistiky týkajúce sa Youthpassu poskytujú náhľad na využívanie kľúčových kompetencií pri hodnotení výsledkov a postupný nárast popularity daného nástroja a programov EÚ pre mládež.

Graf č. 1: Počet Youthpassov vydaných v SR a pre Slovákov v rokoch 2018 – 2023.
Zdroj: Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Vlastné spracovanie (2024)

4 Bližšie informácie na: <https://www.youthpass.eu/en/about-youthpass/about/>

V rokoch 2018 až 2023 bolo na Slovensku vydaných **16 777 certifikátov Youthpass** v rámci 897 projektov, pričom pre slovenských účastníkov v EÚ a partnerských regiónoch bolo vydaných ďalších **18 991 certifikátov** v 3 360 projektoch.

Graf č. 1 ukazuje počty Youthpassov, ktoré boli vydané na Slovensku pre slovenských a aj zahraničných účastníkov projektov v rámci programu Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) a Európsky zbor solidarity od roku 2018 do roku 2023. Dokopy bolo vydaných 16 777 certifikátov v 897 projektoch. Na porovnanie je uvedená aj štatistika, koľko certifikátov bolo vydaných pre slovenských účastníkov v rámci projektov v celej EÚ a partnerských regiónoch. Dokopy bolo vydaných 18 991 certifikátov v 3 360 projektoch.

Počet vydaných Youthpassov má stúpajúcu tendenciu. Počty by boli ešte vyššie, ale nízky počet projektov uskutočnených počas pandemického obdobia spôsobil výrazný pokles, ktorý sa však postupne stabilizoval. Počty opäť rastú, dokonca prekonal predpandemickú úroveň. Hlavný cieľ tejto štatistiky bolo ukázať počty účastníkov (najmä mladých ľudí vo veku 18 – 30 rokov), ktorí dostali certifikát Youthpass a reflektovali získané vedomosti, zručnosti a postoje s použitím rámca kľúčových kompetencií.

Rôzne krajiny adaptovali certifikát a systém Youthpass (kompetenčný rámec) a vytvorili svoje vlastné národné certifikáty aj systémy hodnotenia, napríklad slovenské D-zručnosti⁵ alebo estónsky Vabatahtliku pass (Dobrovoľnícky pas)⁶. Bohužiaľ, na úrovni EÚ neexistuje komplexná štúdia, ktorá by zahŕňala tieto národné certifikáty ani ich použitie v praxi.

5 Bližšie informácie na: <http://www.dzrucnosti.dobrovolnickecentra.sk/>

6 Bližšie informácie na: <https://vabatahtlikud.ee/en/>

6.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

V súčasnosti neexistuje ustálený systém kľúčových kompetencií, ktorý by bol jednotne aplikovaný naprieč Európou. Kľúčové kompetencie predstavujú súbor vedomostí a zručností potrebných pre rozvoj mládeže a celoživotné vzdelávanie. Rôzne krajiny si prispôbujú svoje systémy kompetencií podľa svojich národných podmienok, čo prináša výhody v podobe flexibility, ale aj nevýhody v podobe nejednotnosti a nedostatočnej informovanosti relevantných aktérov. Na základe týchto zistení sú nasledujúce odporúčania kľúčové pre zlepšenie situácie:

- **Vypracovanie prieskumu medzi zamestnávateľmi:** Je potrebné realizovať prieskum zameraný na zistenie potrieb zamestnávateľov v oblasti kľúčových kompetencií, ktoré sú nevyhnutné pre výkon povolania. Tento prieskum by mal zahŕňať analýzu aktuálnych požiadaviek zamestnávateľov a predpokladaných trendov v nasledujúcich rokoch, čo prispeje k formulovaniu novej stratégie pre mládež, založenej na konkrétnych a aktuálnych informáciách.
- **Zjednotenie systému kľúčových kompetencií:** Je dôležité vytvoriť jednotný rámec kľúčových kompetencií v oblasti vzdelávania mládeže. Tento krok by mohol uľahčiť formulovanie budúcej stratégie pre mládež. Aktuálna Stratégia pre mládež sa zameriava na gramotnosť, avšak bez jasného kompetenčného rámca je ťažké dosiahnuť konkrétne indikátory a výsledky.
- **Podpora komunikácie medzi aktérmi:** Je potrebné zlepšiť komunikáciu medzi relevantnými aktérmi, ako sú zamestnávatelia, štátne inštitúcie a školy. Zintenzívnenie tejto komunikácie pomôže pri adaptácii systému kľúčových kompetencií a zabezpečí, že všetci zainteresovaní budú informovaní o existujúcich opatreniach a systémoch.
- **Integrácia mäkkých zručností do vzdelávacieho procesu:** V budúcnosti by malo byť prioritou integrovať mäkké zručnosti do vzdelávacieho procesu. To si vyžaduje spojenie formálneho a neformálneho vzdelávania, pričom metódy neformálneho vzdelávania by mohli byť aplikované na rozvoj týchto zručností.
- **Zvýšenie povedomia o uznávaní kompetencií:** Zlepšiť povedomie o systémoch sledovania a uznávania kľúčových kompetencií medzi všetkými aktérmi. To zahŕňa aj informovanie zamestnávateľov a inštitúcií o dôležitosti týchto kompetencií pre trh práce.

Tieto odporúčania môžu prispieť k efektívnejšiemu rozvoju kľúčových kompetencií v oblasti vzdelávania mládeže a podporiť ich úspešnú integráciu do pracovného trhu a spoločnosti ako celku.

Zoznam použitých zdrojov

Európska komisia (2020). *Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2020 – Slovensko*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/education/monitor>.

Európska komisia (2021). *Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2021 – Slovensko*. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/education/monitor>.

Európska komisia (2022). *Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2022 – Slovensko*. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2022/sk/index.html>.

Európska komisia (2023). *Monitor vzdelávania a odbornej prípravy 2023 – Slovensko*. Dostupné z: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2023/en/>

Európsky parlament a Rada Európskej únie (2006). *Odporúčanie Európskeho parlamentu a Rady z 18. decembra 2006 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie (2006/962/ES)*. Úradný vestník Európskej únie, L 394, 10-18. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962>

Fennes, H., & Otten, H. (2008). *Quality in non-formal education and training in the field of European youth work*. SALTO Training and Cooperation Resource Centre. Dostupné z: <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-3305/TrainingQualityandCompetenceStudy.pdf>

Gray, A. (2016, March 10). *The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum. Dostupné z: <https://www.weforum.org/agenda/2016/03/21st-century-skills-future-jobs-students/>

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2021. *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf

Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2022. *Výsledky slovenských žiakov v medzinárodnej štúdii OECD PISA 2022*. Dostupné z: https://www2.nucem.sk/dl/5676/PISA_2022_Kratka_sprava_SVK.pdf

Odporúčanie Rady z 22. mája 2018 o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie (Text s významom pre EHP) (2018/C 189/01). Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, 2018. *PISA 2018 Results*. OECD Publishing. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en>

Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, 2022. *PISA 2022 Results*. OECD Publishing. Dostupné z: <https://doi.org/10.1787/53f23881-en>

Rada Európskej únie (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021-2030) 2021/C 66/01*. Úradný vestník, C 66, 1-21. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021G0226(01))

Sala, A., Punie, Y., Garkov, V., & Cabrera Giraldez, M. (2020). *LifeComp. The European Framework for personal, social and learning to learn key competence*. Úrad pre publikácie Európskej únie. <https://doi.org/10.2760/922681>.

SALTO-YOUTH. (2023). *ETS competence model for youth workers*. SALTO Training and Cooperation Resource Centre. Dostupné z: https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-4385/ETS_Competence_Model_Youth_Workers_final_2023.pdf

Suchožová, E. (2014). *Rozvíjanie a hodnotenie kľúčových kompetencií žiakov základnej školy*. Metodicko-pedagogické centrum. Dostupné z: https://archiv.mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/rozvijanie_a_hodnotenie_klucovych_kompetencii_-_po_recenziach_-_s_isbn_-_na_webe.pdf

Svetové ekonomické fórum. (2016 *New vision for education: Fostering social and emotional learning through technology*. Svetové ekonomické fórum. <https://www.weforum.org/publications/new-vision-for-education-fostering-social-and-emotional-learning-through-technology/articles>

Svetové ekonomické fórum (2023). *The future of jobs report 2023: Skills outlook*. World Economic Forum. Dostupné z: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2023/in-full/4-skills-outlook/>

07

Mládež

a zaměstnanost

7.1. Úvod

Zamestnanosť mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov predstavuje dôležitý ukazovateľ socioekonomického zdravia krajiny. Nezamestnanosť v tejto vekovej skupine má rozsiahle dôsledky pre celú spoločnosť, od stability pracovného trhu až po dlhodobý rast ekonomiky a sociálnu súdržnosť. Obdobie 2018 – 2023 bolo pre mladých ľudí na Slovensku plné výziev vrátane vysokého podielu nezamestnaných mladých ľudí, regionálnych rozdielov, digitalizácie, nástupu automatizácie a nezanebateľného vplyvu pandémie SARS-CoV-2 (ďalej aj „COVID-19“).

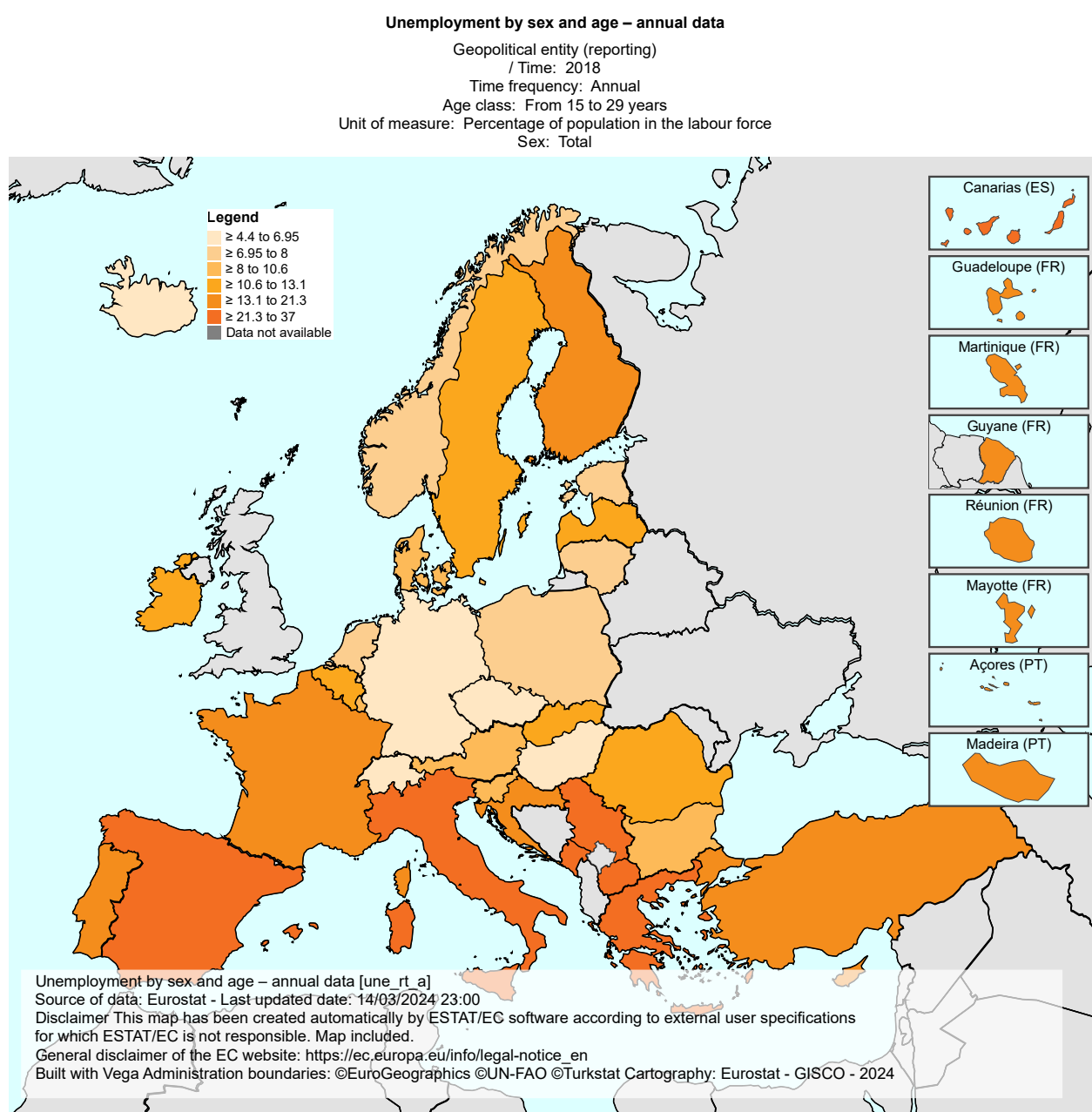
Táto správa sa zameriava na široké spektrum aspektov zamestnanosti mládeže. Poskytuje prehľad o vývoji nezamestnanosti mladých ľudí na Slovensku a porovnáva túto situáciu s krajinami EÚ a Vyšehradskej štvorky (ďalej aj „V4“).

Zohľadňuje vplyv globalizácie, technologických zmien, transformácie trhu práce a regionálnych rozdielov. Venuje sa aj vplyvu vzdelávacieho systému, najmä modelu duálneho vzdelávania, a úlohe podnikavosti a inovácií pri riešení nezamestnanosti. Okrem toho obsahuje analýzu psychologických a sociálnych dôsledkov nezamestnanosti mladých a skúma dlhodobé dosahy na ich budúce kariérové príležitosti.

7.2. Východisková situácia

Miera nezamestnanosti mladých ľudí vo veku 15 – 24 rokov na Slovensku bola v období 2018 – 2023 vyššia ako priemer EÚ. Podľa údajov Eurostatu bola miera nezamestnanosti mladých ľudí v roku 2018 na úrovni 18 %, čo predstavovalo vyššiu hod-

notu ako priemer v EÚ, ktorý dosahoval 15,2 %. Tento stav upozorňoval na štrukturálne problémy v oblasti zamestnanosti mládeže na Slovensku (Eurostat, 2020).

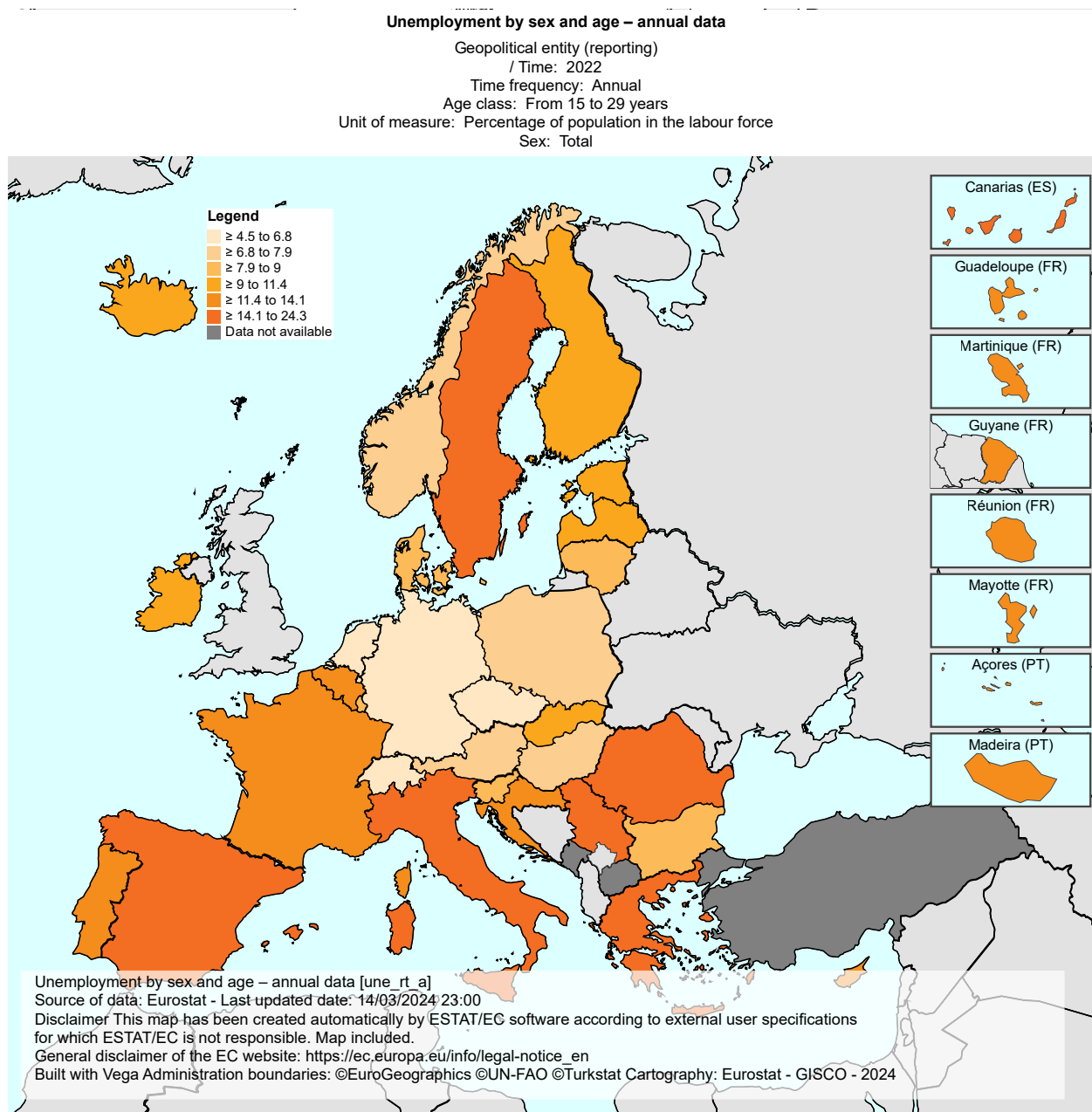
Obrázok č. 1: Nezamestnanosť mladých vo veku 15 – 29 rokov v EÚ v roku 2018. Zdroj: Eurostat (2018)

V nasledujúcich rokoch nastalo mierne zlepšenie, pričom miera nezamestnanosti mladých klesla na 15,8 % v roku 2019, čo bolo spôsobené zvýšeným dopytom po pracovnej sile v niektorých odvetviach (Štatistický úrad SR, 2019). Napriek tomu stále pretrvával nesúlad medzi vzdelávacím systémom a požiadavkami pracovného trhu, čo mladým ľuďom spôsobovalo problémy pri hľadaní zamestnania.

S príchodom pandémie COVID-19 sa nezamestnanosť mladých v roku 2020 opäť zvýšila na úroveň 17,4 %, čo bolo spôsobené výraznými obmedzeniami v sektoroch, ktoré zamestnávali veľké množstvo mladých ľudí, ako je pohostinstvo, cestovný ruch a služby (Eurostat, 2021). Pandémia mala devastujúci vplyv na pracovné príležitosti pre mladých, ktorí často pracovali v dočasných a nestabilných formách zamestnania, čo ich robilo obzvlášť zraniteľnými vo vzťahu k výkyvom na trhu práce. Pandémia COVID-19

mala výrazný vplyv na zamestnanosť mladých na Slovensku. Prieskum Praxuj (2020) ukázal, že viac ako štvrtina vysokoškôľakov na Slovensku prišla o brigádu či prácu počas koronakrízy.

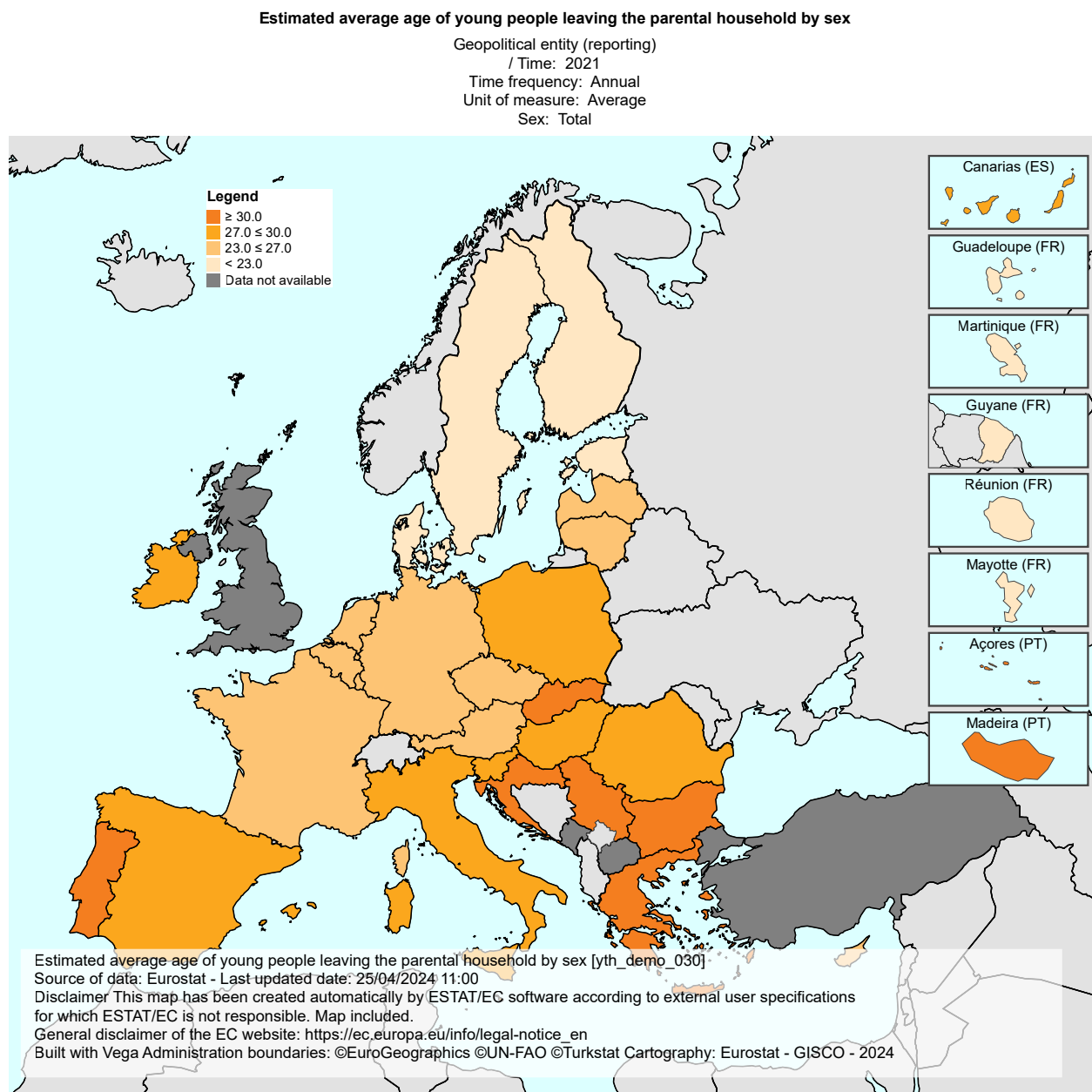
V roku 2022 sa situácia mierne zlepšila, keď miera nezamestnanosti klesla na 15,4 %, avšak Slovensko naďalej zaostávalo za priemerom EÚ, kde nezamestnanosť mladých dosahovala 11,3 % (Európska komisia, 2024). V roku 2023 pokračoval pozitívny trend, pričom celková miera nezamestnanosti na Slovensku klesla pod 6 % (ÚPSVaR, 2023b). Napriek zlepšujúcemu sa vnútroštátnemu trendu Slovensko medzi krajinami strednej Európy v rámci ukazovateľov nezamestnanosti mladých ľudí stagnuje. Nasledujúce mapy demonštrujú, že nezamestnanosť ľudí vo veku 15 – 29 rokov tu v rokoch 2018 a 2022 dosahovala najvyšší percentuálny podiel zo všetkých susedných krajín (obrázok č. 1 a č. 2).

Obrázok č. 2: Nezamestnanosť mladých vo veku 15 – 29 rokov v EÚ v roku 2022. Zdroj: Eurostat (2022)

Zamestnanosť mladých ľudí na Slovensku čelí dlhodobým štrukturálnym problémom, ktoré sa prejavujú najmä v slabom prepojení vzdelávacieho systému s požiadavkami trhu práce. Mladí absolventi čelia nesúladi medzi získanými zručnosťami a potrebami zamestnávateľov. Podľa údajov z prieskumov za-

mestnávateľov až 52 % absolventov stredných škôl a 42 % absolventov vysokých škôl pracovalo mimo svojho vyštudovaného odboru (TREXIMA, 2020). To naznačuje, že vzdelávací systém na Slovensku nedostatočne reaguje na potreby dynamického trhu práce a rýchlo sa meniacu technologickú infraštruktúru.

Obrázok č. 3: Vek, v ktorom mladí v EÚ opúšťajú rodičovskú domácnosť. Zdroj: Eurostat (2022)

Dlhodobým problémom, ktorý ovplyvňuje zamestnanosť mladých, je aj emigrácia za lepšími pracovnými podmienkami a vyššou životnou úrovňou (Inštitút pre verejné otázky, 2021). Najčastejším dôvodom, prečo sa študenti a absolventi vysokých škôl rozhodnú opustiť krajinu, je po nízkej životnej úrovni aj nedostatočná ponuka voľných pracovných miest.

Ďalší problém, ktorý súvisí s nedostatkom pracovných príležitostí, je podiel mladých ľudí, ktorí žijú v jednej domácnosti s rodičmi. Slovensko je v rámci svojho regiónu jedinou krajinou, kde priemerný vek, v ktorom mladí ľudia opúšťajú spoločnú domácnosť s rodičmi, presahuje 30 rokov (obrázok č. 3).

7.2.1. Vplyv pandémie COVID-19 na zamestnanosť mladých

Pandémia COVID-19 mala významný vplyv na zamestnanosť mladých ľudí na Slovensku. V roku 2020 došlo k dramatickému nárastu nezamestnanosti v dôsledku zatvárania prevádzok v službách, pohostinstve, cestovnom ruchu a ďalších odvetviach, kde mnoho mladých ľudí pracovalo na dočasné zmluvy alebo brigádne. Mladí ľudia bez formálneho pracovného vzťahu nemali nárok na ochranu pred prepustením ani na podporu v nezamestnanosti, čo spôsobilo prudký nárast nezamestnaných mladých.

Podľa údajov Eurostatu sa počet mladých ľudí, ktorí neštudujú ani nepracujú (ďalej aj „NEET“), počas pandémie zvýšil o 3 % (Eurostat, 2021). Títo mladí ľudia čelili obmedzeným možnostiam na opätovné získanie práce, čo zvýšilo riziko dlhodobej nezamestnanosti a sociálneho vylúčenia.

Pandémia spôsobila aj zastavenie mnohých stáží a odborného vzdelávania, ktoré boli kľúčové pre získanie pracovných skúseností. Mnoho mladých absolventov tak nemalo možnosť získať pracovné skúsenosti, čo obmedzilo ich uplatnenie na pracovnom trhu (ÚPSVaR, 2023b). V rokoch 2021 a 2022 sa situácia začala zlepšovať, avšak dlhodobé následky pandémie budú mladí ľudia pociťovať ešte dlhšie.

7.2.2. Medzinárodné porovnanie

Pri porovnaní zamestnanosti mladých ľudí na Slovensku s ostatnými krajinami V4 a krajinami EÚ vykazuje Slovensko vyššiu mieru nezamestnanosti. V Českej republike bola v roku 2022 miera nezamestnanosti mladých približne 9 %, v Maďarsku 11 % a v Poľsku 10 % (Európska komisia, 2023). Slovensko s nezamestnanosťou mladých dosahujúcou 15 – 16 % sa nachádza nad priemerom regiónu, čo naznačuje, že politika zamestnanosti a podpora mladých ľudí na pracovnom trhu sú menej efektívne v porovnaní s týmito krajinami.

7.2.3. Regionálne rozdiely

Významnou črtou Slovenska sú výrazné regionálne rozdiely v nezamestnanosti mladých. Zatiaľ čo v Bratislavskom kraji je miera nezamestnanosti mladých ľudí okolo 6 %, v Prešovskom a Banskobystrickom kraji dosahuje až 25 % (Štatistický úrad SR, 2022). Táto regionálna nerovnosť vyplýva z rozdielov v infraštruktúre, v prístupe k vzdelávaniu a pracovným príležitostiam a zhoršuje celkovú sociálnu a ekonomickú situáciu v menej rozvinutých regiónoch.

7.2.4. Mládež z rómskej komunity a zamestnanosť

Nezamestnanosť v rómskej komunite je na Slovensku dlhodobým problémom. Podľa údajov z roku 2022 dosahovala nezamestnanosť mladých Rómov v niektorých regiónoch až 50 % (ÚPSVaR, 2022). Mladí Rómovia čelia pri hľadaní zamestnania viacerým prekážkam, ako je nízka úroveň vzdelania, nedostatok pracovných príležitostí v ich regiónoch a diskriminácia na pracovnom trhu.

Rómska mládež je často zaraďovaná do skupiny NEET, čo znamená, že sú mimo systému vzdelávania, zamestnania alebo odbornej prípravy. Táto situácia zvyšuje riziko sociálneho vylúčenia a chudoby v rómskych komunitách. Programy zamerané na zlepšenie prístupu k vzdelaniu a zamestnaniu pre rómsku komunitu sú kľúčové pre zníženie týchto rozdielov. Inkluzívne vzdelávacie iniciatívy a programy zamerané na podporu podnikavosti môžu pomôcť mladým Rómom získať stabilné pracovné miesta.

7.2.5. Podnikavosť a inovácie

Podnikavosť a inovácie sú kľúčové faktory pre zamestnanosť mladých ľudí. Programy zamerané na podnikateľské vzdelávanie a startupové inkubátory poskytujú mladým príležitosti vytvárať si vlastné pracovné miesta a rozvíjať inovatívne podniky. Podpora startupov a mladých podnikateľov je na Slovensku stále slabšia ako v iných krajinách, čo obmedzuje rast malých a stredných podnikov.

Podľa Správy o globálnej konkurencieschopnosti startupového ekosystému (StartupBlink, 2022) sa Slovensko v oblasti inovácií umiestnilo na 38. mieste vo svete, čo poukazuje na značné rezervy v oblasti podpory mladých podnikateľov. Na to, aby Slovensko posilnilo svoju konkurencieschopnosť, je potrebné zlepšiť prístup mladých podnikateľov k financovaniu, možnosti rozvíjať sa pod vedením mentora a vzdelávaniu v oblasti podnikania.

7.2.6. Duálne vzdelávanie

Duálne vzdelávanie, ktoré kombinuje teoretické vzdelávanie so získaním praktických skúseností priamo v podnikoch, je na Slovensku jedným z najefektívnejších nástrojov na riešenie nezamestnanosti mladých ľudí. V roku 2022 sa do systému duálneho vzdelávania zapojilo viac ako 4-tisíc študentov (Štátny inštitút odborného vzdelávania [ŠIOV], 2023). Štatistiky ukazujú, že absolventi duálneho vzdelávania majú o 50 % vyššiu pravdepodobnosť zamestnania v porovnaní s tými, ktorí program neabsolvovali (ŠIOV, 2022).

Duálne vzdelávanie je zvlášť úspešné v technických a priemyselných odvetviach, kde je dopyt po kvalifikovaných odborníkoch. Programy umožňujú študentom získať praktické skúsenosti priamo v podnikoch, čo im poskytuje výhodu pri vstupe na trh práce. Tento systém však čelí výzvam, ako sú nedostatok zapojených podnikov a slabá spolupráca medzi školami a zamestnávateľmi v niektorých regiónoch.

7.2.7. Mládež zo skupiny NEET

Skupina NEET, teda mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, neštudujú ani neabsolvujú odborné školenie (Európska komisia, 2010), predstavuje jedno z najväčších rizík pre sociálnu a ekonomickú stabilitu krajiny. Na Slovensku v roku 2022 predstavovala táto skupina približne 14 % populácie mladých ľudí vo veku 15 – 29 rokov (Eurostat, 2022). Miera NEET medzi mladými ľuďmi na Slovensku je vyššia ako priemer EÚ, čo naznačuje potrebu cieľových opatrení na zlepšenie situácie tejto skupiny.

Mladí ľudia v skupine NEET často čelia viacerým prekážkam pri opätovnom zapojení do vzdelávacieho systému alebo pracovného trhu. Tento fenomén je zvlášť problematický pre marginalizované skupiny, ako sú Rómovia alebo mladí ľudia z menej rozvinutých regiónov. Dlhodobá neprítomnosť v pracovnom alebo vzdelávacom systéme vedie k sociálnemu vylúčeniu, nižším životným príjmom a zhoršeným kariérovým vyhliadkam.

Vzhľadom na vysoké zastúpenie mládeže zo skupiny NEET je nevyhnutné realizovať programy zamerané na individuálnu podporu týchto mladých ľudí. Tieto programy by mali zahŕňať poradenstvo, odborné školenia a podporu pri hľadaní zamestnania, čo by malo pomôcť zvýšiť ich zamestnateľnosť a znížiť riziko dlhodobej nezamestnanosti. Programy ako Praxou k zamestnaniu 2 sa zameriavajú na podporu mladých ľudí, ktorí patria do skupiny NEET, a ukázali sa ako efektívne. Úspešnosť tohto programu dosiahla viac ako 58 %, čo je povzbudzujúce pre ďalší rozvoj iniciatív zameraných na túto ohrozenú skupinu (MPSVR SR, 2022).

7.2.8. Psychologické a sociálne dôsledky nezamestnanosti mladých

Nezamestnanosť má výrazný psychologický a sociálny vplyv na mladých ľudí, čo dokumentuje aj výskum NIVAM-u Mladí ľudia a trh práce (NIVAM, 2023). Mladí ľudia bez práce často čelia stresu, úzkosti, depresii a nízkej sebadôvere. Dlhodobá nezamestnanosť môže viesť k sociálnemu vylúčeniu a zvýšeniu rizika chudoby.

Nezamestnanosť môže negatívne ovplyvniť aj rodinné vzťahy a sociálne väzby. Podpora duševného zdravia a poskytovanie psychologickej pomoci sú preto kľúčové pri riešení negatívnych vplyvov nezamestnanosti.

7.2.9. Ekonomické dôsledky nezamestnanosti mladých

Nezamestnanosť mladých má výrazný vplyv na národnú ekonomiku. Vysoká miera nezamestnanosti vedie k nižším daňovým príjmom a vyšším nákladom na sociálne dávky. Každé percento nezamestnanosti mladých znižuje HDP o 0,2 % a zvyšuje náklady na sociálne zabezpečenie (Európska komisia, 2024). Mladí ľudia, ktorí začínajú svoju kariéru s nezamestnanosťou, čelia nižším príjmom a slabším pracovným podmienkam počas celej svojej kariéry.

Výskumy ukazujú, že nezamestnanosť mladých má dlhodobý negatívny vplyv na ich budúce kariérové vyhliadky a zvyšuje riziko pretrvávajúcej sociálnej nerovnosti. Programy zamerané na zlepšenie zamestnateľnosti mladých, ako sú odborné vzdelávanie, tréningy zručností a stáže, môžu pomôcť znížiť tento negatívny ekonomický dôsledok.

7.3. Existujúce opatrenia

7.3.1. Uplatňovanie aktívnych opatrení na trhu práce Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR

Strategické priority rozvoja zamestnanosti Slovenskej republiky do roku 2030 vytvárajú základný rámec pre rozvoj ďalších stratégií v oblasti aktívnej politiky trhu práce v programovom období 2021 – 2027. Prvým významným dokumentom v tejto oblasti je Akčný plán na posilnenie integrácie dlhodobo nezamestnaných na trh práce v SR s výhľadom do roku 2030, ktorý reaguje na odporúčanie Rady EÚ z 15. februára 2016 a na špecifické odporúčania Rady pre Slovensko z minulých rokov. Druhou významnou stratégiou je Národný plán posilnenia Záruky pre mladých ľudí v SR s výhľadom do roku 2030, ktorý vychádza z odporúčania Rady EÚ z 30. októbra 2020 o moste k pracovným miestam, čím nahrádza predchádzajúce odporúčanie z roku 2013 (MPSVR SR, 2023).

Na národnej úrovni nadväzujú tieto priority na viaceré strategické dokumenty, ako je napríklad Národná stratégia zamestnanosti SR do roku 2020, schválená vládou v decembri 2014, či Stratégia hospodárskej politiky SR do roku 2030, schválená v júni 2018. Kľúčové sú aj dokumenty ako Akčný plán inteligentného priemyslu, Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030 a Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030 (MPSVR SR, 2023).

Súčasne sa očakáva, že Plán obnovy a odolnosti SR, implementovaný do roku 2026, prinesie zásadné štrukturálne reformy, ktoré zvýšia kvalitu života vrátane opatrení odporúčaných Európskou komisiou, čo bude mať významný vplyv na rozvoj zamestnanosti a trhu práce v Slovenskej republike.

Medzi hlavné výzvy pre rozvoj zamestnanosti v roku 2023 patrili:

- dôsledky pandémie COVID-19,
- zelená a digitálna transformácia,
- zlepšenie služieb zamestnanosti,
- vzdelávanie pre potreby trhu práce,
- podpora znevýhodnených skupín.

Záruky pre mladých

V roku 2023 sa realizovali viaceré národné projekty na podporu zamestnatelnosti mladých ľudí v rámci implementácie Záruky pre mladých. Tieto projekty boli financované z prostriedkov EÚ v rámci operačného programu Ľudské zdroje (ďalej aj „OP ĽZ“) a spolufinancované zo štátneho rozpočtu SR. Prioritná os 2 OP ĽZ, zameraná na podporu zamestnanosti mladých, hrala v tomto smere kľúčovú úlohu.

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky ako sprostredkovateľský orgán pre Program Slovensko 2021 – 2027 v decembri 2023 vyhlásilo výzvu Rozvoj jednotných kontaktných miest Záruky pre mladých v regiónoch Slovenska. Cieľom výzvy je podporiť zvýšenie regionálnej zamestnanosti mladých ľudí a ich zručností nevyhnutných pre meniaci sa trh práce prostredníctvom poskytovania koordinovaných a individualizovaných služieb na jednom mieste respektíve vytvorením jednotných kontaktných miest pre mladých (ďalej len „JKM“) v regiónoch Slovenska. Cieľovou skupinou výzvy sú mladí ľudia v situácii NEET a mladí ľudia ohrození situáciou NEET. Celková finančná alokácia na výzvu je 64 253 500 eur (MPSVR SR, 2023).

Prax pre mladých

Jedným z hlavných projektov Ústredia práce, sociálnych a rodiny (ďalej aj „UPSVaR“) bol v sledovanom období program Prax pre mladých, realizovaný od septembra 2022 do decembra 2023, zameraný na zvýšenie zamestnatelnosti mladých uchádzačov o zamestnanie (ďalej aj „UoZ“) do 29 rokov, ktorí nespĺňali podmienky pracovného vzťahu. Projekt sa sústredil na zvyšovanie pracovných zručností a skúseností prostredníctvom praxe u zamestnávateľa, pričom finančné príspevky poskytoval príslušný úrad práce.

V roku 2023 bolo do projektu zaradených 1 715 uchádzačov, pričom väčšinu z nich tvorili mladí do 24 rokov. Zároveň bolo schválených 983 žiadostí zamestnávateľov, ktorí poskytli pracovné miesta pre 1 694 mladých ľudí. Z hľadiska znevýhodnených skupín predstavovali najväčšiu časť dlhodobo nezamestnaní, absolventi škôl a osoby bez stabilného zamestnania dlhšie ako 12 mesiacov. Väčšina zaradených mladých ľudí mala úplné stredné odborné vzdelanie, pričom najčastejšie vykonávali prax v oblasti administratívy, služieb a obchodu. V rámci projektu boli v roku 2022 alokované financie vo výške 5 miliónov eur. Dňa

31. júla 2023 bolo ukončené prijímanie žiadostí zamestnávateľov a uchádzačov o zamestnanie na účely vykonávania praxe v rámci tohto projektu.

Praxou k zamestnaniu 2

Cieľom národného projektu bolo poskytnúť mladým UoZ zo skupiny NEET vo veku do 29 rokov možnosť získať alebo zvýšiť a prehĺbiť si odborné zručnosti, vedomosti a skúsenosti, ktoré zodpovedajú ich dosiahnutému stupňu vzdelania, formou mentorovaného zapracovania a praxe u zamestnávateľa, ktorý vytvoril pracovné miesto najmenej na 6 mesiacov, respektíve na dobu neurčitú a na plný alebo polovičný pracovný úväzok s cieľom ich umiestnenia sa na trhu práce, pričom finančné príspevky sa poskytovali zamestnávateľovi najviac počas 9 mesiacov. Počas vykonávania mentorovaného zapracovania a praxe bol zamestnávateľom mesačne, najviac počas 9 mesiacov, poskytovaný finančný príspevok na úhradu časti celkovej ceny práce (ďalej aj „CCP“) zamestnanca, ktorý bol prijatý do pracovného pomeru na mentorované zapracovanie a prax, najviac 95 % CCP zamestnanca a maximálne vo výške minimálnej CCP pri plnom pracovnom úväzku alebo vo výške polovice minimálnej CCP pri polovičnom pracovnom úväzku za príslušný rok. Zároveň mu bol mesačne, najviac počas 6 mesiacov, poskytovaný finančný príspevok na mentorovanie pre mentora vo výške 12,5 % minimálnej CCP za každého mentorovaného zamestnanca. Okrem toho mohol zamestnávateľ dostať aj finančný príspevok na úhradu časti nevyhnutných finančných nákladov súvisiacich s mentorovaným zapracovaním a praxou (napríklad na osobné ochranné pracovné prostriedky, pracovné pomôcky, náradie...), ktorý bol poskytnutý jedenkrát počas mentorovaného zapracovania a raz počas praxe, a to najviac vo výške 5 % CCP na každého mentorovaného zamestnanca. Do národného projektu bolo zaradených 4 199 mladých UoZ zo skupiny NEET, pričom mentorované zapracovanie a prax ukončilo všetkých 4 199 účastníkov projektu. Z nich po 6 mesiacoch od ukončenia mentorovaného zapracovania a praxe zostalo na trhu práce všetkých 2 449 mladých UoZ zo skupiny NEET, ktorí ukončili mentorované zapracovanie a prax, čo je 58,33 % úspešnosť.

Chyť sa svojej šance

Ide o projekt, ktorý podporuje zamestnanosť a mentorovanie mladých uchádzačov o zamestnanie. Finančné príspevky sú poskytované zamestnávateľom, ktorí na vytvorené pracovné miesto prijímajú do pracovného pomeru uchádzača do 29 rokov na plný pracovný úväzok dohodnutý v rozsahu ustanoveného týždenného pracovného času na dobu neurčitú a s podmienkou zamestnávania počas minimálne 6 mesiacov. Finančné príspevky sa poskytujú mesačne, a to najviac počas 4 mesiacov mentorovaného zapracovania (to znamená, že pracovné miesto môže byť podporované najviac počas 4 mesiacov), a nasledujúce 2 mesiace praxe nie sú finančne podporované, pričom ďalej pokračuje pracovný pomer so znevýhodnenými uchádzačmi o zamestnanie (ďalej len „ZUoZ“) a mladými uchádzačmi o za-

mestnanie vo veku do 30 rokov (30 rokov mínus jeden deň), ktorí nie sú zamestnaní, nepokračujú v procese vzdelávania ani odbornej prípravy – not in employment, education or training (ďalej len „MUoZ – NEET“), v zmysle pracovnej zmluvy. Počas mentorovaného zapracovania si mentorovaní zamestnanci osvojujú teoretické a praktické skúsenosti a zručnosti pod vedením mentora, ktorého určí zamestnávateľ. Projekt okrem financovania zamestnaného uchádzača poskytuje aj finančnú podporu mentora počas 4 mesiacov. Od začiatku implementácie predmetného národného projektu bolo ku dňu 30. 4. 2023 zaradených 1 348 MUoZ, pričom mentorované zapracovanie s následným pokračovaním formou praxe ukončilo 1 162 MUoZ. Z nich po 6 mesiacoch od ukončenia mentorovaného zapracovania zostalo na trhu práce 1 139 MUoZ, čo je 98,02 % úspešnosť.

Vzdelávanie uchádzačov o zamestnanie 2

Celková výška finančných prostriedkov vyčlenených na výzvu je 22 704 192 eur. Vzdelávacie aktivity pre UoZ/ZUoZ sa členia na 2 opatrenia:

- **Repas +** zabezpečuje pre uchádzačov o zamestnanie poskytovanie príspevkov na rekvalifikačný kurz. Rekvalifikácia je príprava uchádzača o zamestnanie na uplatnenie sa na trhu práce v profesii, ktorú má záujem vykonávať. Rekvalifikačné kurzy sú podporované prostredníctvom príspevku na kurzovné a príspevku na cestovné a stravné. Uchádzač si zo zoznamu kurzov sám vyberie taký, o ktorý má záujem. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny uhradí uchádzačovi o zamestnanie po ukončení rekvalifikačného kurzu v zmysle uzatvorenej dohody príspevkov na kurzovné vo výške 100 % nákladov na rekvalifikačný kurz a príspevok na cestovné a stravné vo výške 4,76 eura za každý absolvovaný deň vyučovania kurzu, realizovaného výlučne prezenčnou formou, na základe žiadosti o úhradu príspevkov na rekvalifikačný kurz predloženej úradu práce, sociálnych vecí a rodiny. V rámci Repas+ bolo prostredníctvom NP Vzdelávanie MUoZ – II. podporených 2 399 uchádzačov o zamestnanie.
- **Kompas +** zabezpečuje pre uchádzačov o zamestnanie poskytovanie príspevkov na kompetenčný kurz. Kompetenčný kurz je príprava uchádzača o zamestnanie na uplatnenie sa na trhu práce v profesii, ktorú má záujem vykonávať po ukončení kurzu, s cieľom nadobudnúť vybrané kľúčové kompetencie – komunikačné zručnosti (vrátane sociálnych kompetencií), osobnostný rozvoj (vrátane manažérskych a podnikateľských kompetencií), počítačové zručnosti, jazykové zručnosti. Kompetenčné kurzy sú podporované prostredníctvom príspevku na kurzovné a príspevku na cestovné a stravné. Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny uhradí uchádzačovi o zamestnanie po ukončení kompetenčného kurzu v zmysle uzatvorenej dohody príspevkov na kurzovné vo výške 100 % nákladov na kompetenčný kurz a príspevkov na cestovné a stravné vo výške 4,76 eura za každý absolvovaný deň vyučovania kurzu, realizovaného výlučne prezenčnou formou. V rámci programu Kompas+ bolo prostredníctvom NP Vzdelávanie mladých UoZ – 2 podporených 504 UoZ.

EURES

Európske služby zamestnanosti (ďalej aj „EURES“) sú európskou sieťou založenou v roku 1994, ktorá spája verejné služby zamestnanosti v štátoch EÚ a Európskeho hospodárskeho priestoru (ďalej len „EHP“) vo Švajčiarsku. V roku 2021 prevzal koordináciu siete od Európskej komisie Európsky orgán práce (ďalej aj „ELA“). Na Slovensku poskytuje sieť EURES svoje bezplatné služby od roku 2004. Jej prioritou je podpora spravodlivej pracovnej mobility a uľahčenie voľného pohybu pracovníkov v štátoch EÚ, EHP a vo Švajčiarsku. Sieť EURES každoročne pripravuje množstvo podujatí pre mladých ľudí, napríklad tzv. Informačné stretnutia pre mladých nezamestnaných, v spolupráci s ďalšími európskymi sieťami a Národným inštitútom vzdelávania a mládeže, stretáva sa so študentmi základných, stredných aj vysokých škôl a participuje na burzách informácií a prezentáciách pre túto cieľovú skupinu v jednotlivých regiónoch Slovenska.

7.3.2. Opatrenia realizované Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky

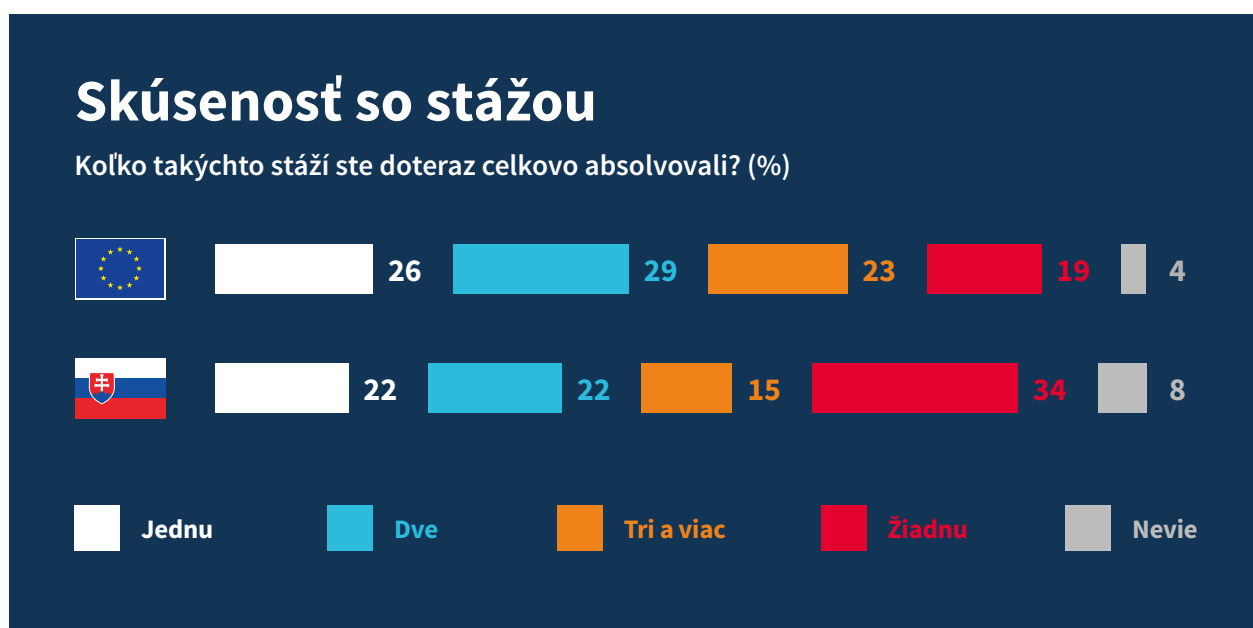
V období 2018 – 2023 Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR (ďalej aj MŠVVaM SR) prijalo viaceré opatrenia zamerané na rozvoj zamestnanosti a podnikavosti mladých ľudí. Tieto opatrenia sú stále v procese implementácie a majú za cieľ zlepšiť praktické zručnosti, podporiť medzinárodnú mobilitu, podnikavosť a inovácie. Nasledujúci súhrn predstavuje kľúčové iniciatívy, ktoré ministerstvo realizuje.

Program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu)

Už 24 rokov poskytuje program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) na Slovensku bohaté možnosti pre žiakov, študentov, učiteľov, odborníkov, pracovníkov v oblasti mládeže a dobrovoľníkov. Umožňuje im tráviť čas v zahraničí, čím si rozširujú vedomosti, otvárajú nové horizonty, osvojujú si nové schopnosti a kompetencie a zvyšujú svoju konkurencieschopnosť na pracovnom trhu. V roku 2021 vstúpil program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) do ďalšieho 7-ročného programového obdobia. V programovom období 2014 – 2020 sa zo Slovenska zrealizovalo 86-tisíc mobility, 21-tisíc vysokoškolských študentov sa zúčastnilo zahraničných študijných pobytov a stáží, 36-tisíc mladých ľudí sa zúčastnilo neformálneho vzdelávania v zahraničí a 16,5 tisíce pedagogických zamestnancov sa zúčastnilo zahraničných vzdelávacích kurzov a získavali nové poznatky z partnerských inštitúcií (Erasmus+ pre oblasť mládeže a športu, 2023).

Slovensko však zaostáva za priemerom štátov EÚ v integrácii mladých ľudí na trh práce prostredníctvom stáží. Stážou označujeme krátkodobú pracovnú skúsenosť, platenú alebo neplatenú, ktorá zahŕňa vzdelávanie a odbornú prípravu. Zvyčajne ju absolvujú mladí ľudia pred nástupom do riadneho zamestnania. V rozhovoroch prieskumu Eurobarometer z roku 2023, uskutočneného s 1 032 respondentmi vo veku 18 – 35 rokov na Slovensku a s 26 334 respondentmi v 27 krajinách EÚ, až 34 % mladých Slovákov uviedlo, že stáž doteraz neabsolvovali. Európsky priemer je na úrovni 19 % (Európska komisia, 2023).

Pritom slovenskí respondenti, ktorí uviedli skúsenosť so stážou, potvrdili, že do 6 mesiacov po jej ukončení buď získali prácu u rovnakého zamestnávateľa (30 %), u iného zamestnávateľa (27 %), alebo sa stali samostatne zárobkovo činnou osobou (5 %).

Obrázok č. 4: Skúsenosť mladých ľudí vo veku 18 – 35 na Slovensku a v EÚ s pracovnou stážou. Zdroj: Európska komisia (2023).¹

¹ Bleskový Barometer 523. Integrácia mladých ľudí na trh práce s osobitým dôrazom na stáž. Dostupné na: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2964>

Integrácia na trhu práce

Základ: respondenti, ktorí absolvovali aspoň jednu stáž

Ktorá z nasledujúcich možností nastala do 6 mesiacov po ukončení vašej poslednej stáže? (%)

Obrázok č. 5: Skúsenosť mladých ľudí vo veku 18 – 35 na Slovensku a v EÚ s pracovnou stážou. Zdroj: Európska komisia (2023)

Z hľadiska príležitostí na stáže pre znevýhodnenú mládež sa v prieskume spomínanom vyššie ukázalo, že nasledujúce skupiny vnímajú prekážky a nerovný prístup k dostupným stážam: mladí ľudia zo znevýhodneného socioekonomického prostredia (37 %), ľudia z migračného prostredia (36 %) a mladí ľudia s hendikepom (44 %), čo sú taktiež hodnoty pod európskym priemerom.

Program Erasmus+ (pre oblasť mládeže a šport)

Program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) naďalej predstavuje kľúčový nástroj na podporu vzdelávacej mobility, profesionálneho a osobného rozvoja mladých ľudí. V rámci programu sa realizujú tieto aktivity:

- *Podpora mobility jednotlivcov v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a mládeže:* Študenti a mladí profesionáli môžu absolvovať študijné pobyty a stáže v zahraničí, čím získavajú nové zručnosti a perspektívy.
- *Činnosti s účasťou mládeže:* Program Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) podporuje mládežnícke výmeny a vzdelávacie projekty, ktoré rozvíjajú ich sociálne a podnikateľské zručnosti.

- *Virtuálne výmeny v oblasti vysokoškolského vzdelávania a mládeže:* Študenti sa môžu zapojiť do online výmen so zahraničnými partnermi, čo umožňuje medzinárodnú spoluprácu aj v digitálnom prostredí.
- *Partnerstvá pre spoluprácu a inovácie:* V rámci programu vznikajú partnerstvá medzi vzdelávacími inštitúciami a zamestnávateľmi, ktoré podporujú inovácie vo vzdelávaní.
- *Budovanie kapacít v oblasti vysokoškolského vzdelávania, odborného vzdelávania a prípravy:* Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) naďalej podporuje rozvoj univerzít a odborných škôl, aby lepšie reagovali na potreby trhu práce.

Program Erasmus+ (pre oblasť mládeže a šport) tak dlhodobo prispieva k rozvoju zručností potrebných na trhu práce, podpore inovácií a posilňovaniu európskej identity mladých ľudí.

Kurikulárna reforma

MŠWAM SR pokračuje v realizácii komplexnej kurikulárnej reformy, ktorá je zameraná na niekoľko oblastí a cieľov:

- *Zmena cieľov vzdelávania:* Reforma kladie dôraz na rozvoj kompetencií potrebných v 21. storočí, ako sú kritické myslenie, riešenie problémov, tímová práca a kreativita.

- *Podpora podnikavosti a kreativity žiakov:* Školy sú vedené k tomu, aby podporovali rozvoj podnikateľského myslenia, samostatnosti a tvorivosti medzi študentmi.
- *Prepojenie vzdelávania s praxou a potrebami trhu práce:* Reforma sa sústreďí na posilnenie praktických zručností žiakov a na spoluprácu so zamestnávateľmi, aby absolventi boli lepšie pripravení na trh práce.
- *Rozvoj digitálnych zručností:* Reforma zahŕňa zvýšenie digitálnej gramotnosti, programovania a IT zručností, ktoré sú kľúčové v digitálnej ére.

Cieľom reformy je pripraviť absolventov na lepšie uplatnenie na trhu práce a v podnikaní.

Podpora podnikateľských zručností v rámci škôl

MŠVVaM SR aj naďalej podporuje rozvoj podnikateľských zručností medzi žiakmi a študentmi prostredníctvom týchto aktivít a projektov:

- zavádzanie podnikateľských predmetov do učebných osnov na stredných a vysokých školách,
- spolupráca so startupovými centrami a podnikateľskými inkubátormi, ktoré umožňujú študentom rozvíjať svoje podnikateľské nápady,
- realizácia projektov na rozvoj podnikateľských zručností, ako sú súťaže a workshopy pre mladých podnikateľov, kde študenti môžu prezentovať svoje podnikateľské projekty.

Tieto opatrenia sú súčasťou dlhodobej stratégie na podporu podnikavosti medzi mladými ľuďmi.

Rozvoj digitálnych zručností a IT vzdelávania

MŠVVaM SR kladie trvalý dôraz na rozvoj digitálnych zručností a IT vzdelávania, aby mladí ľudia boli lepšie pripravení na digitálny svet a pracovné pozície v IT sektore. Medzi hlavné iniciatívy, ktoré sú stále v procese realizácie, patria:

- modernizácia výučby informatiky na základných a stredných školách, so zameraním na programovanie, digitálnu bezpečnosť a využívanie technológií,
- podpora IT akadémií a špecializovaných škôl, ktoré ponúkajú odborné vzdelávanie zamerané na informačné technológie,
- investície do digitálnej infraštruktúry škôl, ktoré zahŕňajú zlepšenie prístupu k počítačom, softvérovým programom a internetu pre všetkých žiakov.

Akreditácia vzdelávacích programov zameraných na zamestnanosť, podnikavosť a rozvoj zručností mládeže

MŠVVaM SR v zmysle zákona č. 282/2008 Z. z. o podpore práce s mládežou a o zmene a doplnení zákona č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zriaďuje Akreditačnú komisiu v oblasti práce s mládežou. Akreditačná komisia posudzuje žiadosti o akreditáciu a ako poradný orgán odporúča ministerstvu vydať alebo nevydať potvrdenie o akreditácii. Cieľom akreditácie vzdelávacích programov je pomôcť vnímaniu práce s mládežou ako významného nástroja neformálneho vzdelávania. V nasledujúcej tabuľke uvádzame zoznam akreditovaných vzdelávacích programov (ďalej aj „AVP“) schválených MŠVVaM SR v témach zamestnanosti, podnikavosti či rozvoja zručností mládeže.

Platné AVP MŠVVaM SR na tému zamestnanosti, podnikavosti či rozvoja zručností mládeže

Názov AVP	Akreditovaný subjekt	Číslo akreditácie
Rozvoj líderských zručností	YMCA na Slovensku, Námestie Osloboditeľov 1, 031 01 Liptovský Mikuláš	AKPSM/0025/2019/4/002
Rozvoj zručností pre trh práce	Protect work, Závodská 679, 908 73 Veľké Leváre	AKPSM/0096/2020/4/009
Show your talent	OZ TEAM, Dolná 51, 974 01 Banská Bystrica	AKPSM/0100/2021/3/002
Show your talent Academy	OZ TEAM, Dolná 51, 974 01 Banská Bystrica	AKPSM/0100/2023/2/001
Inovatívne prvky v poradenstve a príprave mládeže z marginalizovaných rómskych komún pre vstup a uplatnenie sa na trhu práce	Centrum príležitostí Valaská – ZMR, o. z., ČSA 636/21, 974 01 Banská Bystrica	AKPSM/0115/2023/3/002

Tabuľka č. 1: Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát zverejnených na webovej stránke MŠVVaM SR (2024)

Zmeny v kariérovom poradenstve v systéme regionálneho školstva od 1. septembra 2019

Kariérové poradenstvo podľa zákona č. 209/2018 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony (ďalej aj „*zákon č. 209/2018 Z. z.*“) nadväzuje na úpravu zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „*zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave*“) a zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „*školský zákon*“). S účinnosťou od 1. septembra 2019 sa posilnila oblasť kariérového poradenstva, aby lepšie zodpovedala potrebám trhu práce a individuálnym predpokladom žiakov (MŠVVaM SR, 2019).

Kariérové poradenstvo v školách je navrhnuté tak, aby pomáhalo zosúladiť kariérový vývoj žiakov s ich schopnosťami a záujmami, pričom reflektuje aktuálne požiadavky trhu práce. Činnosti kariérového poradenstva zahŕňajú diagnostiku, poradenstvo, informovanie a koordináciu medzi školami a zamestnávateľmi.

Centrá poradenstva a prevencie (ďalej aj „*CPP*“) zohrávajú dôležitú úlohu v kariérovom poradenstve, najmä v diagnostike a poskytovaní informácií o trhu práce. Tieto centrá metodicky usmerňujú kariérové poradenstvo v školách a sú zodpovedné za výmenu informácií so zamestnávateľmi.

Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej aj „*zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických a odborných zamestnancoch*“) ďalej upravuje kategórie pedagogických a odborných zamestnancov zodpovedných za kariérové poradenstvo. Kariéroví poradcovia, výchovní poradcovia a školskí poradcovia sa aktívne podieľajú na poskytovaní poradenstva v školách, pričom riaditelia môžu určovať ďalšie pozície pre efektívnejšiu realizáciu kariérového poradenstva. Významnou zmenou je aj zníženie vyučovacej záťaže pre kariérových a výchovných poradcov, čo umožňuje viac času na poradenské aktivity.

V rámci kariérového poradenstva sa očakáva, že CPP v sídle krajov budú poskytovať koncepčné, metodické a supervízne činnosti, čím sa zabezpečí lepšia koordinácia kariérového poradenstva v školách a školských zariadeniach na regionálnej úrovni. Týmto spôsobom sa posilní odborná úroveň kariérového poradenstva a jeho prepojenie s potrebami trhu práce (MŠVVaM SR, 2019).

Celoživotné vzdelávanie a rekvalifikácia mladých

MŠVVaM SR naďalej podporuje rekvalifikáciu a celoživotné vzdelávanie mladých ľudí, aby mohli flexibilne reagovať na meniace sa požiadavky trhu práce. Tieto programy zahŕňajú rôzne kurzy a e-learningové platformy, ktoré umožňujú mladým ľuďom získať nové zručnosti a kvalifikácie.

Ďalšie opatrenia na podporu zamestnanosti a podnikavosti mladých ľudí

Podpora zamestnanosti mládeže

Nedostatočná podpora zamestnanosti mládeže bola ďalším problémom, ktorý identifikovala Správa o mládeži 2018. Mladí ľudia, najmä z marginalizovaných komunít, mali obmedzené príležitosti na trhu práce, čo ovplyvnilo ich ekonomickú situáciu a sociálne začlenenie. V roku 2018 malo približne 20 % mladých ľudí z marginalizovaných skupín problém nájsť zamestnanie (OECD, 2019). Tento problém bol ešte výraznejší v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou a nízkym prístupom k vzdelávacím a odborným príležitostiam.

V období 2018 – 2023 sa situácia v oblasti zamestnanosti mládeže postupne zlepšila vďaka zvýšenému dôrazu na programy podporujúce zamestnanosť. Programy zamerané na stáže, odborné školenia a podporu podnikania poskytli mladým ľuďom viac príležitostí zapojiť sa do pracovného trhu. V roku 2022 sa v rámci nových programov s rozpočtom 15 miliónov eur zamestnalo viac ako 3-tisíc mladých ľudí (MPSVR SR, 2021). Tieto programy umožnili mladým ľuďom získavať praktické skúsenosti, ktoré sú kľúčové pre ich profesijný rozvoj.

Podľa posledných údajov z roku 2023 sa nezamestnanosť mládeže znížila o približne 5 % v porovnaní s rokom 2018, čo naznačuje pozitívny trend v zamestnanosti mladých ľudí. Zlepšenie sa týkalo najmä oblastí s predtým vysokou nezamestnanosťou a marginalizovaných komunít. Príležitosť na zamestnanie sa rozšírila aj vďaka rastúcemu dôrazu na rozvoj zručností, ako sú technológie a podnikanie, čo mladým ľuďom poskytlo nové možnosti v rastúcich sektoroch hospodárstva.

Situácia sa tak postupne zlepšuje, aj keď stále existujú výzvy, ako sú regionálne rozdiely a potreba ďalších opatrení na podporu zamestnanosti v menej rozvinutých oblastiach. Tento trend naznačuje, že pokračujúca podpora a investície do programov pre mládež budú kľúčové pre dosiahnutie trvalo udržateľného zlepšenia zamestnanosti mladých ľudí.

7.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

Zo strany zamestnávateľov bolo adresovaných niekoľko podnetov, ktoré by podľa nich mohli prispieť k lepšiemu uplatneniu mladých ľudí na trhu práce. Medzi najdôležitejšie sa zaraďuje zmena systému výučby, ktorá by mala klásť väčší dôraz na tzv. mäkké zručnosti („soft skills“) a schopnosť pracovať s informáciami:

- **Rozvoj kritického myslenia:** Zamestnávatelia poukazujú na potrebu rozvíjať v mladých ľuďoch najmä kritické zmýšľanie, tímovú prácu, komunikáciu či plánovanie práce. Z hľadiska budúcnosti najmä environmentálnu gramotnosť, cudzie jazyky a digitálne zručnosti vrátane technickej gramotnosti a rozvíjania softvérov.
- **Odmeňovanie kvality výučby a pripravenosti absolventov:** Združenie zamestnávateľov apeluje na zmenu spôsobu financovania stredných škôl so zameraním na odmeňovanie kvality výučby a pripravenosti absolventov na ďalšie štúdium alebo trh práce. Spolu s tým aj na zvýšenie celkových výdavkov na vzdelávanie.
- **Častejšie zavádzanie praxe pri príprave študentov stredných a vysokých škôl:** Prax, ktorá slúži na zlepšovanie zručností študentov a zvyšuje ich hodnotu na trhu práce, by sa mala stať súčasťou študijných osnov, a to vrátane duálneho vzdelávania.
- **Podpora mobility a medzinárodnej spolupráce v oblasti vzdelávania:** Mobilita prispieva k výmene znalostí pedagogických zamestnancov. Odstránenie zbytočnej byrokracie a finančná podpora by mohli prispievať k zlepšovaniu nielen jazykových znalostí vyučujúcich, ale aj ich odborných znalostí. Podpora mobility rovnako prispieva k zlepšovaniu zručností študentov, ktoré môžu zvýšiť ich atraktivitu na trhu práce. Kvalita vzdelávacieho procesu sa zvyšuje aj v prípade príchodu zahraničných vyučujúcich na Slovensko.
- **Zosúladenie výučby s požiadavkami na trhu práce:** Prognózovanie trhu práce a schopnosť vzdelávacieho procesu prispôbovať sa aktuálnym trendom sú podľa zamestnávateľov dôležitým prvkom pri zamestnávaní mladých ľudí.

Zoznam použitých zdrojov

Európska komisia, 2024. *Tematický informačný list európskeho semestra – Zamestnanosť mladých*. Dostupné na: https://commission.europa.eu/document/download/2f176b46-255c-4004-8178-5e6d4d71aaa7_sk?filename=european-semester-thematic-factsheet-youth-employment-sk.pdf

Eurostat. (2023). *Unemployment by sex and age – annual data*. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/UNE_RT_A/default/table

Eurostat, 2021. *Estimated average age of young people leaving the parental household by sex*. [Dáta]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/YTH_DEMO_030_custom_7245714/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=3dfa3981-1e2d-48b3-b2ac-88fd4968761b&page=time:2022

Inštitút pre verejné otázky (IVO), 2021. *Únik mozgov*. Dostupné na: https://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Unik_mozgov.pdf

MESA 10, 2019. *Analýza zistení o stave školstva na Slovensku*. Dostupné na: <https://analiza.todazorum.sk/analiza-zisteni-o-stave-skolstva-na-slovensku.pdf>

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR SR), 2022. *Prax pre mladých*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/narodne-projekty-oznamenia-o-moznosti-predkladania-ziadosti-o-poskytnutie-financneho-prispevku/narodny-projekt-prax-pre-mladych.html?page_id=1211931

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR SR), 2022. *Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2022*. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/analyticky-centrum/2023/spravasossr_2022_final.pdf

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR SR), 2023. *Výzva: Rozvoj jednotných kontaktných miest (JKM) Záruky pre mladých v regiónoch Slovenska (PSK-MPSVR-023-2023-DV-ESF+)*. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/esf/op-slovensko/vyzvy-dop/vyzva-rozvoj-jednotnych-kontaktnych-miest-jkm-zaruky-mladych-regio-noch-slovenska.pdf>

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (MPSVR SR), 2024. *Vyhodnotenie uplatňovania aktívnych opatrení na trhu práce za rok 2023. Sekcia služieb zamestnanosti*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/aktivne-opatrenia-trhu-prace/aktivne-opatrenia-trhu-prace-2023.html?page_id=1373598

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2023. *Projekt Duálne vzdelávanie pokračuje*. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/projekt-dualne-vzdelavanie-pokracuje/>

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2019. *Zmeny v kariérovom poradenstve v systéme regionálneho školstva od 1.9.2019*. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/zmeny-v-karierovom-poradenstve-v-systeme-regionalneho-skolstva-od-192019/>

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2019. *Schválený NP EPIVU - Elektronická platforma individuálnych vzdelávacích účtov*. Dostupné na: <https://eurofondy.gov.sk/program-slovensko/monitorovaci-vybor/schvalene-zamery/>

Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2023. *Mladí ľudia a trh práce*. Dostupné na: <https://nivam.sk/mladi-ludia-a-trh-prace-vysledky-vyskumu/>

PRAXUJ, 2020. *Prieskum Praxuj: Viac ako štvrtina vysokoškolákov na Slovensku prišla o prácu počas pandémie*. Dostupné na: <https://praxuj.sk/magazin/prieskum-praxuj-viac-ako-stvrtina-vysokoskolakov-na-slovensku-prisla-o-pracu-pocas-koronakrizy>

Republiková únia zamestnávateľov, 2017. *Koncept reformy odborného vzdelávania na Slovensku z pohľadu RÚZ*. Dostupné na: <https://www.ruzsr.sk/media/f8367334-37d5-4ecc-b984-156c03fb482b.pdf>

Republiková únia zamestnávateľov, 2021. *Rozbor možnosti sledovania a vyhodnocovania uplatniteľnosti absolventov škôl a vyhodnocovania uplatniteľnosti absolventov škôl – Analýza*. Dostupné na: <https://www.ruzsr.sk/media/a7a1893c-b8c1-495a-98cb-44151d0e875a.pdf>

Republiková únia zamestnávateľov, nedatované. *Zručnosti pre budúcnosť konkurencieschopného trhu práce na Slovensku – Analýza*. Dostupné na: <https://www.ruzsr.sk/media/f712ce0d-a425-4509-a98b-fbb83d4f9d00.pdf>

Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV), 2023. *Duálne vzdelávanie na Slovensku*. Dostupné na: <https://siov.sk/vzdelavanie/dualne-vzdelavanie/>

TREXIMA, 2020. *Uplatnenie absolventov v zamestnaní*. Dostupné na: <https://www.trendyprace.sk/sk/absolventi/sk-trendy/zamestnanost>

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2019. *Vzdelávanie UOZ*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/europsky-socialny-fond/narodne-projekty-v-programovom-obdobi-2014-2020/narodny-projekt-vzdelavanie-uchadzacov-o-zamestnanie-2.html?page_id=931381

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2022a. *Národný projekt „Prax pre mladých“*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/europsky-socialny-fond/narodne-projekty-v-programovom-obdobi-2014-2020/narodny-projekt-prax-pre-mladych.html?page_id=1212517

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2022b. *Národný projekt „Chyt' sa svojej šance“*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/ra/aktualne-oznamy/narodny-projekt-chyt-sa-svojej-sance.html?page_id=1153805

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2023a. *Počet mladých bez zamestnania vo veku do 29 rokov dosiahol druhú najnižšiu hodnotu za posledných 11 rokov*. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/pocet-mladych-ludi-bez-zamestnania-vo-veku-do-29-rokov-dosiahol-druhu-najnizsiu-hodnotu-za-poslednych-11-rokov.html>

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2023b. *Repas pre uchádzačov o zamestnanie*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-na-trhu-prace/repas-pre-uchadzacov-o-zamestnanie-okrem-bsk.html?page_id=908624

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (ÚPSVaR), 2023c. *Kompas pre uchádzačov o zamestnanie*. Dostupné na: https://www.upsvr.gov.sk/sluzby-zamestnanosti/nastroje-aktivnych-opatreni-na-trhu-prace/kompas-pre-uchadzacov-o-zamestnanie-okrem-bsk.html?page_id=908606

08

Digitálna transformácia

8.1. Úvod

Digitálna transformácia mládeže na Slovensku sa odvíja v kontexte adaptácie nových technológií a integrácie mladých ľudí do rastúceho sektora informačných a komunikačných technológií (ďalej aj „IKT“). Kým tieto zmeny prinášajú sľub nových príležitostí, stojíme pred kritickými výzvami, ktorými sa Slovensko musí zaoberať. Kapitola sa opiera o schválenú Stratégiu pre mládež. Tento strategický dokument definuje v rámci cieľa Podporovať zodpovednú a bezpečnú digitálnu transformáciu (Stratégia, 2021, s. 35) 8 opatrení, ktorých implementácia je naplánovaná na roky 2023 – 2028.

Východisková situácia digitálnej transformácie na Slovensku je zasadená do európskeho kontextu a čerpá z príkladov domácej a zahraničnej dobrej praxe. Vzdelávanie v oblasti digitálnych zručností mládeže je nutné zasadiť do hospodárskeho kontextu, keďže sektor IKT na Slovensku produkuje v priemere 2-až 3-násobne vyššie priemerný HDP ako ostatné odvetvia. Jednou z najvýraznejších nerovností v digitálnej sfére je nedostatočné zastúpenie žien v IKT, ktoré sa začína už v období vzdelávania a má hlboké dôsledky nielen pre rodovú rovnosť, ale aj pre inovačný a ekonomický potenciál krajiny.

Rýchla digitalizácia spoločnosti a ekonomiky prináša nové výzvy, riziká a príležitosti pre mladých ľudí na Slovensku. Kapitolu preto uzatvára súbor odporúčaní na aktívne ovplyvňovanie formovania digitálnej budúcnosti Slovenska, a to najmä z hľadiska práce s mládežou.

8.2. Východisková situácia

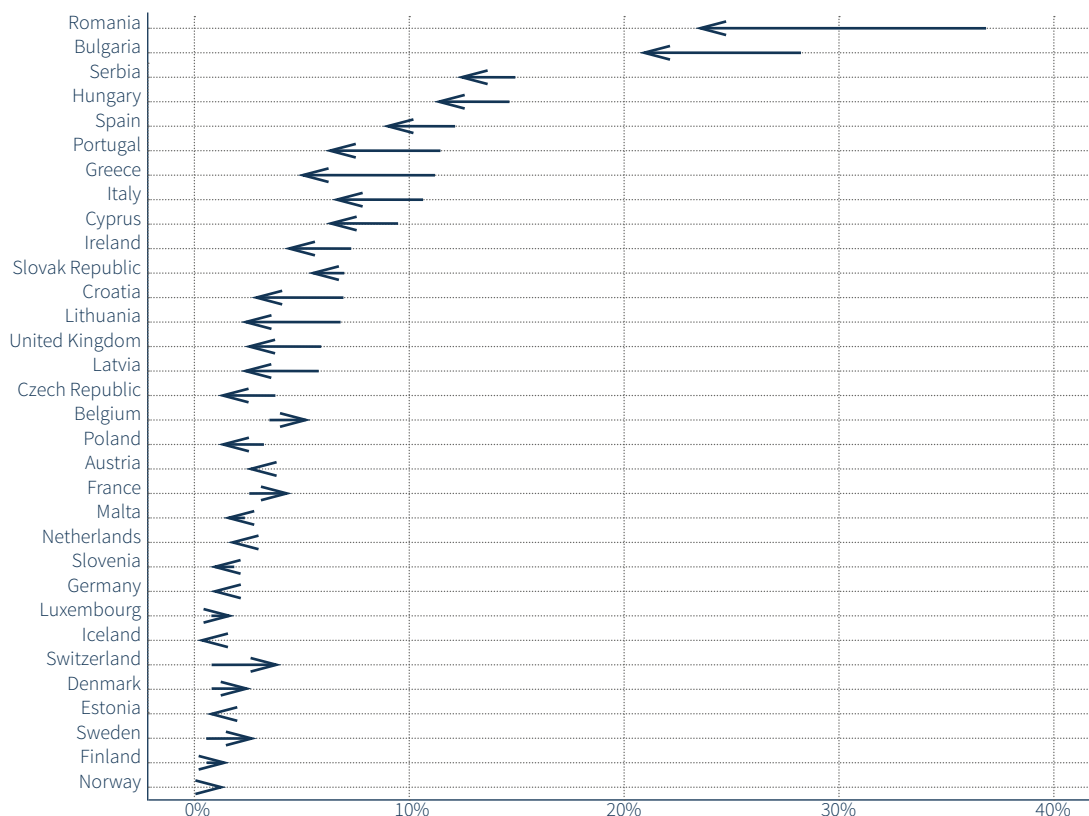
V období rokov 2018 – 2023 prešlo Slovensko intenzívnou digitálnou transformáciou, a to najmä v oblasti vzdelávania mládeže, pričom pandémie COVID-19 zmenila paradigmu vzdelávania a práce s nutným prechodom na online platformy. Reagujúc na tieto výzvy, Slovensko integrovalo do školských osnov digitálne vzdelávanie. Podľa prieskumu Inštitútu vzdelávacej politiky (ďalej aj „IVP“) však nebolo počas prvej vlny pandémie do online vzdelávania zapojených až 18,5 % žiakov základných a stredných škôl. Najviac z nich pochádza z chudobnejších regiónov (MŠVVaM SR, 2020).

Podľa prieskumu Rady mládeže Slovenska (ďalej aj „RmS“) z roku 2022 s názvom Mladí a trh práce (Pecháčova a Čavojská, 2022), realizovanom prostredníctvom fokusových skupín, mala dištančná výučba počas pandémie negatívny vplyv na kvalitu a samotnú dostupnosť vzdelávania. Takmer pätina respondentov (17 %), ktorí mali skúsenosť s dištančnou výučbou, deklarovala, že ich technické vybavenie a prístup k internetu neboli postačujúce na dištančnú výučbu. Len 40 % respondentov súhlasilo s tvrdením,

že pri dištančnej výučbe nadobudli porovnateľné vedomosti ako pri prezenčnej výučbe. Viac ako štvrtina respondentov (28 %) sa vyjadrila, že ich technické vybavenie a prístup k internetu mali negatívny dosah na ich študijné výsledky.

Z prieskumu agentúry Focus z roku 2021¹ vyplýva, že len 27 % základných škôl vyučovalo informatiku počas pandémie v rovnakom počte hodín ako pri prezenčnom vyučovaní. Informatika sa na 42 % škôl vyučovala dištančne a s menším počtom hodín, zatiaľ čo na 31 % škôl sa informatika nevyučovala vôbec. Učítelia v miestach, kde sa informatika nevyučovala, ako hlavný dôvod uviedli, že bola odstránená pre zníženie hodinového fondu, keďže nie je považovaná za kľúčový predmet (68 %). Z celkového počtu opýtaných 18 % učiteľov považuje online vzdelávanie v iných predmetoch za dostatočné na rozvoj digitálnych kompetencií žiakov, čo označili ako primárny dôvod absencie informatiky. Ďalších 14 % zdôraznilo ako hlavný dôvod problému zo strany žiakov, ako sú nedostatočné technické prostriedky alebo nedostupnosť internetu.

Figure 3: Percentage of school-aged children (6-16) digitally deprived, Europe, 2015 – 2019

Obrázok č. 1: Percento žiakov vo veku 6 – 16 rokov čeliacich digitálnej deprivácii v Európe v rokoch 2015 – 2019.

Zdroj: Ayllón, S., Holmarsdóttir, H., Lado, S.: Digitálne znevýhodnené deti v Európe. *Child Ind Res* 16 (2023).

¹ SITA 2023, Školy vyučovali informatiku aj počas dištančného vzdelávania, nebola však kľúčovým predmetom, SITA [online]. [cit.:10.6.2023] Dostupné z: <https://sita.sk/vskolstve/skoly-vyucovali-informatiku-aj-pocas-distancneho-vzdelavania-nebola-vsak-klucovym-predmetom/>. Prieskumu sa zúčastnilo 310 učiteľov informatiky z 310 základných škôl na Slovensku

„Digital deprivation“ možno preložiť ako digitálne odlúčenie alebo digitálna deprivácia. Tento termín sa vzťahuje na stav, keď jednotlivci alebo komunity nemajú prístup k digitálnym zdrojom, technológiám alebo službám, často pre ekonomické, geografické alebo sociálne obmedzenia. Dnes, keď je digitálna technológia kľúčová pre vzdelávanie, prácu a sociálnu interakciu, môže digitálne odlúčenie viesť k vážnym sociálnym a ekonomickým nerovnostiam.

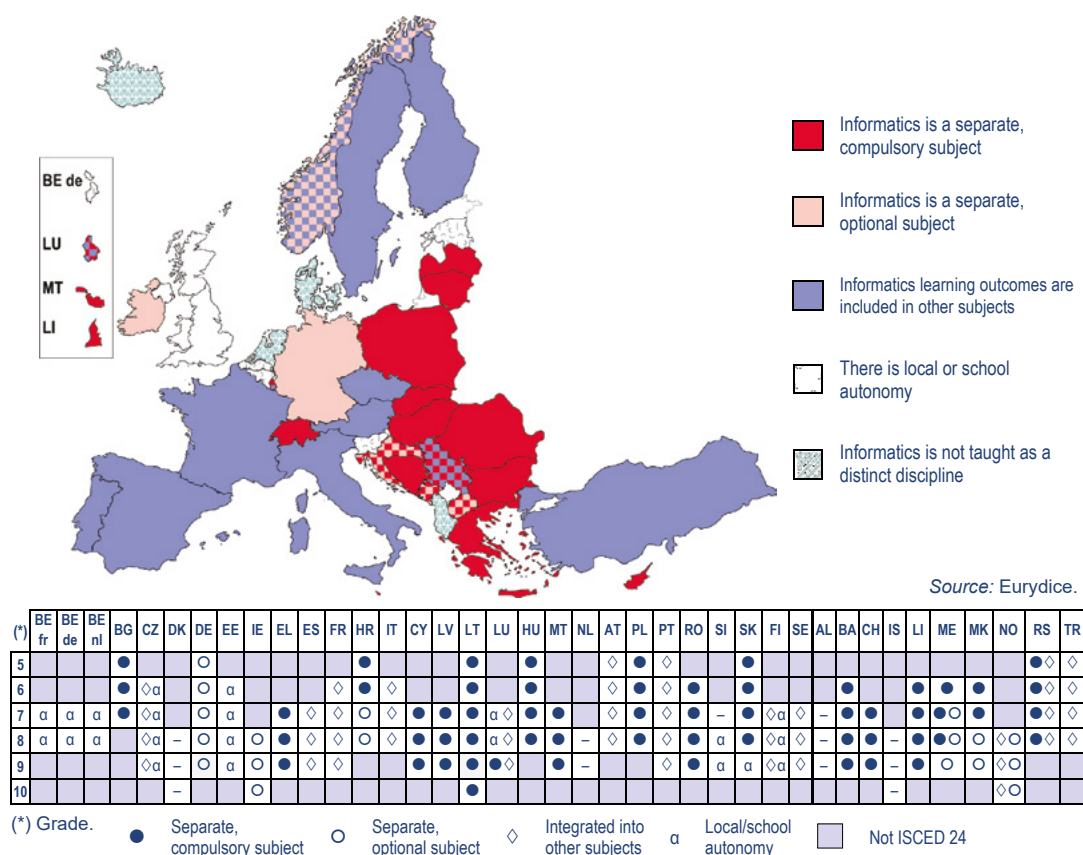
Podľa analýzy Digitally deprived children in Europe z roku 2023 (Ayllón, Holmarsdóttir & Lado, 2023) sa počet digitálne odlúčených detí vo veku 6 – 16 rokov na Slovensku v roku 2019 pohyboval na úrovni zhruba 8 %, čo predstavuje približne 1 % zlepšenie oproti roku 2015. V oblasti dostupnosti technológií pre deti vo veku 6 – 16 rokov bolo v roku 2019 Slovensko pod európskym priemerom. Na digitálne odlúčenie detí v našej časti Európy majú najväčší vplyv materiálny nedostatok rodiny, chudoba a rodičia s nízkym vzdelaním.

Tento problém má za cieľ riešiť aj projekt Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (ďalej aj „MRRaI SR“) v spolupráci s Digitálnou koalíciou s názvom Digitálny žiak², spustený v školskom roku 2022/2023. Formou

poukážok vo výške 350 eur na nákup laptopov podporuje využívanie digitálnych technológií aj vo vzdelávacom procese. Projekt má za cieľ aj zlepšiť inklúziu a prístup k digitálnym technológiám pre žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Až 152-tisíc žiakov základných, stredných a stredných odborných škôl sa zaregistrovalo na príspevok na nákup digitálneho vybavenia, doposiaľ bolo zakúpených vyše 70-tisíc zariadení (MRRaI SR, 2024). Národný dosah projektu je veľkou pridanou hodnotou, keďže umožnil zníženie sociálnych rozdielov medzi žiakmi, podporil individuálny prístup k vzdelávaniu a zároveň vytvoril podmienky na realizáciu dištančného vzdelávania pre väčšiu skupinu žiakov. Podprojektom s podobným zameraním je národný projekt Digitálny príspevok pre žiakov z Ukrajiny³.

Podľa správy Európskej komisie Informatics Education at school in Europe z roku 2022 (EACEA, 2022) patrí Slovensko medzi 13 vzdelávacích systémov v rámci EÚ, kde je informatika samostatným povinným predmetom počas celého nižšieho stredného vzdelávania, (obrázok č. 2). Vo väčšine z nich (Bulharsko, Grécko, Lotyšsko, Maďarsko, Poľsko, Slovensko, Bosna a Hercegovina, Lichtenštajnsko a Srbsko) je informatika povinným predmetom aj v rámci základného vzdelávania.

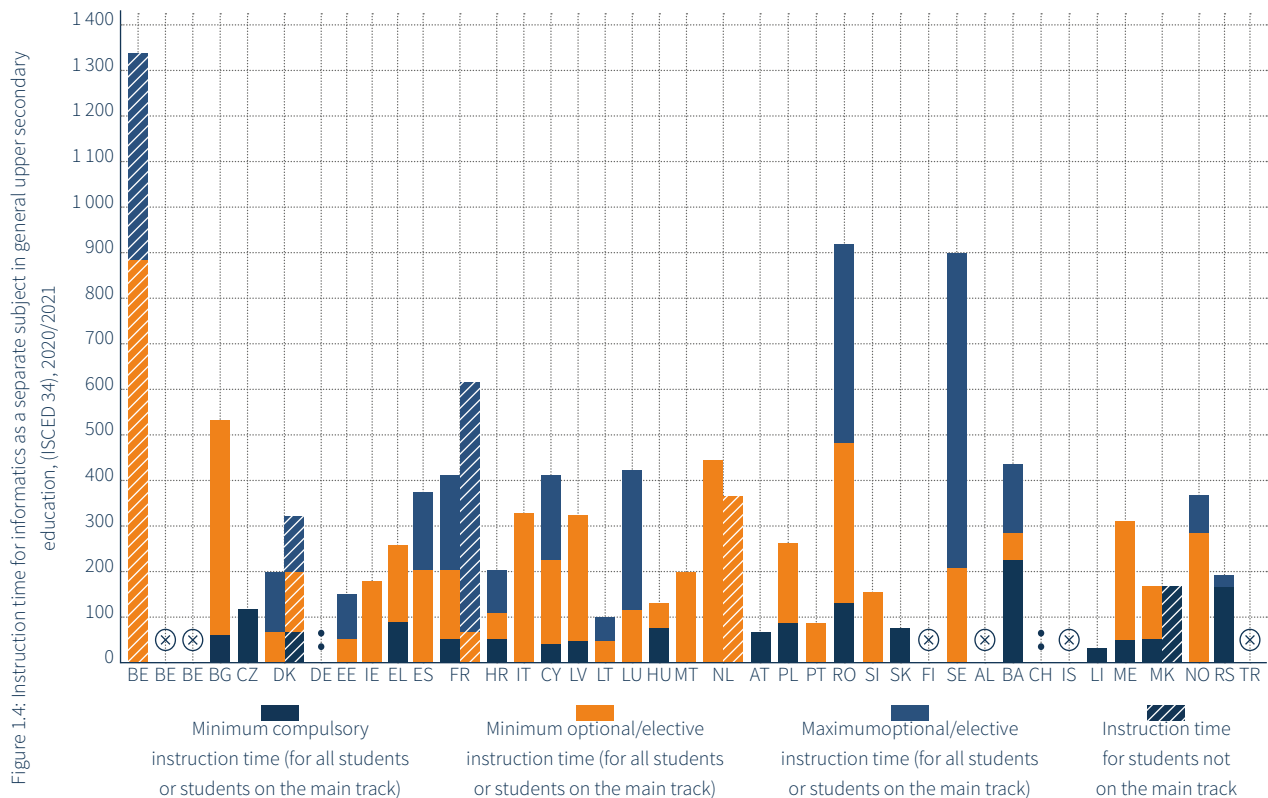
Figure 1.2: Informatics in the curriculum of general lower secondary education (ISCED 24), 2020/2021

Obrázok č. 2: Informatika na druhom stupni základného vzdelávania v krajinách Európy v školskom roku 2020/2021. Zdroj: EACEA (2022).

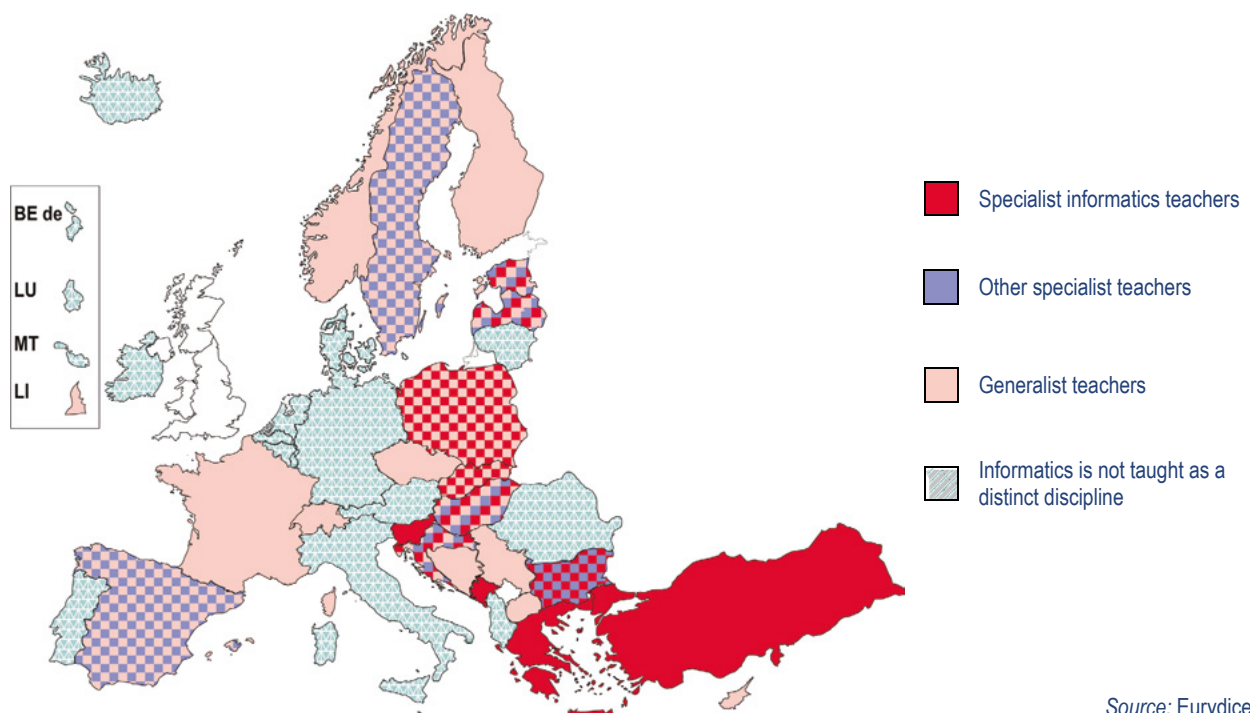
2 Bližšie informácie na: <https://digitalnyziak.sk/>

3 Bližšie informácie na: <https://digitalnakoalicia.sk/ukrajinsky-ziak/>

Obrázok č. 3: Povinný vyučovací čas na predmet informatiky na druhom stupni základného vzdelávania v krajinách Európy v školskom roku 2020/2021. Zdroj: EACEA (2022).

Figure 3.1: Professional profiles of informatics teachers in primary education (ISCED 1), 2020/2021

Source: Eurydice.

Obrázok č. 4: Profesionálne profily učiteľov informatiky na základných školách v krajinách Európy v školskom roku 2020/2021. Zdroj: EACEA (2022)

V Českej republike a na Slovensku školy autonómne rozhodujú o rozdelení odporúčaného minimálneho vyučovacieho času na informatiku medzi ročníky. Na Slovensku je povinný vyučovací čas približne 75 hodín, ale môže byť aj viac, ak školy ponúkajú ďalšie predmety z oblasti informatiky (obrázok č. 3).

Obrázok č. 4 znázorňuje, že vo väčšine vzdelávacích systémov, kde je informatika stanovená ako samostatná disciplína v kurikule základnej školy, sú za jej výučbu zodpovední všeobecní, nie špecializovaní učitelia. Toto potvrdzuje všeobecný trend v Európe, že všeobecní učitelia majú zodpovednosť za poskytnutie celého alebo takmer celého kurikula v základnom vzdelávaní.

Efektívne porovnanie výkonnosti Slovenska s ostatnými 27 členskými štátmi EÚ v širokom spektre oblastí poskytuje Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti⁴ (ďalej aj „DESI“). V indexe DESI za rok 2018 Slovensko obsadilo 20. miesto spomedzi 28 členských štátov EÚ (European Commission, 2018) a v poslednom dostupnom meraní z roku 2022 sa prepadlo na 23. miesto (European Commission, 2022). Slovensko patrí do skupiny krajín so slabými výsledkami – okrem Slovenska tam zaraďujeme Bulharsko, Cyprus, Grécko, Chorvátsko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Taliansko.

EÚ si stanovila ambiciózne digitálne ciele s cieľom zlepšiť digitálne zručnosti aspoň 80 % jednotlivcov vo veku 16 – 74 rokov a mať do roku 2030 20 miliónov špecialistov na oblasť IKT. Správa Report on the State of the Digital Decade z roku 2023 však odhaľuje, že bez významných zmien bude mať do roku 2030 základné digitálne zručnosti len 59 % obyvateľstva EÚ a počet špecialistov na IKT by nemusel prekročiť 12 miliónov (Európska komisia, 2023).

Správa o mládeži Slovenskej republiky 2024 prvýkrát obsahuje kapitolu Digitálna transformácia, čo vyplýva zo schválenej Stratégie pre mládež. Tento strategický dokument definuje v rámci cieľa „Podporovať zodpovednú a bezpečnú digitálnu transformáciu“ nasledujúcich 8 opatrení, ktorých implementácia je naplánovaná na roky 2023 – 2028 (MŠVVaM SR, 2021, str. 35).

Slovensko sa v roku 2023 zapojilo do medzinárodnej štúdie ICILS 2023, ktorá hodnotí digitálne zručnosti žiakov v oblasti počítačovej a informačnej gramotnosti (CIL) a informatického myslenia (CT). V štúdiu sa zúčastnilo viac ako 133 000 žiakov z 34 krajín a regionálnych jednotiek, pričom na Slovensku testovanie absolvovalo 3 034 žiakov z 166 škôl. Priemerné skóre slovenských žiakov v oblasti CIL dosiahlo 499 bodov, čo je nadpriemerný výsledok v porovnaní s 476 bodmi celkového priemeru krajín. Avšak tento výsledok je nižší o 19 bodov v porovnaní s predchádzajúcim cyklom štúdie ICILS 2013. **V oblasti CT slovenskí žiaci dosiahli skóre 498 bodov, čím sa umiestnili nad priemerom krajín, ktorý bol 483 bodov.** Štúdia ukazuje, že socioekonomické

faktory, ako vzdelanie rodičov, počet kníh a prítomnosť počítačov v domácnosti, majú významný vplyv na výkon žiakov v testoch.

Žiaci, ktorých rodičia majú nižšie vzdelanie alebo menej domácich kníh a počítačov, dosiahli nižšie skóre v porovnaní s tými, ktorých rodičia majú vyššie vzdelanie a lepšie materiálne podmienky. Taktiež sa ukázalo, že žiaci gymnázií dosiahli podstatne lepšie výsledky ako žiaci základných škôl (Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2024).

⁴ Zložený index každoročne vyhodnocovaný Európskou komisiou, ktorý sleduje pokrok a úroveň rozvoja digitálnej ekonomiky a spoločnosti v členských štátoch EÚ v piatich hlavných oblastiach: pripojiteľnosť, ľudský kapitál, využívanie internetových služieb, integrácia digitálnej technológie a digitálne verejné služby. Bližšie informácie na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>

8.3. Existujúce opatrenia

K nasledujúcim opatreniam uvádzame východiskový stav z obdobia od roku 2018 až po koniec sledovaného obdobia v roku 2023.

8.3.1. Poskytovať školenia, tréningy, kurzy v rámci neformálneho a celoživotného vzdelávania, s cieľom zlepšenia digitálnych zručností mladých ľudí ako aj osôb pracujúcich s mládežou

Podľa Analýzy dotazníkového prieskumu medzi stredoškólakmi realizovaného Slovenským inštitútom mládeže IUVENTA (dnes NIVAM) z roku 2021 (IUVENTA, 2021) bola dostupnosť a efektívne využívanie digitálnych technológií a inovácií v školách hodnotená známkou 2,75 (na 5-bodovej škále, 1 – najlepšia).

Aspekt prípravy mladých ľudí na život v 21. storočí študenti ohodnotili priemernou známkou 3,04. Prítom prieskum Mladí a trh práce (Čavojská & Pecháčková, 2022) potvrdzuje, že práve ovládanie digitálnych nástrojov radí slovenská mládež medzi 4 najkľúčovejšie tzv. tvrdé zručnosti pri hľadaní zamestnania.

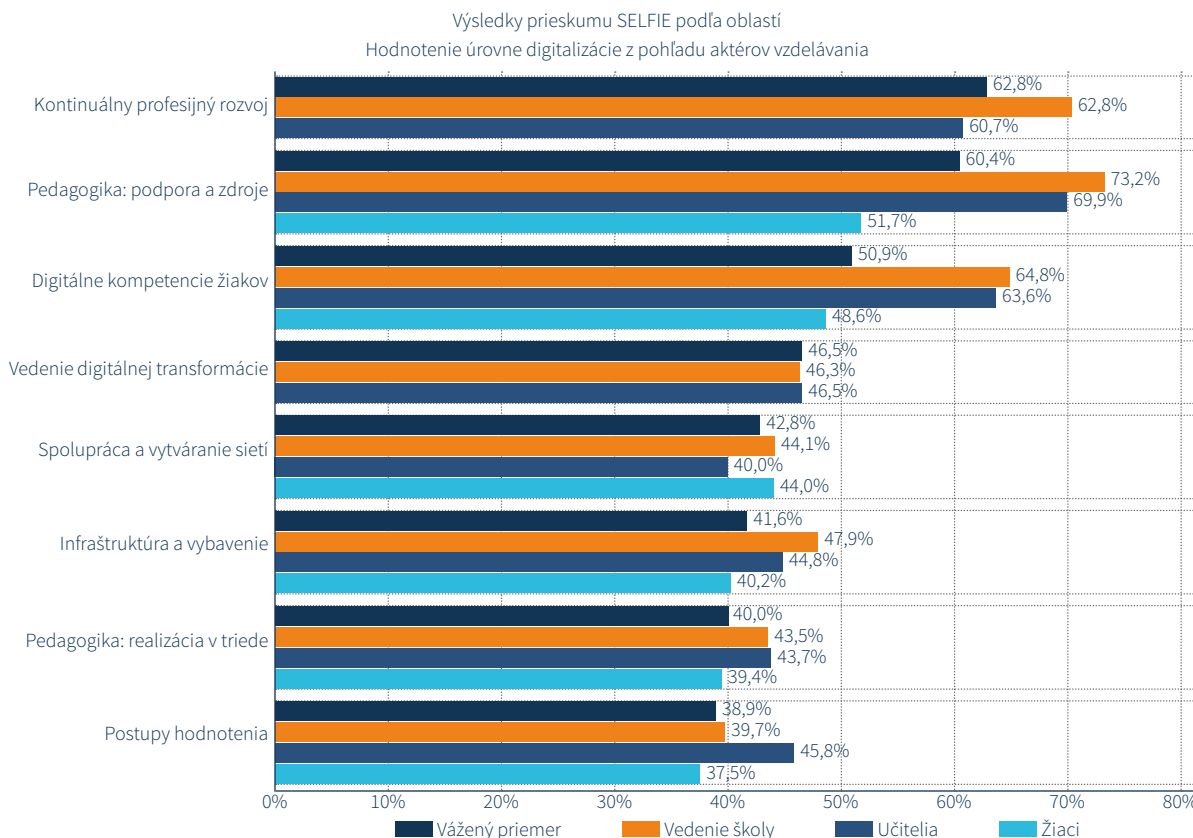
V rámci Národného projektu IT Akadémia – vzdelávanie pre 21. storočie⁵ sa v marci 2021 skončilo 5-mesačné vzdelávanie, do ktorého sa prihlásilo 664 riaditeľov a digitálnych koordinátorov z 353 základných a stredných škôl z celého Slovenska. Školy si tak s podporou IT Akadémie vytvorili Program digitálnej transformácie školy – víziu a akčný plán do roku 2024 (MŠVVaM SR, 2021).

Z dát získaných prostredníctvom nástroja SELFIE do februára 2021 týkajúcich sa sústavy škôl a školských zariadení Slovenskej republiky vyplynulo, že existuje rozdiel vo vnímaní úrovne digitalizácie medzi učiteľmi a žiakmi, pričom žiaci dávali výrazne nižšie hodnotenia. Najnižšie pritom hodnotili rozvíjanie digitálnych kompetencií naprieč rôznymi predmetmi, čo poukazuje aj na rozdiely medzi učiteľmi a ich prístupom k rozvíjaniu digitálnych zručností žiakov. Najvyššie žiaci hodnotili rozvíjanie digitálnych zručností v oblasti bezpečnosti a zodpovedného správania sa v online priestore⁶.

Prieskum Mladí a trh práce potvrdzuje, že práve ovládanie digitálnych nástrojov radí slovenská mládež medzi 4 najkľúčovejšie zručnosti pri hľadaní zamestnania.

5 Bližšie informácie na: <https://itakademia.sk/>

6 Bližšie informácie na: <http://itakademia.sk/>

Graf č. 1: Výsledky prieskumu SELFIE vo vybraných oblastiach. Zdroj: Vlastné spracovanie (2024)

V rámci projektu financovaného z Európskeho sociálneho fondu bol vykonaný prieskum neformálneho vzdelávania na 150 základných a stredných školách. Ukázalo sa, že 92,7 % škôl poskytuje neformálne vzdelávanie, zatiaľ čo 7,3 % tak nerobí. Najčastejšie poskytovanými formami sú umelecké aktivity, výučba cudzích jazykov a IT vzdelávanie, čím ponuka reaguje na najväčší záujem zo strany žiakov. 25,3 % zamestnávateľov však nepodporuje vzdelávanie svojich pedagógov. Naopak, 74,7 % vyučujúcich podporuje v návštevách rôznych workshopov, seminárov, školení nielen na Slovensku, ale aj v zahraničí. Prieskum ukázal, že 98,7 % pedagógov vníma neformálne vzdelávanie ako prínos pre rozvoj kognitívnych funkcií študentov. U študentov, ktorí sa aktívne zapájajú do neformálneho vzdelávania, pozorujú najmä zodpovednejší prístup, schopnosť tímovej spolupráce, lepšie komunikačné schopnosti, väčšiu aktivitu a zapájanie sa do organizácie školských podujatí⁷.

Na základe vyhodnotenia Konceptie informatizácie a digitalizácie rezortu školstva s výhľadom do roku 2020, uvedeného v Programe informatizácie školstva do roku 2030⁸, sa nepodarilo v sledovanom období naplniť aktivity z nasledujúcich strategických oblastí:

- *Digitálny edukačný obsah – Aktivita A3.6 – Individualizácia vzdelávania:* v rámci plnenia aktivity nebol vytvorený systém na identifikáciu vzdelávacích potrieb detí a žiakov.
- *Digitálne zručnosti a kompetencie – Aktivita A4.3 – Vybudovanie Centier inovatívneho vzdelávania a spolupráce s VŠ a ďalšími subjektmi:* nerealizovala sa.
- *Medzisektorová, medzirezortná a medzinárodná spolupráca – Aktivita A5.1 – Zriadenie programovej kancelárie:* programová kancelária nebola zriadená.

8.3.2. Zvyšovať povedomie o dostupnosti, možnostiach a príležitostiach vzdelávania v oblasti digitálnych zručností vrátane zručností definovaných v koncepte DigComp⁹

Už viac než dekádu je v EÚ a aj mimo nej dostupný koncept DigComp, ktorý slúži ako európsky štandard na hodnotenie

7 SRVS 2020, Aktuálna situácia neformálneho vzdelávania na základných a stredných školách v Slovenskej republike, Slovenská rada pre vedecký výskum a vývoj [online]. [cit.:11.7.2023] Dostupné z: <https://srvs.eu/2020/08/26/aktualna-situacia-neformalnego-vzdelavania-na-zakladnych-a-strednych-skolach-v-slovenskej-republike/>

8 Bližšie informácie na: <https://www.minedu.sk/data/att/23246.pdf>.

9 DigiComp 2.0 – Európsky rámec digitálnych kompetencií. Ten definuje 5 základných oblastí, ktoré je potrebné rozvíjať aj u mladých ľudí: 1. informačná a dátová gramotnosť; 2. komunikácia a spolupráca; 3. tvorba digitálneho obsahu; 4. bezpečnosť; 5. riešenie problémov. Bližšie informácie na: <https://www.digitalsme.eu/digcomp-2-0-digital-competence-framework-eu-citizens/>

a rozvoj digitálnych kompetencií. Tento rámec umožňuje definovať a opísať základné oblasti digitálnych schopností a ponúka nástroje na tvorbu politík a iniciatív na podporu digitálnej gramotnosti. DigComp sa považuje za nevyhnutný nástroj pri dosiahnutí cieľov EÚ v oblasti digitálnych zručností a v rámci vytvorenia Európskeho certifikátu digitálnych kompetencií. Existuje aj európsky rámec digitálnych kompetencií pedagógov (ďalej aj „DigCompEdu“¹⁰). Predstavuje nástroj na rozvoj digitálnych kompetencií pedagógov v Európe, ktorý by im umožnil aj na Slovensku lepšie využívať potenciál digitálnych technológií na zlepšenie a inováciu vzdelávania. Stratégia pre mládež o DigiCompe hovorí v opatrení 8.1.2., ktoré je v gescii MRRal SR.

Na Slovensku pomáha mapovať úroveň digitálnych kompetencií mládeže aj nástroj IT FITNESS TEST¹¹, za ktorým od roku 2009 stojí akademický tím doc. Ing. Františka Jakaba, PhD., spolu s IT asociáciou Slovenska, ktorá neskôr iniciovala založenie Národnej koalície pre digitálne zručnosti a povolania SR (a ktorá prevzala záštitu nad IT FITNESS TESTOM). IT FITNESS TEST nielen upriamuje pozornosť na význam digitálnych zručností potrebných na uplatnenie sa na pracovnom trhu a v spoločnosti, ale aj priamo meria ich úroveň medzi zapojenými účastníkmi a smeruje k ich zlepšovaniu. Už 14 rokov tak dáva žiakom, študentom a dospelým okrem samotného otestovania úrovne digitálnych zručností zároveň aj odpoveď na otázku, aké zručnosti budú v budúcnosti vyžadovať rôzne pracovné pozície či štúdium. Vďaka vytrvalosti jeho tvorcov sa IT FITNESS TEST aktualizuje každoročne a dodnes ho absolvovalo už viac ako 350-tisíc obyvateľov na Slovensku a v zahraničí. IT FITNESS TEST získal niekoľko európskych ocenení a v roku 2023 je k dispozícii už dokonca v 5 jazykových mutáciách a prebieha vo všetkých krajinách V4.

Výsledky IT FITNESS TESTU na Slovensku v rokoch 2020 – 2023

- 2020: IT FITNESS TEST ukázal zvýšenie digitálnych zručností medzi slovenskými respondentmi, a to najmä v oblastiach používania internetu a online bezpečnosti. Najlepšie výsledky sa dosiahli v kategórii vyhľadávania informácií na internete. Závažné medzery sa však prejavili v používaní kancelárskych nástrojov, ako je formátovanie textu a práca s komplexnými informáciami. Tento nedostatok sa týkal všetkých vekových kategórií a bol identifikovaný ako kritická zručnosť pre úspech na pracovnom trhu (Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky, 2020).
- 2021: V roku 2021 sa počet účastníkov zdvojnásobil, a to vrátane nových škôl, čo spôsobilo pokles priemernej úspešnosti na 40,18 % (zo 61,65 % v roku 2020). Tento pokles bol spôsobený širšou reprezentáciou úrovne digitálnych zručností v krajine. Kancelárske nástroje zostali najslabšou oblasťou, čo poukazuje na celkový problém vo vzdelávacom systéme. Pravidelní účastníci testu si zachovali stabilné výsledky, zatiaľ čo noví účastníci vykazovali nižšiu výkon-

nosť (Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky, 2021).

- 2022: Počet účastníkov ďalej rástol, blížiac sa k hranici 70-tisíc respondentov. Najlepšie výsledky boli v kategórii všeobecného používania internetu, pričom kategória kancelárskych nástrojov zostáva najslabšia. Bratislavský a Prešovský kraj dosiahli najvyššiu úspešnosť medzi základnými školami, pričom najnižšiu úspešnosť zaznamenali žiaci z Nitrianskeho kraja. Výsledky zdôraznili potrebu integrácie digitálnych zručností do celého vyučovacieho procesu, nielen do predmetov ako matematika a informatika. V roku 2022 sa opäť potvrdilo, že podcenenie výučby kancelárskych nástrojov môže mať negatívny vplyv na budúce pracovné uplatnenie študentov (Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky, 2022).
- 2023: Hoci došlo k miernemu medziročnému zlepšeniu priemerných skóre, naďalej pretrvávajú problémy najmä pri riešení zložitých úloh a interpretácii informácií. Slovenskí žiaci dosiahli najlepšiu úspešnosť v rámci krajín V4 (Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Ukrajina) v oboch kategóriách – základné školy aj študenti starší ako 15 rokov. Správa za rok 2023 vyzdvihla potrebu začať rozvíjať digitálne zručnosti už na základných školách a integrovať digitálne prvky do výučby všetkých predmetov, nie iba matematiky a informatiky (Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky, 2023).

Kľúčové zistenia

- Pretrvávajúci problém s nedostatočnými zručnosťami v kancelárskych nástrojoch bol identifikovaný ako hlavná oblasť, ktorá si vyžaduje zásadnú zmenu vo vzdelávaní.
- Existujú výrazné regionálne rozdiely v úspešnosti, čo naznačuje potrebu cielej intervencie v oblastiach s nižšími výsledkami.
- Celkové výsledky zdôrazňujú význam digitálnej gramotnosti ako základnej kompetencie pre úspešné uplatnenie na pracovnom trhu a v spoločnosti, pričom pravidelná účasť na testovaní vedie k lepším výsledkom.

V roku 2021 sa viac než 8 500 slovenských žiakov a študentov zúčastnilo Európskeho týždňa programovania, čo je v porovnaní s rokom 2020 takmer dvojnásobok. Počet aktivít sa zvýšil zo 129 v roku 2020 na 170 v roku 2021 a 162 v roku 2022. V roku 2023 Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR podporilo aktívnejšiu propagáciu CodeWeeku. V spolupráci s Digitálnou koalíciou a jej členskými organizáciami sa podarilo rozšíriť povedomie o aktivitách a ich benefitoch pre školy priamo medzi učiteľov informatiky a zvýšiť tak národné zapojenie na vyše 200 realizovaných aktivít. Potenciál je však stále nena- plnený, keďže najaktívnejšie krajiny sa do CodeWeeku zapájajú aj v 5-cifernom objeme realizovaných aktivít.¹²

10 Bližšie informácie na: <https://digitalnaokoalicia.sk/strategy/europsky-ramec-pre-digitalne-kompetencie-pedagogov-digcompedu/>

11 Bližšie informácie na: <https://itfitness.eu/sk/>

12 Bližšie informácie na: <https://codeweek.eu/>

8.3.3. Podporovať tvorbu, rozvoja a implementácie programov zameraných na podporu kritického myslenia a elimináciu dezinformácií v neformálnom vzdelávaní a ich prepájanie s formálnym vzdelávaním

Podľa správy z reprezentatívneho výskumu Rady mládeže Slovenska z roku 2022 s názvom Klimatická kríza, globálne vzdelávanie, rozvojová pomoc mladí ľudia čerpajú informácie o svetovom dianí najmä z internetu (Čavojská, Marinová & Pecháčová, 2022). Najpopulárnejšie sú sociálne siete, kde 57 % opýtaných sleduje často príspevky od užívateľov na tieto témy, 39 % respondentov sleduje aj rôzne médiá na sociálnych sieťach. Len štvrtina opýtaných (26 %) si však získané informácie vždy alebo aspoň väčšinu overuje aj z iných zdrojov a 42 % si ich neoveruje nikdy. Overenie prebieha vo väčšine prípadov rozhovorom s priateľmi (72 %) alebo s rodičmi (62 %), prípadne vyhľadaním danej témy na internete (68 %). Najčastejšie si neoverujú informácie najmladší respondenti (15 – 19 rokov). Mládež so skúsenosťou s mládežníckou organizáciou či dobrovoľníctvom (neformálne vzdelávanie) si overuje informácie častejšie, má vyššiu úroveň informácií o globálnych problémoch a mieru tolerancie voči znevýhodneným skupinám. Rovnaká správa uvádza, že mladí ľudia na Slovensku sú voči médiám nedôverčiví (77 % nedôveruje žiadnemu médiu stopercentne). Až 42 % respondentov sa prikláňa k alternatívnym zdrojom, pričom na nich oceňujú najmä exkluzívnosť názorov a informácií (v tradičných médiách nedostupnú). Výsledky tejto analýzy odhalili, že do kategórie odolných proti dezinformáciám spadá len 13 % respondentov, ohrozených dezinformáciami je až 67 % mládeže a 20 % možno označiť ako „pod vplyvom dezinformácií“.

Prepojenie tvorby, rozvoja a implementácie programov zameraných na podporu kritického myslenia a elimináciu dezinformácií s formálnym vzdelávaním podporila v roku 2023 výzva Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, v rámci ktorej sa školy mohli uchádzať o finančnú podporu v maximálnej výške 4-tisíc eur na rozvojové projekty kritického myslenia a predchádzanie hoaxom. Celková výška finančných prostriedkov vyčlenených na výzvu bola 105-tisíc eur¹³.

8.3.4. Zvyšovať povedomie a šíriť osvetu o zodpovednom a bezpečnom používaní digitálnych technológií vrátane oblasti negatívnych vplyvov digitalizácie spojených s počítačovou kriminalitou

Na Slovensku v roku 2023 ako v jedinej krajine EÚ ešte nebolo zriadené Centrum bezpečného internetu¹⁴, avšak existujú informácie o príprave na jeho zriadenie v ďalšom roku. Národné centrum bezpečného internetu v Česku (ďalej aj „NCBI“) vykonáva osvetu a podporuje bezpečnejšie používanie online technológií a vzdelávanie v tejto oblasti. Na to využíva svoje skúsenosti z realizácie mnohých národných a medzinárodných projektov, z ktorých najdôležitejší bol projekt Centra pre bezpečnejší internet, ktorý NCBI prevádzkovalo a koordinovalo od roku 2006 do roku 2018 s podporou Európskej komisie a ďalších partnerov.¹⁵

Národný bezpečnostný úrad (ďalej aj „NBÚ“) vydal Národnú stratégiu kybernetickej bezpečnosti na rok 2021 až 2025.¹⁶ Ako jeden zo strategických krokov na dosiahnutie cieľa zaistiť internetovú bezpečnosť si stanovil NBÚ kontinuálne zvyšovanie bezpečnostného povedomia v oblasti kybernetickej kriminality so zameraním sa na široké vrstvy obyvateľstva a najzraniteľnejšie skupiny (deti, seniori).

Podľa tejto stratégie v Trestnom zákone nie je pojem počítačovej kriminality zatiaľ doslovne definovaný, avšak niektoré trestné činy pod týmto pojmom definované sú. Trestný zákon pozná napríklad § 360, ktorého znenie je *„iného prenasleduje takým spôsobom, že to môže vzbudiť dôvodnú obavu o jeho život alebo zdravie, život alebo zdravie jemu blízkej osoby alebo podstatným spôsobom zhoršiť kvalitu jeho života, tým, že c) ho kontaktuje prostredníctvom tretej osoby alebo elektronickej komunikačnej služby, písomne alebo inak proti jeho vôli.“*

Právna definícia počítačovej kriminality je zakotvená v Dohovore Rady Európy, ktorý ratifikovala Slovenská republika. Hoci nie každý kybernetický incident je kriminalitou, všetky trestné činy v tejto oblasti sú kybernetickými incidentmi. Existuje nedostatok evidencie týchto trestných činov a nedostatočná spôsobilosť vyšetrovateľov. Výsledkom je pomalý trestný proces a nedostatok znalcov v oblasti. Mnoho trestných činov v oblasti počítačovej kriminality nie je ohlásených, čo skresľuje skutočný rozsah tejto kriminality na Slovensku.

Podľa najnovšieho reprezentatívneho prieskumu Inštitútu pre verejné otázky (2023) s podporou Nadácie ESET sa dodržiavanie bezpečnostných zásad a pravidiel v kybernetickom priestore

13 Bližšie informácie na: <https://www.minedu.sk/skoly-sa-mozu-prihlasit-do-vyzvy-na-rozvojove-projekty-na-podporu-kritickeho-myslenia-a-predchadzania-hoaxom-v-skolach/>

14 Bližšie informácie na: <https://www.betterinternetforkids.eu/policy/insafe-inhope>

15 Bližšie informácie na: <https://www.ncbi.cz/>

16 Bližšie informácie na: <https://www.nbu.gov.sk/wp-content/uploads/kyberneticka-bezpecnost/Narodna-strategia-kybernetickej-bezpecnosti.pdf>

koncentruje predovšetkým na bežné formy ochrany. Prieskum na vzorke 892 respondentov vo veku od 14 rokov ukázal, že takmer tri štvrtiny respondentov neotvárajú podozrivé e-mail, používajú antivírusový softvér, na prihlasovanie do elektronických služieb a aplikácií nepoužívajú jednoduché heslá, nikdy nespúšťajú neoverené programy a nedôveryhodné internetové stránky. Ďalšie dve tretiny nezvereňujú svoje osobné informácie a nepoužívajú jedno heslo do všetkých aplikácií a služieb.

Na druhej strane sofistikovanejšie formy ochrany, teda také, ktoré vyžadujú isté digitálne zručnosti, znalosti a skúsenosti, praktizuje už len menej ako polovica užívateľov. Ide napríklad o pravidelné sťahovanie bezpečnostných záplat a aktualizáciu softvéru (49 %), nastavenie vyššej úrovne zabezpečenia či filtrovania obsahu na internetovom prehliadači (41 %) alebo zálohovanie a šifrovanie údajov (40 %). Ešte menej respondentov využíva na ochranu viacfaktorovú autentifikáciu (36 %), bezpečné nastavenie domáceho routera (35 %), firewall (35 %), službu VPN (30 %) alebo anti-spyware softvér (30 %).

Vzdelávanie v oblasti internetovej bezpečnosti pre mládež v súčasnosti zastrešuje na Slovensku neziskový sektor v rámci neformálneho vzdelávania a vybrané IT firmy v rámci svojich CSR¹⁷ aktivít (napríklad Microsoft, Telekom, ESET, Orange, Google). V roku 2021 spoločnosť ESET v spolupráci s odborníkmi na psychológiu a pedagogiku vypracovala Príručku digitálnej bezpečnosti¹⁸, ktorá je určená pre učiteľov prvého a druhého stupňa základných škôl a ktorá bola rozposlaná do 7-tisíc škôl.

8.3.5. Vytvoriť, finančne zabezpečiť a implementovať programy zamerané na prevenciu a elimináciu násillia prostredníctvom technológií a v online priestore vrátane kyberobťažovania a kyberšikany.

Prerušenie prezenčného vyučovania počas koronakrízy a vynútený prechod na dištančné vzdelávanie zdôraznili aj problém nedostatočného pokrytia témy kyberšikany, na ktorej vzrastajúci trend upozornila aj výskumná správa Slovenského národného strediska pre ľudské práva Šikana a kyberšikana na školách z roku 2018 (Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2018). Výsledky prieskumu uverejneného v správe, realizovaného na školách medzi 2 895 žiakmi a 145 učiteľmi, potvrdili narastajúci výskyt týchto negatívnych javov: viac ako polovica respondentov bola svedkami šikanovania a tretina mala skúsenosť s kyberšikanovaním. Viac ako polovica učiteľov potvrdila

agresívne správanie žiakov voči nim. Výskum zdôraznil potrebu systematicky riešiť tieto javy a venovať sa ich prevencii.

V roku 2018 Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR vydalo novú smernicu č. 36/2018 k prevencii a riešeniu šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach¹⁹ s účinnosťou od 1. septembra 2018 (ďalej aj „Smernica“). Táto Smernica upravuje základné znaky, formy a prejavy šikanovania detí a žiakov, možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov v nadväznosti na zodpovednosť školy a školského zariadenia podľa ustanovení školského zákona. Smernica dáva školám detailný návod, ako šikanovaniu predchádzať a ako postupovať v školskej oblasti. Nemôže však riešiť všetky právne následky šikanovania. Preto odkazuje na ďalšie právne predpisy trestného a občianskeho práva.

V roku 2021 do osobitnej časti Trestného zákona pribudla skutková podstata trestného činu – „nebezpečné elektronické obťažovanie“. Tento pojem predstavuje legislatívne vymedzenie tzv. kyberšikany, ktorej existencia je nevyhnutným dôsledkom presunu medziľudských vzťahov do online priestoru, predovšetkým na sociálne siete.

V septembri 2022 Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násillia na deťoch (ďalej aj „NKS“) začalo s osvetovou aktivitou, ktorá sa nazýva Večerná škola²⁰. Ide o model osvetu pre širokú verejnosť prostredníctvom online platformy Zoom bez nutnosti registrácie. Večerné školy sú realizované pod vedením odborníkov a špecialistov z praxe na rôzne témy, ktoré sú aktuálne v rámci bezpečnosti detí v digitálnom priestore (MPSVaR SR, 2023).

Kyberšikanovanie.sk je multimediálny projekt určený pre slovenské základné a stredné školy, ale aj iné štátne a súkromné inštitúcie pracujúce s deťmi a mládežou. Výstupom projektu je metodická príručka a DVD s výberom 6 filmov slovenskej aj zahraničnej produkcie na témy kyberšikanovania. Príručka a pracovný zošit sú výsledkom 8-ročnej práce odborníkov a sú verejne dostupné na stiahnutie²¹.

8.3.6. Zvyšovať povedomie o zmysluplnom využívaní informačno-komunikačných technológií a o nástrojoch na ochranu pred negatívnymi dopadmi ich nesprávneho používania

17 CSR je skratkou pre termín v anglickom jazyku „Corporate Social Responsibility“ a označujú sa ním projekty a aktivity veľkých korporátnych spoločností, ktoré majú sociálny presah.

18 Bližšie informácie na: <https://bezpecnenanete.eset.com/sk/wp-content/uploads/2021/10/Prirucka-digitalnej-bezpecnosti-pre-ucitelov.pdf>

19 Znenie smernice na: http://www.zsnobelba.edu.sk/aktu/Smernica_o_sikanovani.pdf

20 Bližšie informácie na: <https://detstvobeznasilia.gov.sk/aktualita/602/veern-kola>

21 Bližšie informácie na: <https://www.kyberšikanovanie.sk/index.php/slovník>

Prieskum Novovynárajúce sa trendy v živote mladých ľudí na Slovensku 2019 – 2021 (Youthwatch, 2021), realizovaný organizáciou YouthWatch, potvrdzuje, že základným komunikačným prejavom mladých používateľov sociálnych sietí (59 %) už nie je text, ale fotografie a videá. Aj preto sociálna sieť Facebook výrazne stratila popularitu medzi mládežou. Vedie používanie Instagramu, vytváranie tzv. Instastories a posledné roky narastá počet mladých užívateľov sociálnej siete TikTok, založenej prevažne na videoobsahu.

Podľa prieskumu Youth Watch sa práve sociálne siete sa stali priestorom na prejavenie názoru, postoja či individuality. 20 % mladých má na sociálnych sieťach dvojité profil. Možnosť vyjadriť svoju účasť na „udalosti“ sa stala významným prejavom podpory myšlienky alebo komunity. Mládež je ovplyvňovaná influencerami. V prieskume malo 309 respondentov možnosť definovať svoju generáciu výstižnými pojmami. Najčastejšie použili slová internet, technológie, rýchlosť, možnosti, cestovanie, zmena, stres a sociálne siete. Medzi odpoveďami sa objavili aj negatívne charakteristiky ako alkohol, lenivosť, nezodpovednosť či hlúposť.

Európska iniciatíva na prieskum závislosti mládeže od telefónov zverejnila v roku 2023 návrh správy, v ktorej podrobne opisuje riziká nadmerného trávenia času pri obrazovke pre duševné zdravie (Európsky parlament, 2023). Každé štvrté dieťa a mladý človek do 24 rokov v Európskej únii strávi na internete priemerne viac ako 7 hodín denne. Viac ako 2 až 3 hodiny sa pritom už považujú za nadmerný čas. Môže to byť spôsobené tým, že online hry, sociálne médiá, streamovacie služby na filmy, seriály alebo hudbu, online trhoviská alebo internetové obchody a zoznamovacie aplikácie sú navrhnuté tak, aby používatelia strávili na platforme čo najviac času.

V návrhu správy sa uvádza, že YouTube, Netflix a Spotify ponúkajú funkcie ako nekonečné posúvanie obsahu alebo predvolené automatické prehrávanie, čo správa definuje ako „psychologické triky na udržanie spotrebiteľov online“. Medzi ďalšie návykové dizajnové funkcie patrí opätovné načítanie stránky po potiahnutí nadol („pull to refresh“) a personalizované odporúčania. Takéto funkcie pôsobia na „psychologické potreby, zraniteľnosť a túžby spotrebiteľov, ako je sociálna spolupatričnosť, sociálna úzkosť alebo strach z toho, že niečo zmeškajú“ (Európsky parlament, 2023). Príkladom poslednej menovanej funkcie sú dočasne dostupné informácie, napríklad „príbehy“ alebo informácia o tom, že iný používateľ práve píše správu. Ďalším príkladom majú byť tzv. lajky (páči sa), ktoré v mozgu spôsobujú príval dopamínov. Vytvárajú aj sociálny tlak reagovať, ako keď je správa označená ako prečítaná. Takéto správy a iné oznámenia lákajú spotrebiteľov vracieť sa na platformy.

Podľa správy má závislosť od používania internetu podobné vedľajšie účinky ako závislosti od návykových látok, ktoré sú však na rozdiel od tých online prísnejšie regulované. Závislí

používatelia majú dvakrát vyššiu pravdepodobnosť problémov s duševným zdravím, ako sú depresie, nízke sebavedomie, poruchy telesného vzhľadu, poruchy príjmu potravy, úzkosť, vysoká miera vnímaného stresu, zanedbávanie rodiny a priateľov, strata sebakontroly alebo nedostatok spánku. Nadmerný čas strávený pri obrazovke a príliš veľa sociálnych médií môžu spôsobiť poruchy pozornosti, impulzivitu, neurovývojové poruchy, obmedzené kognitívne schopnosti a ťažkosti s učením a pamäťou (Európsky parlament, 2023).

Ľudské oči znesú veľa modrého svetla z digitálnych obrazoviek, no na určité typy ľudí pôsobí viac a môže im poškodiť zrak (tzv. digitálna slepota) alebo spôsobiť problémy so spánkom. Prevenciou prenikania modrého svetla do očí je používanie rôznych ochranných krytov. Aj keď ich je na trhu dostatok, sú málo využívané, a teda makulárnej degenerácie očí, ktorá sa dá zdlhavo a nepríjemne liečiť, pribúda (RTVS, 2023).

Podľa prieskumu agentúry 2muse s názvom Mladí v čase korony z roku 2020 (RmS a OSF, 2020) disponuje väčšina mladých ľudí v priemere viac ako 5 hodinami voľného času denne, avšak viac ako polovica (55 %) mladých trávi na internete minimálne 5 hodín denne. Mladí však nevyužívajú technológie len na zábavu. Takmer 60 % má v smartfóne stiahnutú aplikáciu, pomocou ktorej sa môžu vzdelávať, kedy chcú a v oblasti, ktorá ich zaujíma – najčastejšie sú to cudzie jazyky, matematické úlohy, IT, veda a podobne. Približne 40 % mládeže používa technológie na sledovanie svojej fyzickej aktivity a pokroku.

8.3.7. Vytvoriť akčný plán k Národnej koncepcii ochrany detí v digitálnom priestore

Podľa prieskumu Eurobarometer 2023 (Európska komisia, 2023), čo sa týka bezpečného digitálneho prostredia a kontroly nad ich údajmi, menej ako polovica Európanov si myslí, že implementácia digitálnych práv a princípov v ich krajine je uspokojivá, pričom boli identifikované vážne nedostatky v ochrane detí a mladých ľudí.

Takmer tri štvrtiny (74 %) Európanov zdôrazňujú dôležitosť zlepšenia pravidiel, nástrojov a služieb na pomoc ľuďom kontrolovať si údaje online, zatiaľ čo 67 % by chcelo, aby digitálne produkty a online služby boli lepšie prispôsobené ich osobným potrebám. 67 % Európanov žiada viac vzdelávania a školenia na rozvoj digitálnych zručností. Výrazná väčšina (86 %) si myslí, že spolupráca medzi členskými štátmi by mala zabezpečiť, že digitálne technológie budú v súlade so základnými právami a európskymi hodnotami a budú prístupné všetkým. Digitálna transformácia Európy musí chrániť najzraniteľnejších členov spoločnosti pred online hrozbami. Internet urýchlil vznik a rozvoj nových hrozieb a trendov, čísla sú alarmujúce: údaje získané prostredníctvom

74 %

európanov zdôrazňuje dôležitosť zlepšenia pravidiel, nástrojov a služieb na pomoc ľuďom kontrolovať si údaje online

67 %

by chcelo, aby digitálne produkty a online služby boli lepšie prispôsobené ich osobným potrebám

infolínií Centra bezpečnejšieho internetu²², financovaného EÚ, ukazujú medzi rokmi 2021 a 2022 významné zvýšenie počtu ľudí hľadajúcich pomoc alebo radu týkajúcu sa sextortingu²³ (nárast o 60 %), online reputácie (nárast o 32 %) a e-zločinu (30 %). V roku 2022 60 % všetkých kontaktov uskutočnili deti vo veku 12 – 18 rokov a takmer 7,5 % detí vo veku 5 – 11 rokov, čo odzrkadľuje skutočnosť, že deti začínajú byť online a zažívajú ťažkosti v stále mladšom veku. MŠVVaM SR zareagovalo viacerými opatreniami zameranými na podporu duševného zdravia mládeže, napríklad financovaním línií pomoci a navýšením ich financovania v roku 2023 o 220 000 eur.

Bezpečnejšie digitálne prostredie a vhodnejší obsah pre deti a mládež sú kľúčovou prioritou európskej Digitálnej dekády²⁴. Deklarácia o digitálnych právach a princípoch²⁵ stanovuje, že deti a mládež by mali byť chránené pred trestnými činmi spáchanými prostredníctvom alebo s pomocou digitálnych technológií. Deklarácia obsahuje v tomto ohľade niekoľko záväzkov, od poskytovania vzdelávania na orientáciu v digitálnom prostredí cez ochranu detí a mladých ľudí pred škodlivým a nelegálnym obsahom, ako aj pred profilovaním na reklamné účely a zapojením samotných detí do vývoja digitálnych politík, ktorých sa týkajú.

V júni 2022 vláda schválila Akčný plán k Národnej koncepcii ochrany detí v digitálnom priestore na roky 2022 – 2023 (ďalej aj „Akčný plán“)²⁶. Predložený materiál zahŕňa úlohy súvisiace s prevenciou, zásahom a starostlivosťou o obeť aj páchateľov trestnej činnosti v tejto sfére. Pokrýva aj úlohy týkajúce sa koordinácie relevantných aktérov v oblasti digitálnej ochrany detí. Do realizácie Akčného plánu by mali byť zapojené nielen ústredné orgány štátu zamerané na túto tému, ale aj mimovládne subjekty a vedecko-výskumné inštitúcie. Za koordináciu v oblasti digitálnej ochrany detí zodpovedá Národné koordináčne stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch.

8.3.8. Vytvárať, rozvíjať a implementovať programy, podporné mechanizmy a schémy financovania zamerané na zvýšenie podielu žien v IKT, ako aj podporu talentov a prácu s nimi

Eurostat každoročne monitoruje počty IKT špecialistov ako súhrn 24 skupín pracovných pozícií s unikátnymi ISCO-08 kódmi.

22 Bližšie informácie na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sk/policies/safer-internet-centres#:~:text=Centr%C3%A1%20bezpe%C4%8Dnej%C5%A1ieho%20internetu%20informuj%C3%BA%20deti,informa%C4%8Dn%C3%A9%20centrum%20organizovan%C3%A9%20sie%C5%A5ou%20Insafe>

23 Praktika známa ako sextorting spočíva v tom, že útočníci získajú prístup citlivým fotografiám obeť, videám či iným súborom, pričom sa jej vyhrážajú, že tieto súbory budú šíriť ďalej. Tieto fotografie či videá sa najčastejšie spájajú s nahotou alebo aktami. Útočníci pritom vydierajú majiteľa či osoby na týchto snímkach, že ich budú „zdieľať“ s jeho priateľmi, rodinou alebo ich uverejnia voľne na internete.

24 Bližšie informácie na: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

25 Bližšie informácie na: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/sk/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>

26 Bližšie informácie na: https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/2/akn-pln-k-nrodnej-koncepcii-ochrany-det-v-digitlnom-priestore-na-roky-2022-2023-1.pdf

Správa spoločnosti McKinsey & Co. uvádza, že podiel mužských vysokoškolských absolventov v oblasti informačných a komunikačných technológií, vedy, inžinierstva a matematiky je alarmujúco nízky (6,7 %), pričom ešte alarmujúcejší je podiel ženských absolventiek týchto odborov (0,6 %). Ženy tvoria na Slovensku len desatinu absolventov odborov IKT.

Definuje ich ako zamestnancov, ktorí sú schopní rozvíjať, prevádzkovať a udržiavať IKT systémy alebo aplikácie a v prípade ktorých sú IKT hlavnou náplňou práce (Európska komisia, 2024). Podľa štatistík Eurostatu (Eurostat, 2021) tvoria len 15 % odborníkov na oblasť IKT ženy, priemer EÚ je 19 %. Najväčšie zastúpenie žien v IKT majú krajiny Bulharsko a Rumunsko (dlhodobo zhruba 30 %) a podobné zastúpenie žien je v týchto krajinách aj medzi študentmi technických smerov.

Nedostatok žien v IKT predstavuje pre krajinu, regióny a jednotlivcov nevyužitý potenciál na hospodársky rast. Nárast kvalifikovanej pracovnej sily v odvetví IKT na Slovensku by mal vplyv na tieto oblasti:

- *Národná/regiónálna ekonomika:* Na základe správy od McKinsey & Company (2020) produkuje IKT sektor v priemere 2- až 3-násobne vyšší HDP ako ostatné odvetvia. Podľa medzinárodnej štúdie spoločnosti PwC z roku 2020 by zvýšenie zamestnanosti žien v IKT na úroveň Švédska predstavovalo nárast HDP o 7,8 %. Priemerná mesačná hrubá mzda na IKT pozíciách je približne dvojnásobkom národného platového priemeru.
- *Spoločnosti:* Podľa Republikovej únie zamestnávatelov a Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR chýba spoločnostiam na Slovensku viac ako 68-tisíc kvalifikovaných IKT špecialistov.. Kvalifikovanejšia pracovná sila by zároveň prilákala nových investorov.

- *Jednotlivci:* Zamestnanosť v IKT sektore poskytuje obrovské spektrum príležitostí, veľký potenciál na trhu práce, geografickú a časovú flexibilitu a nadpriemernú finančnú kompenzáciu. Rodová platová medzera je v IKT sektore o 2,4 % nižšia ako národný priemer naprieč všetkými odvetviami.

Správa spoločnosti McKinsey & Co. (2020) uvádza, že podiel mužských vysokoškolských absolventov v oblasti informačných a komunikačných technológií, vedy, inžinierstva a matematiky je alarmujúco nízky (6,7 %), pričom ešte alarmujúcejší je podiel ženských absolventiek týchto odborov (0,6 %). Ženy tvoria na Slovensku len desatinu absolventov odborov IKT.

V súčasnosti na Slovensku pribúdajú iniciatívy zamerané na vzdelávanie dievčat a žien v oblasti informačných technológií, čo sa prejavuje na postupnom náraste počtu dievčat hlásiacich sa na odbory STEM²⁷ (veda, technológia, inžinierstvo a matematika), ako aj žien, ktoré sa rekvalifikujú do IT sféry. Medzi najznámejšie organizácie, ktoré pracujú s mládežou so zameraním na dievčatá v oblasti IT, patrí na Slovensku Aj Ty v IT a Ženský algoritmus. Vzdelávacie programy pre mládež v oblasti technológií realizujú aj organizácie Talentum, Hemisféra, ETP (práca s deťmi zo znevýhodneného prostredia) a ďalšie. Vzdelávanie dievčat v STEM podporuje aj štát. IVP MŠVVaM SR a Inštitút finančnej politiky ministerstva financií budú od roku 2024 realizovať spoločný pilotný projekt zameraný na podporu stredoškôlačok v štúdiu na vysokých školách v týchto oblastiach.

27 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.minedu.sk/dievcata-a-studium-informacnych-a-komunikacnych-technologii-ikt-a-vedy-technologii-inzinerstva-a-matematiky-stem/>

8.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

1. Zintenzívniť vzdelávanie v oblasti digitálnych technológií:

- Intenzívne začlenenie digitálneho obsahu do vzdelávacích programov s dôrazom na praktické uplatnenie. Zintenzívnenie spolupráce so strednými a s vysokými školami na podporu inovatívneho digitálneho vzdelávania a podnikavosti mládeže.
- Vytvorenie systému na identifikáciu digitálnych vzdelávacích potrieb mládeže.
- Posilnenie podpory neformálneho vzdelávania, keďže má významný prínos pre rozvoj kognitívnych funkcií študentov.
- Adresovať nesúlad v hodnoteniach medzi učiteľmi a študentmi týkajúci sa úrovne digitalizácie a dôraz na rozvoj digitálnych kompetencií naprieč rôznymi predmetmi.
- Tvorba stratégie na odstránenie prekážok a nerovného prístupu k dostupným stážam, a to najmä pre mladých ľudí zo znevýhodneného socioekonomického prostredia, migračného prostredia a mladých ľudí s hendikepom.

2. Zvyšovať povedomie o digitálnych kompetenciách:

- Adaptovanie a lokalizácia európskych rámcov a štandardov na hodnotenie a rozvoj digitálnych kompetencií a kompetencií pedagógov (ako DigComp 2.2).
- Zvyšovanie povedomia o vzdelávaní sa v oblasti digitálnych technológií prostredníctvom kampaní, seminárov zameraných na mládež a IT FITNESS testu.
- Vytvorenie spoločných iniciatív a programov v spolupráci s Digitálnou koalíciou, Národnou koalíciou pre digitálne zručnosti a povolania SR, so školami a s neziskovým sektorom na podporu digitálnej gramotnosti, zameraných hlavne na mládež a pedagógov.
- Aktívna podpora medzinárodných iniciatív, akými sú CoDeWeek a Hour of Code.
- Spolupráca s európskymi a svetovými medzinárodnými organizáciami na výmene osvedčených postupov, zdrojov a inovácií v oblasti digitálnej gramotnosti.

3. Podpora a rozvoj digitálnych iniciatív:

- Posilnenie mediálnej gramotnosti a kritického myslenia mládeže a pedagógov.
- Kooperácia medzi formálnym a neformálnym vzdelávaním, „zdieľanie“ osvedčených postupov a vzájomné obohacovanie učebných plánov.
- Pokračovať v podpore neziskových organizácií, ktoré sa venujú vzdelávaniu v oblasti digitálnych zručností, kritického myslenia tak, aby mohli zasiahnuť čo najširšiu skupinu obyvateľstva.
- Evaluácia a monitorovanie zavedených programov a iniciatív na národnej úrovni, vyhodnocovanie ich prínosu pri zlepšovaní digitálnych zručností a kritického myslenia mládeže.
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR by malo rozvíjať a implementovať viac programov podobných výzve na podporu kritického myslenia a elimináciu dezinformácií. Tieto iniciatívy by mali byť rozšírené do viacerých školských ročníkov a mali by sa stať súčasťou bežného školského plánu.

4. Bezpečné digitálne technológie, podpora kritického myslenia a prevencia kyberšikany a online násilia:

- Celonárodná kampaň proti kyberšikane zameraná na mládež v spolupráci s NBÚ. Vzhľadom na medzinárodnú povahu kybernetickej kriminality je nevyhnutné posilniť spoluprácu s inými krajinami a medzinárodnými organizáciami v oblasti kybernetickej bezpečnosti.
- Na lepšiu ochranu detí online posilniť kapacitu a kompetencie na implementáciu opatrení DSA (Akt o digitálnych službách, z angl. Digital Services Act), napríklad využívaním elektronického občianskeho preukazu na overenie veku dieťaťa, a vyvinúť iné mechanizmy overovania veku.
- Rozšírenie vzdelávania v oblasti internetovej bezpečnosti, sofistikovanej formy ochrany, kyberšikany a kritického myslenia. Spolupráca medzi IT firmami, školami a neziskovým sektorom by mala pokračovať a rozšíriť sa s cieľom vytvoriť viac vzdelávacích materiálov a príručiek pre študentov a metodiky pre učiteľov. Začlenenie digitálnej bezpečnosti do školských osnov.

- Na základe smernice č. 36/2018 by sa malo pristúpiť k vytvoreniu a implementácii komplexnej stratégie, ktorá sa bude zameriavať nielen na prevenciu, ale aj na riešenie prípadov šikany v školách.
- Vytvorenie online platformy na rýchlu komunikáciu o hrozbách, keďže zvýšenie rýchlosti a efektívnosti komunikácie o aktuálnych kybernetických hrozbách a incidentoch môže pomôcť zvýšiť celkovú online bezpečnosť.
- Prevencia digitálneho stresu, digitálnej závislosti a sociálnej izolácie mládeže. Podporovať programy a semináre, ktoré mladým ľuďom pomáhajú identifikovať a zvládať stres a tlak spojený s online prítomnosťou.
- Ochrana zraku – informačné kampane o možných rizikách spojených s modrým svetlom z obrazoviek a propagácia ochranných krytov/okuliarov a iných riešení.
- Podpora Centra bezpečného internetu na Slovensku.

5. Podpora nárastu počtu žien v IKT:

- Podporovať siete a združenia pre ženy v IKT, kde si môžu vymieňať skúsenosti a navzájom sa podporovať. Zintenzívniť spoluprácu s organizáciami, ktoré sa zameriavajú na vzdelávanie a podporu žien v IKT a vysvetľujú význam a príležitosti v oblasti IKT pre ženy a dievčatá od útleho veku.
- Zriaďiť aktuálnu databázu stredných a vysokých škôl, kde je možné študovať rôzne smery STEM na Slovensku.
- Spolupráca so súkromným sektorom na vytváraní stáží a „mentoringových“ programov pre mladé ženy v IKT.
- Zriaďiť štipendiá a granty pre študentky v oblasti IKT.
- Vytvoriť mechanizmus na pravidelné monitorovanie a hodnotenie pokroku v zastúpení žien v IKT, a to s cieľom neustáleho zlepšovania.

Adresovanie týchto výziev si vyžaduje integrovaný a multidisciplinárny prístup, ktorý zahŕňa vzdelávacie inštitúcie, rodičov, technologické spoločnosti a vládne orgány. Aktívna spolupráca a angažovanosť všetkých zúčastnených strán je nevyhnutná, aby mládež na Slovensku bola plne pripravená a vybavená na život v digitálnej dobe.

Odporúčania prezentované v tejto správe zdôrazňujú potrebu systematického prístupu k riešeniu uvedených výziev, ktorým čelíme v oblasti práce s mládežou v ére digitálnej transformácie.

Ak Slovensko dokáže naplno využiť potenciál mládeže v oblasti IKT, otvorí si dvere k inováciám, rastu a udržateľnej budúcnosti v digitálnom veku. V konečnom dôsledku je nevyhnutné, aby sa rodová nerovnosť v oblasti IKT nevnímala iba ako sociálny alebo kultúrny problém, ale ako kľúčová ekonomická výzva, ktorej riešenie prinesie osoh celej spoločnosti.

Zoznam použitých zdrojov:

- Ayllón, S., Holmarsdóttir, H., & Lado, S. (2023). *Digitálne znevýhodnené deti v Európe*. Child Indicators Research, 16(3), 1315-1339. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12187-022-10006-w>
- Čavojská, M., Marinová, P., & Pecháčková, Z. (2022). *Klimatická kríza, globálne vzdelávanie, rozvojová pomoc rada mládeže. Správa z reprezentatívneho výskumu*. Rada mládeže Slovenska. Dostupné z: https://mladez.sk/wp-content/uploads/2022/05/Sprava_z_vyskumuSAMRS_final_pokorekture.pdf
- Erasmus+ (2023). *Konferencia Vízie Erasmus+*. Erasmus+ Slovensko. Dostupné z: <https://www.erasmusplus.sk/konferencia-vizie-erasmus/>
- Európska komisia (2018). *Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI): Správa o krajine – Slovensko*. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-2018-report>
- Európska komisia (2022). *Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) 2022: Slovensko*. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/digital-economy-and-society-index-desi-2022>
- Európska komisia (2023). *Správa o stave Digitálneho desaťročia 2023*. Dostupné z: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2023-report-state-digital-decade>
- Európska komisia (2023). *Štandardný Eurobarometer 98: Verejná mienka v Európskej únii, jeseň 2022*. Dostupné z: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2964>
- Európska komisia (2024). *Špecialisti v oblasti IKT v zamestnaní*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=ICT_specialists_in_employment
- Európska komisia, Výkonná agentúra pre vzdelávanie a kultúru Európskej únie [EACEA] (2022). *Informatické vzdelávanie v školách v Európe*. Úrad pre publikácie Európskej únie. Dostupné z: <https://data.europa.eu/doi/10.2797/268406>
- Európsky parlament (2023). *Správa o návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o regulácii finančných trhov (A9-0340/2023)*. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0340_EN
- Eurostat (2021). *Zamestnaní špecialisti v oblasti IKT podľa pohlavia*. Eurostat. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/page/ISOC_SKS_ITSPS
- Gallo Kriglerová, E., & Holka Chudžíková, A. (2021). *Čo si myslia mladí. Analýza dotazníkového prieskumu medzi stredoškólakmi*. IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže. ISBN 978-80-8072-194-7. Dostupné z: https://www.iuventa.sk/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2021/07/Co-si-myslia-mladi_analyza-giinx.pdf
- Inštitút pre verejné otázky (2023). *Skúsenosti s umelou inteligenciou má na Slovensku každý piaty človek*. Dostupné na: <https://www.ivo.sk/8938/sk/aktuality/skusenosti-s-umelou-inteligenciou-ma-na-slovensku-kazdy-piaty-clovek>
- IT Fitness TEST (2021). *Záverečná správa IT Fitness Test 2021*. Dostupné z: <https://itfitness.eu/sk/stranky/zaverecna-sprava-it-fitness-test-2021>
- IT Fitness TEST (2022). *Záverečná správa IT Fitness Test 2022*. Dostupné z: <https://itfitness.eu/sk/stranky/zaverecna-sprava-it-fitness-test-2022>
- McKinsey & Company (2020). *Digitálni vyzývateľia v novej norme*. Dostupné z: <https://www.mckinsey.com/~media/McKinsey/Business%20Functions/McKinsey%20Digital/Our%20Insights/Digital%20Challengers%20in%20the%20next%20normal%20in%20Central%20and%20Eastern%20Europe/Digital-Challengers-in-the-next-normal-Central-Eastern-Europe.pdf>
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2024). *Pomáhame rodinám: Z eurofondov dostane vyše 150 000 žiakov digitálny príspevok*. Partnerská Dohoda. Dostupné z: <https://www.partnerskadohoda.gov.sk/pomahame-rodinam-z-eurofondov-dostane-vyse-150-000-ziakov-digitalny-prispevok>
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR (2023). *Ako dosiahnuť, aby deti cítili bezpečne na internete*. Dostupné z: <https://www.employment.gov.sk/sk/uvodna-stranka/informacie-media/aktuality/ako-docielit-aby-deti-citili-bezpecne-internete.html>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky (2020). *Hlavné zistenia z dotazníkového prieskumu v základných a stredných školách o priebehu dištančnej výučby v školskom roku 2019/2020*. Inštitút vzdelávacej politiky, Slovensko. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/3d2/20815.33358d.pdf>
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky (2021). *Stratégia Slovenskej republiky pre mládež na roky 2021 – 2028*. Dostupné z: https://www.minedu.sk/data/files/11043_strategia-slovenskej-republiky-pre-mladez-na-roky-2021-2028.pdf
- Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky (2023). *Program informatizácie školstva do roku 2030*. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/program-informatizacie-skolstva-do-roku-2030>
- Miškerík, M. (2021). *Firmy „kričia“ po IT špecialistoch, tí utekajú do cudziny. Pracovný trh je pomaly v koncoch*. Trend. Dostupné z: <https://www.trend.sk/trend-archiv/sumrak-slovenskych-it-specialistov-najlepsich-davno-rozchytali-svetove-firmy>
- Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky (2020). *IT Fitness Test 2020 – Záverečná správa*. Dostupné z: <https://itfitness.eu/media/reports/IT-Fitness-Zaverecna-Sprava-2020--A4-1.pdf>
- Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky (2021). *IT Fitness Test 2021 – Záverečná správa*. Dostupné z: https://itfitness.eu/media/reports/final_it_fitness_test_2021_zav_lyEglnr.pdf
- Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky (2022). *IT Fitness Test 2022 – Záverečná správa*. Dostupné z: https://itfitness.eu/media/reports/it_fitness_zaverecna_sprava_2022_a4.pdf

Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania Slovenskej republiky (2023). *IT Fitness Test 2023 – Správa o výsledkoch*. Dostupné z: https://itfitness.eu/media/reports/IT_Fitness_Test_2023_sprava_o_2cZibWX.pdf

Pecháčová, Z., & Čavojská, K. (2022). *Mladí ľudia a trh práce. Výskumná správa*. Rada mládeže Slovenska. Dostupné na: https://www.vy-skummladeze.sk/wp-content/uploads/2023/06/RmS-EYY_Mladi-a-trh-prace-2022.pdf

PwC Slovakia (2020). *Zvýšenie miery zamestnanosti žien na Slovensku na úroveň Švédska by mohlo zvýšiť HDP o 7,8 %, ukazuje štúdia PwC*. Dostupné z: <https://www.pwc.com/sk/en/current-press-releases/women-in-work-index-2020.html>

RmS, Osf. (2020). *Mladí v čase korony*. Dostupné z: https://mladez.sk/wp-content/uploads/2022/05/RmS_OSF_Webinar_Mladi-v-case-korony_FINAL.pdf

RTVS Správy (2023). *Doba mobilných zariadení má svoju daň: Digitálna slepota je rozšírená stále viac*. Dostupné z: <https://spravy.rtvs.sk/2023/05/doba-mobilnych-zariadeni-ma-svoju-dan-digitalna-slepota-je-rozsirena-stale-viac/>

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (2018). *Šikana a kyberšikana na školách*. Dostupné z: http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf

Youthwatch (2021). *Novovynárajúce sa trendy v živote mladých ľudí na Slovensku 2019 – 2021*. Dostupné z: <https://youthwatch.sk/wp-content/uploads/2022/02/Novovyna%CC%81raju%CC%81ce-sa-trendy-A5V-2strany.pdf>

Národný inštitút vzdelávania a mládeže. (2024). *ICILS 2023: Výsledky medzinárodnej štúdie o digitálnych zručnostiach žiakov*. <https://www.nivam.sk/icils-2023>

09

**Mládež,
udržitelnost
a zelená
budúcnost**

9.1. Úvod

Slovensko čelí podobne ako mnohé iné krajiny významným environmentálnym výzvam vrátane znečistenia ovzdušia, problémov s odpadovým hospodárstvom a straty biodiverzity.

Prijatie Európskej zelenej dohody, ktorá stanovuje cieľ znížiť emisie skleníkových plynov o 55 % do roku 2030 v porovnaní s rokom 1990, bolo kľúčové (Európska komisia, 2021).

Závazok Slovenska k Parížskej dohode zdôrazňuje jeho odhodlanie bojovať proti klimatickým zmenám. V kontexte Stratégie pre mládež je dôležité pochopiť, ako mladí ľudia prispievajú k udržateľnému rozvoju a čo je potrebné na ich ďalšiu podporu.

9.2. Východisková situácia

V správe „Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030: Správa o hodnotení strategického dokumentu“ (Slovenská agentúra životného prostredia, 2018) sú podrobne analyzované aj otázky týkajúce sa vzdelávania a mládeže v súvislosti so sociálnymi a ekonomickými dôsledkami klimatických zmien.

Klimatické zmeny výrazne ovplyvňujú sociálne a ekonomické podmienky mládeže, pričom mladí ľudia patria medzi najzraniteľnejšie skupiny. Zmeny klímy, ako napríklad extrémne teploty, zhoršujú životné podmienky, predovšetkým v mestských oblastiach, kde vzniká efekt mestského tepelného ostrova. Tieto klimatické javy môžu zvyšovať chorobnosť a úmrtnosť u detí a mládeže, najmä u tých, ktorí pochádzajú z nízkopríjmových rodín alebo majú obmedzený prístup k zdravotnej starostlivosti (Slovenská agentúra životného prostredia, 2018).

Stratégia kladie dôraz aj na environmentálnu výchovu a vzdelávanie mládeže. Navrhuje zavedenie systematického vzdelávania v environmentálnych témach s cieľom zvýšiť povedomie mladých ľudí o udržateľnosti, ochrane životného prostredia a klimatických zmenách (Slovenská agentúra životného prostredia, 2018).

Podľa agentúry SITA (2023) Slovensko zaostáva v mnohých cieľoch udržateľného rozvoja, pričom problémy pretrvávajú v kvalite vzdelávania, investíciách do výskumu a prechode na zelenú ekonomiku. Index udržateľného rozvoja poukazuje na slabé finančné príspevky na výskum a nízku úroveň recyklácie, čo brzdí pokrok v oblastiach ako obehové hospodárstvo. Na druhej strane, Slovensko dosahuje relatívne nízku príjmovú nerovnosť a má nižšie emisie CO₂ vďaka využivaniu jadrovej energie (SITA, 2023).

Slovensko sa stretáva s mnohými environmentálnymi problémami, ktoré majú vplyv na budúcnosť mládeže:

- **Znečistenie ovzdušia.** Znečistenie ovzdušia na Slovensku je spôsobené najmä emisiami produkovanými vykurovaním domácností, dopravou a priemyselnými zdrojmi. Hlavnými znečisťujúcimi látkami sú tuhé častice PM_{2.5} a PM₁₀, ktoré sú spojené s predčasnými úmrtiami a zdravotnými problémami, ako sú astma, kardiovaskulárne ochorenia a pľúcne choroby. Ročne je znečistenie ovzdušia príčinou približne 1 600 predčasných úmrtí na Slovensku. Najviac postihnutými oblasťami sú okresy Žilina, Ružomberok a Košice.¹

- **Odlesňovanie.** Odlesňovanie na Slovensku je spôsobené predovšetkým ťažbou dreva, rozvojom infraštruktúry a poľnohospodárstvom. Satelitné snímky potvrdzujú, že za posledné roky došlo k výraznému úbytku lesov, pričom najväčšie straty boli zaznamenané v národných parkoch Veľká Fatra a Malá Fatra. Odlesňovanie má negatívny vplyv na biodiverzitu, reguláciu klímy a schopnosť krajiny zachytávať CO₂ (Ministerstvo životného prostredia SR, 2023).
- **Vplyvy klimatických zmien.** Slovensko zažíva čoraz častejšie extrémne poveternostné udalosti, ako sú záplavy a horúčavy, ktoré ovplyvňujú poľnohospodárstvo, infraštruktúru a každodenný život (Greenpeace, 2020).

Na inštitucionálnej úrovni Slovensko prijalo záväzky v rámci Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj, ktorá zahŕňa 17 cieľov udržateľného rozvoja vrátane opatrení v oblasti klímy. Vláda sa zaviazala implementovať tieto ciele, čo by malo prispieť k zelenej budúcnosti krajiny. Existujú však výzvy v plnení týchto záväzkov, keďže Najvyšší kontrolný úrad SR konštatoval, že Slovensko zaostáva v plnení cieľov udržateľného rozvoja, najmä v oblastiach „zodpovedná výroba a spotreba“ a „zmena klímy“ (Najvyšší kontrolný úrad SR, 2022). Pozitívnym trendom je, že vznikajú rôzne iniciatívy zamerané na zelenú transformáciu. Napríklad projekt Digitálne zručnosti pre zelenú budúcnosť Slovenska sa zameriava na posilnenie povedomia o potrebe digitálnej a zelenej transformácie.

Pohľady mládeže na klimatickú krízu a zelenú transformáciu

- Mládež na Slovensku vykazuje výrazné uvedomenie si klimatických zmien a ich dôsledkov. Podľa prieskumu **Európskej investičnej banky (EIB)** z roku 2021 až **87 % Slovákov vo veku 15 – 29 rokov** považuje klimatické zmeny za najväčšiu výzvu 21. storočia, čo je vyššie ako priemer 75 % medzi celkovou populáciou (Európska investičná banka, 2021). Navyše **83 % mladých ľudí** uviedlo, že klimatické zmeny ovplyvňujú ich každodenný život, čo ukazuje na ich citlivé vnímanie tejto environmentálnej krízy (Európska investičná banka, 2021). Okrem toho, **35 % ľudí vo veku 20 – 29 rokov** vyjadrilo obavy, že klimatické zmeny by ich mohli donútiť presťahovať sa v rámci zelených transformácií (Európska investičná banka, 2022).

1 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.energie-portal.sk/Dokument/ake-dopady-ma-znečistenie-ovzdušia-na-slovensku-analytici-spocitali-umrtia-a-naklady-106888.aspx>

- Klimatická úzkosť – podľa prieskumu 68 % mladých Slovákov vo veku 15 – 30 rokov vyjadruje významnú úzkosť z budúcnosti spôsobenú nedostatočnými klimatickými opatreniami a rastúcou viditeľnosťou dosahov klimatických zmien (Čavojška, Marinová, & Pechačová, 2022). Mnoho mladých ľudí prežíva intenzívne obavy o svoju budúcnosť a budúcnosť planéty. Citlivejšie povahy vnímajú tento trend intenzívnejšie a ťažšie znášajú tieto obavy. Viac mladých ľudí uviedlo, že sa „veľmi obávajú“ klimatických zmien – veľmi sa obáva 31 % mladých ľudí a 18 % ľudí nad 65 rokov (Živica, 2023, in Enviroportal, 2023).
- Požiadavka na konanie – približne 75 % mládeže požaduje razantnejšie politiky a opatrenia zo strany vlády a podnikateľského sektora na zmiernenie klimatických zmien a podporu udržateľnosti (Čavojška, Marinová, & Pechačová, 2022).

V roku 2021 sa obavy týkajúce sa klimatickej zmeny a ochrany zdravia posunuli v rebríčku vyššie, nad obavy zo straty zamestnania. Zatiaľ čo obavy o zhoršujúce sa životné prostredie a zdravie sa objavovali aj v predchádzajúcom období, mali nižšiu prioritu. V súčasnosti je táto obava relevantná pre mladých Slovákov aj v regionálnom porovnaní. Z krajín V4 a baltických štátov cítili obavy z klimatickej zmeny významnejšie iba mladí ľudia v Česku (38 % v Českej republike vs. 34 % v Slovenskej republike); v iných krajinách sa percento tých, ktorí to považovali za problém, pohybovalo od 20 % do 29 % (FES, 2022).

Angažovanosť mládeže v iniciatívach udržateľnosti

Slovenská mládež sa aktívne zapája do rôznych iniciatív a projektov zameraných na ochranu klímy. Tu sú niektoré z hlavných spôsobov angažovanosti.

Vzdelávacie projekty a programy

- **Mladí reportéri pre životné prostredie**². Tento program sa zameriava na vzdelávanie mladých ľudí o environmentálnych otázkach vrátane klimatických zmien. Mladí reportéri sa zapájajú do rôznych aktivít, ktoré podporujú ochranu klímy a zvyšujú povedomie o dôležitosti udržateľného rozvoja.
- Na Slovensku prebiehal aj projekt **Roots and Shoots**, kde mladí ľudia realizovali malé projekty vo svojej komunite. Kľúčovú úlohu v programe zohrávali aj facilitátori/učitelia, ktorí sa na túto úlohu vzdelávali v inovačnom vzdelávaní.
- Dlhoročný a úspešný projekt Zelená škola³, do ktorého je zapojených 181 škôl (základné aj stredné školy), ktoré realizujú rôzne opatrenia na s cieľom **prispiieť k prevencii a riešeniu problémov životného prostredia a priniest do škôl reálne zmeny vo fungovaní aj výučbe**.

V reakcii na rastúcu klimatickú úzkosť Slovensko zaviedlo povinné environmentálne vzdelávanie na základných školách. Cieľom je vybaviť žiakov vedomosťami a zručnosťami, ktoré posilnia účasť mládeže na ochrane životného prostredia a zmierňovaní klimatických zmien. Environmentálne vzdelávanie je v Slovensku súčasťou prierezových tém a je na rozhodnutí školy, akou formou ho do školského vzdelávacieho programu zapracuje. Z výsledkov prieskumu IVP v spolupráci s Inštitútom environmentálnej politiky (IEP a IVP, 2021) vyplýva, že hoci slovenskí žiaci v medzinárodných porovnaníach dosahujú priemerné výsledky vo vedomostiach o environmentálnych témach, majú problémy s pochopením a vysvetlením globálnych problémov, pri ktorých sa vyžaduje kritické myslenie a uvedomenie si vzájomných súvislostí. Zároveň si menej uvedomujú význam svojho vlastného konania pri riešení environmentálnych problémov. Prieskum tiež ukázal, že environmentálne vzdelávanie bolo súčasťou obsahu predmetov v 53 % základných škôl, ale ako samostatný predmet len v 5 % základných škôl. Na gymnáziách bolo environmentálne vzdelávanie integrované do obsahu predmetov v 77 % prípadov. Preto bude obsah vzdelávania obohatený o aktuálne globálne výzvy vrátane vzájomných súvislostí medzi spoločenskými, ekonomickými a environmentálnymi problémami. Okrem osvojenia si potrebných poznatkov sa bude klásť dôraz na bádateľsky zamerané aktivity a aktivizujúce učebné metódy, ktoré zvýšia zaangažovanosť žiakov pri riešení ekologických výziev, napríklad realizáciou mikroprojektov v ich blízkom aj širšom okolí.

Grantové programy a financovanie

- **Nasadení pre klímu**⁴. Tento grantový program podporuje občianske iniciatívy a mimovládne organizácie, ktoré sa zameriavajú na riešenie klimatických zmien. Mladí ľudia sa môžu zapojiť do projektov financovaných týmto programom, ktoré zahŕňajú advokačné aktivity, ekologické inovácie a zvyšovanie informovanosti verejnosti o zmene klímy.
- **Roots and Shoots**⁵. Už vyššie spomínaný program pomáha študentom rozvíjať dôležité zručnosti, ako sú strategické myslenie, komunikačné schopnosti, riešenie problémov a spolupráca. Hlavnou úlohou programu je premeniť vedomosti a skúsenosti z vyučovania na projekt, ktorý prinesie skutočný prospech miestnej komunite. Študenti sa učia identifikovať dôležité problémy svojej obce a navrhovať riešenia, ktoré sú v súlade s cieľmi udržateľného rozvoja (Agenda 2030)⁶. Pri realizácii projektov spolupracujú s miestnou samosprávou, zapájajú podniky, inštitúcie, rodičov, susedov a známych.

2 Bližšie informácie o programe nájdete na: <https://www.mladireporteri.sk/>

3 Bližšie informácie nájdete na: <https://zelenaskola.sk/o-programe/vsetko-o-zelenej-skole/>

4 Bližšie informácie nájdete na: <https://nadaciatipsport.sk/ako-pomahame/nasadeni-pre-klimu/>

5 Bližšie informácie nájdete na: <https://greenfoundation.eu/en/projekt/roots-shoots/>

6 Bližšie informácie nájdete na: <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>

- **Envirofond⁷**. Environmentálny fond na Slovensku je štátna inštitúcia zriadená na podporu a financovanie projektov a opatrení zameraných na ochranu a zlepšovanie životného prostredia. Tento fond poskytuje finančné prostriedky z rôznych zdrojov, vrátane príjmov z poplatkov za znečisťovanie ovzdušia, vodného hospodárstva a ďalších environmentálnych poplatkov. Envirofond taktiež alokuje prostriedky na neformálne vzdelávanie a to konkrétne v oblasti „Environmentálna výchova, vzdelávanie a osвета“, ku ktorým sa organizácia vzťahuje vo svojich výročných správach⁸. V rokoch 2018 až 2023 fond alokoval prostriedky, ktoré sa postupne zvyšovali z približne 100 miliónov eur v roku 2018 na 140 – 150 miliónov eur ročne v rokoch 2022 – 2023. Prioritne sa zameriaval na sanáciu environmentálnych záťaží, vodohospodárske projekty, zlepšenie kvality ovzdušia a recykláciu. Postupne bol kladený väčší dôraz na projekty súvisiace so zmenou klímy, udržateľnou energiou a energetickou efektívnosťou, pričom sa od roku 2021 pridali dodatočné prostriedky z EÚ na podporu opatrení na znižovanie emisií skleníkových plynov a zvýšenie energetickej efektívnosti.

Občianske iniciatívy a kampane

- **Slovenská klimatická iniciatíva (SKI)⁹**. Táto iniciatíva organizuje diskusie a podujatia zamerané na dekarbonizáciu Slovenska a podporu ekologických riešení. Mladí ľudia sa môžu zúčastňovať týchto podujatí a prispievať svojimi názormi a nápadmi na zlepšenie klimatických politík.
- **Rada mládeže Slovenska¹⁰**. Prostredníctvom prieskumov a dotazníkov Rada mládeže Slovenska (RmS) zbiera názory mladých ľudí na klimatické zmeny a tlmočí ich politikom. Týmto spôsobom sa mladí ľudia aktívne zapájajú do rozhodovacích procesov a ovplyvňujú verejnú politiku.

Praktické environmentálne aktivity

- **Eko Alarm¹¹ a ďalšie projekty**. Mladí ľudia sa zapájajú do praktických aktivít, ako je triedenie a recyklácia odpadov, kompostovanie a znižovanie znečistenia. Tieto aktivity sú súčasťou širších projektov zameraných na udržateľný rozvoj a ochranu prírodných zdrojov ako už vyššie spomínané projekty Mladí reportéri a ďalšie podobné projekty.

Komunitné a školské iniciatívy

- **Komunitné záhrady**. Projekty ako Komunitná záhrada na ZŠ v Spišskej Novej Vsi vytvárajú priestor na edukačné aktivity a podporujú komunitné zapojenie do ekologických iniciatív. Záhrady zahŕňajú výsadbu ovocných stromov, kríkov a zachytávanie dažďovej vody.

- **Včelnice**. Projekty ako Včelnica pri ZŠ s MŠ Svätý Kríž umožňujú deťom spoznávať život včiel a ich význam pre ekosystém, čím podporujú ekologické včelárstvo a ochranu biodiverzity.

Dopyt po zelených pracovných miestach

Zelené pracovné miesta sú základným prvkom prechodu na zelenú ekonomiku, ktorá sa snaží zosúladiť ekonomický rast s environmentálnou udržateľnosťou a sociálnou spravodlivosťou. Tieto pracovné pozície priamo prispievajú k zlepšeniu životného prostredia a k podpore udržateľných výrobných a spotrebných procesov (Klimko, 2023).

Podľa definície, zelené pracovné miesta sú pracovné pozície, ktoré:

- Znižujú spotrebu energie a surovín.
- Minimalizujú emisie skleníkových plynov a odpadov.
- Ochránajú ekosystémy a biodiverzitu.
- Pomáhajú prispôsobiť sa klimatickým zmenám.

Tieto pracovné miesta môžu existovať v rôznych odvetviach, ako sú obnoviteľné zdroje energie (napr. solárna a veterná energia), energetická efektívnosť, ekologické stavebníctvo, manažment odpadu, či udržateľné poľnohospodárstvo. Dôležitým aspektom je, že zelené pracovné miesta nielen chránia životné prostredie, ale aj zvyšujú kvalitu života spoločnosti a poskytujú nové príležitosti pre mladých ľudí (Klimko, 2023). Pre mládež majú zelené pracovné miesta významný potenciál, najmä v súvislosti s riešením súčasných výziev ako nezamestnanosť, klimatická kríza a sociálna inklúzia. Tieto pracovné pozície ponúkajú mladým ľuďom nielen nové kariérne možnosti, ale aj možnosť aktívne prispieť k ochrane životného prostredia a udržateľnému rozvoju spoločnosti. V kontexte Európskej zelenej dohody a cieľa dosiahnuť klimatickú neutralitu do roku 2050, zelené pracovné miesta predstavujú nevyhnutnú súčasť stratégie na podporu mládeže. Investície do vzdelávania a rozvoja zručností v oblasti zelenej ekonomiky sú kľúčové pre prípravu mladých ľudí na tieto pracovné príležitosti. Výskum ukazuje, že zelená ekonomika má potenciál vytvoriť výrazne viac pracovných miest ako tradičné ekonomické modely, a to najmä v sektoroch s vysokým potenciálom pre zelené inovácie. To znamená, že nárast zelených pracovných miest môže prispieť k riešeniu problémov nezamestnanosti medzi mladými ľuďmi, a zároveň podporiť ekologicky udržateľný hospodársky rast. Pre mládež je tiež dôležité, že zelené pracovné miesta podporujú hodnoty, ako sú sociálna spravodlivosť, rovnosť a inklúzia, čím posilňujú ich angažovanosť v environmentálnych a sociálnych otázkach (Klimko, 2023).

7 Bližšie informácie nájdete na: <https://envirofond.sk/>

8 Bližšie informácie nájdete na: <https://envirofond.sk/vyroczne-spravy/>

9 Bližšie informácie nájdete na: <https://klimatickainiciativa.sk/>

10 Bližšie informácie o aktivitách Rady mládeže Slovenska nájdete na: <https://mladez.sk/>

11 Bližšie informácie nájdete na: <https://www.ekoalarm.sk/>

Zelené pracovné miesta predstavujú pre mládež príležitosť aktívne sa zapojiť do budovania udržateľnej budúcnosti. Sú prínosné nielen pre životné prostredie, ale aj pre riešenie ekonomických a sociálnych problémov, ktorým dnešní mladí ľudia čelia. Investícia do vzdelania a rozvoja zručností v tejto oblasti je kľúčová pre úspešný prechod na zelenú ekonomiku a pre zabezpečenie, aby mládež bola hlavným hnacím motorom tejto transformácie. Nižšie zhrnuté faktory, ktoré majú vplyv na trh práce indikujú potrebu rozvoja kľúčových kompetencií u mladých ľudí v oblasti udržateľnosti. A to nielen z dôvodov zamestnateľnosti, ale taktiež pripravenosti na najväčšie výzvy budúcnosti, ktorým nadchádzajúca generácia bude nevyhnutne čeliť. Práca s mládežou na Slovensku je prostriedkom ako budovať niektoré z nižšie spomínaných zručností u mladých ľudí a podporovať technicky nadanú mládež pri rozvoji inovatívnych a progresívnych riešení klimatických výziev.

Kľúčové faktory ovplyvňujúce dopyt po pracovných miestach

- **Ekologická transformácia.** Očakáva sa, že zelená transformácia povedie k vzniku mnohých nových pracovných miest. Podľa spoločnosti ManpowerGroup¹² bude dopyt po zelených pracovných miestach rásť rýchlejšie ako v sektore IT.
- **Politické a makroekonomické opatrenia.** Politické nástroje zamerané na environmentálnu udržateľnosť a podpora ekologických politík majú priamy vplyv na trh práce a zamestnanosť v zelenom sektore.
- **Technologické inovácie.** Výskum a vývoj v oblasti nových technológií, najmä v sektore obnoviteľných zdrojov energie, vedú k vytváraniu nových pracovných miest. Napríklad inžinieri v oblasti obnoviteľnej energie, inštalatéri solárnych panelov a mechanici veterných turbín sú čoraz viac žiadaní.

Najžiadanejšie zelené pracovné miesta

- **Inžinier pre obnoviteľné zdroje energie:** Energetický sektor sa mení, a kvalifikovaní inžinieri majú veľa možností v zelenej energetike, ktorá zahŕňa napríklad inštaláciu solárnych panelov a opravy veterných turbín. Tí, ktorí ovládajú technické zručnosti v týchto oblastiach, majú pred sebou perspektívnu budúcnosť, keďže rastúci trh obnoviteľnej energie vytvára stabilný dopyt po ich práci.
- **Stavebný inžinier a udržateľný urbanista:** Súčasné stavebné normy požadujú ekologické postupy, zamerané na minimalizáciu plytvania energiou a zdrojmi. Stavební inžinieri navrhujú budovy s nízkym environmentálnym dopadom, zatiaľ čo urbanisti zohľadňujú princípy obehového hospodárstva, aby vytvorili mestské prostredie, kde sa zdroje opätovne využívajú a plytvanie je minimalizované. Urbanistické návrhy podporujú nielen ekologické hľadisko, ale aj pohodlie a zdravie obyvateľov.

- **Vedecký pracovník:** Vedci v oblasti životného prostredia zbierajú a analyzujú dáta na identifikáciu a riešenie ekologických problémov, ako sú znečistenie ovzdušia či kvalita vody. Významný výskum na tejto úrovni pomáha nielen vládam a organizáciám prispôbiť svoje stratégie na zníženie ekologickej stopy, ale poskytuje aj praktické riešenia pre klimatickú krízu. Výsledky ich práce môžu slúžiť ako poradenský základ pre ekologické inovácie v priemysle a vládnych politikách.
- **Manažér rybného hospodárstva:** Manažéri v tejto oblasti riadia udržateľné využívanie rybích populácií, čo má zásadný význam pre zachovanie biodiverzity a ochranu ekosystémov. Ich práca môže zahŕňať nielen udržanie zdravého počtu rýb, ale aj riešenie havarijných situácií, ako sú ekologické katastrofy spojené s ropnými únikmi, pričom spolupracujú s rôznymi zainteresovanými stranami na riešení problémov spojených s ochranou morského prostredia.
- **Ošetrovateľ stromov a lesník:** Títo odborníci sa zameriavajú na zdravotnú starostlivosť o stromy a lesy. Ich úlohy zahŕňajú výsadbu, starostlivosť o choré stromy a ochranu prírodných plôch pred škodcami či požiarmi. Lesníci majú navyše dôležitú úlohu v boji proti odlesňovaniu a zabezpečovaní, aby lesy plnili svoje ekologické funkcie, ako je zadržiavanie uhlíka a podpora biodiverzity. Tieto profesie hrajú kľúčovú úlohu pri ochrane prírodného prostredia a udržaní ekologickej stability krajiny.
- **Produktívni Dizajnéri.** Zameriavajú sa na vytváranie dlhodobých udržateľných a efektívnych produktov s minimálnym environmentálnym dopadom. Ich návrhy zahŕňajú rôznorodé produkty, od recyklovateľných obalov po elektrické vozidlá. V módnom priemysle zas módni dizajnéri usilujú o trvanlivé oblečenie z recyklovaných materiálov, čím bojujú proti negatívnym dopadom rýchlej módy (EURES, 2023).

Posun na trhu práce smerom k udržateľným odvetviam má na mládež veľký dopad, pretože formuje ich kariérne možnosti a potrebné zručnosti. So zvyšujúcim sa počtom „zelených“ pracovných miest, ako je práca v obnoviteľnej energii, udržateľnom stavebníctve či environmentálnych vedách, budú mladí ľudia potrebovať zručnosti v týchto oblastiach. Tento trend tlačí na vzdelávací systém, aby kládol dôraz na ekologické a technologické znalosti, čo lepšie pripraví mladých na výzvy a príležitosti v udržateľnom hospodárstve.

9.3 Existujúce opatrenia

9.3.1 Legislatívne ukotvenie

Environmentálne politiky a legislatívne opatrenia prijaté na Slovensku majú priamy vplyv na budúcnosť mladej generácie, najmä v oblasti kvality života, pracovných príležitostí a ochrany prírody. Medzi hlavné oblasti, v ktorých tieto opatrenia súvisia s mládežou, patria:

1. Stratégia environmentálnej politiky do roku 2030:

Ciele zamerané na znižovanie emisií a ochranu biodiverzity sú priamou reakciou na klimatickú krízu, ktorú mladí ľudia často považujú za kľúčový problém ovplyvňujúci ich budúcnosť. Zlepšovanie kvality ovzdušia a ochrana ekosystémov sú základom pre vytvorenie stabilného a zdravého prostredia pre nasledujúce generácie.

2. Zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny a Zákon 79/2015 Z. z. o odpadoch poskytujú legislatívne nástroje na ochranu prírody, reguláciu odpadu a podporu recyklácie. Mladí ľudia sa často zaujímajú o ochranu životného prostredia a podporujú ekologické aktivity, ako je recyklácia či starostlivosť o prírodné oblasti. Tieto zákony vytvárajú pre mládež platformu na aktívne zapojenie do udržateľných praktík.

3. Zákon 321/2014 Z. z. o energetickej efektívnosti podporuje zvyšovanie energetickej efektívnosti a využívanie obnoviteľných zdrojov energie, čo prispieva k rozvoju pracovných príležitostí v zelených sektoroch. Mnoho mladých ľudí prejavuje záujem o kariéru v ekologických odvetviach a energetických inováciách, ktoré sú kľúčové pre budúci ekonomický a udržateľný rozvoj krajiny.

Tieto opatrenia preto tvoria základ pre zelenú transformáciu Slovenska a ponúkajú mládeži príležitosti na aktívne zapojenie do projektov zameraných na ochranu životného prostredia, inovatívnych technológií a rozvoja ekologickej ekonomiky.

9.3.2 Angažovanosť mládeže v téme zelenej budúcnosti

Program mládežnícky delegát SR pri OSN a téma klímy

Program Mládežnícky delegát SR pri OSN umožňuje slovenským mladým ľuďom aktívne sa zapojiť do medzinárodných diskusií

na pôde OSN, vrátane tém súvisiacich s klimatickou zmenou (Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2023). Delegáti z rôznych krajín, vrátane Slovenska, sa pravidelne zúčastňujú na klimatických konferenciách COP, kde zastupujú hlasy mladých ľudí a zdôrazňujú potrebu ambiciózných klimatických cieľov.

- **COP24 (2018, Katovice, Poľsko):** Mládežnícki delegáti poukazovali na nedostatočné záväzky v oblasti znižovania uhlíkových emisií a požadovali posilnenie klimatických opatrení v súlade s Parížskou dohodou.
- **COP25 (2019, Madrid, Španielsko):** Delegáti mládeže, mobilizovaní najmä v rámci hnutia Fridays for Future, vyzývali na ukončenie využívania fosílnych palív a prijatie ambicióznějších klimatických cieľov.
- **COP26 (2021, Glasgow, Spojené kráľovstvo):** Youth4Climate Manifesto zdôrazňoval potrebu ukončenia používania fosílnych palív do roku 2030 a presadzoval cieľ uhlíkovej neutrality. Mládežnícki delegáti hrali kľúčovú úlohu pri vytváraní Glasgow Climate Pact.
- **COP27 (2022, Šarm aš-Šajch, Egypt):** Mládežnícki delegáti apelovali na otázku „strát a škôd“ spôsobených klimatickými zmenami, najmä v zraniteľných komunitách globálneho juhu, a zdôrazňovali potrebu klimatických finančných mechanizmov.
- **COP28 (2023, Dubaj, Spojené arabské emiráty):** Slovenskí delegáti sa zúčastnili najväčšieho zhromaždenia mládežníckych delegátov v histórii COP, kde podporovali medzigeneračnú solidaritu a mládežnícke riešenia v klimatických politikách (UNIS, 2023).

V rokoch 2022 a 2023 slovenskí delegáti aktívne prispeli k diskusiám o klimatickej spravodlivosti a medzinárodných opatreniach na boj proti klimatickej kríze.

Príklady úspešných iniciatív vedených mládežou

Prípadové štúdie úspešných iniciatív vedených mládežou na Slovensku a v iných krajinách:

- **Fridays for Future Slovensko:** Slovenská pobočka globálneho hnutia organizuje protesty a osvetové kampane na podporu silnejších klimatických politík. Mobilizovali tisíce študentov po celej krajine (Živica, 2023 in Enviroportal, 2023).

Program Mládežnícky delegát SR pri OSN umožňuje slovenským mladým ľuďom aktívne sa zapojiť do medzinárodných diskusií na pôde OSN, vrátane tém súvisiacich s klimatickou zmenou.

Medzinárodná spolupráca mládeže

- Medzinárodné projekty a výmenné programy: Programy ako Erasmus+ (Pre oblasť mládeže a športu) umožňujú mladým ľuďom spolupracovať s rovesníkmi z iných krajín na environmentálnych projektoch (Ministerstvo životného prostredia, 2023).

Vzdelávanie a budovanie kapacít

Vzdelávanie je kľúčové pre podporu zeleného myslenia medzi mladými ľuďmi:

- Environmentálne vzdelávacie programy: Programy, ako Zelená škola, podporujú environmentálne vzdelávanie a praktické ekologické aktivity (Slovenská agentúra životného prostredia, 2024).
- Mladí ľudia prichádzajú s inovatívnymi nápadmi a projektmi, ktoré prispievajú k ochrane životného prostredia. Projekty ako plávajúca stanica na čistenie oceánov od odpadu, navrhnutá slovenskou architektkou, sú príkladom toho, ako mladí môžu prispieť k riešeniu globálnych environmentálnych problémov.

Podpora cirkulárnej ekonomiky

Mladí ľudia sú často priekopníkmi v oblasti cirkulárnej ekonomiky, podporujú recykláciu, znižovanie množstva odpadu a udržateľnú spotrebu. Iniciatívy ako Circular Slovakia zapájajú mladých do výmeny vedomostí a podnikania v oblasti cirkulárnej ekonomiky.

Komunitné projekty

Mladí ľudia sa zapájajú do komunitných projektov, ktoré prispievajú k zlepšeniu miestneho životného prostredia. Projekty ako zelené školské dvory a záhrady umožňujú mladým tráviť čas v prírode a učiť sa o jej ochrane.

Výhody pre mladých ľudí:

- **Rozvoj zručností a kompetencií.** Účast' na zelených iniciatívach pomáha mladým rozvíjať dôležité zručnosti, ako sú projektový manažment, tímová práca a environmentálne vedomosti, čo zvyšuje ich zamestnateľnosť a konkurencieschopnosť na trhu práce.
- **Osobnostný rozvoj.** Dobrovoľníctvo a aktivizmus v oblasti životného prostredia prispievajú k osobnostnému rozvoju mladých ľudí, posilňujú ich hodnotový systém a zvyšujú ich zodpovednosť voči spoločnosti a prírode.
- **Zdravší životný štýl.** Zapojenie sa do ekologických aktivít často vedie k zdravšiemu životnému štýlu, pretože podporuje aktivity vonku, zdravé stravovanie a udržateľné spotrebiteľské návyky.

Mladí ľudia na Slovensku teda nielenže prispievajú k zeleným iniciatívam, ale zároveň z nich aj výrazne profitujú, čo vytvára pozitívny cyklus udržateľného rozvoja a environmentálnej zodpovednosti.

9.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

V rámci neformálneho vzdelávania a práce s mládežou sa environmentálna výchova stáva čoraz dôležitejšou témou, avšak konkrétne štatistické údaje o jej implementácii a účinnosti na Slovensku chýbajú. Vzdelávacie programy zamerané na udržateľnosť sa rozvíjajú, ale ich systematické monitorovanie a hodnotenie nie sú dostatočne zdokumentované. Mnohé oblasti týkajúce sa environmentálnej výchovy a udržateľnosti nemajú dostatočne presné alebo aktuálne štatistické údaje. To komplikuje hodnotenie efektivity programov a politik. Štatistické úrady sa často zameriavajú na tradičnejšie oblasti ako ekonomika alebo demografia, pričom environmentálne otázky môžu byť opomínané. Existuje potreba rozšíriť zbieranie údajov o environmentálnej výchove a udržateľnosti, aby sa lepšie porozumelo ich dopadu na mladých ľudí a spoločnosť ako celok.

Navrhované opatrenia:

- **Zvýšenie financovania:** Zvýšiť finančné prostriedky na podporu projektov vedených mládežou, ktoré sa zameriavajú na udržateľnosť a ekologické inovácie.
- **Zvýšenie verejného povedomia:** Realizovať komplexné kampane zamerané na zvyšovanie povedomia o klimatických zmenách a udržateľnosti. Aktívne zapájať médiá, sociálne siete a verejné osobnosti do propagácie environmentálnych tém.
- **Podpora výskumu v oblasti environmentálneho vzdelávania:** Zamerať výskum na hodnotenie účinnosti neformálnych vzdelávacích programov a iniciatív zameraných na udržateľnosť. Podporiť kvantitatívne a kvalitatívne štúdie, ktoré poskytujú dôkazy o tom, ako tieto programy ovplyvňujú zmenu správania mladých ľudí v oblasti ekológie a udržateľnosti. Zabezpečiť dlhodobé monitorovanie a hodnotenie ich dopadu na jednotlivcov a širšiu spoločnosť.
- **Rozvoj inovatívnych prístupov k neformálnemu vzdelávaniu:** Podporiť vývoj nových metodík, technológií a nástrojov v oblasti neformálneho vzdelávania, ktoré zohľadňujú aktuálne environmentálne výzvy a potreby mladých ľudí. Integrácia digitálnych nástrojov a gamifikácie môže zvýšiť angažovanosť mládeže a podporiť ich praktické zručnosti v oblasti ochrany životného prostredia.

- **Budovanie partnerstiev medzi výskumnými inštitúciami a neformálnymi vzdelávacími organizáciami:**

Podporiť spoluprácu medzi akademickými inštitúciami, organizáciami zameranými na neformálne vzdelávanie a environmentálnymi neziskovými organizáciami. Tieto partnerstvá môžu viesť k vzniku nových prístupov k výučbe a vytváraniu programov, ktoré reagujú na aktuálne výzvy v oblasti ochrany životného prostredia a udržateľného rozvoja.

Zoznam použitých zdrojov

Čavojská, K., Marinová, P., & Pechačová, Z. (2022). *Klimatická kríza, globálne vzdelávanie, rozvojová pomoc*. Rada mládeže Slovenska. Dostupné z: <https://mladez.sk/2022/05/10/klimaticka-kriza-globalne-vzdelavanie-rozvojova-pomoc/>

Európska komisia. (2021). *The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent*. Dostupné z: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. (n.d.). *Envirostratégia 2030*. Inštitút environmentálnej politiky. Dostupné z: <https://www.minzp.sk/iep/strategicke-materialy/envirostrategia-2030.html>

Enviroportal.sk. (2023). *Prieskum Živice: Klimatická úzkosť trápi stále viac detí*. Dostupné z: <https://www.enviroportal.sk/clanok/prieskum-zivice-klimaticka-uzkost-trapi-stale-viac-deti>

SITA. (2023). *Slovensko zaostáva v mnohých cieľoch udržateľného rozvoja, problematika je kvalita vzdelávania, výskum aj zelená ekonomika*. Dostupné na: <https://sita.sk/slovensko-zaostava-v-mnohyh-cieloch-udrzatelneho-rozvoja-problematicka-je-kvalita-vzdelavania-vyskum-aj-zelena-ekonomika/>

Greenpeace Slovensko. (2020). *Dopady klimatickej krízy na Slovensko*. Dostupné z: <https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/02/54e4fe6f-gp-dopady-klimat-krizy-slovensko-screen-2.pdf>

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. (2023). *Satelitné snímky potvrdzujú úbytok lesov na Slovensku*. Dostupné z: <https://www.minzp.sk/spravy/satelitne-snimky-potvrduju-ubytok-lesov-slovensku.html>

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Slovensko. (2022). *Výskumná správa o mladých na Slovensku: Nespokojní a predsa zostávajú*. Dostupné z: https://slowakei.fes.de/fileadmin/user_upload/FES-Slowakei-Web-SLO-2022-02-24.pdf

Inštitút environmentálnej politiky a Inštitút vzdelávacej politiky. (2021). *Čo vás v tej škole učia? Environmentálne povedomie a vzdelávanie na Slovensku*. Dostupné z: https://www.minzp.sk/files/iep/2021_03_co_vas_v_tej_skole_ucia.pdf

ManpowerGroup Slovensko. (2023). *ManpowerGroup Index trhu práce Q2 2023*. Dostupné z: <https://www.manpower.sk/magazin/manpowergroup-index-trhu-prace-q2-2023>

Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. (2023). *Udržateľný rozvoj a zmena klímy*. Dostupné z: <https://www.nku.gov.sk/documents/33855/34228/Udrzatelny%20rozvoj%20a%20zmena%20klimy.pdf/e3a5e56d-b719-ac0f-c381-0e7070a5f523>

EURES, 2023. *Žiadané zelené pracovné miesta v roku 2023*. Dostupné z: https://eures.europa.eu/demand-green-jobs-2023-2023-06-06_sk

Slovenská agentúra životného prostredia. (2018). *Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030: Správa o hodnotení strategického dokumentu*. Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia. Dostupné z: <https://www.enviroportal.sk/eia/detail/zelensie-slovensko-strategia-environmentalnej-politiky-slovenskej-repu>

Klimko, R. (2023). *Zelená ekonomika a zelené pracovné miesta pre udržateľnú budúcnosť*. Ekonomická univerzita v Bratislave. Dostupné z: https://nhf.euba.sk/www_write/files/katedry/ksrp/2023/zelen%C3%A1_ekonomika_a_zelen%C3%A9_pracov%C3%A9_miesta_pre_udr%C5%BEate%C4%BEn%C3%BA_bud%C3%BACnos%C5%A5_roman_klimko.pdf

Národný inštitút vzdelávania a mládeže, 2023. *Mládežnícky delegát SR pri OSN Michal Salíni na konferencii European Sustainable Development Network vo Viedni*. Dostupné z: <https://nivam.sk/mladeznicky-delegat-sr-pri-osn-michal-salini-na-konferencii-european-sustainable-development-network-vo-viedni/>

Informačná služba Organizácie Spojených národov vo Viedni (UNIS Viedeň). (2023). *Youth delegates from Slovakia and Slovenia take part in COP28 Climate Change conference*. Dostupné z: https://unis.unvienna.org/unis/en/topics/related/2023/COP28_youth.html

Európska investičná banka. (2021). *80 % Slovákov pociťuje, že zmena klímy má vplyv na ich každodenný život*. Dostupné z: <https://www.eib.org/en/press/all/2021-392-80-slovakov-pocituje-ze-zmena-klimy-ma-vplyv-na-ich-kazdodenny-zivot>

Európska investičná banka. (2022). *Slovaks concerned about the outcome of the green transition*. Dostupné z: <https://www.eib.org/en/press/all/2022-163-slovaks-concerned-about-the-outcome-of-the-green-transition>

10

Zdravý životný štýl a zdravie mládeže

10.1. Úvod

Zdravie a životný štýl mládeže na Slovensku sú v súčasnosti predmetom zvýšenej pozornosti odborníkov aj verejnosti. Po vstupe Slovenska do EÚ v roku 2004 sa krajina zaviazala prispôbiť sa európskym štandardom v oblasti verejného zdravia vrátane starostlivosti o deti a mládež.

Napriek viacerým reformám a programom však indikátory zdravého životného štýlu neboli optimálne, čo viedlo k nárastu zdravotných problémov medzi mladými ľuďmi. Pandémia COVID-19 ktorá zasiahla svet v roku 2020, ešte viac prehĺbila tieto problémy.

Sociálna izolácia, uzavretie športových a voľnočasových zariadení, prechod na dištančné vzdelávanie a zvýšený psychický tlak spôsobili zhoršenie fyzického aj duševného zdravia mládeže. Tieto zmeny odhalili slabiny v pripravenosti krajiny čeliť takýmto krízam a zdôraznili potrebu systematických riešení.

10.2. Východisková situácia

10.2.1. Zdravotnícke ročenky SR

Zdravotnícke ročenky SR, ktoré vydáva Národné centrum zdravotníckych informácií (ďalej aj „NCZI“), poskytujú štatistický prehľad o zdravotníctve a zdravotnom stave obyvateľstva. V nasledujúcom texte sú uvedené kľúčové štatistiky týkajúce sa zdravotného stavu a demografických údajov mládeže (0 – 30 rokov, predovšetkým 15 – 29 rokov) na Slovensku, získané z ročeniek za obdobie rokov 2018 – 2022:

Demografia a veková štruktúra

- *Veková distribúcia:* Počas sledovaného obdobia došlo k postupnej zmene vekovej štruktúry obyvateľstva, s miernym poklesom podielu mládeže (0 – 30 rokov). V skupine 15 – 29 rokov bol zaznamenaný pokles odrážajúci celkový demografický trend nízkej pôrodnosti a starnutia populácie.
- *Pôrodnosť:* Miera pôrodnosti medzi mládežou postupne klesala, čo prispelo k znižovaniu podielu mladých ľudí v populácii. Tento vývoj je v súlade s celoeurópskym trendom klesajúcej fertility.
- *Miera úmrtnosti:* Vekovo špecifická miera úmrtnosti v mládežníckych skupinách zostala relatívne stabilná, s miernymi výkyvmi spôsobenými faktormi, ako sú úrazy a zdravotné komplikácie.

Zdravotný stav

- *Chronické choroby:* Prevalencia chronických ochorení, ako sú cukrovka a respiračné choroby, v mládežníckej populácii, najmä v skupine 15 – 29 rokov, zaznamenala určitý nárast. Tento trend môže byť ovplyvnený faktormi životného štýlu vrátane stravy a fyzickej aktivity.
- *Duševné zdravie:* Údaje z psychiatrických kliník poukazujú na rastúci počet prípadov problémov duševného zdravia vrátane depresie a úzkostných porúch, najmä v skupine 15 – 29 rokov.
- *Užívanie drog a návykových látok:* V rámci vekovej skupiny 15 – 29 rokov bol pozorovaný znepokojujúci trend v užívaní drog a návykových látok, čo sa prejavilo miernym nárastom počtu liečených prípadov závislosti.

Hospitalizácie

- *Príčiny hospitalizácie:* Medzi hlavné dôvody hospitalizácií mládeže patria úrazy, respiračné ochorenia, problémy s dýchacím systémom a poruchy tráviaceho systému. Miera hospitalizácií spôsobená úrazmi bola zvlášť vysoká vo vekovej kategórii 15 – 29 rokov.
- *Hospitalizácie spojené s alkoholom:* V skupine 15 – 29 rokov bol pozorovaný stabilný počet hospitalizácií spôsobených nadmerným užívaním alkoholu, čo poukazuje na potrebu preventívnych opatrení zameraných na znižovanie konzumácie alkoholu v tejto vekovej skupine.

Miera úmrtnosti a príčiny smrti

- *Úmrtnosť vo vekovej skupine 15 – 29 rokov:* Hlavnými príčinami úmrtnosti v tejto vekovej kategórii boli úrazy (napríklad dopravné nehody), samovraždy a niektoré špecifické zdravotné stavy, ako sú kardiovaskulárne ochorenia. Napriek týmto rizikám zostáva celková miera úmrtnosti v tejto skupine relatívne nízka.

Preventívne opatrenia a využívanie zdravotných služieb

- *Preventívne prehliadky:* Zaznamenal sa nárast využívania preventívnej zdravotnej starostlivosti vrátane prehliadok a očkovaní, čo poukazuje na zlepšujúce sa zdravotné povedomie medzi mládežou.

Duševné zdravie a sebapoškodzovanie

- *Sebapoškodzovanie:* V sledovanom období bol zaznamenaný nárast prípadov sebapoškodzovania a úmyselných zranení v skupine 15 – 29 rokov. Tento trend je v súlade s pribúdaním problémov duševného zdravia.
- *Služby duševného zdravia:* Zvýšil sa počet mladých ľudí vyhľadávajúcich služby duševného zdravia, čo poukazuje na zvyšujúce sa povedomie o týchto problémoch, ale tiež naznačuje možné nedostatky v dostupnosti a kapacite týchto služieb.

Zhrnutie trendov (2018 – 2022)

- *Pokles populácie mládeže:* Pokles podielu mládeže v celkovej populácii, najmä v kategórii 15 – 29 rokov, spôsobený nižšou pôrodnosťou a starnutím populácie.

- *Nárast problémov duševného zdravia:* Výrazný nárast prípadov duševných ochorení, a to predovšetkým počas pandémie COVID-19 (2020 – 2021).
- *Chronické ochorenia:* Nárast výskytu chronických ochorení, ako sú respiračné choroby a cukrovka.
- *Stabilná, ale znepokojujúca miera hospitalizácií:* Stabilný počet hospitalizácií, avšak pretrvávajúce problémy súvisiace s duševným zdravím a alkoholom.
- *Pozitívny trend v preventívnej starostlivosti:* Zvýšené využívanie preventívnej zdravotnej starostlivosti naznačuje lepšie zdravotné povedomie.

Zmeny v priebehu rokov

- *Klesajúca populácia mladých:* Podiel mládeže, najmä vo vekovej skupine 15 – 29 rokov, klesal v dôsledku nízkej pôrodnosti a demografických zmien.
- *Rastúce problémy s duševným zdravím:* Nárast problémov duševného zdravia, hlavne počas pandémie, viedol k zvýšeniu využívania služieb duševného zdravia a väčšiemu počtu prípadov sebapoškodzovania.
- *Chronické choroby:* Zvýšený výskyt chronických ochorení podčiarkuje potrebu riešenia otázok životného štýlu a prostredia.
- *Zlepšenie preventívnych opatrení:* Pozitívny trend v preventívnej starostlivosti odráža lepšie povedomie o zdraví.
- *Vplyv pandémie COVID-19:* Pandémia mala zásadný vplyv na zhoršenie duševného zdravia, izoláciu a dostupnosť zdravotnej starostlivosti.

10.2.2. Fyzická aktivita mládeže

Jedným z kľúčových ukazovateľov zdravého životného štýlu mládeže je úroveň fyzickej aktivity. Podľa štúdie Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) z rokov 2017 – 2018 a 2021 – 2022 zaznamenala fyzická aktivita medzi mladými ľuďmi na Slovensku výrazný pokles. V roku 2021 – 2022 uviedlo iba 30 % chlapcov a 22 % dievčat vo veku 11 rokov, že sa zúčastňujú na fyzickej aktivite najmenej 60 minút denne. Vo veku 15 rokov tieto čísla klesajú na 15 % pre chlapcov a 8 % pre dievčatá (Kalman et al., 2022). Tento trend má závažné dôsledky na celkové zdravie mládeže, keďže pravidelná fyzická aktivita je kľúčová pre prevenciu mnohých ochorení vrátane obezity, srdcových chorôb a cukrovky.

Pandémia COVID-19 viedla k zatvoreniu školských zariadení a športových klubov, čo ešte viac obmedzilo prístup mládeže k organizovaným športovým aktivitám. Slovenské školy čelili nedostatku športovej infraštruktúry už pred pandemiou, no počas nej sa situácia zhoršila (WHO, 2022). Tento problém je viditeľný aj na regionálnej úrovni, kde sa často nekladie dostatočný dôraz na výstavbu a modernizáciu športových zariadení pre mládež.

10.2.3. Stravovacie návyky

Stravovacie návyky sú ďalším kritickým aspektom zdravého životného štýlu mládeže. Výskumy ukazujú, že počas sledovaného obdobia sa stravovacie návyky mladých ľudí na Slovensku zhoršili. Podľa HBSC štúdie z rokov 2021 – 2022 pravidelne raňajkuje 67,4 % 11-ročných chlapcov a 62,1 % dievčat. Vo veku 15 rokov klesá tento počet na 38,2 % chlapcov a 30,1 % dievčat (Kalman et al., 2022). Len 35 % školákov konzumuje odporúčanú dennú dávku ovocia a zeleniny, čo je pokles oproti 42 % v roku 2018 (Kalman et al., 2022).

30 %
chlapcov

a

22 %
dievčat

**vo veku 11 rokov uviedlo,
že sa zúčastňujú na
fyzickej aktivite najmenej
60 minút denne**

**Vo veku 15 rokov tieto
čísla klesajú na 15 %
pre chlapcov a 8 %
pre dievčatá**

15 %
chlapcov

a

8 %
dievčat

Štatistiky z Ministerstva zdravotníctva SR naznačujú, že rastúci trend konzumácie potravín s vysokým obsahom tukov, cukrov a soli vedie k nárastu nadváhy a obezity medzi mládežou. V roku 2022 už takmer 20 % detí a dospelujúcich na Slovensku trpelo nadváhou (Ministerstvo zdravotníctva SR, 2022).

10.2.4. Vplyv digitálnych technológií na zdravie

Pandémia COVID-19 spôsobila dramatický nárast používania digitálnych technológií medzi mládežou. Prechod na dištančné vzdelávanie a obmedzené možnosti sociálnych aktivít viedli k tomu, že mladí ľudia trávili oveľa viac času pred obrazovkami. Podľa prieskumu Youthwatch (2023) sa priemerný čas strávený na sociálnych médiách a digitálnych platformách zvýšil na 4 až 5 hodín denne počas pandémie.

Nadmerné používanie sociálnych médií a internetu spôsobuje celý rad problémov vrátane porúch spánku, zrakových problémov a chronickej únavy. Mladí ľudia sú vystavení aj zvýšenému riziku kyberšikanovania, čo zhoršuje ich duševné zdravie (VÚDPaP, 2022). Podľa prieskumu ESPAD realizovaného v roku 2022 až 45 % slovenských adolescentov bolo svedkom šikanovania, pričom viac ako štvrtina mladých ľudí sa stala obeťou fyzického alebo verbálneho šikanovania vrátane kyberšikanovania (Božík et al., 2022).

10.2.5. Duševné zdravie

Duševné zdravie mládeže sa stalo jedným z najdôležitejších problémov sledovaného obdobia, pričom pandémie COVID-19 mala obrovský vplyv na psychiku mladých ľudí. Zatvorenie škôl, sociálna izolácia a neistota ohľadom budúcnosti viedli k zvýšenému výskytu úzkosti, depresie a ďalších psychických problémov. Podľa prieskumu Youthwatch (2023) až 40 % mladých ľudí na Slovensku počas pandémie hlásilo zvýšenú úroveň úzkosti. Podľa HBSC štúdie z rokov 2021 – 2022 vo veku 15 rokov pociťuje osamelosť 15,6 % dievčat a 8,9 % chlapcov. Životná spokojnosť vo veku 15 rokov klesá na 23,4 % u chlapcov a 17,1 % u dievčat, ktorí sa cítia „veľmi spokojní“ (Kalman et al., 2022). Kríza duševného zdravia sa odrazila aj v náraste dopytu po psychologických službách. Organizácie ako IPčko zaznamenali dramatický nárast počtu kontaktov od mladých ľudí, ktorí hľadali pomoc v súvislosti s úzkosťou, depresiou a sebapoškodzovaním (IPčko, 2021).

Duševné zdravie detí a mladistvých na Slovensku sa zhoršuje, čo potvrdzujú najnovšie štatistiky. V roku 2022 došlo k nárastu novodiagnostikovaných prípadov duševných porúch najmä u mladistvých vo vekovej kategórii 15 – 19 rokov, kde sa počet nových prípadov zvýšil o 750 osôb. Tento nárast je významný, čo znamená, že na každých 10-tisíc obyvateľov v tejto vekovej skupine pripadá 172,6 osoby s novou diagnózou, oproti 146,2 v predchádzajúcom roku.

Nadaní žiaci potrebujú podporu nielen vo vzdelávaní, ale aj v oblasti sociálno-emocionálneho vývinu.

Podľa európskych štatistík sa duševné zdravie detí a mladých ľudí zhoršilo aj v dôsledku nedávnych svetových udalostí vrátane pandémie COVID-19. Väčšina obyvateľov EÚ sa tiež zhoduje, že používanie sociálnych médií môže mať negatívny vplyv na psychické zdravie mladých ľudí.

V rámci ambulantnej liečby na Slovensku došlo k nárastu počtu detí a mladistvých navštevujúcich psychiatrické ambulancie. Zaznamenaný bol medziročný nárast najmä v prípadoch porúch psychického vývinu, ktorý stúpol až o 11,6 %. Okrem toho sa zvýšil počet diagnóz súvisiacich s užívaním psychoaktívnych látok (+10,7 %), čo naznačuje, že problematika duševného zdravia mladistvých zahŕňa aj výzvy spojené so závislosťami.

Z pohľadu hospitalizácií v roku 2022 boli mladiství častejšie hospitalizovaní v súvislosti s rôznymi psychickými poruchami. Najväčšia prevaha hospitalizácií sa týkala problémov s užívaním alkoholu, schizofrénie a afektívnych porúch. Tieto štatistiky naznačujú, že včasná intervencia a podpora duševného zdravia u detí a mladistvých je čoraz naliehavejšia (Národné centrum zdravotníckych informácií, 2023).

10.2.6. Výskumné výstupy Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (ďalej aj „VÚDPaP“) v sledovanom období realizoval viaceré výskumy zamerané na kľúčové aspekty zdravého životného štýlu a psychického zdravia mládeže:

- *Sociálnopsychologické aspekty edukácie nadaných žiakov:* Výskum ukázal, že nadaní žiaci potrebujú podporu nielen vo vzdelávaní, ale aj v oblasti sociálno-emocionálneho vývinu. Zlepšenie vzťahov s učiteľmi a spolužiakmi je kľúčové pre ich rozvoj (Rajčániová et al., 2023).
- *Nepodložené presvedčenia o COVID-19:* Štúdia analyzovala šírenie neodôvodnených presvedčení a konšpiračných teórií o COVID-19 a ich psychické dôsledky. Výsledky poukazujú na potrebu podpory kritického myslenia medzi mladými ľuďmi (Tomšík et al., 2023).
- *Vplyv rodičovskej mediácie na používanie digitálnych technológií:* Výskum ukázal, že rodičovská kontrola a pravidlá týkajúce sa používania digitálnych technológií významne znižujú čas strávený pred obrazovkami (Božík et al., 2023).
- *Sociálnopsychologické aspekty edukácie nadaných žiakov v hlavnom prúde vzdelávania*

V rokoch 2018 – 2023 sa pracovníci **Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie** (ďalej len VÚDPaP) zamerali na sociálnopsychologické faktory ovplyvňujúce vzdelávanie intelektovo nadaných žiakov. Výskum (Rajčániová, 2021; Rajčániová, 2023) sa sústredil na nadaných žiakov

7. a 8. ročníka základných škôl, pričom cieľom bolo zistiť, ako vnímajú svoje sociálne a emocionálne schopnosti v porovnaní s nenadanými rovesníkmi. Dôležitým aspektom bola aj analýza, ako sa títo žiaci cítia v bežných triedach v porovnaní so špecializovanými triedami.

Výsledky ukázali, že nadaní žiaci vykazovali vyššie skóre v emocionálnej inteligencii a lepšie vnímali svoje intelektové schopnosti. Tí, ktorí navštevovali bežné triedy, mali tendenciu preceňovať svoje schopnosti v dôsledku porovnávania sa so žiakmi s rôznymi schopnosťami. Naopak, nadaní žiaci v špecializovaných triedach častejšie podceňovali svoje schopnosti, čo súviselo s vysokou úrovňou konkurencie medzi rovnako nadanými spolužiakmi.

Tieto výsledky naznačujú, že nadaní žiaci potrebujú podporu nielen vo vzdelávaní, ale aj v oblasti sociálno-emocionálneho vývinu. Zlepšenie vzťahov s učiteľmi a spolužiakmi, ako aj vytváranie bezpečného a podporného prostredia v školách, sú kľúčové pre ich rozvoj.

Význam pre zdravie mládeže: vzťahy s učiteľmi a podpora rovesníkov majú veľký vplyv na zdravý životný štýl, osobnú pohodu a psychické zdravie nadaných žiakov, najmä u dievčat a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (ďalej aj „ŠVVP“).

Nepodložené presvedčenia o COVID-19 a ich psychické dôsledky

VÚDPaP (Tomšík et al., 2024) bol zapojený do výskumu, ktorý bol realizovaný v 50 krajinách sveta a analyzoval, ako sa šíri neodôvodnené presvedčenia a konšpiračné teórie o COVID-19. Štúdia skúmala emocionálne a kognitívne faktory, ktoré prispievajú k šíreniu týchto presvedčení, a ukázala, že ľudia s nižším vzdelaním, vyššou úrovňou strachu z COVID-19 a väčším cynizmom mali vyššiu pravdepodobnosť veriť týmto teóriám.

U mladých ľudí môže viera v konšpiračné teórie a šírenie neodôvodnených presvedčení viesť k zhoršeniu duševného zdravia vrátane zvýšenia úzkosti, depresie a nedôvery v zdravotnícke inštitúcie. Podpora kritického myslenia a vzdelávanie o vedeckých faktoch sú preto kľúčové pre zlepšenie psychického zdravia mládeže.

Význam pre zdravie mládeže: Tieto presvedčenia môžu ovplyvniť správanie mladých ľudí a ich ochotu dodržiavať zdravotné odporúčania, čo má zásadný vplyv na ich duševné a fyzické zdravie.

Spôsoby výchovy a ich vplyv na osobnostné charakteristiky stredoškôľakov

Výskum VÚDPaP (Tomšík, 2023) z roku 2023 na vzorke 800 stredoškôľakov ukázal, že rodičovský výchovný štýl má významný vplyv na rozvoj osobnostných čŕt mládeže. Väčšina respondentov uviedla, že ich rodičia používali indiferentný výchovný

štýl, ktorý bol spojený s vyššou úrovňou neurotizmu a nižšími hodnotami v iných osobnostných črtách, ako sú extravézia a svedomitosť. Naopak, žiaci, ktorí boli vychovávaní v liberálnom alebo sociálno-integračnom prostredí, vykazovali lepšie výsledky v emocionálnej stabilite a svedomitosti.

Tieto výsledky zdôrazňujú dôležitosť rodičovských výchovných štýlov pri formovaní osobnosti mladých ľudí a ich schopnosti zvládať stres a zmeny, ktoré majú vplyv na ich celkovú pohodu.

Význam pre zdravie mládeže: Spôsoby výchovy priamo ovplyvňujú rozvoj emocionálnej stability a psychickej odolnosti mládeže, čo sú kľúčové faktory pre zdravý životný štýl a duševné zdravie.

Vplyv rodičovskej mediácie na používanie digitálnych technológií u detí mladšieho školského veku

V roku 2023 VÚDPaP (Božík, M., Tomšík, R., et al., 2023) preskúmal rozdiely medzi rodičmi detí mladšieho školského veku vo vzťahu k používaniu digitálnych zariadení. Výsledky ukázali, že rodičovská kontrola a pravidlá týkajúce sa používania digitálnych technológií významne znižujú čas strávený pred obrazovkami. Avšak rozdiely v prístupe otcov a matiek neovplyvnili samotný spôsob používania technológií deťmi.

Nadmerné používanie digitálnych zariadení je spojené s rizikami, ako sú obezita, poruchy spánku a sociálna izolácia, čo negatívne ovplyvňuje fyzické a psychické zdravie detí. Aktívna rodičovská mediácia, ktorá zahŕňa diskusiu o obsahu a spoluprácu pri používaní médií, podporuje kritické myslenie a zodpovedné správanie.

Zdravý životný štýl vrátane vyváženého používania digitálnych zariadení je nevyhnutný pre celkovú pohodu detí a mládeže, a preto by mali rodičia zohrávať aktívnu úlohu pri regulácii používania týchto technológií.

Šikanovanie a kyberšikanovanie slovenských adolescentov

Podľa prieskumu realizovaného v roku 2022 sa zistilo, že až 45 % slovenských adolescentov bolo svedkom šikanovania, pričom viac ako štvrtina mladých ľudí sa stala obeťou fyzického alebo verbálneho šikanovania, vrátane kyberšikanovania. Digitálne technológie, najmä sociálne siete, zohrávajú čoraz väčšiu úlohu v šikanovaní mladých ľudí (Božík, Kopányiová, Smiková, 2022).

Kyberšikanovanie má závažné emocionálne dôsledky vrátane zvýšenej úrovne úzkosti, depresie a zníženej sebaúcty, čo má negatívny vplyv na duševné zdravie mládeže. Tieto formy agresivity môžu aj narušiť sociálne vzťahy a viesť k izolácii, čo ešte viac zhoršuje psychickú pohodu obetí.

Význam pre zdravie mládeže: Šikanovanie, najmä kyberšikanovanie, vážne ovplyvňuje duševné zdravie mládeže, a preto je nevyhnutné zaviesť účinné preventívne opatrenia a podporiť psychologickú pomoc pre obeť.

10.2.7. Medzinárodné porovnania

Slovensko zaostáva za mnohými krajinami OECD, pokiaľ ide o zdravý životný štýl mládeže. Krajiny ako Švédsko, Dánsko a Holandsko vykazujú vyššiu úroveň fyzickej aktivity a lepšie stravovacie návyky medzi mládežou, čo je výsledkom dlhodobých investícií do športovej infraštruktúry a zdravých školských programov (OECD, 2022). Na druhej strane Slovensko čelí podobným problémom ako ostatné stredoeurópske krajiny vrátane Českej republiky a Maďarska, kde nadváha a obezita medzi mládežou narastajú v dôsledku nedostatočnej fyzickej aktivity a nezdravých stravovacích návykov (OECD, 2022).

Nadváha a obezita medzi mládežou narastajú v dôsledku nedostatočnej fyzickej aktivity a nezdravých stravovacích návykov.

10.3. Existujúce opatrenia

Rok	Názov žiadateľa	Výška dotácie (€)
2022	Linka detskej istoty, n. o.	38 656,68
2022	Spoločnosť priateľov detí - Li(e)nka	37 451,44
2022	IPčko	39 701,00
2023	Linka detskej istoty, n. o.	81 906,88
2023	Spoločnosť priateľov detí - Li(e)nka	42 250,91
2023	IPčko	172 222,60
2023	EDI Slovensko	46 580,00

Tabuľka č. 1: Prehľad podporených subjektov v rámci dotačnej schémy MŠVWaM SR v oblasti práce s mládežou v tematickej oblasti Linky pomoci. Zdroj: Vlastné spracovanie na základe verejne dostupných dát (2024)

10.3.1. Dotačná schéma Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR v oblasti práce s mládežou

V rámci tejto dotačnej schémy MŠVWaM SR prostredníctvom tematickej oblasti LINKY POMOCI podporuje subjekty, ktoré poskytujú poradenstvo a pomoc mladým ľuďom. V sledovanom období podporilo ministerstvo tieto subjekty v celkovej výške 458 769,51 eura.

10.3.2. Národný program podpory duševného zdravia

Ministerstvo zdravotníctva SR v roku 2022 spustilo Národný program podpory duševného zdravia, ktorý sa zameriava na prevenciu a podporu duševného zdravia medzi všetkými vekovými skupinami vrátane mládeže (Ministerstvo zdravotníctva SR, 2022).

10.3.3. Školské programy a iniciatívy

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR implementovalo viaceré programy na podporu zdravého životného štýlu v školách, vrátane podpory športových aktivít a zdravého stravovania (Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR, 2021).

Školský program zdravého stravovania

V rámci rozvojového projektu pod názvom ZDRAVIE NA TANIERI 2018 Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR vyhlásilo výzvu s cieľom motivovať deti a žiakov k zmene stravovacích návykov sprievodnými výchovno-vzdelávacími aktivitami smerujúcimi k zdravejšej voľbe regionálnych potravín v škole; podporiť predaj potravín vhodných pre deti prostredníctvom automatov; nastaviť správny pitný režim na pôde školy a súčasne vytvoriť kultúrne stravovacie prostredie. Ministerstvo podporilo 30 projektov v sume 197 500 eur. V roku 2019 bolo podporených 28 projektov v sume 200 000 eur.

V súvislosti so zlepšením školského stravovania na Slovensku v rokoch 2020 a 2021 zverejnilo ministerstvo výzvy na zlepšenie vybavenia školských jedální v základných a stredných školách vo výške 2 750 000 €.

V súlade s Národným akčným plánom prevencie obezity ministerstvo zrealizovalo v roku 2021 revíziu školského stravovania. Hlavným cieľom revízie bolo prostredníctvom jednotlivých zmien a stanovenia minimálnych požiadaviek na kvalitu používaných surovín zvýšiť kvalitu školského stravovania na Slovensku a zároveň pomôcť v rozvoji kultúry zdravého stravovania na školách.

Ministerstvo prvýkrát realizovalo revíziu diétného stravovania v roku 2023, kde táto revízia vytvorila priestor pre stravovanie detí a žiakov so zdravotnými obmedzeniami, aby ich pobyt

v školách a školských zariadeniach bol počas výchovno-vzdelávacieho procesu rovnocenný s ostatnými deťmi a žiakmi.

Ministerstvo v dokumente pre školy a školské zariadenia „Sprievodca školským rokom“ v rámci plnenia úloh z Akčného plánu prevencie obezity na roky 2015 – 2025 zdôrazňuje obmedzenie predaja nealkoholických sladených nápojov na školách, energetických nápojov, ako aj odstránenie akejkoľvek marketingovej podpory jedál s vysokým obsahom soli, tuku a cukrov.

Školský program podpory pohybových aktivít

- a) Na základe programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky na roky 2021 – 2024 pre oblasť Šport a mládež, Národného akčného plánu v prevencii obezity na roky 2015 – 2025, Národného programu podpory zdravia v Slovenskej republike, Národného akčného plánu pre podporu pohybovej aktivity na roky 2017 – 2020 a Správy o zdravotnom stave obyvateľstva SR za roky 2015 – 2020, Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky vypracovalo Konceptiu športu 2022 – 2026. Cieľom materiálu je predstaviť opatrenia, ktoré podporujú vytváranie pozitívneho vzťahu k zdraviu prospešným pohybovým aktivitám a športu u mládeže, k telesnej a športovej výchove, vytvorenie atraktívneho a moderného formátu školských športových aktivít, a pohyb obyvateľov všetkých vekových kategórií.
- b) Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v roku 2021 začalo s prípravou kurikulárnej reformy. Vďaka Plánu obnovy a odolnosti SR sa spustili procesy, ktoré priblížia vzdelávací systém na základných školách potrebám 21. storočia, kde súčasťou zmien je aj nový štátny vzdelávací program, platný od roku 2023. Hlavnými cieľmi vzdelávacej oblasti Zdravie a pohyb je vytvoriť pozitívny vzťah mládeže k pohybovej aktivite, rozvíjať jej pohybovú gramotnosť, porozumieť vplyvu pohybu na telesné a duševné zdravie, vnímať pohybovú aktivitu ako možnosť trávenia voľného času a získať vedomosti a zručnosti potrebné pre ochranu života a zdravia v krízových situáciách.
- c) Pokiaľ ide o výchovu k zdraviu a pohybu, škola môže zohrávať a zohráva významnú úlohu. Žiaci strávia v školách značnú časť svojho života, a preto čas strávený v škole môže významne pomôcť k naplneniu odporúčaní WHO a zvýšiť dennú pohybovú dávku našich žiakov. Zároveň škola dokáže inšpirovať a vychovávať žiakov k pohybu a športu aj po skončení vyučovania vo voľnom čase. Komplexný prístup k pohybovým aktivitám na školách, ktoré realizuje škola pred, počas alebo po skončení vyučovania predstavuje koncept Aktívnej školy. Tento prístup predstavuje novú kultúru prístupu škôl k pohybu na školách a zdravému životnému štýlu žiakov. Zároveň vyzýva všetkých Aktérov Aktívnej školy k participácii. Podstatou tohto konceptu je pristupovať ku všetkým pohybovým a športovým aktivitám na škole ako k súboru príležitostí, poznať mieru ich využívania a byť schopný reagovať na tento stav podniknutím krokov, čo pomôže zlepšiť kvalitu alebo kvantitu pohybu na škole. Mi-

nisterstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v marci 2023 zorganizovalo medzinárodnú odbornú konferenciu Aktívna škola – viac pohybu na školách, kde prvý raz odbornej verejnosti odpredzentovalo tému holistického prístupu k pohybovým aktivitám na princípe konceptu Aktívnej školy. Následne v auguste 2023 spustilo pilotnú fázu projektu Aktívna škola, ktorého cieľom bola analýza, spracovanie a vyhodnotenie dát tzv. Skóre Aktívnej školy. Skóre Aktívnej školy predstavuje jednoduchý a efektívny nástroj manažmentu kvality a kvantity pohybových aktivít žiakov na školách. Do pilotného projektu sa zapojilo viac ako 470 základných a stredných škôl. Priemerné celkové skóre je 41 bodov zo 100 na celoštátnej úrovni (37 – 45 na úrovni krajov; 4 – 87 na úrovni jednotlivých škôl).

- d) V rokoch 2021-2023 Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky pripravilo a zverejnilo výzvy na inovatívne formy vzdelávania na hodinách telesnej výchovy na I. stupni a II. stupni základných škôl, tzv. „MODULY“. Tento projekt koordinovane prepájal sféru športových organizácií, športových klubov a športových zväzov s vyučovacím procesom. Cieľom projektu bolo priniesť do vyučovania inovatívne metódy a formy vzdelávania, inšpirovať pedagógov a motivovať žiakov k pohybovej aktivite. Moduly mali presah aj mimo vyučovacieho procesu v podobe návodu pre žiakov a rodičov ako a kde zmysluplne tráviť voľný čas. Na realizáciu projektu Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v roku 2021 schválilo sumu 421 860 eur, v roku sumu 2022 sumu 493 730 eur a v roku 2023 sumu 700 000 eur.
- e) Od školského roka 2021/2022 sa na základných školách realizuje program Tréneri v škole. Tento program je založený na prepojení športov, ktoré sa v pravidelnej rotácii na štandardných hodinách Telesnej a športovej výchovy (1. stupeň ZŠ) vykonávajú s deťmi pestrú pohybovou činnosťou. Program tým vytvára vzťah k pohybovej aktivite a žiak získava základné pohybové návyky v jednotlivých športoch. Dôležitý princíp programu je, že dieťa netlačí do konkrétneho športu, práve naopak, chceme aby si dieťa vybralo šport, ktorý sa mu najviac páči. Na hodinách Telesnej a športovej výchovy je cieľom rozháňať všetky deti hravou formou. Kladie sa dôraz na spoluprácu s učiteľmi a učiteľkami a ich zapájanie do samotných hier, či cvičení. Program zabezpečuje aj pravidelné interné vzdelávanie, ktoré je kľúčom k udržaniu kvality a náboja v práci s deťmi.
- f) Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky poskytlo v priebehu rokov 2022 – 2023 pedagogickým zamestnancom a odborným zamestnancom prehĺbenie, rozšírenie a inováciu profesijných kompetencií potrebných na výkon pracovnej činnosti v príslušnej kategórii alebo v podkategórii pedagogického zamestnanca alebo v príslušnej kategórii odborného zamestnanca alebo uplatnenie najnovších poznatkov alebo skúseností z praxe vo výchove a vzdelávaní a zrealizovalo nasledovné inovačné vzdelávanie:

- Nové prístupy bedmintonu vo výchovno-vzdelávacom procese na telesnej a športovej výchove a vo voľnočasových aktivitách
 - Vzdelávanie o olympijských hodnotách
 - Rope skipping – pohybové aktivity so švihadlom na základných školách
 - Nové prístupy vo výučbe pohybových a športových hier na základných školách
 - Nové prístupy vo výučbe športových hier na stredných školách
 - Inovatívne outdoorové aktivity vo vyučovacom procese TŠV a vo voľnom čase
 - Inovatívne využitie IKT vo vyučovacom procese TŠV a vo voľnom čase
 - Moderné trendy športovej hry florbal vo výchovno-vzdelávacom procese na telesnej a športovej výchove a vo voľnočasových aktivitách
 - Parkúr – Prekážkové dráhy na hodinách TŠV
 - Zimné outdoorové aktivity na hodinách TŠV a vo voľnom čase
- g) Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v rokoch 2022 a 2023 pripravilo atraktívny a moderný formát školských športových súťaží a aktivít, ktoré sa realizovali počas vyučovania, kde formát bol prispôbený novým trendom a požiadavkám. Cieľom zmeny bolo zapojiť do súťaží čo najviac detí, kde výkon a víťazstvo v súťaži bola druhoradá motivácia, a podstata spočívala v systéme súťaží pohybovej a osobnostnej všestrannosti s prvkami inklúzie, s presahom do bežného života mládeže.
- h) Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v roku 2018 spustilo Testovanie pohybových predpokladov žiakov. Cieľom testovania je informovať rodičov o stave pohybových predpokladov dieťaťa v porovnaní s deťmi, ktoré boli otestované v rámci celého populačného ročníka v SR. Zároveň poradiť/nasmerovať deti na športy, kde môžu uplatniť vrodené predpoklady.
- i) Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky v roku 2023 zjednotilo systém zberu dát a pravidelne aktualizovalo dáta o športovej infraštruktúre v škole, tzv. pasportizácia.
- j) Prostredníctvom rezortného Informačného systému v rokoch 2018-2023 získavalo kvalitné, validné, digitalizované a aktuálne informácie o športe. Získané dáta následne vyhodnocovalo tak, aby boli kompatibilné s dátami v krajinách EÚ. Zo zozbieraných dát ministerstvo pripravilo, zverejnilo analýzy a vyhodnotilo trendy. Získané dáta a analýzy využilo pri aktualizácii koncepcie pohybových aktivít mládeže, rovnako aj v riadiacich a rozhodovacích procesoch.

10.3.4. Národný projekt Duševné zdravie a prevencia

VÚDPaP realizuje v období od septembra 2023 do októbra 2026 národný projekt „Systémová podpora duševného zdravia a prevencie detí, žiakov a študentov cez systém poradenstva a prevencie“ (ďalej len „NP Duševné zdravie a prevencia“; VÚDPaP, 2024a, 2024b).

Projekt sa zameriava na prevenciu v oblasti duševného zdravia detí a mládeže, keďže samotné riešenie kritických situácií nie je postačujúce. Cieľom projektu je preto vytvoriť a šíriť praktické nástroje pre oblasť prevencie, realizovať vzdelávacie aktivity a advokačnú kampaň na podporu odborných a pedagogických zamestnancov (ďalej aj „PZ a OZ“).

Projekt si do roku 2027 kladie za cieľ podporiť vyše 1 100 odborných a pedagogických pracovníkov, realizovať minimálne 7-tisíc hodín vzdelávacích aktivít a už počas svojej realizácie pozitívne ovplyvniť život viac ako 10-tisíc detí, žiakov a študentov.

Výhody, ktoré prinesie NP Duševné zdravie a prevencia:

- elektronický portál e-poradenstvo s viac ako 320 overenými nástrojmi pre odborných a pedagogických pracovníkov vrátane preventívnych programov, metodík, videometodík a odborných materiálov na tému podpory duševného zdravia a prevencie rizikového správania,
- 4 štandardizované diagnostické a skríningové nástroje na podporu odborných činností v oblasti prevencie a duševného zdravia,
- školenie 240 vedúcich zamestnancov škôl o postupoch v krízových situáciách,
- dlhodobý sociálno-psychologický výcvik pre 720 pedagogických a odborných zamestnancov, zameraný na posilnenie multidisciplinárneho prístupu, tvorbu bezpečného prostredia a efektívnu prácu so skupinou,
- vzdelanie v skupinových zručnostiach pre 80 odborných zamestnancov poradenských a špeciálnych výchovných zariadení s následným dosahom na 800 triednych učiteľov,
- poskytnutie minimálne 5 400 hodín supervízie odborným zamestnancom v poradenských a špeciálnych výchovných zariadeniach,
- vyškoľenie 25 nových supervízorov a zavedenie systému supervízie v online prostredí pre odborných zamestnancov,
- posilnenie spolupráce medzi centrami poradenstva a prevencie a vysokými školami s cieľom zlepšiť pripravenosť študentov na ich budúcu prax,
- zvýšenie motivácie zariadení poradenstva a prevencie na systematické metodické usmerňovanie v oblasti prevencie.

10.4. Adresovateľné výzvy a odporúčania

Zvýšenie fyzickej aktivity mládeže

- **Zlepšenie infraštruktúry:** Investovať do výstavby a modernizácie športových zariadení v školách a komunitách.
- **Podpora verejných športových programov:** Vláda by mala podporovať iniciatívy, ktoré motivujú mládež k aktívnemu tráveniu voľného času.

Podpora duševného zdravia

- **Rozšírenie prístupu k psychologickým službám:** Zvýšiť počet školských psychológov a dostupnosť online poradenských služieb.
- **Destigmatizácia psychologickej pomoci:** Vzdelávať mládež o dôležitosti duševného zdravia a odbúrať predsudky spojené s vyhľadávaním pomoci.

Prevenca obezity a podpora zdravého stravovania

- **Osveta o zdravom stravovaní:** Realizovať kampane zamerané na zvyšovanie povedomia o výžive.
- **Zlepšenie školského stravovania:** Podporiť školské jedálne v ponuke výživných a zdravých jedál.
- **Kontrola predaja nezdravých potravín:** Regulovať predaj potravín s vysokým obsahom cukru a tuku v školských bufetoch.

Regulácia používania digitálnych technológií

- **Vzdelávanie o digitálnej gramotnosti:** Integrovať témy digitálnej bezpečnosti a zodpovedného používania technológií do učebných osnov.
- **Aktívna rodičovská mediácia:** Podporiť rodičov v nastavení pravidiel a diskusií o používaní digitálnych zariadení.

Prevenca šikanovania a kyberšikanovania

- **Implementácia preventívnych programov:** Zaviesť účinné programy prevencie šikanovania v školách.
- **Podpora obetí:** Posilniť dostupnosť psychologickej pomoci a vytvoriť bezpečné prostredie na nahlásenie incidentov.

Zoznam použitých zdrojov

Božík, M., Kopányiová, A., & Smiková, E. (2022). Šikanovanie a kyberšikanovanie slovenských adolescentov. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 56(1), 52–68.

Božík, M., Tomšík, R. (2023). Bezpečnosť detí v digitálnom priestore: Zborník z konferencie, ktorá sa konala 7. februára 2023 na Katolíckej univerzite v Ružomberku. VERBUM – vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku. ISBN 978-80-561-1066-9.

Božík, M., Tomšík, R., & kol. (2023). Rozdiely medzi otcami a matkami detí mladšieho školského veku v rodičovskom správaní vo vzťahu k médiám a ich súvislosti s vybranými aktivitami detí pred obrazovkami digitálnych zariadení. *Bezpečnosť detí v digitálnom priestore*. Katolícka univerzita v Ružomberku.

IPčko. (2021). Výročná správa. Dostupné na: <https://ipcko.sk/vyroczna-sprava-2021/>

Kalman, M., et al. (2022). Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) 2022: Slovenská správa. Univerzita Komenského v Bratislave.

Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. (2021). Podpora zdravého životného štýlu v školách. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/podpora-zdraveho-zivotneho-stylu-v-skolach/>

Ministerstvo zdravotníctva SR. (2022). Národný program podpory duševného zdravia. Dostupné na: <https://www.health.gov.sk/?narodny-program-podpory-dusevneho-zdravia>

Národné centrum zdravotníckych informácií. (2023). NCZI: Duševné zdravie Slovákov sa zhoršuje. Dostupné na: <https://www.nczisk.sk/Aktuality/Pages/NCZI-Dusevne-zdravie-Slovakov-sa-zhorsuje.aspx>

Rajčániová, E. (2021). Sociálne a emocionálne charakteristiky intelektovo nadaných detí a ich podpora v rôznych formách školskej edukácie. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 55(1), 38–55.

Rajčániová, E. (2023). Sociálnopsychologické aspekty edukácie nadaných žiakov v hlavnom prúde vzdelávania. [Záverečná správa]. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie.

Rajčániová, A., et al. (2023). Sociálnopsychologické aspekty edukácie nadaných žiakov v hlavnom prúde vzdelávania. VÚDPaP.

Tomšík, R. (2023). Výchovné štýly v rodine ako prediktor osobnostných dimenzií Veľkej päťky. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 57(1), 3–19.

Tomšík, R., et al. (2023). Testing the underlying structure of unfounded beliefs about COVID-19 around the world. *Thinking & Reasoning*, 30(2), 301–326. <https://doi.org/10.1080/13546783.2023.2259539>

Tomšík, R., et al. (2024). Grandiose narcissism, unfounded beliefs, and behavioral reactions during the COVID-19 pandemic. *Scientific Reports*, 14, 17503. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-67954-2>

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie [VÚDPaP] (2022). Správa o stave duševného zdravia detí a mládeže na Slovensku. Dostupné na: <https://vudpap.sk/sprava-o-dusevnom-zdravi-2022/>

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie [VÚDPaP] (2024a). Národný projekt Duševné zdravie a prevencia. Dostupné na: <https://vudpap.sk/podporne-cinnosti-vudpap/projekty-vudpap/np-dzap/>

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie [VÚDPaP] (2024b). Zámer národného projektu DÁTA O DUŠEVNOM ZDRAVÍ. Dostupné na: <https://vudpap.sk/wp-content/uploads/2024/10/letak-k-zameru-np-data.pdf>

WHO. (2022). Physical Activity Factsheets for the EU Member States in the WHO European Region. World Health Organization Regional Office for Europe.

SPRÁVA O MLÁDEŽI 2024 – SITUAČNÁ ANALÝZA KVALITY ŽIVOTA MLADÝCH ĽUDÍ

ISBN: 978 – 80 – 565 – 1625 – 6

Správa bola vypracovaná v súlade s poverením a usmernením odboru mládeže, zdravia a pohybových aktivít Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR.

Odborným garantom je:

Národný inštitút vzdelávania a mládeže

Odbor podpory neformálneho vzdelávania

Oddelenie podpory práce s mládežou

Vedúci zamestnanec: Izabela Lara Tiripová

Editori: Martina Dorič, Juraj Didák, Marcel Mudrák

Koordinátori pracovných skupín, ktoré pripravovali podklady do správy:

Lenka Hlinková: Digitálna transformácia

Katarína Čavojská: Mladí ľudia v centre záujmu spoločnosti a politik

Marta Hanečáková: Práca s mládežou a voľný čas

Róbert Balúšik: Inklúzia, rovnosť a nediskriminácia

Jozef Gašparík: Zamestnanosť

Alžbeta Brozmanová Gregorová: Dobrovoľníctvo

Peter Kupec: Participácia, Kľúčové kompetencie

Tím zamestnancov Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie: Zdravý životný štýl a psychické zdravie

Finálna podoba publikácie je výsledkom vzájomnej spolupráce medzi autormi, vydavateľom a zriaďovateľom. Z dôvodu dodržania stanovených kritérií a požiadaviek mohla byť niektorá časť pôvodného obsahu upravená. Autori sa snažili prezentovať čo najobjektívnejší a komplexný obraz problematiky.

Jazyková korektúra: Zuzana Kubalová

Grafické spracovanie: Martin Malina

#mládež